

Arch. Lit. Jag. p. 462, die Ding des Cyr. über Glagolica, wurde in dem glanz-
gezeichneten Zeitalter zu, also geographisch sehr verschieden in. fürst. Bulgarien,
später in Mazedonien auf lange Zeit zu in der älteren Schrift festhalten. Ein
in der Längsform, Nordost, mit Bosnien u. Dalmatien zusammenhängend
aufsteht sei." - 462 .. in Glagolica, dass der ursprünglichen Schrift die spätere
griechische Unciale zugrunde liegt

Jagie Glagolica. Handb. d. Slav. Wiss. Wien B. XXXVII.

(Oblek d. Sl. 290. 11. 11.)

Taylor Ueber die Ursprung des glagol. Alphabets Arch. V. 191 -
Hafnerstr. .. T. 164.

Staroslovenska čitanka

za

višje razrede sprednjih šol.

Sestavil

dr. Jakob Sket,

c. kr. profesor.

Mehko vezana po 1 gl. 50 kr. (3 K).

Na Dunaju.

V c. kr. zalogi šolskih knjig.

1894.

104591

104591

Pridržujejo se vse pravice.

FYL 3353 / 1951

1. Indoevropski jezik in rodovi slovanski.

Indoevropci, Indogermani ali Arijei so imeli v praveku skupen jezik in tudi skupno pradomovino, ki je bila najbrž v osrednji Aziji. Bili so takrat še vsi Indoevropci jeden narod. Tekom časa so se razširili po sedežih, oddaljili med seboj po jeziku, najprej v narečja. Posamezni deli so se preselili in se ločili drug od drugega. Iz narečij so postali sčasoma samostalni jeziki, ki so se čim dalje tem bolj odtujili oddaljenim vrstnikom.

Dandanes delimo indoevropske rodove gledé na njih jezik v vzhodne (azijske) in zahodne (evropske) Arijece.

Vzhodni Arijei so Indi in Irani. Indi so se iz pradomovine izselili na jug v Indijo; glavni njih jezik je staroindijski ali sanskrit, najstarejše pesni pa „Vede“. — Irani so stanovniki visoke planote Iran, in sicer Perzi (staroperzijski jezik v klinastih napisih), Medi, Baktri (starobaktrijski jezik ali zend, stare knjige „Zendavesta“) in Armeni.

Zahodni Arijei so :

1. Kelti ali Gali (njih ostanki so v Walesu in Bretagni);
2. Germani, in sicer *a)* stari Gotje (Vulfila, † 381), *b)* stari nordiški narodi (Edda iz 12. stoletja), iz katerih so se razvili današnji Švedi, Norvegi, Danci in Islandci; *c)* Visokonemci (dvorni in pisni jezik), in *d)* Nizkonemci (Frizi, Anglosaksi in Angleži, pa Nizozemci);
3. Grki, stari in današnji;
4. Romani, t. j. stari Rimljani, govoreči latinski jezik, iz katerega so se razvili današnji romanski jeziki: italijanski, francoski, španski, portugiški in rumunski;
5. Traško-ilirsko pleme, t. j. Traki, Geti ali Daki, Dalmati in Iliri. K traško-ilirskemu plemenu se štejejo današnji Albani (Arnavti, Škipetari);

6. Litvani, kateri so Slovanom najbliže v rodu, in ki so si v svojem jeziku ohranili poseben starinski značaj. Pri Litvanih razločujemo tri narečja (baltiške jezike), in sicer staropruski jezik, ki je v 17. stoletju izumrl, lotvinski jezik, ki ga še dandanes po baltiških pokrajinah govoré, in litvanščino. Vseh Litvanov in Lotvincev je na Pruskem in Ruskem sedaj še nad tri milijone ljudij;

7. Slovanski rodovi.

Slovani so bili sprva vsi združeni ter so govorili skupen jezik, kakor kažejo še dandanes vsi slovanski jeziki, ki se ujemajo med seboj ne samo po korenih in deblih, ampak tudi po oblikah in v skladnji. Skupaj so živeli kot jeden narod na vzhodu Evrope, posedajoč planoto med gornjim Donom in Dněprom ter med srednjo Vislo in vzhodnim Baltiškim morjem. Rimski in grški zgodopisci okoli Kristovega rojstva in pozneje jih imenujejo Venete ali Venede; iz tega imena je nemško ime Wenden (Winden), ki rabi še dandanes Nemcem za poimenovanje Slovencev in Sorbov. Domače ime jim je bilo menda Serbi (Srbi), katero poznamenovanje se je še ohranilo na najskrajnejšem jugu in severu ter znači sedaj srbski narod na jugu in lužiške Slovane na severu (Sorbi). Ime Slověni (Σκλαυηνοί, Σθλαβινοί, Σκλάβοι, Sclaveni, Slavi) se nahaja nedvojbeno pri pisateljih 6. stoletja po Kristu. Značilo pa je takrat to ime samo jeden (zahodni) del Slovanov, a drugi del se je imenoval Anti (Ἄνται, Antes), katero ime pa se je obdržalo le kratko časa (550—630). Po pokristjanjenju od 9. stoletja naprej znači ime Slověni vse Slovane. Dandanes se še tako imenujejo Slovenci (za Dalmatina v 16. stoletju Sloveni zraven Slovenci), Slovaki (Slověni) in Slovinci (Kašubi na Pruskem in Pomoranskem); izpremenjeno ime Slovani, Slavi pa znači sedaj vse Slovane.

Iz svoje nekdanje skupne domovine, kjer in kateri najbliže še zdaj živijo Poljaki in Rusi, širili so se Slovani proti severu, zahodu in jugu. Proti zahodu so se naselili Slovani na Češkem in Moravskem ter niže Karpat ob koncu 5. ali začetkom 6. stoletja. Naselitev se je vršila mirno z namenom, zemljo obdelovati. Širili pa so se po plemenih; pleme je bilo poleg plemena brez ožje državne uredbe. V 9. stoletju je najimenoitnejše pleme Čehov združilo več plemen češke dežele v državno jed-

noto in v jeden narod. — Na severni strani Čehov med Salo in Bobrom so se na obeh straneh Labe naselili Srbi (severni Srbi) v gornji in spodnji Lužici. Dalje proti severu so se nastanili Ljutici ali Veleti med Odro, Labo in Baltiškim morjem, na zahodni strani Ljuticev pa Bodrici v današnjem Holsteinu, Meklenburgu in Lüneburgu (polabski Slovani). Polabski Slovani so bili že v 14. stoletju večidel ponemčeni; najzadnji ostanki v Lüneburgu so izginili koncem 18. stoletja.

Proti jugu so se širili Slovani pod svojim imenom Slověni do Črnega morja in do spodnje Donave. V 6. stoletju, ko so zapustili Zahodni Gotje svoja tamošnja selišča, šli so Slověni naprej proti jugu in zahodu ter sčasoma obljudili Dacijo. To so dakovski Slověni, ki so izumrli v 18. stoletju. Drugi del Slověnov si je vzel v posest Mezijo, Tracijo, Macedonijo in za nekoliko časa celó Peloponez, in tu so bili dolgo časa strahoviti bizantinskemu cesarstvu. Leta 678. so pridrli Bolgari od Volge v Mezijo ter ondi ustanovili bolgarsko državo. Podjarmljeni Slověni pa so svoje zmagalce poslovenili, prejemši od njih tuje ime, in tako se še dandanes imenujejo bolgarski Slověni ali Bolgari.

Tretji del Slověnov je šel v drugi polovici 6. stoletja ob Donavi naprej ter posedel stanovališča, ki so jih zapustili Langobardi (568). Ti Slověni so se naselili v pokrajinah stare Panonije, in zatorej jih nazivljemo panonske Slověne. Njih potomci so današnji Slovenci na vzhodnem Štajerskem in na zahodnem robu Ogerskega ter Kajkavci na Hrvatskem. Najdalje je prišel zadnji del Slověnov, ki je posedel pokrajine starega Norika. To so noriški ali karantanski (korotanski) Slověni, današnji Slovenci razun panonskih. Tako so Slověni proti zahodu postali sosedje nemškim Bavarcem, proti severu pa se dotikali čeških Slovanov, s katerimi so bili pod vlado Samovo združeni skoz 35 let (627—662).

Nazadnje so prišli najbrž v prvi polovici 7. stoletja Hrvatje in Srbi iz Bele Hrvatije izza Karpat. Premagavši Obre, posedli so sredi med bolgarskimi in panonsko-korotanskimi Slověni južno Panonijo, Dalmacijo in ostalo Ilirijo. S tem je bilo v 7. stoletju naseljevanje Slovanov dokončano.

V 8. in 9. stoletju so bivali Slovani od Črnega in Egejskega do Baltiškega morja in Ilmenskega jezera, ter od Adrije, Planin (Alp) in reke Ina, od Češkega lesa, Sale in Labe nepretrgoma do gornjega Dona in spodnjega Dněpra, pleme zraven plemena, toda ne v jedni državi, niti pod jednim imenom, in tudi jezik jim je bil že različen. J. Šuman.

2. Sorodnost slovanskih jezikov.

Že v skupni slovanski domovini so se razvila narečja, kakor je to verjetno pri tolikem narodu, kakor so Slovani. Po razselitvi so se narečja še bolj ločila ter končno utrdila v posamezne jezike slovanske, tako da ima dandanes vsak rod slovanski svojo ustanovljeno osebnost, t. j. svoj pisni jezik in svojo književnost. Delijo pa se slovanski jeziki, odkar so se naselili Ogrri sredi Slovanov, navadno v severno-slovanske in v jugovzhodno-slovanske jezike.

Severno-slovanski jeziki in narodi.

Severno-slovanske jezike znači zdaj posebno: 1. mehki ř ali rz, ki se izgovarja rž, oziroma rš; 2. jotovanje zobnikov t, d v c, z, oziroma dz, tedaj v sičnike, ne pa v šumnike; in 3. prosto mehčanje ustnikov brez vrinjenega l. V pojasnilo naj služijo le nekteri primeri. Slovensko *morje* se glasi v češčini *moře*, v poljščini *morze*; *plača* (iz plat-ja) se glasi pri Čehih *placc*, pri Poljakih *placa*; *rojen* je v češkem *rozen*, v poljskem *rodzony*; *zemlja* se glasi češki in poljski brez l: *země* (t. j. zemje) in *ziemia*. Razun tega še severno-slovanski jeziki, pa tudi ruski jezik umehčavajo zobnike, ustnike, jezikovce in n tudi pred samim mehkim samoglasnikom, kar se ne godi v jugoslovanskih jezikih; tako se glasi slovenski in hrvatski *priti* v češkem *přiti* (t. j. pršiti), v poljskem pa *przić*; slov. *roditi*, polj. *rodzić*.

Severnim Slovanom prištevamo Poljake, Čehe s Slovaki in Sorbe.

Poljaki bivajo po razdelitvi poljskega kraljestva na Ruskem, Nemškem in Avstrijskem ter jih je skupaj nad deset in pol milijona. Poljski jezik znači nosni samoglasnik *ę* iz *en* in *e* iz

on; na pr. *sviēti* = slov. *sveti* (iz *sventi*), *rak* = slov. *rok* (rod. množ.). Jugoslovanske in češke besede kakor *brana*, *brazda* itd. se glasé v poljskem *brona*, *brozda*.

Čehi bivajo na Češkem, Moravskem in Šleskem. Češki jezik ima namesto nosnika *a* glasnik *u*, na pr. *ruku* = slov. *roko*, stsl. *raĳa*; nadalje predev kakor Jugoslovani: *hrad* = slov. in hrvatski *grad*, poljski *grad*, ruski *gorod*. — Čehom se prištevajo navadno tudi Slovaki, ki prebivajo na severnem Ogerskem in na vzhodnem Moravskem. Slovaki so sredi med Jugo- in Severoslovani. Predno so namreč prišli Ogrji v sedanja bivališča, bili so Jugo- in Severoslovani nepretrogoma zvezani; kajti Slovēni v Panoniji so segali visoko proti severu in se dotikali sedanjih Slovakov, ki še dandanes svoj jezik imenujejo *slověnsky jazyk*, tedaj jednako kakor Slovenci svojega. Vseh Čehov s Slovaki vred je nekaj nad sedem milijonov.

Sorbi so severni Srbi, ktere le v razlikovanje od južnih Srbov tako imenujemo. Sorbi se delijo v gornje in spodnje Sorbe, kterih je skupaj še 223.000. Gornji bivajo v gornji (južni) Lužici, deloma na Saksonskem (Budišin, Bautzen), deloma na Pruskem (Górlitz); spodnji Sorbi pa v spodnji (severni) Lužici (Kottbus). Nemci jim pravijo Wenden. Jezik Sorbov in izumrlih Polabanov stoji nekako sredi med češkim in poljskim, vendar tako, da je sorbski bliže češkemu, polabski pa bliže poljskemu jeziku.

Jugovzhodno-slovanski jeziki in narodi.

Jugovzhodnim Slovanom prištevamo Ruse, Bolgare, Srbo-Hrvate in Slovence. Vsi ti narodi umehčavajo skupek *tj* in *dj* v šumnike ter vrivajo *l* med ustnike in *j*. Po teh prikaznih si stojé tedaj najbliže jeziki imenovanih narodov.

Rusi se tako imenujejo po Rusih, nekem normanskem plemenu, pri domačih pisateljih Várjagi imenovanem. Ta rod je bil leta 862. pozvan, da uredi vladu vzhodnim, med seboj nesložnim Slovanom, in po tem vladajočem plemenu so se vzhodni Slovani od 10. stoletja naprej imenovali Rusi in jezik svoj ruski jezik. Rusi se delijo v Velikoruse (okoli Moskve in na vzhodu), Maloruse ali Rusine (Rutene, na južnem in zahodnem Ruskem ter v sosednih pokrajinah avstro-ogerske države) in Beloruse (proti

Poljskemu in Litvanskemu). Velikorusov je največ, vseh Rusov skupaj pa nad 66 milijonov. Ruski jezik znači takozvano polno-glasje; Rusi imajo namreč tam dva samoglasnika, kjer imajo Jugoslovani in Čehi predev; na pr. *glava, glas, grad* ali *brég, drévo* se glasijo v ruskem: *gólová, gólos, górod* in *béreg, dérevo*. Skupek *đj* daje v ruskem *ž* iz *dž*, na pr. *rožen* = *rojen*; *tj* pa daje *č* kakor v slovenskem, na pr. *svěča* iz *svět-ja*. Nosnik *ę* daje *ja*, nosnik *ą* pa *u* kakor v češkem, na pr. *kljatva* = *kletva* iz *kletva*; *dub* = slov. *dob* iz *dab*, češki *dub*.

Bolgari so Slovencem najbliže po rodu; zakaj Bolgari so jeden del onih Slověnov, ki so v 6. stoletju bivali na levem bregu spodnje Donave (v Daciji), in ktere Jordanes in Prokopij (obá v sredini 6. stoletja) imenujeta Slověne (Slaveni, Σχλαβηνοί). Od ondod se je preselil jeden del v Mezijo (današnji Bolgari), drugi v Panonijo in tretji v Norik. Jezik bolgarski znači zlasti skupina *št* in *žd* za izvorni skupek *tj* in *dj*; na pr. *plāstam* = *plačam* iz *platjam*; *raspōždā* iz *raz-pādjā* = *razpojā* (podim). Ta prikazen, ki jo ima tudi staroslovenščina, je vzrok, da nekteri staroslovenščino imenujejo starobolgarski jezik. Bolgarov je blizu šest milijonov in bivajo razun kneževine bolgarske še po Macedoniji, Erdeljskem, Ruskem, Rumunskem in Turškem.

Srbo-Hrvatje so dandanes Slovencem po jeziku in stanoliščih najbližji. Jezik srbski in hrvatski sta si med seboj tako podobna, da se smatrata za jeden jezik, samo da pišejo Srbi s cirilico, Hrvatje pa z latinico. Srbi spadajo po veri h grško-iztočni cerkvi, Hrvatje pa so katoliki. Hrvatski se govori v Istri (razun severne tretjine, kjer bivajo Slovenci), v hrvatskem Primorju in v Dalmaciji na severni strani Neretve. Hrvatski govorijo katoliki v Bosni in Hercegovini, v prejšnji vojaški krajini in v Slavoniji; nadalje Hrvatje, ki so se naselili v več županijah zahodne Ogerske, in naposled oni, ki bivajo v Dolnji Avstriji ob rekah Litavi, Moravi, Taji in na Moravskem. Nazadnje še imenujemo peščico (sedaj še kakih 5000) Hrvatov v spodnji Italiji v neapolitanski pokrajini Molise, kjer so se naselili že v 15. stoletju. — Hrvatje so Čakavci, ker govoré *ča*, Srbi pa Štokavci, ker imajo *što* namesto slovenskega *kaj*. Zvečine izgovarjajo Hrvatje staroslovenski *ě* kot *i*, zato so ikavci. Srbi izgovarjajo stsl. dolgi *ě* kot *ije* ali kot *ē*; oni so ijekavci, ti pa

ekavci. Ijekavci so po prvotni naselitvi zahodni, ekavci pa vzhodni Srbi. K vzhodnim Srbom se štejejo Srbi v Srěmu (Sirmien), Banatu ter v severni, vzhodni in stari Srbiji. K zahodnim pa spadajo Srbi v Črni gori, v Boki kotorski in v severni Albaniji, v Dubrovniku, Hercegovini in Bosni razun katolikov in v jednom delu Slavonije. Hrvatsko-srbski jezik znači glas *ć*, ki postaja iz *tj* in *kt*, na pr. *hoćeš* = slov. *hočeš* iz hotješ, *noć* = *noč*. Skupek *dj* prehaja v mehek *dž* in *j*, na pr. *rodžen* (*rodjen*) = *rojen*; *gospodja* in *gospoja* = *gospá*; stsl. *a* pa je *u*, na pr. *ruku* = *roko*, stsl. *rakq*. Srbo-Hrvatov je okoli šest milijonov ljudij.

Slovenci bivajo na zahodnem robu Ogerskega, na južnem Štajerskem in Koroškem, na Kranjskem in Primorskem ter v dveh dolinah sosedne Italije.*) Tudi Kajkavci (Bizjaki) na Hrvatskem v varaždinski, kriški in zagrebški županiji, ki so danes politično in slovstveno združeni s Hrvati, so Slovenci po rodu. Slovenci so *panonski* in *noriški Slověni*. Prvi so govorili

*) Na zahodnem Ogerskem zavzemajo Slovenci oni okraj, ki leži na vzhodni štajerski meji med Radgono, Strigovo, Doljno Lendavo, Sv. Gothardom in Gorjujo Lendavo nazaj ob štajerski meji tja do Radgone. Na južnem Štajerskem in na južnem Koroškem pa loči Slovence in Nemce malo da ne ravna črta, ki jo potegneš od Radgone prek Štajerskega in Koroškega do Šmohorja v Ziljski dolini. Le tu pa tam prestopi slovensko ozemlje to črto, in sicer gre meja od Radgone mimo Cmureka do Arnoža (Ehrenhausen); odtod se obrne proti jugozapadu mimo Arveža (Arnfels), odkoder gre skoro naravnost proti zapadu do Laboda (Lavamünd) na Koroškem. Nató gre proti severozapadu do Grebinja in Djekš, potem polagoma jugozapadno do Gospe svete, a odtod mimo Kruskega gradú in Blatnega grada do južne strani Osojskega jezera. Pri Beljaku prestopi reko Dravo ter gre prek Dobrača in drugih gor ob severni strani Ziljske doline do Šmohorja in odtod proti jugu do Pontebe. Od Pontebe gre ob italijanski meji blizu do Bovca, odtod zapadno do Bele, kjer Rezijani prebivajo, potem proti jugu do Fojde in mimo Starega mesta in Kormina do Gorice, odtod pa mimo Gradiške in Tržiča pri Devinu v tržaški zaliv. — Vseh Slovencev v avstro-ogerski državi je po ljudski štetvi od 1890. leta 1,270.000, in sicer na Kranjskem 466.257, na Štajerskem 400.367, na Goriškem in Gradiškem 135.036, na Koroškem 101.030, v Trstu in njegovem okraju 26.639, v Istri 44.390, na Ogerskem 70.658, na Hrvatskem 20.987, in po raznih deželah je raztresenih 2816. — Na Beneškem v Italiji jih biva okoli 33.000, in razun teh je še Kajkavcev na Hrvatskem 801.000. — V Avstriji je okoli 20%, vseh Slovanov v Evropi, in sicer čez 18½ milijona. Čehov, Moravcev in Slovakov je 7,446.000, Poljakov 3,584.000, Malorusov 3,446.000, Velikorusov (Lipovanci v Bukovini) 4.000, Slovencev 1,270.000, Hrvatov (s Kajkavci) 1,424.000, Srbov 1,500.000 in Bolgarov v Banatu 30.000.

panonsko-slovenski jezik ali staroslovenščino, v kateri sta v 9. stoletju sv. Ciril in Metod pisala knjige cerkvene, drugi pa korotansko slovenščino, ki se v obče zлага s tem jezikom, ki ga govoré še dandanes na zahodnem Štajerskem, Koroškem in Kranjskem. Govor panonskih Slovénov se je tekom časa izpremenil in približal govoru korotanskih Slovénov, in sedaj služi obema jednoisti pisni jezik. Bila pa je panonska slovenščina že od nekđaj blizu korotansko-slovenskemu jeziku. Za to imamo dokaz iz 10. stoletja v brizinskih spomenikih, ki so pisani v korotanski slovenščini. Na temelju tega istega jezika stoji današnji slovenski jezik, ki ga lahko tedaj v nasprotju k panonsko- ali staroslovenskemu tudi korotansko- ali novoslovenski jezik imenujemo. Brizinski spomeniki kažejo že posebnosti sedanje slovenščine. Slovenski jezik znači zlasti *j*, ki nastane iz skupka *dj*, na pr. *rojen* iz *rodjen* (stsl. *roždenŕ*), in nadalje vprašalnik *kaj* namesto stsl. *čto*.

Slovenski jezik ima tudi narečja in razrečja. Kranjski Dolenjci na pr. izgovarjajo naglašeni *o* kot *u*: *gospud*, *Bug*; Gorenjci pa in Korošci govorijo *l* često kot *v* ali *u*, na pr. *šva sem*, *guava* namesto *šla sem*, *glava*; na vzhodnem Štajerskem, na Ogorskem in tudi še po drugod govorijo *u* kot *ü*, na pr. *krüh*, *düh*. Nadalje še lahko primerjamo različne govorce, kakor *dan*, *den*; *vzamem*, *vzemem*; *svezda*, *svjezda*, *zviezda*, *zvizda* — *svejezda*, *svajzda*; *predla*, *prela*; *hora*, *gora* itd. Iz takih in enakih prikaznij je razvidno, da ima slovenski jezik več narečij in razrečij, toda v pisnem jeziku vlada jeden jezik, v katerem so zbrana in po slovniških pravilih nadomeščena vsa narečja slovenskega jezika.

J. Šuman.

3. Črtice o prosveti starih Slovanov.

I.

Odkar je razcvetlo primerjajoče jezikoslovje, odprl se nam je pogled tudi v ono dobo zgodovine narodov, o kateri sicer ne govori nobena priča. Jezik sam nam kaže namreč pot, po kateri moremo razkrivati temoto prosvetne zgodovine najstarejših časov. Kako je to mogoče? Kako moremo na pr. trditi, da so solili,

pekli ali pa kuhali ljudje mesó že za onih časov, ko so bivali Indoevropci še skupaj po azijskih gorovjih, akoravno nimamo nikakega poročila, ne ustmenega, kako še le pisanega iz onega časa? To vse se dá dognati. Sinovi pričajo za očeta. Ako pomislimo, da imajo indoevropski jeziki sorodne izraze za sol, za peko in za kuhanje, smemo popolnoma pravilno sklepati, da so podedovali ta izraz od svojega očeta, indoevropskega prajezika. Tako se je dognalo, da so imeli že Praarijci popolnoma razvito rodbinsko življenje; žena se ni sežigala z možem, kajti beseda *v d o v a* pomenja osamelo; oni so se že bavili z živinorejo, ali zlata še niso poznali, in živina je nadomeščala denar, itd.

Istim pótem se dá tudi za Slovane dognati prosvetno stanje v oni dobi, ko so se odcepili od indoevropskega prajezika ter živeli kot poseben narod, govoreč še jeden jezik, ki je oče vsem znanim slovanskim jezikom. Staroslovenščine namreč si ne smemo misliti kot matere sedanjih slovanskih jezikov, ampak ona je le najstarejša sestra njihova; zakaj popolnoma natanko se kaže, da so bili slovanski jeziki že v oni dobi, iz ktere imamo najstarejše spomenike, ločeni drug od drugega, da so bili že samosvoji jeziki. Oni jezik, iz ktereга so se narodili vsi slovanski, ni ohranjen; a kakšen pa je bil, moremo soditi iz tega, kar vidimo sorodnega pri vseh slovanskih jezikih. Kaj nam pa kaže vse to? Da so se Slovani prijeli že dolgo pred Kristom poljedelstva. Temu pritrjujejo tudi oni, ki pravijo, da so prišli kot pastirji v svojo sedanjo domovino. Množina izrazov, ki se nanašajo na živinorejo, kaže, da so se Slovani prav pridno pečali s to stroko gospodarstva. Posebno priljubljeno jim je bilo bučelarstvo, kar pričajo vseslovanske besede *bučela* (starosl. *bŭčela* od korena *bŭk*, torej: bučeča žival), *ulj* (panj) in *vosek*. Slovani so namreč hodili najprej po neizmernih lipovih gozdih svoje domovine za medom neštevilnih bučelnih rojev, da so si pridelovali sladke jedi in varili medico; kasneje pa ko so posekali one pragozde, gojili so bučelarstvo po ostalih gozdih in so tudi preskrbovali zahodne dežele z medom in voskom.

Kako izdatno so se pečali Slovani s poljedelstvom, kažejo nam vseslovanski izrazi za poljedelsko orodje, za plug in brano, za žito. Že tedaj so umeli mleti žito na žrmljah (stsl. *žrny*) ali na mlinih. Poznali so že razne žitne rastline, ktere pridelujejo

na polju; želi so s koso ali s srpom, vezali snope, mlatili na gumnu. Vse to in še veliko več nam kaže jezik. Ta nam kaže drevje, kar so ga poznali, priča nam pa tudi, kako so stanovali. Beseda *dom* kaže, da so stavili lesene hiše (koren *da, dam* = vezati, staviti), *hram* pa, da je služil za brambo zoper vremenske ne-zgode (hraniti = servare). Za zid imajo slovanski jeziki razne besede. Česa nas pa uči to? Da so začeli zidati še le kasneje. To nam svedoči tudi zgodovina, ki priča, da so se razni evropski narodi arijskega plemena kasno učili zidanja. Grki so se ga naučili od Feničanov, Rimljani od Grkov itd. Pa še nekaj nas uče besede za dom. To namreč, da praočetje naši niso *ciganili* po svetu okrog, ker bi si sicer ne bili stavili hiš.

Bili so Slovani *miroljubni*, kakor so *poljedelci* naravno. Ali znali so tudi varovati svoje imetje in se niso bali *boja*, če je šlo za dom in za domovino. To nam kažejo izrazi za okope in za orožje. Po Lužicah in po drugih krajih severne Nemčije, koder so bivali nekdam Slovani, razkopali so v novejšem času množino takih starih okopov, o katerih sodijo, da so slovanski. V boju (*ratъ*) so rabili lok in strelo, meč in kopje, sulico in sekiro, nož in kij. Branili so svoje telo s ščitom (*štítъ*), s čelado (*šlémъ*) in z oklepom (*brъnjia*).

V boju so zapovedovali glavarji rodov, ki so bili ob enem tudi sodniki in svečeniki. Vsa narodova uprava se je naslanjala na *družinsko življenje*. Iz združnega življenja, ktereга se držé še dandanes nekteri narodi, narodile so se počasi celé vasi. Vsaki posamezni zadrugi je vladal poseben starešina. Ta je bil sevéda v začetku oče, po smrti njegovi pa je zadela ta čast najsposobnejšega, ktereга so si volili vsi člani zadruge. Počasi so narastle zadruge v cele vasi, in po tem potu so nastale občine (*obština*), ktere so imenovali po svojem praočetu. Zató nahajamo še zdaj po slovanskih krajih cele vasi, po katerih imajo vsi vaščanje isto rodbinsko ime. Če se je pa pomnožila občina ali rod tako, da niso mogli ostati vsi skupaj, naselil se je del v bližini. Nova občina je dobila sevéda tudi novo ime, ostala pa je vedno v zvezi z materjo, ohranila iste običaje in navade, govorila isti jezik.

Več takih občin se je združilo v pleme, kteremu je stal na čelu starešina vsega plemena, ki je imel iste pravice za vso

skupino, kakor posamezni staroste po svojih zadrugah ali po občinah. Več plemen se je združilo v narod (jezikъ ali плкъ).

Tako je bil uravnan narod slovanski, ko se nam prikaže prvič v svitu zgodovinskem. Vsakemu so bile zavarovane njegove pravice, nobenemu niso kratili osebne svobode; zató poročajo pisatelji, ki pripovedujejo o Slovanih, da ne strpé vladarja nad seboj, ampak da živé v ljudovladi ali demokratiji. To nam potrjuje tudi vsa ustava, ki nam jasno kaže, da so bili staroste le prvi med enakimi, nikakor pa ne samosvoji gospodarji.

Po vsem tem sodimo lahko, kako se je razvijalo družbinsko in narodovo življenje. Že lepo razvito imenoslovje za družino in za vse njene dele nam priča, da so bili naši očetje pravni ljudje, ki niso poznali mnogoženstva ali poligamije; družina jim je bila sveta, in vsi udje v družini so tudi imeli po vsem iste pravice. Dá, tudi ženske so bile enakopravne; mogle so celó dospeti do časti staroste. Po vsem tem umemo tudi, da se prvotno pri Slovanih ni mogla razviti sužnost, kakoršno nahajamo pri raznih sosedih. Kjer jo je dokazati, nastala je kasneje po vplivu slabih sosedovih vzgledov. Pa še tudi tú se ni kazala nikdar tako ostudno, kakor marsikje drugje, ker so sužnikom radi davali tudi prostost.

Pravne razmere so bile že tedaj jako razvite. To nam dokazujejo že pojmi pravo, zakon in sod (sудъ). Pravni pregovori in pravni običaji so določevali vsakemu njegove pravice že mnogo, mnogo prej, kakor so poznali pisane zakone. Ravno v tem oziru se kaže v najlepšem svitu važnost primerjajočega jezikoslovja za razsvetljevanje narodovih razmer. Ono nam kaže namreč, da Slovani niso poznali niti lastnine, niti dedščine. Za ta dva izraza nimamo vseslovanskih besed, in jih tudi Praslovani imeti ne morejo, ker je bilo po njihovi družinski upravi vse imetje le skupno.

Da so se rodili že zgodaj tudi verski nazori, umeva se lahko samo ob sebi. Nikdo ne opazuje tako natanko prirode in njenih prikaznij, kakor ravno poljedelec; nikdo ne čuti svoje odvisnosti od prirodnih sil v toliki meri, kakor ravno on. V teh je gledal Slovan resnična bitja, izmed katerih so mu bila nekatera dobra in naklonjena, druga pa zla in hudobna. Prve je imenoval bogove, druge pa bēse. Te besedi sta se ohranili tudi v krščan-

stvu, prva za krščanskega Boga, druga pa za vraga. Tem božanstvom so staroste darovali darove (oběť), da bi si pridobili naklonjenost dobrih, a odklanjali hude bogove. Razun teh božanstev, ki so bila prav za prav le poosebljene prirodne sile, častili so tudi umrle očake. S tukajšnjim življenjem se pa ni končalo življenje. Duša se jim je zdela že neumrjoča; po smrti telesa je prihajala v raj.

II.

Kar smo povedali do sedaj, uči nas sam jezik. Poglejmo še, kaj pripovedujejo pisatelji o Slovanih, odkar so stopili v krog onih narodov, s katerimi se peča zgodovina.

Že cesar Leon VI., vrstnik Svetopolkov, pravi o Slovanih, da se ne razlikujejo med seboj po običajih, navadah in življenju. Prokopij (551) pa jih opisuje takó-le: „Po svoji zunanosti se ne ločijo. Veliki in trdni so vsi, po barvi niso ne preveč beli, ne preveč črni.“ Bili so torej ogoreli, kakor v obče poljedelci. Vsi pisatelji priznavajo, da so pridni in delavni, in da ljubijo poljedelstvo in prostost nad vse. Widukind (867) pravi v tem oziru o njih, da rajši trpé vse nadloge, kakor pa da izgubijo svojo prostost; „kajti ti ljudje so utrjeni in delavni, navajeni prav zmernega življenja. Kar je nam prav težavno, zdi se Slovanom skoro igrača.“ V istem smislu govori Sakson Gramatik (med 1181 in 1208) o Pomorjanih, rekóč: „Tako so ljubili svobodo svoje domovine, da so rajši umrli z njo, kakor da bi bili ostali živi.“

Ta ljubezen do svobode se je kazala in se kaže po nekterih krajih še zdaj v tem, da so si stavili svoje hiše najrajši na samem, v sredini svojega posestva. Vendar pa so bili vajeni in dobri kupčevalci. Že početkom desetega stoletja so prihajali ruski kupci skoz Češko celó do Donave, in Sorbi so trgovali že v devetem veku na jutrovo. Po vsem moramo soditi, da so si stavili mesta zlasti zaradi kupčije. Zató pripoveduje Arabec Ibráhím Ibn-Jakúb, ki je potoval v desetem stoletju po lab-skih pokrajinah, da je bila Praga že tedaj glavno trgovišče slovansko. Važen je bil že takrat tudi Viligrad (t. j. Velij grad), sedanji Meklenburg. Po njegovih in drugih poročilih je znano, da so bila ta mesta dobro naseljena, da so imela krasna svetišča, in da so bila dospela do velike omike.

Osobito hvalijo vsi stari pisatelji, na pr. Mavrikij (582—602), cesar Leon (886—911), Adam Bremenski (1076), Ebon, Helmold, Herbord (vsi trije v sredini 12. stoletja) in dr. gostoljubnost slovansko. Tako poroča Mavrikij, da spremljajo gosta iz kraja v kraj, in da bi začeli celó vojsko zoper onega, ali bi pa požgali hišo onemu, ki bi razžalil tujca, ker bi bila to največja pregreha. Adam Bremenski pravi naravnost, kar se tiče zadržanja in gostoljubnosti, da ga ni naroda nad Slovane, in Helmold imenuje gostoljubnost in spoštovanje do starišev prvo krepost slovansko. Prav mično pripoveduje tudi Ebon, da sta prišla „Uodalricus et Albwinus“ v bogato mesto Hologost, kjer so ju sprejeli z veliko častjo. Gospodinja sama, žena mestnega glavarja, omila jima je noge, in sijajno so ju pogostili, da sta se čudila in divila, „quod talem in regno diaboli humilitatis et hospitalitatis gratiam invenissent“.

Ta ljubezen se ni kazala samo proti mirnim tujcem, tudi z bojnimi ujetniki so ravnali lepo. Mavrikij in cesar Leon sta nam priči, da pri Slovanih robstvo ni trajalo neprestano, kakor pri drugih narodih; določevali so jim gotov obrok, v katerem so si mogli kupiti dovoljenja, da se vrnejo prosti domú, ali pa da ostanejo sami prosti in prijatelji pri njih.

Kako zeló so spoštovali stariše, vidi se že iz njihovega združnega življenja; ali skrbeli so tudi za starce, bolnike in reveže, kakor nam pričata Helmold in Herbord, izmed katerih pravi prvi o Rujanah (Rujana = Rügen) kar naravnost, da pri njih ni reveža, niti berača. Revež je bil po mnenju starih Slovanov le hudobnež, zató pomenja beseda „hudъ“ ubožca in hudobneža. V prav tako lepem svitu se kaže tudi spoštovanje do ženstva. Žen niso le častili kot gospodinje, celó do vlade jim je bila odprta pot, kakor nam kaže Olga pri Rusih, Vanda pri Poljaki, Libuša v Čehih, Tuga in Vuga pri Hrvatih. Žene so se udeleževale celó boja zoper sovražnike, kakor omenjajo na pr. bizantinski pisatelji odločno, da so našli leta 626. po boju s Slovani tudi ženske, ki so bile umrle na bojišču za rod in za dom svoj.

Narodova uprava je bila demokratična. To nam dokazuje, izvzemši poročila pisateljev, že tudi jezik sam, ki nam kaže, da

so imena za vladarske časti (кнѣзь, kralj, césarj) tujke, kakor tudi imena za plemstvo. To se je narodilo vse še le potem, ko so prišli v dotiko s sosedi, od katerih so se naučili teh razlik. Vendar pa tuji vpliv ni mogel predrugačiti narodne plemenske in družinske uprave. Zató se je ohranila zadruga pri južnih Slovanih do današnjega dne, drugod pa se ji nahajajo še vedno sledovi. Jugoslovanska zadruga se loči od stare slovanske v tem, da ne druží več vseh vaščanov v jeden rod, ampak da obsega vas po več zadrug. Imenovali so pa rod po svojem očaku z dotičnimi končnicami, takó da so se potomci Bodislavovi nazivali Bodislavci, Radovanovi Radovanjci, Radislavovi Radislavci, kakor kažejo še sedaj navadna imena, ali so pa rabili njegovo ime v množini. Tako se imenujejo potomci Bojanovi Bojani itd. Ta imena so značila ob jednom tudi vse selo. Kedar se je preselil oddelek rodú iz prvotnega sela, ohranil je tudi prvotno svoje ime, pridejal si pa sam, ali češče so mu nadeli drugi še poseben priimek, da so ga ločili od prvotnega rodú. Navadno so vzeli izraz od duševnih zmožnostij ali običajev, od postave ali noše, po oprasku ali po tem, kakoršno je bilo novo selo, ali pa je bil kak porogljiv izraz. Plemenska imena so si nadevali navadno po selišču, na pr. Poljani ali Poljane, Rěčani, Jezerani, Drěvljani, Moravani itd.

Ali posamezni narodi so bili nesložni. Ibráhím Ibn-Jakúb pravi o njih: „Slovani so sploh neustrašeni, za boj pripravni ljudje; ko ne bi bili nesložni, ker so razcepljeni v rodove in plemena, ne mogel bi se noben narod na svetu meriti z njimi.“ Jednako sodi tudi Mavrikij in ruski letopisec Nestor († ok. 1116), pri katerem pravijo ruski poslanci, ki prosijo Várjage, naj pridejo gospodovat k njim: „Zemlja naša velika i obilna, a narjada (= reda) vъ nej něstъ.“ Zaradi tega niso Slovani zavzemali nikdar onega mesta v zgodovini, ktero bi bili mogli zavzemati po svojem številu. Zató so prišli tudi v odvisnost Hunom, Obrom in Turkom. Vendar pa niso bili kukavice v boju, kar se je pokazalo večkrat. Gotovo je pa, da niso bili urejeni za boj. Ivan Efežan (584) pravi, da si ne upajo iz gozda na plan, ker ne poznajo drugega orožja kakor po dvoje kopij. Mavrikij pa pravi, da ne poznajo bojnega reda. Roparsko življenje ljubijo; po gozdih in lesovih se potikajo ter napadajo sovražnike iz zasede po noči, ali kedar

nasprotniki ne mislijo na to. Kako se pa pride črez kako reko, to znajo bolje od vsakega drugega naroda. Za orožje jim služi dvojno kopje; nekteri imajo tudi dobre ščite, toda nerodne. Rabijo tudi lesene strele in male puščice otrovane s hudim strupom, kateri deluje smrtno, ako ne izpije ranjenec „theriaka“ proti temu ali kakega drugega dobrega zdravila. Kedar napadejo sovražnike, zaženejo glasen krik in se vržejo nad nasprotnika. Če se ustraši ta, pritiskajo hudo nanj, če pa ne, obrnejo se nazaj in se potegnejo v gozde, ker se najrajši bojujejo po soteskah. Zató svetuje Mavrikij, naj se bojujejo Grki s Slovani po zimi, ko drevje nima listja, da jih je lažje videti, in ko kažejo sledovi po snegu, kam gredó. Naposled pa še dostavlja: Ker imajo mnogo vladarjev in niso složni, ni težko, pridobiti si nekatere izmed njih z dobrimi besedami, ali pa za plačilo, da se ne združijo vsi in si ne izberejo jednega vodje.

III.

Vednost o starožitnostih slovanskih je že popolnoma jasno dokazala, da nahajamo v nekterih narodnih pesnih še ostanke iz starodavnosti poganske. Posebno bajeslovnega gradiva nahajamo še sedaj veliko. Da nam pa tedanji pisatelji ne poročajo natančneje o slovanskem poverju, umemo prav lahko, ako pomislimo, da se jim je vse pogansko zdelo vražje, s čimur se niso hoteli pečati.

Vsa poročila pričajo, da so častili Slovani nekega boga nad bogovi, stvarnika nebes in zemlje, svetlobe in viharja. Hel-mold pravi določno: „Med množico bogov, katerim je po misli njihovi izročena vlada po polju, po gozdih, žalost in veselje, verujejo tudi v jednega boga, ki vlada v nebesih. Ta je silno mogočen, vlada le v nebesih in se briga samo za nebesa. Drugi bogovi so njegovi podložniki. A tudi ti so njegovega rodú in tem višji, čim bližji so mu po krvi.“ Ime je bilo temu bogu nad bogovi Svarog. Najvišjega boga kot gromovnika so imenovali nekteri slovanski rodovi Peruna, kateremu stoji nasproti zemlja. Sina Svarogova sta bila Solnce in Ogenj. Jugoslovani so jima dodali tretjega brata Mesec in sestro Danico. Solnce se pa imenuje tudi Dažbog ali Daždbog, ki je oče vse rodovitnosti v prirodi. Zató imenuje „Slovo o polku Igorjevem“ Ruse po

knezu njihovem Daždbogove vnuke. Tako so izvajali tudi Slovani nalik drugim narodom svoj rod od božanstev. Solnčno božanstvo se imenuje tudi Hrs in Svarožič (= sin Svarogov), t. j. poosebljeno solnce in poosebljeni pozemeljski ogenj. Tudi Triglav je bil najbrž vseslovanski bog in je veljal za gospodarja treh kraljestev, zemlje, morja in zraka; zatorej so ga s tremi glavami označevali. Zlasti pri polabskih Slovanih je bil kot solnčni bog v čislju.

Poosebljeno jasno ozrače so častili pod imenom boga Svetovita, posebno pri Polabanih. Mislili so si ga s štirimi glavami ter so pozvedovali od njega prihodnjost. Na otoku Rujanu so mu postavili krasno svetišče. Črede je čuval bog Veles (v ruščini Volosъ), ki so ga prvotno častili tudi kot solnčnega boga. Dalje omenjajo viri boga vetra in nevihte, Striboga, in še nekatera druga moška božanstva, kakor Radgosta, Jarovita, Rujevita, Běsomara itd.

Naravno je, da so častili tudi boginje. Med temi je važna Vesna, boginja jasnega letnega časa, in Děvana ali Děva, boginja pomladi in rodovitnosti. Morana je bila boginja zime in smrti. Sploh pa stari pisatelji ne pripovedujejo veliko o boginjah. Thietmar Merseburški († 1018) pravi sicer, da so bile na zunanji strani svetišča podobe bogov in boginj izdolbene prav umetno, ali imen ne pové v svojem letopisu.

Kot božanstva nižje vrste so častili vile in rusalke, ki so gospodovale po rekah, gozdih in gorah; rojenice in sojenice, ki so določevale novorojencem srečno ali nesrečno življenje. Dalje so poznali hudobna božanstva Jagobabo, Běsa in Věda — zadnjemu so pripisovali mrknjenje solnca in lune — Moro in volkodlake. Vsaka družina je pa častila še posebne hišne bogove, duše umrlih očakov, imenujoč jih na pr. Děda, Šetka, Buožika, Hospodáfika.

Naklonjenost dobrih bogov so si skušali pridobivati z darili in z molitvijo. Po gorah in logih so sežigali bogovom razne živali. Ljudij niso darovali vsi rodovi. Le Polabani so se naučili te grozne šege od tujcev. Posebnih svečenikov in svetišč niso imeli. Starešine so opravljali darove v imenu svojih. Polabani so pa imeli oboje, svečenike in svetišča. Herbord nam opisuje tako svetišče: „V okraju štetinskem (in civitate Stetinensi) so

bila štiri svetišča (continae). Jedno izmed teh, glavno, bilo je postavljeno posebno krasno in umetno. Zunaj in znotraj je bilo okrašeno z rezbami. Po stenah so bile izdolbene podobe ljudi, ptic in živalij. Tako dobro so bile označene, da bi mislil, da živé in dihajo. In kar se nahaja redkokrat, slikarji so bili taki umetniki, da barv tudi na zunanjih podobah ni spral ne dež, ne sneg.*

Prazniki so se vrstili po letnem času, kakor se kaže svetloba v boju s temo, zima v boju z oživljajočo pomladjo, O zimskem solnčnem obratu so praznovali koledo (kolęda, ovsen^{sky}, kračun^{sky}, badnjak), rojstvo novorojenega solnca. Spomladi so se spominjali zmage svetlih bogov nad hudo zimo. Tedaj so častili Vesno z veselim petjem, Morano (boginjo smrti in zime) so pa sežigali. Zató se je ohranila šega do današnjega dne, da žgejo pust, ali mečejo Morano v podobi stare babe v vodo, ali jo pa žagajo. S kresom (kapalo, jarilo, šabotka) o poletnem solnčnem obratu so slavili popolno zmago svetlih bogov, ki so donašali toliko sreče in bogastva.

Stari Slovani so bili prepričani, da se po smrti onkraj groba začanja novo življenje, ter so verovali v neumrjočnost duše. Že slovanska beseda „duša“ (koren duh, torej: dihajoča) kaže, da jim je bilo to bitje različno od telesa. O njej so mislili, da se more ločiti v spanju od telesa, da se lahko izpreminja v razne podobe, in da se vrača zopet v truplo. Po smrti je blodila po mislih naših poganskih očetov okoli in prihajala sem ter tja zopet na gomilo. Zató so postavljali tudi jedi na grob. Po veri nekterih rodov, na pr. Čehov, letala je po drevju, dokler niso sežgali trupla. Še le potem je prišla v nav ali raj, prijazen kraj, kjer zelenijo polja in gozdi. Tam je večna pomlad, tam prebiva svetlo solnce, tam živé duše umrlih in duše detet, ki še niso prišla na svet. Nekteri rodovi so si pa mislili dom umrlih duš na stekleni gori. Ali tja so prihajale le duše pravičnikov. Bile so pa tam iste razmere, kakor v življenju. Prosti so bili prosti, sužniki pa sužnji. Zató pravi Leon Dijakon (koncem 10. stoletja), da se Tavroskiti (Rusi) v boju niso puščali ujeti, ampak so se rajši usmrtili sami, ker so mislili, da bi morali biti robovi tudi po smrti. Duše hudobnežev sevęda niso prihajale v raj, ker so bili hudobneži že živi izobčeni iz družbe človeške.

Tem so odkazali naši predniki mesto v peklu. Pot v nav je peljala čez široko vodo. Na ladiji ali pa čez most so prihajale duše tja. Ta most je mavrica ali pa rimska cesta.

Mrliče so pokopavali, ali pa sežigali. O tem nam pričajo pisana poročila, narodno poverje in ostanki, izkopani iz starih gomil. Za pokopališče niso imeli odkazanega gotovega prostora. V domu samem ali blizu njega so nahajali mrliči svoj grob, ali pa po logih in gorah. Pri nekterih rodovih je morala tudi žena umreti z možem. Pogrebne običaje pri Rusih opisuje natanko Arabec Ibn-Fadhlan ali Foslan, ki je potoval leta 921. in 922. med poganskimi Rusi. Ta pripoveduje: Rad bi bil zvedel, kako pokopavajo svoje mrliče. Čez nekaj časa mi poročé, da je umrl velikaš. Položili so ga v grob in napravili streho nad njim za deset dnij, dokler si ne prikrojijo obleke. Če umrje siromak, napravijo mu majhno ladijo, položé ga v njo in ga sežgó na njej. Če pa umrje bogatin, zberejo njegovo imetje in ga razdelé v tri dele. Tretjina je za njegovo rodbino, za drugo tretjino si nakrojijo obleke, za zadnjo tretjino pa kupijo pijače za dan, ko se sežge kaka deklica z njim. V reki napravijo za ladijo štiri tramove, okoli katerih postavijo velike podobe, ljudém jednake. Na tramove potegnejo ladijo. Nató prinesejo mrliča, oblečejo ga v krasno obleko in ga položé na ležišče na ladiji. Poleg njega denejo jedi, pijače in bosilja, kruha, mesá in luka. Potem priženejo psa in dva konja, zakoljejo in razsekajo jih ter vržejo na ladijo. Tudi dva vola, petelina in kokoš zakoljejo ter vržejo vse na ladijo. Nató privedejo deklico, ki se je odločila umreti z gospodarjem, do neke stavbe, vratom jednake; ona stopi možem na dlan, in vzdignejo jo kvišku. Deklica pogleda čez in reče: „Glej, očeta in mater vidim.“ Drugikrat jo vzdignejo, in ona reče: „Sedaj vidim vse sorodnike sedeče!“ Tretjikrat pa: „Glej, tam je moj gospodar; v raju sedi!“ Nató ji dadó kokoš. Ona ji odreže glavo ter jo vrže proč, kokoš pa na ladijo. Potem zavpije: „Raj je tako lep, tako zelen! Gospodar me kliče, peljite me k njemu.“ Peljejo jo na ladijo. Pred šatorom na ladiji se poslovi od svojih in zapoje dolgo pesen. Potem jo pelje starka, katero angelj smrti imenujejo, v šator. Ondi jo položé k mrliču; dva moža jo zgrabita za roke, dva za noge. Starka ji ovije vrv okoli vratú in ji zabode širok nož med rebra in ga potegne

zopet ven, možje jo pa zadavijo z vrvjo. Zdajci pride najbližji sorodnik, užge poleno, stopi nazaj gredé k ladiji in jo zažge; za njim pa pridejo drugi ljudje z gorečimi poleni in jih mečejo na ladijo, da se hitro užge in zgori. Na mestu, kjer je stala ladija, naspó potem veliko gomilo, postavijo na njo deblo in napišejo nánje ime rajnika in ime ruskega kralja.

Jednako pripoveduje Leon Dijakon, kaj so delali Slovani po boju: Ko se je storila noč in je svetila polna luna, šli so na polje in pobrali svoje mrtiče. Ko so jih znosili pred okope, napravili so velike grmade in sežgali mrtiče; večji del ujetnikov, možake in ženske so pa pomorili poleg njih in napravili daritve umrlim, a otroke dojenca in peteline so podavili ter jih utopili v Donavi.“

Umrlim na čast so slavili trizno, t. j. bojne igre. Letopisec Nestor poroča od besede do besede: „Kedar kdo umrje, priredijo trizno nad njim; potem napravijo veliko grmado, položijo na njo mrtveca in ga sežgó. Nató poberó kosti, denejo jih v majhno posodo in jih postavljajo na stolpiče ob potih.“

Koder so pokopavali mrtiče, pokopavali so z njimi tudi one, ki so umrli z njimi, in vse orodje z obleko; koder so jih pa sežigali, pobirali so pepel v ročko, katero so pokopavali; tam pa, kjer so sežigali mrtiče na ladiji, ostajali so ostanki v vodi. Nad grobom so nasipali mogile (= gomile; odtod nahajamo po slovanskih krajih toliko krajevnih imen: Gomila); a na mogili ali blizu nje so praznovali potem stravo, veliko pojedino (sedmino), pri kateri so popevali žalostinke.

Po Gr. Kreku — Fr. Hubad.

4. Slovenske naselbine v IX. stoletju.

Slovenci, majhen del velikega slovanskega plemena, imenovali so se v devetem stoletju po Kristu Slověni, svojo zemljo pa slovensko (Sclavinia). Živeli so po raznih pokrajinah, po nekterih deloma pomešani s tujimi narodi, zlasti ob mejah. Največja njih pokrajina je bila Karantanija. Ta je bila del tedanje slovenske zemlje, in ondotni prebivalci so bili slovenske krvi. To nam pričajo zgodovinski viri; a tudi ko bi ti

molčali, govorila bi slovenska imena rek, gorá, mest, trgov in vasij o nekdanji razširjenosti slovenskega življa po starem Korotanu.

Druga slovenska pokrajina, po kateri so stanovali v 9. stoletju Slovenci, bila je Panonija. Dalje so prebivali po severni Istri in po vzhodni Furlaniji. Slovenska zemlja (Sclavinia) se je zval nekaj časa del sedanje Dolnje Avstrije, namreč zemlja med Anižo (Enns), Donavo, Dunajskim lesom in pa štajersko mejo. Da so po teh krajih stanovali sem ter tja Slovenci, potrjujejo nam slovenska krajevna imena, koja so se ondi ohranila do današnjega dne. Vendar niso bili Slovenci jedini prebivalci te zemlje, stanovali so ondi tudi Avari ali Obri; zato se je zvala ta pokrajina tudi Avarija ali Hunija. V devetem stoletju so se začeli po tej zemlji seliti nemški Bavarci in jo imenovati „Vzhodno krajino (marko)“. Nekoliko slovenskih naselbin je bilo tudi po sedanji Gornji Avstriji in po Solnograškem.

I.

Najiminitnejša slovenska pokrajina devetega stoletja je bila Karantanija. Ta dežela je bila pred tisoč leti mnogo večja, kakor je današnja Koroška, ker je obsegala razun sedanjega Koroškega tudi skoro vse Kranjsko in Štajersko, vzhodni del Tirolskega, solnograški Lungav in jugovzhodno stran Dolnje Avstrije.

Meja te pokrajine je segala na zapadni strani skoro do mesta Innichena, ki stoji blizu izvira reke Drave na Tirolskem. Do ondod so se razprostirali nekdanji Slovenci, kar nam spričujejo krajevna imena po Pustriški dolini in pa neka listina bavarskega vojvode Tasila od leta 770. Od Innichena se je vlekla meja proti severu po gorskem slemenu do gore „Dreiherrnspitz“ imenovane. Slovenska Matreja (Windisch-Matrei) je torej stala v devetem stoletju na korotanskih tleh. Od omenjene gore je šla meja proti vzhodu po gorskem grebenu Visokih Tur, ki še sedaj ločijo Koroško od Solnograškega. Od gore Ankogla se je vlekla meja proti severovzhodu po razvodju med Muro in Salico (Salzach), tako da je sedanji Lungav spadal h korotanski zemlji. V Lungavu še dandanes nahajamo mnogo krajevnih imen,

ktera imajo na prvi pogled slovensko koreniko. Od Lungava do Dachsteina je mejilo Karantanijo in Bavarsko prej ko ne razvodje med Anizo in Salico, od Dachsteina proti severovzhodu pa je imel stari Korotan iste meje, ktere še dandanes ločijo Štajersko od Gornje Avstrije. Trg Aussee s svojo okolico je spadal h Karantaniji, kajti v njegovem okraju nahajamo še mnogo slovenskih krajevnih imen.

Severna meja nekdanjega Korotana se je ujemala od Mrtvega gorovja (Todtes Gebirge) pa do Raksplanine s sedanjo mejo med Štajerskim in Avstrijskim. Od Raksplanine se je obrnila proti severu čez sedanji Höllenthal in Schneeberg do izvirov rečice Piestinga blizu Guttensteina na Dolnjem Avstrijskem. Odtod je šla poleg Piestinga naravnost proti vzhodu do Litave (Leitha) in do sedanje meje ogerske. Severna meja starega Korotana je ločila ob enem solnograško nadškofijo in pasovsko škofijo v srednjem in novem veku.

Na vzhodni strani je segala korotanska pokrajina do Panonije. Tedanja meja med obema pokrajinama se je ujemala večinoma z nekdanjo rimsko mejo med Panonijo in Norikom, tako da je vzhodni del sedanjega Štajerja že bil v Panoniji. Najbrž je šla meja od Dunajskega Novega mesta proti jugu po sedanji meji med Dolnjim Avstrijskim in Ogerskim do štajerske zemlje; potem po meji med Štajerskim in Dolnjim Avstrijskim proti severozahodu do izvira štajerske Bistrice (Feistritz). Odtod se je vlekla med Bistrico in Murico in dalje po gorovju med Muro in Rabo do Cmureka na Muri. Nató je šla proti jugu čez Slovenske gorice do Drave med Mariborom in Ptujem, potem čez Ptujsko polje do Donačke gore in odtod dalje proti jugu poleg Sotle do Save.

Gledé južne meje starega Korotana je treba vedeti, da je bilo Kranjsko v devetem stoletju združeno s Karantanijo. Južna, zahodna in vzhodna meja sedanjega Kranjskega je bila ob enem jugovzhodna meja nekdanjega Korotana. Na jugozahodni strani so mejile Karantanijo in Italijo Karnske planine, ki še dandanes ločijo Koroško od Laškega.

Kar se tiče krajepisa starega Korotana, treba je opomniti, da listine in drugi zgodovinski viri devetega stoletja tu in tam omenjajo mesta, vasi, cerkve in gradove, ki so stali po raznih

straneh te dežele že pred tisoč leti. Nekaj takih krajev hočemo tukaj omeniti.

Središče korotanskih Slovencev v 9. stoletju nam je iskati nekako sredi med Celovcem in Sv. Vidom tam, kjer sta danes vasi Krnski grad (Karnburg) in Gospa sveta (Maria-Saal). V zadnjem kraju je posvetil že v 8. stoletju za vojvode Hotimira, ko so bili Slovenci še večinoma pogani, škof Modest cerkev v čast materi božji. Iz neke listine od dne 20. listopada leta 860. je razvidno, da je takrat frankovski kralj Ludovik vsled prošnje nadškofa Adalvina podelil solnograški nadškofiji več posestev v Korotanu, in sicer poimence gosposvetsko cerkev in njeno posestvo, kraj Breže (Friesach) na sedanjem severnem Koroškem, Dravski dvor med Tinjami in Dravo, neka posestva v Ostrovici na vzhodni strani od Sv. Vida in dvor v Podkrnosu.

V Krnskem gradu se je rad mudil kralj Arnulf; prišedši proti koncu leta 888. iz Furlanije, praznoval je ondi božične praznike. Dne 26. grudna istega leta je dal izgotoviti na Krnskem gradu dve listini, v katerih je Mildruti, soprogi svojega točaja Heimona, daroval nekaj posestev in nekoliko podložnih ljudi, med katerimi sta bila tudi dva Slovenca izpod Krnskega gradu s svojima ženama in otroki. Zvala sta se Stranimir in Žitomisl. Krnski grad in pa Gospa sveta sta bila tudi v naslednjih stoletjih srednjega veka za slovensko zgodovino jako važna kraja; zakaj ondi se je vršilo slovesno vmeščanje koroških vojvod. — Ne daleč od Krnskega gradu proti zapadu je bilo jako utrjeno mesto po imenu Blatni grad (Moosburg). Okrog mesta se je raztezalo široko močvirje, katero je varovalo prebivalce sovražnih napadov.

Neka listina kralja Ludovika od dne 6. prosinca leta 864. nam omenja Krko (Gurk) v Krški dolini na severnem Koroškem. Solnograški nadškofje so dobivali vsakokrat, kedar so prišli v Karantanijo propovedovat, od ondotnega grofa in ljudstva neko odškodnino. Grof Gundakar pa je prosil, naj bi kralj Ludovik enkrat za vselej podelil solnograški cerkvi od državnega imetja v Karantaniji nektera posestva in tako korotanske grofe osvobodil tega davka. Ob jednom je naznanil kralju, da so tudi prebivalci pripravljeni od svojega imetja toliko podeliti solnograški

cerkvi, da bi bili v bodoče prosti omenjenega davka. Nató je kralj Ludovik daroval solnograški cerkvi nektera posestva na Krki, namreč šest kmetij, jeden mlin in mnogo podložnikov z njihovimi kmetijami, ženami in otroki. Imena teh slovenskih podložnikov so se glasila: Bela, Črnel, Petanko, Trebižnež, Nasmus, Volato, Sebedrag, Etbratonas (najbrž = in brat naš), Domomisl, Tihožit, Krotila, Trdač, Godemisl, Radomisla, Sebemir, Črna in Dražna. — Drugikrat se Krka omenja v listini od 31. velikega srpana leta 898. Takrat je daroval kralj Arnulf slovenskemu plemenitašu Svetopolku dvor na Krki z vsem premakljivim in nepremakljivim blagom.

Tik Vrbskega jezera stoji danes vas Otok s cerkvijo Marije device. Tú je stala že v devetem stoletju cerkev na čast sv. Primožu in Felicijanu, in v njej so bile shranjene svetinje teh dveh svetnikov. Otok in nekaj zemlje v njegovi okolici so imeli pred tisoč leti brizinski škofje (iz Freisingena na Bavarskem) v svoji oblasti. Iz neke listine nam je znano, da je dal brizinski škof Arnold okoli leta 880. jedno kmetijo na Otoku nekemu plemenitašu Goteskalku, ta pa je za to prepustil škofu drugo kmetijo v Rožeku v Rožni dolini na Koroškem.

^{Tružnje} Tružnje so na Koroškem od Velikovca proti severozahodu. V Zgornjih, Srednjih in Spodnjih Tružnjah se še sedaj nahajajo razvaline truženjskih gradov, izmed katerih sta dva stala že leta 895.; kajti kralj Arnulf je dne 29. kimovca istega leta daroval svojemu fevdniku Valtunu nekaj posestev v truženjski dolini in dva tamošnja gradova. V isti listini daruje Arnulf svojemu fevdniku še gozd na Djekšah („in monte Diehshe“), jedno posestvo na Krškem poleg Save na Dolenjskem in tri kraljeve kmetije v Rajhenburgu na levem bregu Save na Štajerskem. Prvikrat se pa Tružnje omenjajo že leta 822., ko je dne 10. maleda srpana neki Matheri daroval brizinskemu škofu Hittonu svoja posestva med Tružnjami in Greb^{injem} (sedaj trg v velikovškem sodnijskem okraju). Zona na Velikovca

Razun naštetih mest, vasij in gradov so stali v 9. stoletju po Karantaniji, kakor je razvidno iz zgodovinskih virov, še drugi kraji, na pr. Admont, Kobenz blizu Knittelfelda, Selče pri Brežah, Strassengel blizu Gradca, Trebno blizu Beljaka, Železno pri izlivu Goričice v Krko itd. Beljak sam se sicer v virih 9. stoletja ne

imenuje, a vendar je bilo tam, kjer stoji sedaj imenovano mesto, leta 878. precej veliko naselje, ki se je zvalo Beljak; kajti tamošnji prebivalci so pred tisoč leti napravili most čez Dravo ter mu dali ime „Beljaški most“ (ad pontem Willach).

II.

Na vzhodni strani Karantanije se je razprostirala pred tisoč leti Panonija. Imela je skoro ravno tako velik obseg, kakor za Rimljanov. Zahodna meja Panonije nam je že znana, na severozahodu pa je segala do Dunajskega lesa in do Tullna poleg Donave. Severno in vzhodno mejo je delala Donava, proti jugu se je pa razprostirala do Save.

Panonija je bila razdeljena v dva nejednaka dela, v gornjo in dolnjo Panonijo. Oba dela sta mejili reki Rabica in Raba. Glavni prebivalci po Panoniji so bili v 9. stoletju panonski Slovèni. Zgodovinski viri devetega stoletja prištevajo Panonijo slovenski zemlji (Sclavinia); ondi se je govoril slovenski jezik, in tam je uvedel Metod slovensko službo božjo. Slovensko prebivalstvo se je začelo po Panoniji posebno množiti, odkar so bili Obri premagani in uničeni.

Kar se tiče panonskih mest in vasij, omeniti nam je najprej Blatni grad blizu Blatnega jezera, kjer stoji sedaj mesto Zalavar. To mesto, katero je bil sezidal panonski knez Pribina, ki se je bil z velikim spremstvom iz slovaškega nitranskega okraja tukaj naselil, zvalo se je tudi Pribinov grad; pozneje je dobilo ime Koceljev grad, zato ker je v njem stoloval knez Kocelj. Navadno so rekali mestu Blatni grad (Moosburg, Urbs paludarum) in tamošnjemu vladarju knez blatenski, zakaj mesto je stalo na močvirnatem kraju blizu reke Zale. Sezidali so ga okoli leta 840. Deset let pozneje je prišel v Blatni grad solnograški nadškof Ljupram s svojim spremstvom, da bi obiskal kneza Pribino. Ob tej priložnosti se je zbralo v mestu mnogo slovenskih plemenitnikov, da bi bili navzočni pri posvečevanju cerkve Marije device. Njih imena so se glasila: Kocelj, Unčat, Hotimir, Ljutomir, Črven, Žilic, Volčina, Vitimir, Trebec, Prisnec, Zvemin, Česka, Krmišin, Gojmir in Čistilo. Nekoliko časa pozneje je poslal Ljupram iz Solnega grada v Blatni grad zidarje, tesarje in druge delavce, da bi postavili cerkev na čast sv. Adrijanu.

Ptúj je staro mesto poleg Drave na spodnjem Štajerskem. V 9. stoletju je bilo mesto v tistem delu Panonije, kjer sta vladala Pribina in Kocelj. Na Ptujem je bila okoli leta 853. sezidana in posvečena jedna cerkev; a leta 874. je prišel solno-graški nadškof Teotmar h grofu Gozvinu in posvetil na Ptujem drugo cerkev, in tedaj sta bili v tem mestu najmanj dve cerkvi proti koncu 9. stoletja.

Razun teh dveh mest nam omenjajo viri 9. stoletja še druge kraje po Panoniji, na pr. Kisek, Pečuh, Sabarijo (sedaj Sarvar blizu Rabe na zapadnem Ogerskem), Zalabér (ob reki Zali) itd. Tudi je v virih mnogo krajev omenjenih, katerih lega se dandanes ne dá več določiti.

Kar se tiče Istre, naselili so se začetkom sedmega stoletja po njej Slovenci in nekoliko pozneje tudi Hrvatje. Romanski živelj se je ohranil le po mestih, posebno po primorskih, kjer ga je do konca osmega stoletja podpirala grška vlada v Carigradu. Leta 788. ali pa 789. je prišla Istra s primorskimi mesti vred pod oblast frankovskega kralja Karola Velikega.

Meje isterske dežele so bile v 9. stoletju nekoliko različne od dandanašnjih. Na severu je spadal k Istri tudi Trst s svojo okolico, proti vzhodu se je pa razprostirala isterska zemlja samo do mesta Labina (Albona). Odtod naprej proti severovzhodu se je širila hrvatska Liburnija.

Glavno istersko mesto v 9. stoletju je bil Pulj, kjer se je nahajal tudi škofovski sedež. Dalje nam je omeniti še druga isterska mestā in gradove, namreč Rovinj, Poreč, Trst, Labin, Pičen, Motavun, Buzet in Novi grad (Cittanuova). Našteta mesta in gradovi so volili vsega skupaj 172 mož, kateri so potem zastopali deželo. Ta mesta in ti gradovi so plačevali polovico državnega davka v Istri, drugo polovico pa cerkev. Razun navedenih mest nam viri omenjajo tudi Koper, Milje in Rižanj v koperskem okraju.

J. Sket.

5. Državne in cerkvene razmere Slovencev do X. stoletja.

I.

Pradedje današnjih Slovencev so se naselili med letom 569. in 592. po Kristu ob Savi, Dravi, Muri in Donavi navzgor v njih današnjo domovino. Poslednjega leta so prodrli že v Pustriško dolino na Tirolskem in se ondi bojevali z Bavarci, katerih pa niso mogli premagati. Leta 598. so skušali tudi v Italijo prodreti, ali bizantinski eksarh Kallinik v Raveni jih potolče. Navzlic temu so Slovenci tudi naslednje leto silili v Italijo, in papež Gregor piše leta 600. solinski duhovščini (Salona) v Dalmaciji, da je v velikih skrbah, ker so počeli Slovenci na severni strani Istre prodirati že v Italijo.

Pred Slovenci je prebivalo po vzhodno-planinskih zemljah in ob obalah Jadranskega morja ljudstvo, ki jim je bilo po jeziku in po krvi zelo sorodno, kakor nam pričajo lastna in krajevna imena tega ljudstva. Drava, Sava, Mura, Soča in Krka so se zvale že pred Rimljani takó, kakor dandanes, in premagalci starega sveta jim niso dali drugega, nego latinsko končnico.

Kakor nam priča zgodovina, doselili so se Slovenci v svojo današnjo domovino z orožjem v roki. Ali kmalu so izprevideli, da ne bodo nič opravili proti močnejšim Bavarcem in Langobardom; zató so se umirili in zadovoljili s svojimi novimi sedeži. Odslej naprej so živeli mirno, pečaje se s poljedelstvom in sem ter tja tudi z malo obrtnijo. Njih politično življenje se tudi v novi domovini ni nič izpremenilo. Slovenci so živeli sami za se pod lastnimi župani, ki so bili ob enem njih svečeniki in posvetni oblastniki. Do večje politične skupnosti so se še le pozneje povzdignili, in to samo po nekterih deželah. Posebno ob času nevarnosti se je združilo po več županij v jedno državo ter si izbralo svojega vojvodo. Taki vojvode so obdržali navadno tudi v mirnem času svojo oblast in jo na smrtni postelji izročali kot dedovino svojim sinovom. Take dedinske vojvodine so postale na pr. v Karantaniji, v posavju (glavno mesto Sisek) itd.

Naličje slovenskega ozemlja ni pospeševalo, temveč oviralo izobraženje jedinstvene države s prirodnim središčem in lepo za-

okroženimi mejami (kakor je na pr. Češka ali Ogerska). Tú ni bilo niti jedne osrednje glavne doline ali kotline, v katero bi se bilo več drugih stekalo. Zató se ni mogla izcimiti jedna sama državna skupina, temveč v vsaki dolini posebej je nastala večja ali manjša državica.

Mnogo so morali Slovenci v prvem času trpeti od divjih Avarov ali Obrov. Ti so se bili ob jednom s Slovenci naselili v veliki ogerski nižini in si tú postavili svoje utrjene, z okroglimi nasipi („hring“) obdane tabore. Ker so bili nomadno ljudstvo, niso sami polja obdelovali, temveč jemali so Slovincem njih poljske pridelke. Prihajali so med nje, kedar se jim je poljubilo, ter jemali, kar jim je dopadalo; ko so pa nasitili svojo pohlepnost, izginili so zopet nagloma. Na širokih rekah so morali Slovenci Obrom ladije tesati, na vsakem ropanju jih spremljati, z njimi v boj hoditi in se zanje v prvih vrstah boriti. Pri vseh oberskih podjetjih si moramo tudi Slovence misliti sodelujoče, čeravno jih zgodovina izrecno ne imenuje kot zaveznike Obrov. Razun vojaške službe so silili Obri bližnje Slovence tudi na to, da so jim plačevali davek, in sploh so ravnali z njimi kakor s svojimi sužnji.

Toda oberskega gospodstva nad Slovenci si ne smemo misliti stalnega, rednega in povsod jednakega, temveč samo kot dejansko nadvlado močnejšega nad slabejšim, ali brez pravnega naslova in urejenih razmer v današnjem pomenu. Zató so se mogli Slovenci tudi svobodno kot narod gibati in se s sosedi bojevati, ne da bi se Obri brigali za to. Skratka, Obri so bili Slovincem to, kar Turki v 15. in 16. stoletju, le da se prvim niso mogli tako uspešno upirati kakor drugim.

Iz oberske odvisnosti je rešil začasno Slovence kralj Samo, ki je utemeljil mogočno zvezno državo med Jadranskim morjem in Sudeti (627—662). K tej državi so pripadali tudi Slovenci, in ko je frankovski kralj Dagobert hotel uničiti Sama ter naščuval na njega tudi Langobarde, tedaj so baš Slovenci potolkli te Dagobertove zaveznike (okoli leta 630.) in jih prisilili, da so spoštovali meje slovenske. Toda po smrti Samovi je razpadla njegova država, in Slovenci so postali zopet odvisni od Obrov. Leta 663. so poplavili Slovenci in Obri vso Furlanijo in zmagali Langobarde pri vasi Reki blizu Pordenone; toda odkar

so leta 725. Langobardi potolkli Slovence pri vasi Lavarianu pod Vidmom, bali so se ti zelo langobardskega orožja in niso več siloma napadali Furlanije.

Ko je bil langobardski kralj leta 738. odstavil furlanskega vojvodo Pema, osrčili so se goriški in furlanski Slovenci ter ustavili davek, ki so ga dotlej plačevali Furlancem. Ali Pemov sin in naslednik vojvoda Rathis se vzdigne in pridere v Karnijolo, „deželo Slovencev“, ter jih v prvi bitki premaga. Toda razkropljeni Slovenci se zopet zberó, napadejo Rathisa in ga prepodé iz svoje dežele. Ob tej priložnosti se imenuje prvokrat polatinjeno ime naše Kranjske; kajti Karnijola pomeni malo Karnijo, in pod tem imenom moramo v 8. stoletju razumevati današnje Gorenjsko in Tolminsko.

Skoro ob istem času se imenuje tudi prvokrat ime našega staroslavnega Korotana, t. j. Karantanija. V tej deželi je iskal pomoči pregnani vojvoda Pemo. Tedaj so imeli Slovenci v Karantaniji že svojo urejeno vojvodino, v kateri je vladal Valduh ali Vladuh. Ta vojvoda je sprejel v svojo deželo in obrambo 700 ubežnih bolgarskih rodovin. Za njim je vladal vojvoda Borut. Za njega so Obri tako hudo nadlegovali Slovence, da je Borut poprosil pomoči proti njim bavarskega vojvodo Tasila II. Ali to pomoč so Korotanci drago plačali, ker so morali Tasila priznati za svojega vrhovnega gospodarja, in Borut mu je moral celo svojega sina Gorazda in stričnika Hotimira in še nekoliko drugih mož poslati v poroštvo. Ti so se na dvoru Tasilovem seznanili s katoliško vero in jo začeli potem širiti tudi v svoji domovini. Slovenci so bili Bavarcem le bolj po imenu, nego v resnici podložni ter niso tega jarma tako občutili, kakor obersko nasilstvo.

Po Borutu je vladal njegov sin Gorazd in potem bratranec njegov Hotimir ali Kajtimar, od leta 769. naprej pa Valjhun. Vsi trije so si zelo prizadevali razširiti krščanstvo med Slovenci. Ali proti zadnjemu vojvodi se je vzdignila močna poganska stranka, katero so vodili neustrašeni možje, kakor Droh in Avrelij. Da bi se ohranil na prestolu, združil se je Valjhun z Bavarci in celo z Langobardi. S tako pomočjo je sicer užugal nasprotnike, ali ob jednom tudi pripravil pot novemu in končnemu podjarmljenju Slovencev.

Ko je namreč Karol Veliki leta 774. podjarmil langobardsko kraljestvo, prišla je tudi furlanska vojvodina v njegovo oblast, in tako se je razširila frankovska država celó do mej slovenskih. Ob istem času je prisilil Karol tudi Tasila, da ga je priznal za svojega vrhovnega gospodarja. Sedaj se je samo ob sebi razumelo, da bodo Franki prej ali slej tudi mirne Slovence podvrgli svojemu gospodstvu, zlasti ker so hoteli uničiti za njimi bivajoče Obre. Vrh tega zaprosi tudi oglejski patrijarh Pavlin II. svojega dobrotnika in pokrovitelja kralja Karola, naj podvrže Slovence, da jih bo mogoče pridobiti za vero krščansko.

Vse to je nagnilo Karola, da je poslal leta 788. svojega sina Pipina nad Slovence. Ti, razcepljeni na mnogo županij in nesložni med seboj, niso se mogli dolgo in uspešno braniti proti Frankom ter so se jim podvrgli brez resnega upora. Do leta 800. je podjarmil Pipin Koroško, Kranjsko, Kras, Istro, Liburnijo in vso severno Dalmacijo. Tako je nehala doba slovenske samostalnosti ter počela nova doba tujega gospodstva, ob jednem pa tudi fevdne ustave in potujčevanja. Ob istem času se je zatrlo poganstvo in ukoreninilo krščanstvo; vsled tega so zapustili Slovenci svoje prirodno stanje ter polagoma prehajali na prosvetno (kulturno) življenje.

Ali Karol je bil moder državnik in ni uničil takoj s početka slovenskih stanov in njih državne uredbe. Tako je pustil Slovincem tudi njih rodne kneze in vojvode. Ravno tedaj, ko so se Slovenci podjarmili, vladal je v Karantaniji vojvoda Ingo. O njem se misli, da je prvi uvedel obred, po katerem je slovenski narod izbiral svojega kneza in mu predajal vojvodsko čast in oblast na Krnskem gradu in na Gosposvetskem polju blizu Celovca. Tudi slovenske plemiče nahajamo sprva v družbi nemških plemenitnikov, ki so takrat prišli med Slovence, postavili na strmih skalah in gričih svoje utrjene gradove ter zavladali slovenskemu narodu kot novi gospodarji. Med slovenskimi knezi so bili na početku 9. stoletja: Pribislav, Cemikas, Stojmir, Zvonimir itd. Tak knez je bil tudi Ljudevit Posavski, ki je vladal precejšnjo državo med Savo in Kolpo z glavnim mestom v Sisku. Leta 819. se vzdigne proti frankovski oblasti in skuša postati popolnoma samostalen. Vsi Slovenci so potegnili z njim, misleč, da je prišel čas osvobojenja. Ali varali so se, kajti moč Frankov

Hand 7. 448-514
 Siska, Istria 819-870
 Hand 7. 448-514
 Siska, Istria 819-870
 Hand 7. 448-514
 Siska, Istria 819-870

je bila še vedno jaka. Poslali so na uporne Slovence furlanskega mejnega grofa Balderiha, in ta je potolkel Ljudevita dvakrat zaporedoma. Nató so se udali „Karnijolci“ ob Soči in Savi, in malo za tem (822) je upokoril Balderih vso deželo med Savo in Dravo in zagotovil v njej frankovsko nadoblast. Ljudevitev upor je imel slabe nasledke za Slovence; kajti Ludovik Pobožni jim je vzel domače kneze in jim namesto njih pošiljal odslej naprej frankovske grofe za vladarje.

Tudi je skušal Ludovik Pobožni Karantanijo in Panonijo tesneje zvezati z Bavarsko in v omenjenih deželah popolnoma izvesti frankovsko ustavo. On je razdelil deželo slovensko v vasi, slotnije in okrožja (Gau).

Ob jugovzhodni meji frankovske države so bile urejene takozvane krajine ali mejne grofije. Mejni grof ni imel samo sodnijske in upravne oblasti, temveč tudi vojaško ter je moral vedno stražiti meje državne. S početka je bila na jugovzhodu nemške države jedna sama velika krajina, katero je upravljal mejni grof furlanski. Ko pa mejni grof Balderih ni mogel uspešno braniti državnih mej, odstavil ga je cesar leta 828., in razdelivši njegovo krajino na štiri dele, dal je vsak del posebnemu mejnemu grofu, da bi tako lažje branili nezavarovano mejo. Te nove krajine so bile Furlanska (z Oglejem in Verono), Isterska, Slovenska (Windische Mark) na Dolenjskem in po bližnji Hrvatski ter Spodnje-štajerska („marcha iuxta Souvam, Saunia“). Poslednji dve krajini sta se zelo skrčili, odkar so bili Ogrji okoli leta 900. prodrli na Ogersko in posedli tudi velik del zemlje med Dravo in Savo.

II.

Po delilnem načrtu leta 817. je dal Ludovik Pobožni tudi Bavarsko in Karantanijo z njenimi krajinami svojemu sinu Ludoviku Nemcu. Ali ko so se začeli leta 830. Ludovika Pobožnega sinovi upirati in bojevati proti svojemu očetu, tedaj je ta vedno bolj zanemarjal jugovzhodne, oddaljene dežele v svoji državi. Namesto njega so vladali Karantanijo in k njej pripadajoče krajine palatinski grofje v Krnskem gradu in v Blatnem gradu. Od njih so bili odvisni okrožni grofje (Gaugrafen), ki so upravljali kraljeva posestva, skrbeli za red in mir v okrožju

in predsedovali rednim (vsak mesec), kakor izrednim sodnijam. Da niso prekoračili ali zlorabili svoje oblasti, za to so imeli skrbeti „kraljevi poslanci“, ki so jih strogo nadzorovali.

Ludovik Nemeec je podelil leta 856. Vzhodno ali Avstrijsko krajino svojemu sinu Karlmanu. Toda ta se vzdigne leta 861. proti svojemu očetu s pomočjo velikomoravskega kneza ter zahteva záse tudi Karantanijo in Bavarsko. Ludovik sicer svojega sina hitro upokori, ali leta 863. se mu upre na novo in se polasti siloma Karantanije. Ludovik pridere takoj v Karantanijo, pridobi záse palatinskega grofa Gundakarja, ki je moral poprej slušati Karlmana, in potolče z njegovo pomočjo upornega sina. V zahvalo za to je prejel Gundakar od kralja vlado v Karantaniji. Ta Slovenecem prijazni knez je namerjaval svojo moč v tej deželi utrditi in jo po mogočnosti popolnoma odcepiti od Bavarske. Ali zató ga Ludovik odstavi in podeli deželo zopet Karlmanu. Po Karlmanovi smrti (880) je postal vojvoda korotanski njegov sin Arnulf, ki je navadno stoloval v Blatnem gradu. Hrepenéč po prestolu kraljevem, skušal pa je Arnulf kolikor mogoče oslabiti nemško oblast v vzhodnih zemljah, zlasti v Avstrijski krajini. Njegova zveza z velikomoravskim knezom Svetopolkom je postajala vedno tesnejša, in z njegovo pomočjo se je uprl proti svojemu stricu Karolu Debelemu, ki je bil za nekoliko časa zopet združil vso frankovsko državo in prejel celó cesarsko krono v Rimu. Arnulf je zbral vojsko Bavarcev in Slovencev, in ko je prisilil Karola, da se mu je udal leta 887., priznala so ga vsa nemška plemena za svojega kralja.

Kot kralj je Arnulf takoj spoznal veliko nevarnost, ki je pretila Nemčiji od Velikomoravske. To novo državo je bil ustanovil Mojmir I., a uredil jo je še le njegov nečak Rastislav. Središče ji je bilo na izlivu reke Morave v Donavo (odtod tudi njeno ime), tam kjer stoji dandanes mestice Theben, slov. Devin. Zavzemala pa je ta država velik del Panonije, in sicer se je širila na desnem bregu Donave po mali ogerski nižini in po kotlini dunajski, na levem bregu pa proti severu ob reki Moravi tjagor v južni del današnje Moravske, a na vzhodu do gore Matre in reke Hernada. Ob Panonskem gozdu (Bakonyer Wald) je mejila Velikomoravska s kneževino, katero je bil ob rečici Zali in ob Blatnem jezeru osnoval okoli leta 840. nitranski knez

Pribina z glavnim mestom Blatnim gradom in pod vrhovno oblastjo kralja Ludovika Nemca. Ker je bil Pribina prijatelj Nemcem, zato so ga Velikomoravci leta 861. ubili. Njemu je sledil njegov sin Kocelj, ki je vladal do leta 874., nato pa je prišla njegova kneževina v roke korotanskim vladarjem, Karlmanu in Arnulfu.

Poglavitno važnost za nas in za vse slovanstvo si je pridobila Velikomoravska s tem, da je knez Rastislav poklical leta 863. v svojo državo solunska brata in slovanska blagovestnika sv. Cirila in Metoda, zato da bi oznanjala njegovemu ljudstvu v narodovem jeziku sveto vero. Jedva se je bila Velikomoravska osvobodila nemške nadoblasti in uredila svojo posebno državo, že je počela misliti na mnogo višjo prosvetno nalogo, katero ima vršiti vsak narod. Velikomoravci so jeli zdaj gojiti književnost in so si stvarili svojo narodno cerkev s slovanskim obredom. V tem oziru zavzemajo zelo častno in priznanja vredno mesto v zgodovini vseh narodov.

Arnulf je bil torej kot nemški kralj obrnil meč proti svojemu prejšnjemu zavezniku Svetopolku, nečaku Rastislavovemu. Pridobil je najpoprej na svojo stran slovenskega kneza Braclava s tem, da mu je dal Pribinovo kneževino. Ali še hujše neprijatelje Velikomoravski pa je našel Arnulf v Ogrih, ki so ravno ob njegovem času prodirali v ogersko nižino. Po Arnulfu pozvani, vrgli so se z vso silo na Velikomoravsko, ki je bila ravno tedaj, po smrti Svetopolkovi leta 894., nesložna in polna domačih preprirov. V malo letih je padla pod silnimi udarci najslavnejša slovanska država (leta 904—906). Ogrji so se zasadili kakor klin med slovansko pleme, ločili južne Slovane od severnih in zatrli slovenski živelj v Panoniji. —

Krščanska vera se je širila med Slovence od dveh strani, iz Ogleja in iz Solnega grada. Oglejski višji pastirji so smatrali vso staro Karnijo, ves Norik in jugozapadno Panonijo kot svojo cerkveno pokrajino. Ko je Karol Veliki leta 811. imel poravnati prepir med Oglejem in Solnim gradom zaradi meje njunih okrožij, poudarjal je oglejski patrijarh Ursus (dne 14. rožnika leta 811.) pred kraljevim razsodiščem, da njegove pravice do Karantanije izvirajo še iz časov pred Langobardi, ker so ondi njegovi predniki zbore sklicevali in vršili duhovno oblast.

Izvestno je, da so bili oglejski patrijarhi že pred Karolom Velikim mnogo Slovencev zlasti na Primorskem in Kranjskem izpreobrnil k veri krščanski. Ali novi nauk se je širil le počasi proti središču slovenskega ozemlja, ker niso oznanjevalci vere zadostno umeli in govorili narodovega jezika. A tudi po podjarmljenju Slovencev se ni krščanstvo hitro širilo, ker je narod izprevidel, da se ob jednem z novo vero širi tudi potujčevanje in robstvo. Zató je moral učeni Alkuin svojega prijatelja Pavlina, oglejskega patrijarha, nujno opomniti, naj se pobrine za pokristjanjenje Slovencev, in naj ne gleda toliko na desetino, ampak na zveličanje slovenskih duš.

Skoro ob istem času kakor iz Ogleja se je počela širiti sveta vera med Slovenci tudi iz Solnega grada. V tem mestu je živel in deloval v početku 8. stoletja († 723?) škof Rupert, sorodnik frankovskih vojvod. Že ta je bil poslal prve veroučitelje med korotanske Slovence, ali njih pokristjanjenje je še le dovršil njegov učenec sv. Modest. Njega sta podpirala korotanska vojvoda Gorazd in Hotimir. Z njuno pomočjo so rušili solnograški blagovestniki žrtvenike slovenskih malikov in na njih mesto postavljali krščanske kapelice od desek in zidane cerkve. Med prvimi sta bili cerkev sv. Lamberta blizu Murave (Murau) in cerkev Gospe svete na severno-vzhodni strani mesta Celovca.

Kmalu sta se pa začela solnograški nadškof in oglejski patrijarh pripraviti o mejah svojih okrožij. Kakor oglejski patrijarh, tako je zahteval tudi solnograški nadškof ves Norik záse, češ, da je v 5. stoletju spadal pod lorško škofijo (Laureacum), in tej je zakonita naslednica nadškofija solnograška. Prepir je rastel vedno bolj, in zadnjič sta se obe stranki leta 811. obrnili do Karola Velikega, naj on razsodi, čegava bodi Karantanija. Ker ni bilo mogoče dognati, ktere so bile meje pred preseljevanjem narodov, zató zapové Karol, naj bode odslej naprej reka Drava meja med obema okrožjema. In tako je tudi ostalo, dokler niso utemeljili ljubljanske škofije (1461) in preklicali oglejskega patrijarhata (1751), na čegar mestu sta nastali nadškofiji v Gorici in Vidmu.

Slovenci so se le težko privadili novim obredom, in to največ zaradi tega, ker so se jim verske tolažbe delile v tujem, njim nerazumnem jeziku. Tedaj je veljala latinščina kot

jedini cerkveni jezik, in poleg te so smatrali slovenščino kakor tudi nemščino za veliko zlo. Vendar pa je cerkveni zbor mogunški (Mainz) leta 813. zaukazal, naj učé duhovniki tudi „oče-naš“ po slovensko moliti: „et qui aliter non potuerit, vel in sua lingua discat“. In ob istem času so sklenili tudi na cerkvenem zboru v Turu na Francoskem, naj se narodu propoveduje v domačem jeziku, in da se morajo škofove homilije tolmačiti v narodovem jeziku. Tako se je opravljala tudi izpoved v domačem jeziku, in očitno izpoved je molilo vse ljudstvo po službi božji v svoji materinščini. Take slovenske molitve so se nam ohranile v slavnih brizinskih spomenikih.

Mnogo srečnejši so bili seveda oni Slovenci, ktere je sv. Metod pridobil krščanski veri, in kateri so pripadali pod njegovo panonsko nadškofijo. Pri njih se je namreč opravljala cerkvena služba in vsi cerkveni obredi v domačem, narodovem jeziku; toda ta obred je prenehal hitro po smrti Metodovi (885), ko so okoli 200 duhovnikov z vojaško silo izgnali iz dežele.

Tuja cerkev je pospeševala potujčevanje Slovencev v nekdanji veliki Karantaniji. Po fevdni upravi, ktero so uvedli Franki tudi med Slovenci, smel je kralj svobodno razpolagati z vso podjarmljeno zemljo ter jo podeljevati, komur je hotel. Te svoje oblasti so se nemški kralji tudi marljivo posluževali ter daroval premnogo zemljišč ne le nemškim plemičem, temveč tudi nemškim samostanom in škofijskim cerkvam. Ti novi gospodarji so pošiljali med Slovence svoje nemške oskrbnike, pisarje in davkarje mnogokrat naravnost tudi nemške naselnike, ako je bila darovana zemlja še neobdelana. Tako se je množil tuji živelj v sledečih stoletjih vedno bolj in bolj, Slovenci pa so čim dalje izginjali.

S. Rutar.

6. Sv. Ciril in Metod.

I.

Mesto Solun stoji v nekdanji Macedoniji ob Egejskem morju, ktero se tu precej daleč razprostira med suho zemljo in napravlja solunski zaliv. Ker je bilo mesto zaradi svoje trgovine precej bogato in okolica rodovitna, poskušala so za ljudskega

preseljevanja razna plemena, da bi se polastila ondotnih krajev. Nazadnje so se naselili po vsej pokrajini Slovani, in tudi solunski meščanje, akoravno po rodu Grki, bili so primorani, naučiti se slovanskega jezika, da so mogli občevati s slovanskimi prebivalci v okolici.

V tem mestu sta bila rojena brata Konštantin in Metod. Njun oče Leon je bil višji cesarski uradnik, plemenitega rodu in po jeziku Grk. Izmed sedmerih otrok je bil Konštantin najmlajši (rojen najbrž leta 827.). Konštantin in Metod sta bila jako nadarjena, zlasti pa prvi, kterega so zaradi njegove učenosti imenovali „modroslovca“. Da bi Konštantin še bolj napredoval v znanostih, šel je v Carigrad ter se ondi jako pridno učil modroslovja in drugih vednostij. Med njegovimi učitelji je slovel takrat najbolj učeni Focij, ki je bil dalje časa tudi njegov osebni prijatelj. Oba brata sta govorila razun grškega tudi latinski; Konštantin se je navadil še celó kozarskega in hebrejskega jezika, a slovanščine sta se bila naučila že v svojem rojstnem mestu.

Michael Najbrž ker je bil vešč temu jeziku, poslal je tedanji grški cesar Metoda za upravitelja v neko slovansko pokrajino, kjer se je popolnoma seznanil s slovanskimi običaji. Ko je tu več let služboval, odpovedal se je tej časti ter šel v samostan na goro Olimp v Mali Aziji, kjer je bil brez dvoma kmalu potem posvečen v mašnika.

Konštantin se je med tem časom mudil v Carigradu in postal učitelj mlademu cesarjeviču Mihaelu. Malo časa je bil knjižničar patrijarške knjižnice pri cerkvi sv. Sofije, nató učitelj modroslovja, in okoli leta 850. je bil posvečen v mašnika. Akoravno še mlad, poslali so ga k mohamedanskim Saracenom, s kterimi se je prepiral o različnih verskih vprašanjih; verske prepire je imel tudi s svojim nekdanjim učiteljem Focijem.

Ko so prišli kozarski poslanci v Carigrad in prosili krščanskih učiteljev, izbrali so Konštantina, da bi šel oznanjevat Kozarjem sveto vero. Spremljal ga je njegov brat Metod. Na meji njihove države, v Kerzonu, posrečilo se mu je dobiti telesne ostanke sv. Klementa, četrtega rimskega papeža, ki je bil prognan na krinski polotok in ondi kot mučenik umrl.

Ko sta se Konštantin in Metod povrnila iz dežele Kozarjev v Carigrad, poiskal si je prvi svoje stanovanje pri cerkvi sv.

*Photinus
ad 898
patriarch*

*Michael
ob Expositio*

*Basilius
Simon 892*

Basilius 892
Basilius 892-856
Basilius 892-857
Basilius 892
Basilius I 885-911
Michael I 842-846
Methodius 846-847
Methodius 847-849
Methodius 847-849

apostolov, Metoda sta pa hotela cesar in patrijarh povzdigniti za nadškofa, kar pa je sam odbil ter šel v samostan.

II.

Ob reki Moravi in na desnem bregu Donave v Panoniji nahajamo v devetem stoletju dobro uravnano državo, ki se je zvala Velikomoravska, in katero je od l. 846—870. vladal knez Rastislav. Ta je poslal poslanca v Carigrad k cesarju Mihaelu in mu naznanil, da so njegovi podložniki postali kristjani, a nedostaje jim učiteljev, ki bi jih mogli poučevati o verskih resnicah v materinem jeziku. Nató je pozval cesar Konštantina, da bi šel s svojim bratom v Rastislavovo državo. Tej želji sta rada ustregla ter došla tja v prvi polovici leta 863. Ko sta se približala glavnemu mestu, šli so jima knez in ljudstvo naproti in ju sprejeli z velikim veseljem.

Na Velikomoravskem sta začela Konštantin in Metod delati v prosep slovanskega ljudstva, kar jima je bilo tem bolj mogoče, ker sta dobro umela in govorila jezik slovanski. Poučevala sta ondotni narod v sveti veri in ga napeljevala h krščanskemu življenju, a ob enem sta tudi učila mladeniče čitati svete knjige ter jih pripravljala za duhovski stan.

Solunska brata imata veliko zaslug tudi zató, ker sta bila naša prva učena pisateljja. Slovèni prej niso imeli v domačem jeziku pisanih knjig, a tudi nobene abecede, ki bi bila ugajala posebnostim njihovega jezika. V to svrho je sestavil Konštantin najprej novo abecedo ali azbuko, ki je imela dovolj znakov za različne glasove jezika slovenskega.

Nató sta jela prevajati na slovenski jezik najprej evangelije za vse nedelje in praznike, pričènši z evangelijem sv. Janeza: V začetku je bila beseda itd. Tudi sta že pred svojim odhodom v Rim poslovenila več drugih obrednih knjig, ki so bile potrebne za cerkveno rabo. Životopisec sv. Konštantina (menda njegov učenec Klement, pozneje škof na Bolgarskem) omenja nekatere prevedene knjige, kakor cerkveni čin (t. j. ustav službe božje za dneve vsega leta), potém časoslov (brevir) in tajno službo (t. j. služebnik, liturgijar ali mašno knjigo). Tudi žitje sv. Metoda (spisal morda jeden izmed njegovih učencev) govori o njuni delavnosti na književnem polju in navaja med spisanimi

deli psalter, evangelije, apostolsko dejanje in „izbrane službe“. Ravno isto nam dokazuje papež Ivan VIII. v svojem pismu do Svetopolka, v katerem čitamo, da sta spisala misal (mašno knjigo), evangelije, berila iz novega in starega zakona in časoslov (brevir, hore). Razun teh knjig sta sestavila tudi ritual (obrednik ali trebnik), ki popisuje cerkvene obrede pri krstu, pokopu, ženitvi itd., in oktoih ali cerkveno pesmarico.

Vsega svetega pisma nista poslovenila, akoravno to trdijo nekteri manj zanesljivi viri, temveč le óne dele iz novega in starega zakona, kateri so bili pri božji službi najpotrebnejši. Njuni učenci Klement, Gorazd, Naum, Angelar, Sava in drugi so jima bili zvesti pomočniki. Knjige, ktere sta spisala pred svojim odhodom v Rim, vzela sta s seboj in pokazala papežu, da jih je odobril.

III.

Bistroumni knez Rastislav, hoteč postati v državnem in cerkvenem oziru popolnoma neodvisen od vzhodno-frankovskih kraljev in njih zvestih služabnikov, pasovskih škofov, izprevidel je kmalu, da bi mu mogla solunska brata mnogo koristiti v do-sego njegovega namena. Državno neodvisnost je varoval z mečem v roki, in le premnogokrat se je moral bojevati z Nemci. Kar se tiče cerkvene neodvisnosti, hotel se je otresti vpliva nemških škofov in duhovnikov; da bi se pa to doseglo, morala bi velikomoravska država dobiti svojega lastnega škofa. Konštantin in Metod bi imela postati prva škofa na Velikomoravskem, kar bi se moglo zgoditi le z dovoljenjem rimskega papeža. Zató se je obrnil Rastislav pismeno v Rim in naznanil papežu svojo željo.

Tedaj je vladal v Rimu papež Nikolaj I., ki se je jako razveselil, začuvši o delavnosti solunskih bratov po Velikomoravski. Ko ju pokliče pismeno v Rim, napravita se takoj na pot, vzemši s seboj spisane slovenske knjige in nekoliko učencev.

Nad štiri leta sta delala Konštantin in Metod za sveto vero po Velikomoravskem, predno sta se proti koncu leta 867. napotila v Rim. Med potjo sta prišla v Dolnjo Panonijo k Blatnemu jezeru, kjer je tedaj vladal slovenski knez Kocelj. Dežela, po kateri je vladal knez Kocelj, spadala je v cerkvenem oziru pod solnograško nadškofijo. Tedanji nadškof Adalvin je

storil vse, da bi odvrnil vpliv slovenskih veroučiteljev od te pokrajine. Navzlic zimi in mrazu je prehodil dolgo pot iz Solnega grada v Blatni grad, glavno mesto Koceljevo, ter se z njim sešel o božiču leta 864.; tedaj je tudi v njegovi deželi posvetil več cerkvá in jim preskrbel nemške duhovnike.

Dve leti pozneje, ko se je Kocelj sešel s Konštantinom in Metodom, jel se je manjšati vpliv nemških mašnikov. Kocelj se je jako vzradostil, ko sta mu imenovana brata pokazala v (staro)slovenskem jeziku pisane knjige, ktere je lahko razumel brez tolmačev. Dal jima je na pot 50 učencev, da bi jih poučevala v slovenskem pismu. Za svoj trud nista zahtevala niti od Rastislava, niti od Kocelja nikakoršne odškodnine; izprosila sta si samo 900 ujetnikov, ktere sta potem osvobodila.

Zapustivši Panonijo, potovala sta proti Rimu prej ko ne čez sedanje Kranjsko in Primorsko. V Benetkah sta se prepirala s tamošnjimi škofi in duhovniki, ki so hoteli izključiti iz cerkve vse jezike razun grškega, latinskega in hebrejskega. V Rim sta prišla po smrti papeža Nikolaja I. († 13. listopada 867). Njegov naslednik Hadrijan II. ju je sprejel z veliko častjo in se jako razveselil, dobivši iz njunih rok ostanke sv. Klementa, ktere so potem shranili v cerkvi istega svetnika. Knjige, ktere sta spisala Konštantin in Metod, bile so papežu jako povšči, kar je pokazal s tem, da jih je blagoslovil in položil na oltar v cerkvi matere božje pri jaslicah. Ko sta dokazala svojo pravovernost in udanost do rimske stolice, povzdignil je oba za škofa, odmenivši najbrž jednega za Panonijo, drugega pa za Velikomoravsko, a njune učence je posvetil v mašnike in dijakone. To se je zgodilo na dan sv. Štefana dne 26. grudna leta 868., kedar si je tudi Konštantin po papeževem dovoljenju namesto dosedanjega imena izvolil ime Ciril. V tistem času je papež dovolil, da se sme slovenski jezik rabiti pri božji službi, vendar s tem pristavkom, da se pri maši naj čitajo listovi in evangeliji najprej v latinskem in še le potem v slovenskem jeziku. Ako bi se kdo predrznil grajati slovenske knjige in očitati slovenskim duhovnikom, da ne učé prave vere, tega naj sodi cerkvena sodnija.

Jedva pa je Ciril, dospévši do škofovske časti, dobil ugodnejšo priliko za svoje delovanje med slovenskim narodom, začel je bolehati ter umrl v Rimu 50 dnij po svojem posvečenju

v škofa dne 14. svečana leta 869. Na papežovo povelje so napravili slovesen pogreb ter shranili Cirilovo truplo v cerkvi sv. Klementa.

Ko se je Metod mudil še v Rimu, poslal je panonski knez Kocelj svoje poslance k papežu, proseč ga, naj bi prišel Metod poučevat njegovo ljudstvo. Papež je tej želji rad ustregel in poslal Metoda v Panonijo, ob enem pa pisal pismo Rastislavu, Svetopolku in Kocelju. Naznanil jim je v pismu, da se je pričal o Metodovi pravovernosti, in da ga je zaradi tega posvetil z njegovimi učenci vred. Pošilja ga v njih pokrajine, da bi jim, kakor so prosili, razlagal svete knjige v njih domačem jeziku.

V Panoniji je Metod najprej uvedel slovensko službo božjo ter nastavil po deželi svoje, v Rimu posvečene učence. Na Velikomoravsko mu takrat ni kazalo iti, ker je v tistem času razsajala vojska med Velikomoravci in Nemci. Nemški mašniki iz Solnega grada in drugih krajev, ki so se bili naselili po Panoniji, nevešči slovenskemu jeziku, izgubili so na enkrat vso veljavo pri ljudstvu, in ni jim kazalo drugega, kakor zapustiti slovenske pokrajine.

IV.

Metod je bil posvečen za škofa; vendar bi bil kot škof še vedno odvisen od solnograškega nadškofa, kateri bi ga bil lahko oviral v njegovem delovanju. To so dobro uvideli slovenski knezi ter prosili papeža, naj blagovoli povzdigniti Metoda za nadškofa čez Panonijo in Velikomoravsko. Papež se temu ni protivil, in zato se je Metod drugič napotil v Rim, najbrž proti koncu leta 869.

Jedro Metodove nadškofije je bila Panonija in Velikomoravska, torej pokrajini, po katerih so vladali Rastislav, Svetopolk in Kocelj. Slovenci, stanujoči na zemlji sedanje Ogerske in vzhodno-štajerske dežele, živeli so v Metodovi nadškofiji. Kje je bil Metodov nadškofijski sedež, ne vemo; mogoče je, da še prave stolice imel ni, in da je bil, akoravno nadškof, le pokrajinski nadškof brez stalnega sedeža.

Pogajanje z Rimom zaradi ustanovitve panonsko-moravske nadškofije, ktero je pričel Rastislav, Kocelj pa z uspehom dovršil,

godilo se je za hrbtom solnograškega nadškofa Adalvina, ker bi bil sicer ta gotovo vse storil, da bi se razbilo pogajanje. Ali o vsem tem, kar se je zgodilo v Panoniji, zvedel je še le tedaj, ko je bilo že vse dognano. Povedali so mu to njegovim duhovniki, vrnivši se iz Panonije na Bavarsko, a tudi rimski papež mu je bil brez dvoma uradno naznanil, da je povzdignil Metoda za panonsko-velikomoravskega nadškofa.

Prej ko ne v začetku leta 870. so se zbrali bavarski škofje, med njimi solnograški nadškof Adalvin, brizinski škof Anon in pasovski škof Hermanrih, da bi se posvetovali o panonskih zadevah. Prisilili so tudi nadškofa Metoda, da je prišel na to zborovanje, kterega se je celó kralj Ludovik sam udeležil. Brizinskega škofa so izvolili navzočni tovariši za sodnika, akoravno bi kakega nadškofa smel soditi le patrijarh ali papež sam. Tudi drugi zbrani škofje niso imeli pravice rešiti vprašanja gledé panonsko-velikomoravske nadškofije, kajti oni so bili le tožitelji in nikakor bi ne smeli biti ob enem tudi sodniki. Metod je zahteval, naj razsodi med njimi rimska stolica po cerkvenih postavah, toda tega niso hoteli dovoliti škofje. Naposled so bavarski škofje obsodili Metoda, vrgli ga v ječo, zabranili mu obhajati službo božjo, imeli ga zaprtega tri leta ter sploh ravnali z njim jako surovo, a rimskemu papežu niso o vsem tem sporočili ničesar. Da se je moglo z Metodom tako postopati, krivi so bili deloma sevéda tedanji boji med Velikomoravci in Nemci. Glavni Metodov podpornik, knez Rastislav, prišel je vsled izdaje v roke svojim sovražnikom, ki so ga privedli na Bavarsko, iztaknili mu oči meseca listopada leta 870. ter ga zaprli v samostan, kjer je kmalu potem umrl.

Proti koncu leta 872. je umrl papež Hadrijan II., in za njim je prišel Ivan VIII. Ko je ta zvedel, kaj se je zgodilo z Metodom, poslal je leta 873. bavarskim škofom ostra pisma; tudi nemškemu kralju Ludoviku je pisal ter ob enem naročil svojemu poslancu, jakinskemu škofu Pavlu, naj gre na Bavarsko in ondi osvobodi Metoda. V imenu solnograškega nadškofa Adalvina je spisal v istem času neki solnograški duhovnik zgodovinsko razpravo: „*Libellus de conversione Bagoariorum et Carantanorum*“ ter v njej dokazoval, da gospodujejo solnograški nadškofje že 75 let po Panoniji, in da so

oni pokristjanili tamošnje prebivalce. A papež je odgovoril na to v pismu do kralja Ludovika, da ne more svoboščin rimske cerkve prikrajšati noben čas, in da jim nobena državna razdelitev ne more biti na škodo.

Z Bavarskega je šel Metod s škofom Pavlom na Velikomoravsko k Svetopolku, nasledniku kneza Rastislava, pozneje pa h knezu Kocelju ter ostal pri njem do njegove smrti (874). Po Koceljevi smrti je dobil vrhovno oblast čez Panonijo Ludovikov sin Karlman, in temu je pisal papež okoli leta 875., veléč mu, naj Metoda nikar ne zavira pri izvrševanju njegovih nadškofijskih opravil po Panoniji. Tako je mogel Metod odslej mirno delovati, toda le za malo časa.

V.

Med tem so umrli Adalvin, Hermanrih in Anon, a tudi njihovi nasledniki so imeli o panonskem cerkvenem okrožju in o Metodovem delovanju jednake nazore, kakor prvi. Tožili so najbrž leta 878. Metoda, da opravlja božjo službo v nerazumnem slovenskem jeziku. Nató je papež Ivan VIII., kteremu je bilo prej ko ne neznano, da je bil že njegov prednik Hadrijan II. dovolil Metodu opravljanje božjo službo v slovenskem jeziku, prepovedal po svojem poslancu, jakinskem škofu Pavlu, mašo in druge cerkvene obrede v slovenskem jeziku. Kmalu potem (leta 879.) so nemški škofje z nova pri papežu tožili Metoda ter ga dolžili krivoverstva, a ob enem ga tudi sumničili pri knezu Svetopolku. Ta ni bil Metodu nikdar tako udan kakor Rastislav, a sedaj še celó vedel ni, komu naj verjame, ali svojemu nadškofu, ali pa njegovim tožiteljem. Zató je po duhovniku Ivanu naznanil papežu, da ne vé, kaj bi naj veroval, ker se ne more zanesti na besede Metodovo, kterega dolže krivoverstva.

Ko je papež od nemških škofov in od kneza Svetopolka dobil o Metodu taka poročila, ni jih mogel prezreti; treba je bilo vso stvar natančno preiskati in jo vestno razsoditi. Dne 14. rožnika leta 879. je pisal Metodu in mu ukazal, naj brez odloga pride v Rim, da se osebno opraviči in spriča svojo pravovernost.

Nemudoma se je Metod, spremljan po Zemiziznu, Svetopolkovem fevdniku, napravil tretjič na pot v Rim, da dokaže

868
869
879.

pred papežem svojo nedolžnost in tako osramoti svoje sovražnike. Tožba nemških škofov proti njemu je bila zánj velikega pomena. Ako bi ga bili obsodili, gotovo bi ga bil papež odstavil in izobčil. A Metod se je popolnoma opravičil pred papežem in zbranimi škofi, kar je Ivan VIII. tudi potrdil v svojem pismu, ktero je meseca rožnika leta 880. poslal Svetopolku, z besedami, da je našel Metoda v vseh cerkvenih naukih pravovernega. Tudi mu je z nova potrdil njegovo nadškofijsko oblast čez Velikomoravsko in Panonijo ter zaukazal, da morajo biti Metodu pokorni vsi duhovniki, ki živé v Svetopolkovi državi, bodo si slovenskega ali ktereakoli rodú. Ker so pa bavarski škofje zahtevali, da mora jeden mož njihove stranke postati škof v panonsko-velikomoravski nadškofiji, posvetil je papež Nemca Vihinga za nitranskega škofa (na sedanjem severnem Ogerskem) ter ob jednom zapovedal, da mora biti Metodu, svojemu nadškofu, pokoren v vseh rečeh; a Svetopolku je naznanil, naj z dovoljenjem svojega nadškofa pošlje z nova kakega sposobnega duhovnika ali dijakona v Rim, da ga posveti za škofa. Ako bi pa bil razun teh dveh potreben še tretji, ali pa še celó četrti škof, posveti ju naj Metod sam.

Papež Ivan VIII. je tedaj pod istimi pogoji dovolil opravljati božjo službo v slovenskem jeziku, kakor pred najstjimi leti papež Hadrijan II. Med drugim je pisal Svetopolku: „Po pravici hvalimo po pokojnem modrijanu Konštantinu izumljene slovenske pismenke, s kterimi bi se naj hvalil Bog po spodobnosti; tudi velevamò, da se v ravno tem jeziku oznanjujejo nauki in dela Kristova. Ne samo v treh, temveč v vseh jezikih je treba hvaliti Gospoda, kakor nas izpodbuja sveto pismo Tudi zdravi veri in nauku ni nasprotno, ako se poje sveta maša v slovenskem jeziku, čitajo v njem sveti evangeliji in listovi iz novega in starega zakona, da so le dobro prevedeni in razloženi, ter se opravljajo v njem vse druge cerkvene molitve; zakaj ta, ki je stvaril tri glavne jezike, hebrejskega, grškega in latinskega, naredil je tudi vse druge k hvali in slavi svoji.“

Ker so nemški škofje s svojimi tožbami pri papežu dosegli ravno nasprotno, kar so namerjavali, začeli se misliti, kako bi uničili ali pa vsaj zmanjšali utis papeževega pisma do Svetopolka. Sestavili so novo pismo ravno nasprotne vsebine od pa-

peževega ter ga po Vihingu poslali knezu Svetopolku z besedami, da je to pravo papeževo pismo, óno pa ponarejeno, ktero je prinesel Metod iz Rima. Svetopolk, dobivši obé pismi v roke, ni vedel, pri čem je. Prepričan je bil, da ne moreta obé pismi biti pristni; ali ko mu je začel Vihing dokazovati, da je pismo, ktero je dobil od Metoda, neresnično, izmišljeno in ponarejeno, verjel je Svetopolk bolj lažnivim besedam Vihingovim, kakor pa Metodovi trditvi.

Nató se je Metod obrnil do rimskega papeža ter ga vprašal, ali je réš po Vihingu poslal Svetopolku drugo pismo popolnoma nasprotnega sodržaja od pisma pisanega meseca rožnika leta 880., in je li réš dal Vihingu kake posebne ukaze gledé njegove (Metodove) osebe in slovenskega jezika pri službi božji. Dotično pismo se nam sicer ni ohranilo, pač pa papežev odgovor, ki je bil pisan dne 23. sušca leta 881. V tem pisanju hvali papež Metodovo pastirsko gorečnost in versko stanovitnost ter mu naznanja, da ni poslal Svetopolku nobenega drugega pisma razun tistega, ktero mu je izročil Metod, in da tudi Vihingu ni dal nikakoršnih ukazov. Naposled mu obeta, da hoče, ko pride Metod k njemu v Rim, vso zadevo in razpor med njim in Vihingom razsoditi po cerkvenih postavah in tega kaznovati, kakor zasluži.

VI.

V naslednjih letih ni mogla nemška duhovščina Metodu tako nagajati kakor poprej, ker se je izpremenil politični položaj med Nemci in Velikomoravci. Prijateljstvo med Svetopolkom in Arnulfom, sinom in naslednikom Karlmanovim, nehalo je leta 882., in odslej se nemški škofje niso mogli več vtikati v cerkvene zadeve po Velikomoravski in tudi ne podpirati Vihinga proti Metodu.

V tem času se je Metod vsestranski trudil v svojem poslu; dopolnjeval je prevod svetega pisma, postavljal in blagoslavljal cerkve in širil krščansko vero po svoji nadškofiji. Krstil je češkega vojvodo Bořivoja, njegovo soprogo Ljudmilo in mnogo drugih ljudij. Ni se čuditi, da je vsled svoje marljivosti začel čim dalje bolj pešati. Ko so to opazili njegovi prijatelji in učenci, vprašali so ga, ktereга moža si želi za naslednika. Ker je poznal

svoje učence, pokazal jim je Gorazda z besedami, da je domačin, svoboden človek, pravoveren in dobro poučen ne samo v slovenskem, temveč tudi v latinskem jeziku.

Na cvetno nedeljo dne 4. malega travna leta 885. je bil Metod že jako slab, vendar je šel v cerkev, ktera je bila polna zbranega ljudstva. Tú je še enkrat govoril in dajal dobre nauke, potem pa blagoslovil kneza, duhovnike in ves narod. Dva dni pozneje (dne 6. malega travna) je umrl. Njegovi učenci so mu skazali zadnjo čast in maševali za zveličanje njegove duše v slovenskem, latinskem in grškem jeziku. Neizmerna množica ljudij je prišla od vseh strani, da bi se s svečami v rokah udeležila pogreba. Vse je plakalo po dobrem učitelju in pastirju, njegova smrt je bila za panonske in velikomoravske prebivalce neprecenljiva izguba.

Po smrti Metodovi so začeli njegovi nasprotniki zopet povzdigovati glavo; zlasti pa so napeli vse žile, da izpodrinejo Gorazda, o katerem so vedeli, da bi hodil po Metodovih stopinjah. Tudi Svetopolk ni bil nikdar velik prijatelj slovenskemu obredu; in ko se je leta 885. pomiril z Arnulfom, imeli so tedaj glasoviti nitranski škof Vihing in njegovi privrženci odločujočo besedo na dvoru njegovem. Z velikim uspehom je deloval Vihing tudi v Rimu proti slovenskemu obredu in narodni duhovščini. Ni dvomiti, da so poskušali Metodovi učenci slovenski obred s tem utrditi in ohraniti, da so sprejeli rimsko-nemški obred ter se ravnae po njem začeli tudi cerkvene knjige v tem smislu popravljati, toda ves njihov napor je bil zastonj. Kmalu po Metodovi smrti je zadel slovenske duhovnike prvi hudi udarec, ki je po prizadevanju nemških škofov prišel iz Rima. Papež Štefan VI. je precej v začetku svojega vladanja (okoli kimovca 885) pisal Svetopolku jako ostro pismo, v katerem je prepovedal rabo slovenskega jezika pri svetih obredih in naročil, da se neubogljivi duhovniki po dvakratnem opominjanju naj izobčijo iz cerkve in preženó iz Svetopolkove države. In tako se je rés zgodilo, da je Svetopolk leta 886. zaukazal z vojaško silo izgnati okoli 200 duhovnikov iz Velikomoravske. Med izgnanimi učenci so bili najimenitnejši Gorazd (pozneje nadškof bolgarski), Klement, Naum, Angelar in Sava. Vsi so z drugimi vred pobegnili v Bolgarijo, kjer so našli zaželeno zavetje ter ondi

uvedli slovenski obred, kateri se je pozneje razširil tudi med narod srbski in ruski.

Po prognanstvu Metodovih učencev so nastopili za panonsko-velikomoravsko nadškofijo jako žalostni časi. Leta 892. se je vnela vojska med Nemci in velikomoravskim knezom Svetopolkom. Po njegovi smrti (894) so nastali notranji nemiri, ki so državo popolnoma oslabilili; Ogrri so čim dalje tem drznejše napadali Panonijo ter jo končno tako opustošili, da ni bilo v njej leta 900. nobene cerkve več. V tako viharnih časih se je tedaj panonsko-velikomoravska nadškofija popolnoma uničila, toda slovenski obred ni izginil z njo, temveč našel zavetnike v drugih, bolj varnih deželah.

Fr. Kos.

7. Staroslovenska književnost.

Kakor nas uči zgodovina, delovala sta sv. Ciril in Metod na Velikomoravskem in v Panoniji, t. j. pri panonskih Slovēnih. Le jedino pri teh se je opravljala v devetem stoletju služba božja v domačem slovenskem jeziku. Knjige za to potrebne sta spisala solunska brata najbrž še le v Panoniji, in sicer po največ sama, a deloma tudi po svojih učencih. Vsa staroslovenska književnost je tedaj lastnina panonskih Slovēnov, pisana v jeziku panonsko-slovenskem, kakor so ga v devetem stoletju govorili po Panoniji in vsaj po enem delu kneževine velikomoravske. Dmovina staroslovenske književnosti sta torej Panonija in jeden del Velikomoravske.

Književnost staroslovenska je imela namen, da služi za cerkveno rabo; zato so ji knjige tudi vse obredne vsebine. Sv. Ciril je ali sam ali skupaj s svojim bratom Metodom prevedel iz grškega jezika: 1. evangelije za cerkveno čitanje za vse nedelje in praznike v letu; 2. apostolar, t. j. dela in liste apostolske, tudi za cerkveno rabo; 3. psalter, in 4. službo, t. j. razne molitve in pesni (brevir, misal itd.). Sv. Metod je dovršil v prevodu 5. sv. pismo starega zakona razun Makabejcev in drugih takozvanih devterokanonskih knjig; 6. nomokanon, t. j. zbornik cerkvenega prava; in 7. paterik, t. j. zbirko kratkih životopisov cerkvenih očetov.

Izmed učencev, ki so jima pomagali v Panoniji, a po smrti Metodovi za burnih časov ogerskega prodiranja pobegnili na Bolgarsko, spisal je škof Klement († 916.) 8. besede (pridige) za vse praznike v letu; škof Konstantin, drugi učenec Metodov, pa je sestavil iz govorov sv. Janeza Zlatoustega in drugih cerkvenih očetov 9. razlaganje svetih evangelijev na nedeljske dneve. Nadalje so še izvestno Metodovi učenci prevedli iz grškega 10. razlaganje psalmov, in 11. razlaganje prorokov. Razun tega se še škofu Klementu pripisuje panegirik (pohvala) na sv. Cirila, in pohvala na sv. Metoda (životopisa obeh bratov solunskih).

Staroslovenskih književnikov poznamo le malo po imenu in njihovem drugem delovanju; toliko pač vemo, da so bili vsi, kolikor nam jih je znanih, duhovskega stanú, kakor je tudi vsa staroslovenska književnost le cerkvenega, bogoslužnega zapopadka; ona je namenjena za božjo službo v cerkvi in izven cerkve duhovnikom za njihove stanovske potrebe. Ako preudarimo, da so se v poznejših stoletjih pri raznih narodih največji možje skoro po vse življenje trudili, da so prevedli v svoj domači jezik sv. pismo in si s tem pridobili neumrljivo slavo in hvaležnost svojega naroda; če z druge strani pomislimo, da nista naša sv. blagovestnika pri Slovènih, katerim sta imela stvariti službo božjo in vse cerkveno življenje na podlagi narodove govornice, našla nikake književnosti in književnega jezika, pa sta vendar spisala ne le skoro vse sv. pismo starega in novega zakona, temveč tudi preskrbela druge potrebne cerkvene knjige: tedaj se nam pač jasno pokaže, kako velikansko nalogo sta vzela solunska brata náse, in kako ogromen uspeh je imelo njuno bogoljubno delovanje. Za tako obsežno in težavno, a zopet tudi veličastno in uspešno delo nimajo navadni ljudje dovolj moči in sposobnosti; tako sveto delo sta mogla začeti in dovršiti le v resnici sveta možá. Ciril in Metod sta Slovène na Velikomoravskem in v Panoniji v kratkem času povzdignila na tako visoko stopinjo prosvete, kakor je le bilo za one dobe mogoče. V dveh desetletjih so položili panonski Slovèni temelj svoji književnosti, in vse to v oni dobi, iz ktere poznamo prve spomenike starovisoknemščine.

In v kako veličastni sliki se nam prikazuje še le vsa zgodovina posvečene staroslovenske književnosti! V Panoniji se je

porodila, bujno razvila in divno razcvetla; ali le kratko življenje ji je bilo ondi sojeno. Že v krasoti prve njene mladosti so nastale razne pogubne nevihte, ki so ji pretile propast in uničenje. Nesrečni dogodki po smrti Metodovi so uničili panonske Slovence, ali mlade njihove prosvete in književnosti niso mogli pokončati. Učenci svetih blagovestnikov so pobegnili iz dežele in se preselili z vso bogato književnostjo in z njo združeno slovensko službo božjo k drugim slovanskim narodom, k Bolgarom in Hrvatom; od Bolgarov pa so dobili cerkvene knjige in z njimi slovenski obred v kratkem tudi Srbi in Rusi, kjer se je ohranila slovenska božja služba do današnjega dne. Če je tedaj tudi prenehalo življenje staroslovenske pismenosti v domovini, vendar ni ona sama propadla, temveč je zavzela in si osvojila ogromno polje pri velikih, mladih narodih slovanskih, ki so jo z žarko ljubeznijo in z mladeniško navdušenostjo sprejeli in kot največjo narodno svetinjo čuvali.

Slovensko službo božjo, s katero je neločljivo združena staroslovenska književnost, priredila sta bila sv. Ciril in Metod po grškem obredu, in tako so se v tem oziru neizpremenjene ohranile obredne knjige do dandanes pri vseh Slovanih pravoslavne ali grško-iztočne vere, t. j. pri Bolgarih, Srbih in Rusih, in povrh tudi še pri katolikih grške cerkve, t. j. pri Rusinih in hrvatskih unijatih. Na Moravskem in v Dalmaciji in po drugod pa so kmalu uvedli zapadni ali latinski obred v službo božjo ter so v tem smislu predelali i staroslovenske obredne knjige.

Služba božja slovenska in z njo staroslovenska književnost je pri Slovanih grške cerkve mirno živela, a zato manj miru uživala pri Hrvatih. Cerkveni zbori, ki so se večkrat zbirali v Zadru, zabranjevali so narodni obred, dokler ni modri papež Inocent IV. leta 1248. Hrvatom dovolil popolne ravnopravnosti slovenske službe božje z latinsko. Narodno bogoslužje je tedaj oživelo na novo in se z veseljem negovalo. Toda v novejšem času se je jelo narodno duhovništvo, „glagolaši“ po imenu, čim dalje bolj izgublјati, dokler ni dandanes skoro popolnoma izumrlo. Le po škofijah dalmatinskih, v senjski in krški se je ohranil še deloma staroslovenski obred, in leta 1887. se je s papeževim dovoljenjem uvedel tudi v nadškofiji barski (Antivari) pri črnogorskih katolikih.

Odkar so pomrli prvi književniki in neposredni učenci sv. Cirila in Metoda, živela je staroslovenska književnost le še v toliko, v kolikor se je upotrebljevala pri cerkvenih obredih. V ta namen so se knjige pridno prepisovale. Prepisane so brez števila krat pri Hrvatih, Bolgarih, Srbih in Rusih; a za jeden prepis evangelijev vemo tudi, da je nastal na Češkem, to je namreč glagolska polovica takozvanega, po svoji čudni usodi znamenitega „remskega evangelija“, ki je, pisan leta 1395. v samostanu Emavsu v Pragi, prišel na Francosko, kjer so francoski kralji v Remsu pri venčanju prisegali nanj. V prvotnem rokopisu sv. blagovestnikov ali njunih učencev se nam ni ohranila nobena knjiga, pač pa imamo zlasti od evangelijev jako starih prepisov, morda že iz desetega stoletja. Največ rokopisov staroslovenske književnosti se je ohranilo na Srbskem in Ruskem, zlasti pa na Sveti gori (Athos), kjer so v mnogih samostanih skupaj živeli in knjige pisali menihi srbski, bolgarski in ruski.

Zlatih časov in mogočnih zaščitnikov je imela staroslovenska književnost, kakor v prvi svoji dobi za knezov Rastislava in Kocelja na Velikomoravskem in v Panoniji, tako pozneje na Bolgarskem za mogočnega carja Simeona (892—927), na Srbskem za kralja Štefana Prvovenčanega in ob času največjega učitelja srbskega naroda, sv. Save (koncem 12. in početkom 13. veka), na Ruskem pa za velikih knezov Vladimira in Jaroslava koncem 10. in tekom 11. stoletja. Pri imenovanih slovanskih narodih se niso samo prepisovale stare panonsko-slovenske knjige, temveč tudi nove so se prelagale iz grškega ali latinskega jezika, deloma i izvirne spisovale.

Osobito na Bolgarskem in Srbskem se je na podlagi staroslovenske književnosti razvilo bogato slovstvo modroslovno-bogoslovske, ascetične in slične vsebine. Toda vse to že ni več staroslovenska pismenost, temveč pripada v področje bolgarske, srbske in ruske književnosti. Ali ta slovstvena prikazen nas zanima zató, ker vidimo, da se je pri omenjenih narodih njih narodna književnost začela razvijati ravno na temelju in v polni odvisnosti od staroslovenskega slovstva.

Tako se nam prikazuje veličastna slika božjega blagoslova, ki sta ga razširila slovenska blagovestnika s svojim plodonosnim

delovanjem posredno skoro po vsem slovanskem svetu. Njuno delo je razlilo že v desetem stoletju luč krščanskih nauk po vsej vzhodni polovici Evrope, in uspeh njunega delovanja je bil, da so v jednem jeziku in po jednoistih knjigah milijoni pobožnih vernikov prepevali slavo božjo. Kakor je v tedanji dobi vladal jezik latinski po vsej zapadni Evropi v cerkvi in v znanosti, a jezik arabski gospodoval po Aziji, Afriki in Španiji, tako se je moglo sedaj upati, da se bode po vzhodni Evropi zraven grškega jezika in grške prosvete razvila na temelju staroslovenske književnosti še jedna, čisto nova, krščansko-slovanska omika. To je sad, ki ga je obrodil cvet panonsko-slovenske književnosti in obreda v devetem in desetem stoletju. A ne le v cerkvi, temveč tudi v posvetni književnosti je bil pri Slovanih grškega verospoznanja staroslovenski ali cerkveno-slovenski jezik do najnovejšega časa pismeni jezik; kajti na Ruskem so še le za Petra Velikega († 1725) začeli rabiti ljudski jezik za posvetne predmete, pri Srbih pa stoprav začetkom tega stoletja.

D. Nemanič.

8. Staroslovensko pismo.

Panonski Slovèni so imeli v 9. stoletju svoje posebno pismo, katero je izumil sv. Ciril. Bolgarski samostanec Hraber, vrstnik učencev sv. Cirila in Metoda, piše o tej imenitni iznajdbi takóle: „Prèžde ubo Slovène ne imèhã knigã, na ãrtami i rëzami ãtèhã i gataahã pogani sašte. . . . Bogã pomilovavã rodã slovènskã, posla imã svëtago Konstantina filosa, naricajemago Kirila, maža pravedna i istinãna, i stvori imã pismena.“ Po tem poročilu tedaj, ki sega v 10. stoletje, Slovèni kot pogani niso imeli knjig, t. j. pismenk, temveč so s ãrtami šteli (računali) in z rezami vedeževali. Bog se jih je usmilil ter jim poslal sv. Konstantina . . . in ta jim je stvoril pismenke. Jednako poroča životopisec sv. Metoda, ki pravi: In ãuvša (sv. Ciril in Metod) veliko besedo, da sta pozvana od Rastislava, počela sta moliti z onimi, ki so bili istega mišljenja. Nató javi Bog modrijanu slovenske pismenke, in ko so bile pismenke in pismo v redu, podã se ta (sv. Ciril) z Metodom na pot v Moravo (in kakor je znano,

pozneje tudi v Panonijo). Po tej (panonski) legendi gre iznajdba slovenskega pisma v leto 863.

Imamo pa dvojce pisem, ki gre oboje nazaj v dobo ali vsaj blizu do dobe Cirilove. Jedno pismo imenujemo dandanes *glagolico*, drugo pa *cirilico*. (Glagolica je zgolj slovensko pismo, cirilica pa grško-slovensko.) Glagolica rabi sedaj le še katolikom pri slovenskem obredu, kolikor je tega še ostalo v nekterih hrvatskih škofijah v Istri in Dalmaciji, cirilica pa je službeno pismo grško-iztočne cerkve in narodno pismo pri Srbih, Bolgarih in Rusih, dočim se ostali Slovani (in teh je velika manjšina) poslužujejo latinice.

Nastane pa vprašanje, katero pismo je izumil sv. Ciril, cirilico ali glagolico? Na to vprašanje odgovarjajo učenjaki, da je sv. Ciril iznašel glagolico, slovensko pismo. Drugo pismo, grško-slovensko, ki ga dandanes imenujemo cirilico, pa se je uvedlo še le pozneje, in sicer potém, ko so se bili po Metodovi smrti (885) slovenski duhovniki, prognani z Velikomoravskega in iz Panonije, naselili po Bolgarskem, Srbskem in Hrvatskem ter ondi in od ondod dalje širili sv. vero in uvajali liturgijo slovensko. Posebno na Bolgarskem, kjer je bilo grško pismo pri učenem svetu znano, zlasti tam je kazalo porabiti grških pismenk. Zató so duhovniki, ondotnim potrebam služeč, izpremenili izvirno slovensko pismo ter povzeli istodobne grške pismenke iz grškega alfabeta; za tiste glase slovenskega jezika pa, ki jih grščina nima, pridržali ali ponaredili so starejše pismenke, iznajdene po sv. Cirilu.

V zgodovini se imenuje glagolsko pismo, kedar je govor o njem, zgolj le slovensko pismo: bukŷ slověnskago języka, knjigy slověnskyję, slověnska gramota, literae slaviniscae. Tako od 9. do 12. stoletja. Na Hrvatskem se je udomačilo od 13. stoletja počenši tudi ime hrvatsko pismo, ker je bilo pri hrvatskih katolikih v rabi; isto ime se je nahajalo tudi v 16. stoletju pri protestantski stranki in pri katoliških rodoljubih, a redkoma so mu pravili „alphabetum Illyriorum“. Ob jednom se je pojavil v 16. stoletju za to pismo novi naziv glagolica, glagolske pismenke, glagolita, in sicer v knjigah, ki so jih tiskali reformatorji Trubar, Konzul, Dalmata v Tubingi in Urahu. Omeni se še naj ime Hijeronimsko pismo, katero je nastalo, ko se je vsled cerkvenega shoda v Spletu (1061—1072) prevod sv. pisma popravil po

vulgati sv. Hijeronima. Ta popravljeni prevod je bil Hijeronimovo sv. pismo, a iz nevednosti so tudi glagolsko pismo samo tako imenovali, in tedaj se je mislilo, da bi bil sv. Hijeronim izumil azbuko glagolsko.

To starejše slovensko pismo, ki ga je izumil sv. Ciril, imenujemo tedaj dandanes s primeroma mladim imenom glagolico. Tako pa se imenuje bodi si po četrti pismenki glagoli (азъ, buky, vědě, glagoli), bodi si po imenu glagolъ, ker je pismo glasovno, t. j. fonetično, ali pa ker se v jeziku staroslovenskega obreda šestokrat ponavlja beseda glagolati, kakor se jednako tudi dotični duhovniki imenujejo glagolaši ali glagolite.

Rabilo se je to glagolsko pismo največ v 9. stoletju na Velikomoravskem in v Panoniji, že manj v Macedoniji in Bolgariji, a tú vendar takó, da je bilo sprva nekoliko časa obojno pismo, glagolsko in cirilsko, v navadi; pozneje pa je prevladala cirilica, tako da so glagolske knjige prepisovali s cirilskim pismom. Da je bilo takó, kažejo rokopisi sami, izmed katerih so najstarejši glagolski, mlajši pa cirilski; toda ti so šestokrat prepisani iz glagolskih izvirkov, dočim prepisov iz cirilice v glagolico nimamo. Vse to kaže, da je glagolica starejše pismo od cirilice.

Tudi ime cirilica za grško-slovensko pismo sega v 16. stoletje. Obojno pismo je dobilo po tem takem svoje ime še le v novejši dobi. Iz tega se razjasni, kako je moglo priti, da se je ime cirilica po krivem začelo rabiti za mlajše pismo, ki ga je priredil najbrž sv. Klement, ne pa sv. Ciril. Vsak narod namreč rad nanaša imenitne iznajdbe na imenitne osebe. Tako so narodi pišoči z grško-slovenskim pismom tudi to svoje pismo pripisovali sv. Cirilu, tem več, ker je prvotno slovensko pismo od dne do dne bolj pojemalo, ostalo pa poročilo, da je sv. Ciril izumil pismo slovensko.

Nastane pa vprašanje, odkod je vzel sv. Ciril črke. Na to je težko odgovoriti. Nekteri so mislili, da so glagolske črke bile slovanske rune, nalik germanskim runam, ktere je našel gotiški škof Vulfila med narodom ter sestavil iz njih v drugi polovici 4. stoletja gotiško pismo. Istina je, da nektre črke odgovarjajo feniškim in starogrškim pismenkam in gotiškimi runam. Ni tedaj nemogoče, da so Slovëni že imeli nekako prvotno fonetično

pismo, ki so ga sprejeli od traško-ilirskega plemena, ki je bilo pred njimi v deželi. Sv. Ciril bi bil torej na podlagi tega domačega pisma le popolnil abecedo in tako storil pismo pripravno, da se piše v njem jezik slovenski. Toda doslej še ni dokazano, da bi bili panonski Slovèni „črte in reze“, o kojih poroča menih Hrabar, rabili kot fonetično pismo, temveč po Hrabrovih besedah moremo le priznati, da so imeli Slovèni pogani nekako figurativno pisavo, kakoršno nahajamo pri vseh drugih indoevropskih narodih.

Najbolj verjetno je, da je priredil sv. Ciril glagolico na podlagi istodobne *grške kursive* ali takozvane *minuskule* (majhne pismenke). Verjetno je to vsaj za tiste črke, ki značijo glasove v obeh jezikih navadne. Gledé reda pismenk je služil za vzgled deloma grški alfabet, toda ne celó, kajti nekteri glasovi so pridejani pri sorodnih glasih, tako *b* med *a* in *v*, *ž* in *ds* med *e* in *s*, *gj* pri *k*; drugi glasovi pa, ki so lastni slovenskemu jeziku, so postavljeni ob koncu vsega reda. Pismenke slovenske značijo po svojem redu tudi številno vrednost.

V cirilici je 24 črk povzetih iz grškega alfabetu v oni obliki, v kateri so se v 10. stoletju pisale velike grške pismenke (majuskule). Te črke so obdržale tudi številno vrednost grških pismenk. Red v azbuki cirilski pa je kakor v glagolici. Vsled tega, da ima cirilica glagolski red, a grško številno vrednost, je jasno, zakaj ima glagolski *g* vrednost 4, cirilski pa 3 itd. V cirilici nimamo pismenke za *gj*, a pridejana so jotovanja *ja*, *je* in za brojenje grški ξ in ϕ . Grške pismenke so se sprejele v cirilico neizpremenjene; ostale črke pa so iz glagolice, ali prosto sprejete, ali predelane. Napredek cirilice proti glagolici obstoji v razlikovanju glasa *ja* od glasa *e*, ki je bil v glagolici združen v jedni pismenki, in potem v jotovanju *ja* in *je*. Da pa je v cirilici odpadla pismenka za *gj*, to se razlaga najbrž iz tega, da se je bil takrat ta glas tudi že izgubil v govoru.

Korotanski Slovèni so čitali in pisali malokaj v staroslovenski azbuki, niti v glagolski, niti v cirilski, temveč le v latinici. Pri njih so namreč širili krščanstvo nemški in laški duhovniki, a ti so pisali, kolikor so pisali, z latinico. V brizinskih spomenikih imamo tako pisavo iz 10. stoletja. Ta pisava pa je izražala takrat posebne glasove slovenskega jezika, zlasti sičnike in šumnike,

pa tudi samoglasnike jako pomanjkljivo. Samoglasnik *y* na pr. so pisali kot *u*, *ugi* (t. j. *uji*), *ui* in *i*. Sičniki in šumniki so pomešani in pisani zdaj takó, zdaj zopet drugače. Blizu tako se je pisalo tudi pozneje pri Slovencih v latinici do Bohoriča (1584), ki je končno dosledno uredil slovenski pravopis. Bohoričica je bila merodajni pravopis do novejšega časa in še živi deloma v pisavi lastnih imen. Dandanes pišemo in tiskamo knjige v gajici, katero pisavo je uvedel Ljudevit Gaj (1836) po češkem vzgledu v pismo hrvatsko, po hrvatski pisavi pa Janez Bleiweis v knjigo slovensko (1845).

J. Šuman.

9. Staroslovenski jezik.

Knjige panonsko-slovenske so ostale gledé na njih vsebino in obseg več ali manj neizpremenjene: ostale so staroslovenske. Jezik pa se jim je znatno menjaval, in sicer ne samo po času, kdaj je ktera knjiga prepisana, temveč še znatneje po kraju in narodu, kjer se je prepisovala. Raznim rokopisom, v katerih so nam ohranjene stare knjige, pozna se hitro in z največjo gotovostjo, ali jih je pisal Bolgar ali Rus, Srb ali Hrvat. V nekterih posameznih, ali baš značilnih točkah je jezik tako izpremenjen, da se ne more več reči, da je to jezik staro- ali panonsko-slovenski, ampak v nekih rokopisih je moravsko- in bolgarsko-slovenski, v drugih rusko-, srbsko-, hrvatsko-slovenski. Tú je staroslovenski jezik očividno mešan z moravskim, bolgarskim, ruskim, srbskim ali hrvatskim. Nahajamo pa tudi takih rokopisov, kateri niso nastali pod vplivom jezika bolgarskega, ruskega, srbskega ali hrvatskega, temveč v katerih se je ohranil čist jezik ónega naroda, pri katerem jedinem se je v sredini devetega stoletja uvedla liturgija ter utemeljila za to potrebna književnost v narodnem jeziku. A to so bili panonski Slověni, in jezik v teh rokopisih je panonsko- ali staroslovenski jezik.

Staroslovenski jezik se od vseh slovanskih jezikov odlikuje po svojem bogastvu in po svoji izobraženosti sploh. Kar se tiče slovnice, bogata je staroslovenščina zlasti z ozirom na glasoslovje. Razun navadnih samoglasnikov ima še visoki *ě*, dalje *y*, dva

polglasnika *ъ* in *ь* ter dva nosnika *ę* in *ą*. V tem oziru je staroslovenski jezik bogatejši od grškega, ki nima polglasnikov, niti nosnih samoglasnikov. A ravno ti štirje glasovi so za staroslovenščino jako značilni, kajti baš v dosledni in pravilni rabi polglasnikov *ъ* in *ь* ter nosnikov *ę* in *ą* se odlikujejo najbolj pristno-slovenski spomeniki od bolgarsko-, rusko-, srbsko- in hrvatsko-slovenskih. Panonski Slověni so z vsakim *ъ* ali *ь* izražali poseben samostalen glas: *ъ* je bil nekako kratek *ū*, *ь* pa kratek *ī*. Tako je beseda nosi dvozložna kakor latinski *nasus*, *sъto* kakor *centum*, *gostъ* kakor *hostis*.

Gledé na soglasnike je posebno znamenita glasovna skupina *žd* in *št* namesto novoslovenskega *j* in *č*; na pr. *mežda*=meja, *svěšta*=sveča. Razun bolgarskega ne pozna noben živ jezik slovanski teh glasovnih skupin in jih tudi v devetem stoletju ni imel. Zaradi te značilne glasovne prikazni se je trdilo in se še deloma sedaj trdi, da so vse stare cerkvene-slovenske knjige pisane v jeziku bolgarskih ali tudi makedonskih, a ne v jeziku panonskih Slověnov. Toda po dovolj številnih besedah, ki so jih Ogrji izposodili od Panoncev, a ne od Bolgarov, in ktere imajo v sebi skupino *žd* in *št*, moremo sklepati, da so tudi Panonci v takih besedah govorili *žd* in *št*, a ne kakor Korotanci *j* in *č*. Take besede v madjarščini so na pr. *mostoha* (izgovori *moštoha*), *pest* (=pešt), *rozda* (=rožda) za staroslovenski: *mašteha*, *peštъ*, *ržda*, novoslovenski: *mačeha*, *peč*, *rja*. Posebna prikazen v staroslovenščini je tudi ta, da ne more na koncu besede stati soglasnik, in v tem je staroslovenski jezik glasovno še bolj občutljiv od starogrškega.

V oblikoslovju kaže staroslovenščina v primeri ne le z neslovanskimi, temveč tudi s slovanskimi jeziki znatnih posebnostij, ktere ta jezik od vseh njegovih bratov odlikujejo. Ona ima tri števila, jednino, dvojino in množino, ter sklanja v sedmerih sklonih. Pri samostalniških deblih se razlikujejo kakor v starih klasičnih jezikih samo- in soglasniška debla. Sklanja se loči v imensko, zaimensko in sestavljeno; zadnja označuje lastnost določenih predmetov in vrši isto nalogo, kakor nemški ali grški spolnik. Glagol kaže največje bogastvo v tem, da tvori lahko kakor drugi slovanski jeziki od jednoistega glagola posebna debla za dovršno in nedovršno dejanje, in tu zopet posebej za trajno

in za ponavljalno. Razun jednozložnih korenskih glagolov nahajamo tudi mnogo izimenskih in izglagolskih, t. j. glagolov, ki so s končnicami od imen in glagolov izvedeni. Veliko bogastvo v glagolskih oblikah se vidi iz tega, da rabi ta jezik posebno obliko za nedovršilnik (imperfekt), da ima prosti in dvojni zloženi aorist, in da tvori petero deležnikov, a vendar še tudi povrh opisuje nektere čase jednako sedanjim slovanskim jezikom. V skladnji je osobito ta posebnost opomniti, da se poslužuje „absolutnega dativa“ z deležnikom in nadalje dajalnika z nedoločnikom, kar odgovarja ablativu ali genitivu absolutnemu in akuzativu z infinitivom v klasičnih jezikih. Na tak način je bilo staroslovenskim književnikom mogoče, grške izvirnike tako verno in natančno prelagati, kakor se to v nobenem drugem slovanskem jeziku ne more, ker ne poznajo teh kratkih sintaktičnih zvez.

Posebna gibčnost in moč staroslovenskega jezika tiči tudi v besednih korenih in debljih. On je sposoben, da izraža najtanše razločke, bodi si med konkretnimi predmeti, bodi si med abstraktnimi pojmi, kakor tudi med raznimi vrstami in stopnjami jednoistega dejanja, tako da ga v tem oziru ne nadkriljuje noben izmed najbogatejših indoevropskih jezikov. Kakor pa vsak jezik, tako ima tudi staroslovenščina mnogo tujih, neslovanskih besed, zlasti grških, latinskih in nemških, a povrh tudi takih, ki so sicer slovanske, ali po vplivu kakega tujega jezika napravljene. Tako je na pr. izmed raznih imen za duhovnika izraz „ijerej“ naravnost grški *ιερεύς*, „prezviter“ očitno grški *πρεσβύτερος*, a svētiteľ in svēštenik sta poslovenjeni *ιερεύς*; porp je starovisokonemški *phapho*, in to zopet od latinskega papa, duhovnik pa je poslovenjena nemška beseda „geistlich“, ali grška *πνευματικός*. Ime dneva „srēda“ je prosti prevod nemškega Mittwoch. Nemcem, Latincem in Grkom je bil prvi dan v tednu nedelja, Slovēnom pa pondeljek, kakor imena vtorinik, četvrtik, pętk priča; tem je tedaj sredina tedna še le v četrtek, a vendar se že tretji dan imenuje „srēda“, in sicer odtod, ker so ta dan nemški sosedje panonskih Slovēnov nazivali mittawēcha. Iz Panonije se je razširila ta beseda med vse Slovane ter priča, da ima tudi krščanstvo vseh slovanskih narodov tú svoj početek. Za križ je tudi beseda kręst v rabi; prvo je staro-

visokonemški chriuze (iz lat. cruce), krstъ pa je od *Χριστός*, Christus.

Tako nahajamo v staroslovenščini osobito veliko tujih ali po tujem vzgledu narejenih domačih besed, ki se tičejo zgolj krščanstva ali krščanskega življenja in mišljenja. Temu pa se ni čuditi, ako pomislimo, da je staroslovenski jezik v prvi vrsti obredni jezik, in da so panonski Slovëni sprejeli krščanstvo od veroučiteljev tujih narodov. Da je med tujkami posebno veliko grških besed, to je celó naravno, ker sta sv. Ciril in Metod bila Grka in tudi cerkvene knjige prelagala iz grškega. Bolj značilne so za stari cerkveno-slovenski jezik *latinske*, zlasti pa *nemške* izposojenke. Po mnogih grških besedah bi mogel namreč kdo soditi, da je domovina starega cerkveno-slovenskega jezika in njegove književnosti Bolgarija, kateri so Grki bili sosedje, tako da bi se tudi ta jezik moral imenovati starobolgarski, kakor ga zarés nekteri imenujejo. Toda težko bi bilo razumeti, odkod temu jeziku toliko latinskih besed, še težje pa dognati, kako bi bilo moglo v stare cerkvene knjige, če bi bile rés prvotno pisane pri Bolgarih, priti toliko število nemških tujk, ker niso vendar bili z Nemci v nobeni dotiki in jih tudi niso nemški misijonarji poučevali v veri krščanski. Pač pa nam vse te jezikovne prikazni, kakor tudi zgodovina očitno pričajo, da so mogle stare cerkveno-slovenske knjige nastati le pri panonskih Slovënih, katerim so razun grških in latinskih duhovnikov tudi nemški, bavarski misijonarji oznanjevali vero krščansko. Jezik v teh knjigah je tedaj v Panoniji domá in se sme po pravici imenovati panonsko- ali staroslovenski.

Današnji slovanski jeziki so bili vsi že v stari davnini, gotovo že v devetem stoletju bistveno takšni, kakoršni so dandanes, torej samostalni in od panonsko-slovenskega različni. Ne smemo tedaj misliti, da so se vsi današnji slovanski jeziki razvili iz starega cerkveno-slovenskega, tako da bi jim ta bil oče, a oni njemu sinovi; temveč on je le najstarejši brat vseh slovanskih jezikov in se nam je ohranil v starejših oblikah, kakor katerikoli drug jezik slovanski v najstarejših svojih književnih spomenikih. Tudi korotanski Slovëni so že v devetem stoletju govorili drugačen jezik kakor Panonci, ali z drugimi besedami: tudi naš novoslovenski jezik je le brat, ne sin staroslovenskemu, toda

izmed vseh živih slovanskih jezikov mu je najbližji in najbolj podoben, in to ne le v glaso- in oblikoslovju, ampak tudi v besednem zakladu.

Prvotno-slovanski ali praslovanski jezik, iz kterega so se razvili vsi zgodovinsko znani slovanski jeziki, govoril se je gotovo tudi nekje enkrat, a je že v predzgodovinskem času izumrl. Ostali so mu živi samo še sinovi, in od teh je najstarejši panonsko-slovenski, ki pa je po kratken slavnem življenju prenehal živeti, ker je narod sam, ki ga je govoril, izumrl. Najstarejši brat drugih slovanskih jezikov pa je v tem pomenu, ker nam je najzvestejše in najpopolnejše ohranil razne oblike, po kterih jasno spoznavamo, kolika je sorodnost slovanskih jezikov z drugimi indoevropskimi, kakor z grškim, latinskim, nemškim itd. V slovniškem oziru ni noben slovanski jezik tako visoko in tako natančno izobražen, noben nima tako jasno in pregledno izraženih oblik kakor staroslovenski; zato pa je ta jezik v znanstvenem oziru najvažnejši od vseh slovanskih. Na temelju staroslovenske slovnice se razjasnjujejo mnogi pojavi posameznih slovanskih jezikov. A ne le za slovansko jezikoslovje je poznavanje staroslovenščine neizogibno potrebno, temveč ono je neprecenljive vrednosti za vsako znanstveno preiskovanje tudi drugih indoevropskih jezikov.

J. Sket.

10. Staro- ali panonsko-slovenski spomeniki.

Staroslovenski spomeniki so pisani v glagolici in v cirilici; prve imenujemo glagolske, druge cirilske. Glagolski spomeniki so v obče starejši od cirilskih. V glagolskih rokopisih so se ohranili najstarejši duševni proizvodi ne le staroslovenskega, temveč vseh slovanskih jezikov (izvzemši morda *brizinske* spomenike).

A. Glagolski spomeniki.

1. *Zografsko evangelije*, obstoječe iz 304 listov, izmed kterih jih je 17 (41—57) pozneje pisanih; hranilo se je na Sveti gori (Athos) v samostanu sv. Jurija, *Zographos* imenovanem. L. 1860. je prišel spomenik v dar ruskemu carju Aleksandru II. v Petrograd,

kjer se shranjuje v javni knjižnici. Izdal ga je v cirilici prof. V. Jagić 1879 v Berlinu.

2. *Glagolita Clozianus*. Spomenik je bil nekdanj lastnina grofa Ivana Frankopanskega na otoku Krku. Po njegovi smrti (1482) so odvzeli Benečanje kodeksu srebro in zlato, v katero je bil vezan, in le majhen ostanek je prišel pozneje v roko grofu Clozu, po katerem je Jernej Kopitar ta spomenik, dobivši ga od njega v porabo, imenoval: Glagolita Clozianus. Po Kopitarju l. 1836. izdanih 12 listov je sedaj lastnina mestnega arhiva v Tridentu. Dva lista je pozneje zasledil Fr. Miklošič v Inomostu ter ju izdal l. 1860. Novo izdajo je preskrbel V. Vondrák v Pragi 1893.

Odlomek Kločevega zbornika obsega 4 govore (homilije) grških cerkvenih očetov, in sicer a) govor sv. Ivana Zlatoustega (Hrizostoma) na cvetno nedeljo (začetek in konec okrnjen); b) čtenije sv. Ivana Zlatoustega na veliki četrtek; c) homilija sv. Atanazija na veliki petek (paraskevgija), ktera pa se v spomeniku pripisuje sv. Ivanu Zlatoustemu; d) govor sv. Epifanija o pogrebu Kristovem (konec manjka).

3. *Marijinsko evangelije*, ktero je, obstoječe iz 171 listov, prinesel ruski profesor Grigorovič v Odesi s Svete gore (iz samostana sv. Marije) na Rusko. Po smrti Grigorovičevi (1876) je prišla njegova rokopisna zbirka s tem spomenikom vred v Moskvo v javni muzej Rumianzovski. Izdal ga je prof. V. Jagić l. 1883. v Petrogradu.

4. *Asemanijevo evangelije*. Ta spomenik, 159 listov obsegajoč, našel je l. 1736. v Jeruzalemu Asemani, varuh vatikanske knjižnice, ter ga prinesel v Rim, kjer se v omenjeni knjižnici shranjuje. Izdal ga je v glagolici Fr. Rački 1865 v Zagrebu, v latinici pa J. Črncić l. 1878. v Rimu.

5. *Euchologium*, neka vrsta molitvenika, trebnik ali euchologion imenovan. Od tega rokopisa se je le 106 listov ohranilo, prvih 152 pa izgubilo. Hranijo se v samostanski knjižnici sv. Katarine na gori Sinai. Prepisal in izdal je ta spomenik prof. L. Geitler l. 1882. v Zagrebu.

6. *Psalterium*, imajoč 117 listov, izmed katerih zadnji s 137. psalmom končuje; vse drugo se je izgubilo. Ta spomenik je zasledil na gori Sinai l. 1850. arhimandrit Porfirij Uspenskij in objavil o njem kratkih vestij, prepisal in izdal pa ga je prvi

prof. L. Geitler l. 1883. v Zagrebu. Rokopis se hrani z eucho-
logijem vred v samostanu sv. Katarine na gori Sinai.

B. Cirilski spomeniki.

1. *Supraselski kodeks*, obstoječ iz 285 listov, našel se je v Bazilijanski opatiji v Supraslu blizu Bjelostoka na zapadnem Ruskem. Dandanes se hrani prvih 118 listov v licejski knjižnici v Ljubljani, kjer se ob enem nahaja tudi Kopitarjev prepis vsega spomenika; ostali del (151 listov) je v knjižnici grofa Zamojskega v Varšavi, 16 listov pa v Petrogradu. Ta zbornik je izdal prof. Fr. Miklošič na Dunaju l. 1851. Obsega pa 24 legend o svetnikih, katerih spomin se praznuje od 4. do 31. dne meseca sušca, in 22 homilij grških cerkvenih očetov, in sicer 20 od sv. Ivana Zlatoustega, jedno od patrijarha Focija in jedno od Epi-fanija, nadškofa ciperskega. Za nekatere homilije se nahajajo va-rijante (vzporedni teksti) tudi v drugih spomenikih.

2. *Savino evangelije* ali *Savina knjiga*. Evangelije duhovnika Save je pisano na 129 listih in je lastnina sinodalne tipografije v Moskvi. Izdal je ta spomenik prof. J. Sreznevskij l. 1868. v Petrogradu.

Razun teh spomenikov so nam do sedaj znani le še posa-
mezni listi raznih glagolskih in cirilskih rokopisov. Ti ostanki
pričajo jasno, kako je usoda tekom stoletij nemilo ravnala s
staroslovenskimi duševnimi zakladi.

Izmed navedenih panonsko-slovenskih spomenikov ni niti
jeden zaznamovan z letnico, kdaj bi bil nastal. V obče se sodi,
da segajo večjidel v XI., nekteri morda celó v X. stoletje. Ti
rokopisi so se prepisali iz starejših rokopisov kakih sto ali še več
let za ustanovitelji staroslovenske književnosti, sv. Cirilom in
Metodom. Zatorej pa tudi noben spomenik ne podaje popolnoma
prvotne pisave panonskega izvirnika in jezika, temveč v vsakem
se nahajajo nedoslednosti in posebnosti iz jezika dotičnega pre-
pisovalca.

Zraven panonsko-slovenskih nahajamo še jako mnogo dru-
gih spomenikov staroslovenske cerkvene književnosti. Ali njih
jezik je tako izpremenjen pod vplivom materinega jezika dotičnih
prepisovalcev, da jih ne moremo več panonsko-slovenskih, tem-
več le moravsko-, bolgarsko-, srbsko-, hrvatsko- in rusko-slovenske

imenovati. Tako na pr. ne razločujejo bolgarsko-slovenski spomeniki nosnikov *ą* in *ę*, srbsko- in hrvatsko-slovenski pišejo namesto *ą* in *ę* prosti *u* in *e* ter poznajo le *ь*; rusko-slovenski pa stavljajo namesto *ą* in *ę* samoglasnika *u* in *ja*. Spomeniki te vrste so mnogoštevilni in jako obsežni. Po vsebini svoji pripadajo sicer k staroslovenski cerkveni književnosti, ali po jeziku niso pristni staro- ali panonsko-slovenski, temveč se prištevajo ónim narodom, katerih jezikovne posebnosti se kažejo v njih.

Staroslovenski spomeniki nam svedočijo o silni slovstveni delavnosti sv. Cirila in Metoda in njunih učencev v Panoniji. Ta delavnost pa ni zamrla, ko so bili po Metodovi smrti (885) domači duhovniki prognani iz velikomoravsko-panonske nadškofije, ampak se živo nadaljuje v knjigah stare Bolgarije, Makedonije, Srbije, Bosne, Hrvatske in Dalmacije od konca IX. do XI. stoletja. Ta druga doba se vidi jasno na vseh slovstvenih proizvodih istega časa, tako na teh, ki so se tedaj prvikrat spisali, kakor na ónih, ki so se le prepisovali iz starejših izvirkov. Dela starejše panonsko-velikomoravske dobe (863—885) so se sedaj popravljala na razne načine. Maloznane oblike in besede so se z novimi nadomeščale; tako se je na pr. opustil prosti aorist, zloženi aorist na *s* in več drugih starinskih oblik, ki so bile prepisovalcem druge narodnosti že postale nerazumne. Posamezne nemške in latinske tujke so se iztrebile, in na njih mesto so stopile ali grške besede, ali pa prave domačinke. Pogreški in netočnosti v poprej izdelanih prevodih so se kolikor mogoče odpravili, sicer pa dopolnilo, kar je manjkalo v njih.

To kulturno delovanje ni sicer nikjer zabeleženo s krepkimi besedami, ali kaže se vidno v slovstvenih spomenikih te oddaljene dobe. Reforme so zadevale sprva stare, v glagolici iz severa na jug zanesene slovstvene spomenike, potem pa tudi nove, na grško-slovenski zemlji vznikle cirilske proizvode. Glagolski spomeniki so se jeli v drugi dobi hitro potiskavati v kot, ker so bili manj pripravnih za deželo, navajeno na grško pismo. Napósled je glagolica, izvzemši na Hrvatskem in v Dalmaciji, popolnoma izginila; kajti car Simeon (892—927) in njegovi slovstveni sodelavci so se bili, proglašivši svojo duševno zvezo z Bizantom, izrekli za grško-slovensko pismo, sedanjo cirilico.

Staroslovenska slovnica.

PRVI DEL.

Glasoslovje.

A. Pismena in njih izreka.

§ 1. Staroslovenski spomeniki so pisani v glagolici in v cirilici. Glagolica ima 40, cirilica 43 pismen. (O nastanku in rázmerju obojnega pisma glej v uvodu šte. 8.)

Staroslovenska azbuka.

Broj	Glagolica <small>glagolice</small>	Številna vrednost	Cirilica	Številna vrednost	Ime	Veljava v latinici
1	ⲁ	1	А	1	azъ	a
2	Ⲃ	2	Б		buky	b
3	Ⲅ ^u	3	В	2	vědě	v
4	Ⲇ ^γ	4	Г	3	glagoli	g
5	Ⲉ ^δ	5	Д	4	dobro	d
6	Ⲋ ^ϑ	6	Е	5	jestъ	e
7	Ⲍ	7	Ж		živěte	ž
8	Ⲏ	8	З	6	dzělo	dz
9	Ⲑ ^z	9	З	7	zemplja	z
10	Ⲓ ^φ	10	И	8	iže	i
11	Ⲕ	20	І	10	i	
12	Ⲇ	30				gj
13	Ⲉ ^κ	40	К	20	kako	k
14	Ⲋ ^λ	50	Л	30	ljudije	l
15	Ⲍ ^μ	60	М	40	myslite	m
16	Ⲏ ^π	70	Н	50	našъ	n

Broj	Glagolica	Številna vrednost	Cirilica	Številna vrednost	Ime	Veljava v latinici
17	Ѡ ^(=o) o ou oo	80	o	70	onъ	o
18	Ѣ ѣ	90	u	80	pokoj	p
19	Ѧ ѧ	100	p	100	rъci	r
20	Ѩ ѩ	200	c	200	slovo	s
21	Ѭ ѭ	300	t	300	tvrdо	t
22	Ѯ ѯ	400	ou	400	ukъ	u
23	Ѳ ѳ	500	ф	500	frъtъ	f
24	Ѵ ѵ	600	χ	600	hъri	h
25	Ѷ ѷ	700	w	800	otъ	o
26	Ѹ ѹ	800	u		šta	št
27	ѻ Ѽ	900	u	900	ci	c
28	Ѽ ѽ	1000	ч	90	črъvъ	č
29	Ѿ ѿ		ш		ša	š
30	ѿ Ѡ		z		jerъ	ъ (ü)
31	ѡ Ѣ, ѣѤ, ѣѥ		ы, ѡи		jery	y
32	ѣ Ѥ		ь		jerъ	ь (ï)
33	Ѥ ѥ		ѣ		jatъ	č, ja
34	ѥ Ѧ		ю		jusъ	ju
35			я		ja	ja
36			к		je	je
37	Ѧ ѧ		а, ѧ ѧ	900	e	e (en)
38	Ѩ ѩ		ъ		a	a (on)
39	Ѭ ѭ		ѡ		je	je
40	Ѯ ѯ		ѡѡ		ja	ja
41			ѣ	60	ksi	ks (č)
42			ѡѡ	700	psi	ps (č)
43	Ѵ ѵ		ѡ	9	thita	θ
44	Ѷ ѷ		ѡ	400	izica	υ

Če je piko e; možemo napomenuti razliku. cirilica je nastala iz njega čim se je razvila zbirka: Ѧ ѧ — Ѩ ѩ (je o + e) in ciril ѡ je isto tako le nekoliko obujena: ѡ ѡ

§ 2. Stsl. glasovi odgovarjajo v obče novoslovenskim; stsl. azbuka je mnogo popolnejša od novoslovenske abecede. Gledé na pisavo in izreko je pomniti sledeče:

§ 3. Za *z* služita **з** in **з̣**; prva pismenka se nahaja čestokrat v najstarejših spomenikih in se izgovarja kot *dz*. Nadomešča se z **з̣**, ki dobi napósled splošno veljavo, tako da se **з** v sav.,*) supr., euch. in cloz. (razun enkrat) ne nahaja.

§ 4. Za *i* služijo v glagolici tri pismenke, v cirilici dve; po glasu se ne razločujejo med sebjó. Glagolski **Ѣ** in **ѣ** se opisuje sedaj navadno s cirilskim **і**, ki je nastal iz grškega *ι*; glagolski **Ѥ** pa s cirilskim **и**, kateri stoji na mestu grškega *γ*. Po pravopisnem pravilu posameznih spomenikov se stavi zdaj ta, zdáj ona črka. V obče stoji rad v cirilskih spomenikih **і** za samoglasniki, **и** za soglasniki; v glagolskih, na pr. v zogr., stavi se **Ѣ** rad na početku besed, **Ѣ** in **ѣ** za samoglasniki, **Ѥ** za soglasniki.

§ 5. Glagolski **Ѧ**, ki nima v cirilici (kjer se z *ř* označuje) posebnega znamenja, odgovarja srbsko-hrvatskemu mehjemu *g* = hrv. *dj* (*gj*), srb. *ђ*, na pr. *Gjorgje*.

§ 6. **оу** ni dvoglasnik, temveč prosti *u*; na pr. **гройда** = gruda; **слоуга** = sluga. Namesto **оу** nahajamo tudi **ѡ** v cirilskih spomenikih.

§ 7. **w** se rabi redkoma namesto **o**, kteremu je sličen po glasu; na pr. **wсана** = osana; **wен** = ovi; vendar stoji **w** tudi za *u*, zlasti v tujih besedah; na pr. **исоуcw** = Isusu.

§ 8. **ѧ** je polglasnik nekako med kratkim *o* in *u*, **ѧ** (zaradi razlike *jerek* imenovan) polglasnik med kratkim *e* in *i*. Prvi se glasi zamolklo kakor slovenski *e* v besedah *kes*, *kesati se*, drugi pa kakor na Gorenjskem samoglasnik v besedi *sit*, *vès* (totus). Na pr. **дѧска** = dëska; **снѧха** = snëha; **зѧлѧ** = zëlë; **кратѧкѧ** = kratëkë; — **дѧнѧ** = dëñ; **вѧскѧ** = vësl; **стѧкло** = stëklo; **орѧлѧ** = oreľ.

*) Kratice za spomenike glej v uvodu šteв. 10.

Brez glasovne veljave sta **ѣ** in **ѡ** za zlogotvornim *r* in *l* v korenskih zlogih. Po stsl. pravopisnem pravilu se piše za zlogotvorni *r* in *l* skupina **рѣ**, **рѡ** in **лѣ**, **лѡ**. Na pr. **рѣло** in **рѡло**, kar se oboje izgovarja *grlo*; **чрѣкъ** in **чрѡкъ** = *črvъ*; **прѣста** in **прѡста** = *prsta*; **срѣдѣ** in **срѡдѣ** = *srdьce*; — **длѣгъ** in **длѡгъ** = *dlgъ*, nsl. *dolg*; **жѣто** in **жѡто** = *žto*, nsl. *žolto*; **стѣпъ** in **стѡпъ** = *stlp*, nsl. *stolp*; **пѣни** in **пѡни** = *pĕni*, nsl. *polni*.

§ 9. **ѣ** in **ѡ** sta nastala iz **ѣ** + **і** in iz **ѡ** + **и**. Glasita se blizu tako kakor nemški *ü*, *y*; na pr. **сѣнъ** = *synъ*, nsl. *sin*; **рѣба** = *ryba*, nsl. *riba*.

§ 10. **ѣ** se izgovarja: a) kakor novoslovenski *ě* v besedah *město*, *lěp*, *brěg*; b) na početku besed in po mehkih soglasnikih se glasi kot *ja*. Na pr. **лѣто** = *lěto*; **пѣти** = *pěti*; — **ѣко** = *jako*; **ѣсли** = *jasli*; **ѣвлѣти** = *javljati*; **вѣсѣкъ** = *věsjakъ*; **творѣше** = *tvorjaaše*; **добраѣ** = *dobraja*. V drugem slučaju (b) stoji **ѣ** namesto poznejšega **ѡ**.

§ 11. **ѣ** je nosni *ě* (*en*): **пѣта** = *pěta* (*pęta*); v Ziljski dolini na Koroškem govorijo še dandanes *lenča* = stsl. **лѣшта**; *srenča* = stsl. **срѣшта**; v pisni slovenščini pa *lěča*, *srěča*, *pěta*. V cirilskih spomenikih imamo tri znamenja za *ę*; **ѣ** in **ѡ** rabita navadno za *ę*, **ѣ** pa večjidel za *ję*.

§ 12. **ѣ** je nosnik *ô* (*on*), v latinici z *ą* zaznamovan; na pr. **рѣка** = *ronka* (*raĳa*); **пѣтъ** = *ponť* (*pať*), kakor še sedaj v Podjunki dolini na Koroškem: *monž*, *donb*, *long* = stsl. **мѣжъ**, **дѣвъ**, **лѣгъ**; po drugod: *môž*, *dôb*, *lôg*.

§ 13. Niti v glagolici, niti v cirilici ni samostojnega pismena za *j*. Za jotovane samoglasnike nahajamo v glagolici tri posebne črke: za *ju*, *je*, *ja*, v cirilici pa imamo razun teh tudi *ja*, *je*. Cirilski **ю**, **ѡ**, **ѣ**, **ѡ**, **ѣ** so zveze pismena **і** s sledečim samoglasnikom. Vseskoz in dosledno se v cirilskih spomenikih ta znamenja tudi ne rabijo, temveč na njih mestu stojé čestokrat nejotovani

samoglasniki, zlasti **a** in **ε**, ki pa se imata tedaj vselej izgovarjati kot *ja*, *je*. V glagolskih spomenikih stoji namesto *ja* prosti **а** ali **ѣ** (= ja), namesto *je* pa **ε**; na pr. **сѣати** = sējati; **сѣѣ** = sēja; **авѣти** in **ѣвѣти** = javiti; **смѣши са** = směješi se; **εстѣ** = jestě.

§ 14. V obeh azbukah manjka znamenje za *ji*. Med oblikama kraj in kraji ni gledé na pisavo razločka v starejših spomenikih. Oboje se piše **кран**. Stoprav v mlajših spomenikih nahajamo **кран** za kraji, **край** za kraj. Brez dvombe se je nahajal *j* v staroslovenščini, toda se sprva izražal z **и**, kajti grški alfabet, ki je služil staroslovenski azbuki v vzgled, ne pozna *j*. Tedaj stoji **и** za *i*, *ji* in *j*; na pr. **игла** = igla; **мои** = moji in moj; **дѣлаи** = dělaj. Na početku besede se izgovarja **и** vedno kot *i*, izvzemši nekatere sklone zaimena **и** = *i*; na pr. **имѣ** = jimě; **иуж** = jihě itd. Sredi besede za samoglasniki je **и** = *ji* ali *j*, na pr. **Фарисѣи** = Farisěj in Farisěji; **дѣлаиѣ** = dělajte, toda **оустроиѣ** = ustrojite. Kdaj naj čitamo *ji*, kdaj *j*, to nas uči slovnica, kjer *j* nalašč zaznamujemo z **ѣ**.

§ 15. V stsl. spomenikih se nahajajo razni, pikam, apostrofom, črtam ali majhnim polkrogom podobni pisni znaki pri posameznih črkah. Ta znamenja so deloma nepotrebna, deloma pa dopolnjujejo staroslovensko azbuko, ali pa nadomeščajo posamezne pismenke.

Najvažnejši znak je **˘**, ki izraža mehki *l*, *n*, *r* (lj, nj, rj): **л̣, н̣, р̣**. Na pr. **вола** = волаи, tudi **волаи** = volja; **воур̣а** = воури, tudi **воур̣и** = burja; **вои̣а** = воиа, tudi **вои̣и** = vonja. Čestokrat, zlasti pri **р̣** se mehčanje ne zaznamuje; na pr. **воура** nam. **воур̣а**; **мор̣е** nam. **мор̣е, мор̣к**; **кзнига** nam. **кзни̣га**; **вола** nam. **вола̣**, a izgovarjati moramo vendar: burja, morje, kъnjiga, volja z mehkim *l*, *n*, *r*.

Včasih stoji **˘** tudi nad **п, в, в, м**, kakor **кораб̣ь** zraven **корабл̣ь** (navicula), **пристав̣еник** zraven **приставл̣еник**, v znamenje, da se dotični soglasniki mehko izgovarjajo.

V tujih besedah dobivajo **κ, γ, χ** pred **η, ε, υ, ω** znak mehčanja, na pr. **ἀγγελος** = *áγγελος*; **παρασκευῆνι** = *παρασκευή*; **ῥεσαρ** = *καῖσαρ*.

Vejica ali opuščaj stoji večkrat namesto samo- ali polglasnika; na pr. **μολκ'ше** = *μολκаше*; **от'ца** = *отца*; **д'вѣма** = *двѣма*.

Kratka črta nad pismenkami pomenja kratico; na pr. **ἀπλξ** = *ἀποστολξ*; **цр̣ь** = *цѣсарь*; **г̣ь** = *господь*.

§ 16. Ločila med stavki so ista kakor v grščini. Vprašaj je; dvopičje in nadpičje je pika nad črto, vejica in pika kakor v slovenščini. V izvirnikih se pišejo besede skupaj brez presledkov, in ločila — pike — so brez stalnega in določenega pomena. Lastna imena se pišejo z navadnimi (majhnimi) pismenkami, in le novi odstavki se začno večkrat z večjo, včasih lepo ozaljšano početno črko.

§ 17. Kratki in dolgi zlogi kakor naglas posameznih besed se ne zaznamujejo v staroslovenščini. Zatorej ne vemo, kateri zlog naj naglašamo v večzložnih besedah. Značaju stsl. jezika odgovarja menda najbolj naglaševanje, kakoršno je v navadi med Slovenci, zlasti med Kajkavci, in med čakavskimi Hrvati.

§ 18. Številke se v stsl. spomenikih zaznamujejo s črkami, in sicer v glagolici po naravnem redu glagolske azbuke, v cirilici po grškem alfabetu. Zatorej nimajo cirilski **Ϸ, ж, ιι** nikake številne vrednosti, in grške pismenke, sicer v staroslovenščini nepotrebne, sprejele so se za številke v prvotni svoji številni vrednosti; tako **Ϸ** = *θ* za 9, **ξ** = *ξ* za 60, **ψ** = *ϕ* za 700, **Ϸ** = *υ* za 400. Za 6 je **ς** namesto grškega stigma, za 90 je **Ϸ** namesto grškega koppa, za 900 je **ιι** in **ω** namesto grškega sampi. Pri 1000 se začne kakor v grškem šteči od začetka, ali črka se zaznamuje s črtico. **Ϸιωνξ**. = 1887 v cirilici; v glagolici **Ϸιιμωж**. Nad pismenkami s številno vrednostjo se postavlja črta **~**, ali pa stojé iste med pikama. Pri številkah 11—19 stoji jednojka pred desetinko; na pr. **ε̃ι** ali **.ει**. = 15.

B. Samoglasniki.

- § 19. Samoglasniki so: 1) čisti а, е, и, о, оу, ъ, ѣ;
 2) polglasnika ѣ, ѡ;
 3) nosnika ѧ, ѧ. (ѣ, ѡ)

Prvotno kratki so е, о, ѡ, ѣ; prvotno dolgi ѣ, а, и, ѡ, оу in ѧ, ѧ.

Po vplivu na prvotno predstoječe goltnike se delijo samoglasniki: 1) v trde: а, о, оу, ѣ, ѡ, ѧ.

- 2) v mehke (palatalne): е, и, ѡ, ѣ, а.

Polglasnika ѣ in ѡ.

§ 20. Polglasnika ѣ in ѡ nista prvotno prazni pismenki brez glasovne veljave, temveč imata lastno svojo samoglasniško vrednost; le za zlogotvornim ѣ in ѡ (ѣѣ, ѡѡ in ѣѡ, ѡѣ) sta goli pisni znamenji. Na pr. мѣѣѣ, nsl. meč; ѡѡѡѡ, nsl. ves, vas; ѣѣѣѣ — nsl. do - takniti se; ѡѡѡѡ — nsl. sneha, snaha; — ѣѣѣѣ — grdѣ; ѡѡѣѣ — trstѣ; ѣѣѣѣ — dлѣѣ, nsl. dolg; ѡѡѡѡ — ѡѡѣѣ, nsl. volk.

§ 21. ѣ in ѡ zastopata 1) oslabljeni e in o, ali 2) prvotni i in u.

a) е se oslablja v ѣ: ѣѣѣѣ — ѣѣѣѣ, kor. tek; ѣѣѣѣ — ѣѣѣѣ; ѣѣѣѣ, nsl. tenek, tanek, prim. lat. tennis, gršk. τείνω, ταναός.

b) о se oslablja v ѡ: ѡѡѡѡ — ѡѡѣѣ (donti), flare; ѡѡѣѣѣѣ zraven ѡѡѣѣѣѣ.

c) ѡ namesto prvotnega i: ѡѡѡѡ, nsl. len, gršk. λίον, lat. linum; ѡѡѣѣѣѣ, gršk. μισθός; ѡѡѣѣѣѣ, nsl. ves, vas, lat. vicus, gršk. οἶκος.

d) ѣ namesto prvotnega u: ѣѣѣѣ, nsl. hči, gršk. θυγάτηρ; ѣѣѣѣ, gršk. μέθυ; ѣѣѣѣ in ѣѣѣѣ, kor. ѣѣѣѣ, gršk. ὕπνος, lat. somnus.

§ 22. V drugi polovici 9. stoletja sta se polglasnika ѣ in ѡ brez dvombe tam govorila in pisala, kjer sta etimološko opr-

vičena. Tekom časa sta **z** in **ь** najprej ob koncu, nato tudi sredi besed v odprtih zlogih umolknila ter se jela naposled izpuščati.

a) Pri predlogih **везъ, възъ, изъ, разъ** (le v sestavi), **овъ, отъ** je zgodaj odpadel polglasnik. Zatorej nahajamo v spomenikih dvojno pisavo; na pr. **вез-народа** in **везъ народа**; **из-домоу** in **изъ домоу**; **овѣшти** nam. **овъелѣшти**; **отати** in **отъати**.

b) V 3. osebi sedanjikovi je večkrat umolknil končni **z** in nato še **t** odpadel. Zatorej čitamo včas: **вѣде** nam. **вѣдетъ**; **сѣди** nam. **сѣдитъ**; **желѣе** nam. **желѣетъ**; **вѣроуж** nam. **вѣроужтъ**; celó **ε = κ** nam. **кетъ**; **нѣ** nam. **нѣстъ**.

§ 23. Ko sta **z** in **ь** izgubila prvotno glasovno veljavo ter se nista mogla več razločevati med seboj, jeli so prepisovalci stsl. spomenikov oba polglasnika zamenjavati, in sicer se je stavljaj **z** češče namesto pravilnega **ь** kakor nasprotno. Na pr. **тъма** nam. **тъма**; **сърєвро** nam. **сърєвро**; **пѣтица** nam. **пѣтица**; **вѣдѣти** nam. **вѣдѣти**; **мжжъ** nam. **мжжъ**; **нашъ** nam. **нашъ**; **гласъ** nam. **гласъ**; **домъ** nam. **домъ**. Ista zamena se nahaja tudi pri zlogotvornem **r** in **л**, t. j. med **ръ** in **рь**, **лъ** in **ль**. Na pr. **грѣдъ** in **грѣдъ** = **grdъ**; **чръкъ** in **чръкъ**; **крѣмити** in **крѣмити**; **вѣкъ** in **вѣкъ** = **vĕkъ**, nsl. volk; **хѣмъ** in **хѣмъ**; **жѣтъ** in **жѣтъ**.

Kdaj naj stoji **z** in kdaj **ь**, to uči slovnica in primerjajoče jezikoslovje, pa tudi najboljši spomeniki.

§ 24. Polglasnika **z** in **ь** se često popolnoma izpuščata; na pr. **псати** in **псати**; **вси** in **вси**; **тма** in **тъма**; **многъ** in **многъ**; **сѣзрати** in **сѣзрати**, **сѣзрати**; **дѣа**, **дѣѣма** in **дѣа**, **дѣѣма**; **тѣмо** in **тѣмо**.

V tujkah manjka **z** večkrat ob koncu besede: **исоус** nam. **исоусъ**; **амин**, *ἀμήν*, zraven **аминъ**, **аминъ**. V Asem. spomeniku se opušča končni **z** (**ь**) včas tudi v drugih besedah,

na pr. **вх притѣчах** nam. **вх притѣчахъ**, Luk. 8. 10. им nam. **имъ**, Luk. 8. 21. **вѣровах** nam. **вѣровахъ**, Jan. XI. 27.

§ 25. **ѣ** in **ѣ** se včasí vtikata, zlasti v tujkah med zvenečima soglasnikoma; na pr. **анѣдрѣа**, **анѣдрѣа** zraven **андрѣа**, *Ἄνδρέας*; **анѣлаъ** in **анѣлаъ**, *ἄγγελος*; **каѣерзнаоумъ**, *Καπερναοῦμ*; **навѣкѣнжти** nam. **навѣкѣнжти**.

§ 26. Namesto **ѣ** in **ѣ** stojita sredi (v zaprtih zlogih), redkoma ob koncu besede samoglasnika **ѣ** in **о**, in sicer čestokrat tedaj, kedar je umolknil naslednji polglasnik. Na pr. **пжтемъ** in **пжтмъ**; **весь** in **вѣсь**; **шелъ** in **шѣлъ**; **темница** in **тѣмница**; **конецъ** in **конѣць**; **людехъ** in **людѣхъ**; **день** in **дѣнь**; **дѣне-съ** = **дѣнь съ**, nsl. danes. — **вонъ** in **вѣнъ** zraven **вѣнѣ**; **крѣпокъ** in **крѣпѣкъ**; **црѣковъ** in **црѣкѣвъ**; **токмо** in **тѣкмо**, **тѣкѣмо**, solum, nisi; **тогда** in **тѣгда**, tunc; **плодо-съ** = **плодъ съ**; **домо-тѣ** = **домъ тѣ**; **рабо-тѣ** = **равъ тѣ**; **во дѣни** = **вѣ дѣни**. — Tako tudi **крестъ** zraven **крѣстъ**, **крѣстѣ** (= *krstъ*), *Χριστός*; **крѣтънъ** zraven **крѣстѣнъ**, *Christianus*; — **кровъ** nam. **крѣвъ**; **плотъ** nam. **плѣтъ**, nsl. polt.

§ 27. V skupini **ѣ** in **ѣ** se polglasnika pred **ѣ** krepi v **ѣ** in **ѣ**; na pr. **вожнѣ** iz in zraven **вожѣнѣ**; **вижѣ** iz in zraven **вѣжѣ**. Tedaj imamo vzporedne oblike: **лѣвѣ** in **лѣвѣнѣ**, statim; **крѣвѣжѣ** in **крѣвѣнѣжѣ**; **брѣтрѣнѣ** in **брѣтрѣнѣнѣ**; **знамѣнѣнѣ** in **знамѣнѣнѣнѣ**; **вожѣнѣ** in **вожѣнѣнѣ**; **вѣжѣнѣ** in **вѣжѣнѣнѣ**. — Iz **доверѣнѣ** postane **доверѣнѣнѣ** = *dobryj* v sestavljeni sklanjji; **къ** (**кѣнѣ**), **кънѣ** = *къ*, *qui*.

Pred početnim **ѣ** (= **ѣ**) naslednje besede se **ѣ** krepi včasí v **ѣ**; na pr. **вѣнѣ** nam. **вѣнѣнѣ**; **вѣнѣ** **истинѣнѣ** nam. **вѣнѣ** **истинѣнѣнѣ**; **вѣнѣ** **инѣнѣ** ali **вѣнѣнѣ** nam. **вѣнѣ** **инѣнѣ**, *semper*.

§ 28. V skupini **ѣ** in **ѣ** stoji namesto **ѣ** in **ѣ** tudi **ѣ** in **о**; na pr. **пжтенѣ** = *pačej* zraven **пжтѣнѣ**, **пжтѣнѣнѣ**; **дѣненѣ** = *dñej* zraven **дѣнѣнѣ** in **дѣнѣнѣнѣ** (= *dñij*); **люденѣ** zraven in namesto **лѣдѣнѣ**, **лѣдѣнѣнѣ**; **воленѣ** = *boljej*, nam. **воленѣ** in **воленѣнѣ**; —

свѣтой, вѣчной, благой nam. свѣтъй, вѣчнѣй, благой
v sestavljeni sklanji.

§ 29. Pred sledečim zaimenom **и** se pretvarja včasí **ѣ** v **ѣ**,
ѣ v **ѣ**, pa se tudi krepi v **и** in **ѣ**; na pr. прѣдаме-и zraven
прѣдаме-и, прѣдаме-и; свѣто-и zraven свѣтъ-и in свѣ-
тъ-и; възнесѣто-и iz възнесѣтъ-и; осѣдѣтъ-и iz осѣ-
дѣтъ-и.

Nosnika **ѣ** in **ѣ**.

§ 30. Glavni znak, da je spomenik prave panonsko-slovenske
vrste brez primesi drugih slovanskih narečij (bolgarskega, srbsko-
hrvatskega in ruskega jezika), je ta, da se pravilno rabita nosnika
ѣ in **ѣ**.

a) Nosnik **ѣ** je nastal iz *en* (ѣn) ali *em* (ѣm), nosnik **ѣ** iz *on*
ali *om* pred samoglasnikom in iz *ón* (ѣn) ali *óm* na koncu besede;
na pr. a) пѣти iz penti, pѣnti; sedanjik пѣнѣ, nsl. pnem, pѣti;
начѣти iz načenti, načѣnti: sedanjik начѣнѣ, nsl. načnem, na-
čѣti; въззѣти: въззѣмѣ, nsl. vzemem, vzamem, vzѣti; звѣкъ,
звѣкнѣти, nsl. žvenk, zvenčati; пѣтъ, gršk. πέντε, lat. quin-
que; мѣ, тѣ, сѣ iz mѣn, tѣn, sѣn; колѣда iz calendae, gršk.
καλάνδαι; декѣбри из δεχѣμβριος.

b) голѣбѣ, lat. columba, gršk. κολυμβός; желѣдѣ, lat. glans,
glandi-s; пѣтъ, prim. pons, ponti-s; тѣпѣ, nsl. tѣp in tumpast
nam. tompast; звѣкъ, nsl. zvonki; тож. jedn. женѣ = ženѣn iz
prvotnega genām; prim. gršk. ρόσαν, lat. rosam.

§ 31. V panonsko-slovenskih spomenikih sta se nosnika **ѣ** in
ѣ čista ohranila; le tu pa tam se kažejo sledovi o njuni izpremembi
že v najstarejših rokopisih, kar so pa pomote, ali pa vpliv pišče-
vega jezika (bolgarsko-maced. ali pa srb.-hrv.). Namesto **ѣ** piše se
včasí **ѣ**, namesto **ѣ** pa оу in о; na pr. ѣзыкѣ nam. ѣзыкѣ;
овѣдише nam. овѣдиша, nsl. ovaditi; — придоу nam. придѣ;
кажоуштоу nam. кажѣштоу; водеѣ nam. бѣдеѣ.

V nekterih besedah se pišeta *оу* in *ж*, kakor *моудити* in *мждити*; *ноужда* in *нжда*.

Redkoma se zamenjata *л* in *ж*; na pr. *тысѣшта* in *тысѣшты*; *плачѣшти* nam. *плачѣшти*; *теорѣштѣж* nam. *теорѣштѣж*.

Stopnjevani samoglasniki.

§ 32. Samoglasniki se stopnjujejo v slovtvorju, in sicer:

1. *ε* se stopnjuje v *о*, na pr. *нести* — *носити*; *женж* — *гонити*.

2. Kratek *і* (t. j. *ь*) se stopnjuje pred soglasniki v *и* in *ѣ*, pred samoglasniki v *ој*; na pr. *вѣдѣти*, kor. *vīd* (*видѣти*); *нѣти* in *нож*, kor. *pī*, prim. *ни-ск-ати*; *вој* = *војъ*, kor. *bī* (*вити*). — Tako tudi *и-ти*, *и-дж*, prim. grški *εἶμι*; *стиг-нѣти*, prim. *στείω*; *лизати*, prim. *λείω*.

3. Kratek *ѣ* se stopnjuje pred soglasniki v *оу*, pred samoglasniki v *оѣ*; na pr. *вздѣти* — *воудити*, kor. *būd*; *слоути* — *слоѣж*, kor. *slū*; *ровз* — *рзеати*, *рѣти*, kor. *rū*; *плоути* — *плоѣж*, kor. *plū*; prim. grški *πλέω* iz *πλεῖω*, kor. *plū*.

4. *u* se stopnjuje v *ав*, *ѣа*; na pr. *павенти* zraven *паути*, *павѣ*; *слаѣа* zraven *слаути*; *хѣтити* zraven *хѣтити*; *кѣсѣ* zraven *кѣсѣти*, *кѣсѣти*, kor. *kēs*.

Podaljšani samoglasniki.

§ 33. Podaljšuje se *ε* v *ѣ*, *о* v *а*, *ь* v *и*, *ж* v *ы*.

1. Podaljšani so samoglasniki v opetovanih (iterativnih) glagolih: *лѣтати*: kor. *let*; *рѣкати*: kor. *rek*; *погрѣѣвати*: kor. *greb*. — *наѣдати*: kor. *bod*: *водж*, *востѣ*; *оутанати*: *оуто-нѣти* iz *utopnati*; — *почитати*: kor. *čyt*: *чѣтѣж*; *сѣтати*: kor. *svyt*; — *взѣѣдати*: kor. *bzd*: *вздѣти*; *дыхати*: kor. *dzh*: *дѣхѣти*; *кѣхати*: *кѣхѣти*.

2. Samoglasniki se podaljšujejo v dovršilniku (aoristu), na pr. **вѣсѣ** iz vĕd-sĕ, ved-sĕ, duxi; **жахѣ** iz žĕhĕ, žeg-hĕ, ussi; **рѣсѣ** iz rek-sĕ, dĭxi; **пробасѣ** iz probod-sĕ, transfixi; **чисѣ** iz čyt-sĕ, legi.

3. Podaljšanje nastopi pri predevu pri **р** in **л** (ε v **ѣ**, o v **а**), na pr. **мрѣти** iz merti; **врѣгѣ** iz bergĕ; **млѣти** iz melzti; **врата** iz vorta, kor. vert; **градѣ** iz gordĕ, prim. lat. hortus, nemški Garten in Stuttgart; **мразѣ** iz morzĕ, kor. merz (**мрѣзѣти**).

§ 34. V nekterih besedah menjavata po dva samoglasnika; na pr.

1. o nam. а: **ровѣ** nam. ravĕ; **роз-** nam. raz-: **розбонникѣ**; **ровѣнѣ** nam. ravĕnĕ; **лазорѣ** nam. lazarĕ, *Λάζαρος*; — tudi nasprotno: **разга** nam. rozga; **кѣга**, **кога** nam. kĕgo, kogo.

2. ѣ nam. а: **алавѣстрѣ** nam. alavastrozĕ, *ἀλάβαστρον*; **трѣва** nam. trava.

3. ε nam. о: **тенаѣ** in **тонаѣ**; **кѣторѣ** in **кѣтерѣ**; **одо-лѣти** in **оделѣти**, vincere; **дѣврѣ** nam. dĕvrĕk.

4. и nam. ѣ: **рѣва**, **рѣнца** nam. rĕva; **отѣкрѣвати** nam. otĕkrĕvati.

Prilikovanje in krčenje samoglasnikov.

§ 35. Različna, skupaj stoječa samoglasnika se rada priličita drug drugemu in nató skrčita.

1. **ѣѣ**, **ѣѣ** se priliči v **ѣѣ**; iz tega nastane vsled krčenja **ѣ**; na pr.

a) mest. jedn. **дѣврѣѣмѣ**, **дѣврѣѣмѣ**: **дѣврѣѣмѣ**, **дѣврѣѣмѣ**, nsl. dobrem.

b) v nedovršilniku (imperfektu) se pretvarja **ѣѣ**, **ѣѣ** v **ѣѣ**, **ѣѣ**: na pr. **градѣѣхѣ**: **градѣѣхѣ**, **градѣхѣ**.

2. **аѣ**, **аѣ** daje **аа**, **а**; na pr.

a) v rod. jedn. **дѣвраѣѣго**, **дѣвраѣѣго**: **дѣвраѣѣго**, **дѣвраѣѣго**.

b) v sedanjiku pri glagolih V. 1: **прѣѣѣвѣѣте**: **прѣѣѣвѣѣ-**
ѣѣте, **прѣѣѣвѣѣте**.

3. **иѣ**, **иѣ** se pojednači v **ни** (= *iji*), in to se lahko skrči v **и**; na pr.

a) mest. jedn. v sestavljeni sklanjji: **послѣдѣннѣмь**: **послѣдѣннѣмь**, **послѣдѣннѣмь**.

b) orod. jedn. **копнѣмь**: **копнѣмь**; **пѣсанинѣмь**: **пѣсанинѣмь**, **пѣсанинѣмь**. Tako tudi v daj. in orod. dvoj. in v daj. množ.: **копнѣма**, **копнѣмъ**: **копнѣма**, **копнѣмъ**.

c) V mest. jedn. se krči **ни** v **и**: **оученинѣ**: **оученинѣ**; tako tudi v sestavi: **примѣ** iz **при-имѣ**; **придѣ** iz **при-идѣ**.

4. **оуѣ**, **оуѣ** se priliči v **оуоуѣ**, krči v **оуѣ**; daj. jedn. **доброуѣмоуѣ**: **доброуѣмоуѣ**, **доброуѣмоуѣ**.

5. **ѣи** se krči v **ѣ**; orod. jedn. **добрѣимь** (= *dobręjimь*): **добрѣимь**, **добрѣимь**; im. jedn. **добрѣи** (= *dobręj*): **добрѣи**, **добрѣи**.

Slično stoji namesto **ни** (*ij*) čestokrat **и**: **вожи** iz **вожинѣ**, **вожѣи**; **воли** iz **волинѣ**, **волѣи**.

6. Ženska debela na *-ija* se pretvarjajo v im. jedn. v **ни** (= *iji*), **нѣ** (= *ij*) in krčijo v **и**. Deblo *ladija* se glasi v imen. **ладни**, **ладнѣи** in **ладнѣи**, nsl. *ladija*; **мосни**, **моснѣи** in **моснѣи**, *Мо-σῆς*; **сѣдни**, **сѣднѣи** in **сѣднѣи** (*iudex*).

Samoglasniki na početku in koncu besed.

§ 36. Na početku besede morejo stati le **а**, **и**, **о**, **оуѣ**, **ж**, ne pa **ѣ**, **ѣ**, **ѣ**, **ѣ**, **ѣ**, **ѣ**. Tem samoglasnikom se predtika *j* ali *v*.

1. **ѣ** na početku = **ѣ**; na pr. **ѣдинѣ** = **ѣдинѣ**; **ѣмоуѣ** = **ѣмоуѣ**; **ѣзеро** = **ѣзеро**; **ѣренинѣ** = *ἐβραῖος*.

2. Pred **ѣ** stopi *j*, in **ѣ** se pretvori v **ѣ**; na pr. **ѣсти** = **ѣсти**, v sestavi pa ostane **ѣ**: **сѣнѣсти**, **овѣдѣ**; **ѣсли** = **ѣсли**; **ѣхати** = **ѣхати**.

3. Pred **ѣ** stopi *j* ali *v*; prim. **ѣти** in **ѣзати**, nsl. *jéti* in *vzěti*; **ѣзати** in **ѣза**, **ѣзѣнѣ**, gršk. *ἐγγύς*, lat. *angustus*.

- c) sičniki **ц, з, с**;
 d) zobniki **т, д**;
 e) ustniki **п, в, в, м**;
 f) jezikovci **р, л, н**.

Goltniki.

§ 39. Stsl. goltniki se izgovarjajo sredi med trdim in mehkim nebom ter se morejo vezati le s sledečimi trdimi samoglasniki **а, о, оу, з, ъ, ж**; na pr. **камъ**, nsl. kamen; **гънжти** in **гъ-вати**; **късънъ**, nsl. kesen, kasen; **хуудъ**; **коѣ**; **гъсь**.

§ 40. Pred mehкими samoglasniki se izpreminjajo goltniki v neblike in sičnike, in sicer **к, г, х** pred **е, ъ, а, ѣ** (= prvotni **е**) in **и** (= prv. **і** ali **еі**) v **ч, ж, ш**, in pri tem se pretvarja **ѣ** (= prv. **е**) v **а** (**я**). Na pr. **текъ**: **течеші**; **вогъ**: **воже**; **око**: **очесе**; **оухо**: **оушесе**; **страхъ**: **страшнъ**, **страшнті**; **слоухъ**: **слышаті** iz slyhēti, kakor **горѣти**; v nedovršilniku **течаахъ**, а **плетѣахъ**; v primerniku **мъножан**, **тишан**, а **добрѣи** od **мъногъ**, **тихъ**, **добръ**; **рѣчь**, verbum, kor. rek: **рекъ**; **по-чті**, kor. ki, prim. gršk. *χεῖμαι*, lat. quiescere.

§ 41. Soglasniška skupina **ск** in **зг** daje pred mehкими samoglasniki **шт** in **жд**. Razvitek je tá-le: **ск** — **сѣ** = **стѣ**, **шт**; **зг** — **зѣ** = **здѣ**, **жд**. Na pr. **дъштица** iz deskica, desčica: **дъска**; **рождне** iz rozgije, rozžije: **розга**.

§ 42. **к, г, х** pred **и** in **ѣ** (= prvotni **oi, ai**) v **ц, з, с**. Na pr. **вогъ**: mest. **возѣ**; **ржа**: **ржаѣ**, prim. grški mest. *οἶχοι, χαμαί*, in daj. *χώρα* iz *χώραι*; **грѣхъ**: im. množ. **грѣси**, prim. grški *λόγοι*; **рекъ**: velevnik **ръци**, **ръцѣмъ**, nsl. reci, recimo; **стригъ**: vel. **стризѣте**, nsl. strizite, prim. grški optativ *φέρομεν*.

V zogr., marij., asem. in psalt. se izraža **з**, ki je nastal iz **g**, većinoma pravilno z znamenjem **з** = **dz**; v ostalih spomenikih se nadomešča z navadnim **з**.

§ 43. Soglasniška skupina **ск** daje **цц** (= sts) in iz tega **ст**; **зг** pa *zdz* in iz tega **зд**.

a) **дзска**: mest. jedn. **дзцѣ** in iz tega **дзстѣ**; **пасха** = **паска**: mest. jedn. **пасцѣ** in **пастѣ**; **небесьскъ**: im. množ. **небесьски** in **небесьсти**. Zraven prvotnega **цц** nahajamo **ст**. Spomeniki se v tem ne strinjajo. Dočim se v spomeniku marij. in psalt. nahajajo oblike s **цц** in **ст**, rabi spomeniku zogr., sav., sloz., euch. skoro dosledno le starejši **цц**, supr. in asem. pa imata (razun **пасцѣ** v nadpisih) le **ст**.

b) **дрѣзга**, silva: mest. jedn. **дрѣздѣ** iz *drędzę*.

§ 44. Kakor se pred mehкими samoglasniki **к** v **ч**, **г** v **ж** izpreminjata, tako se pretvarjata tudi mlajša, na slovanskih tleh iz *kj* in *gj* nastala **ц** in **з** v **ч** in **ж**; na pr. **отѣцъ**: zval. jedn. **отѣче**, **отѣчина**; **овѣца**: **овѣчии**; **сърдѣце**: **сърдѣчѣнъ**, nsl. srčen; **кѣнѣзь**: zval. jedn. **кѣнѣже**, **кѣнѣжнштѣ**, nsl. knežič.

§ 45. V tujih besedah se goltniki pred **ε**, **и**, **ъ**, **а** čestokrat niti v nebničke, niti v sičničke ne izpreminjajo, temveč izgovarjajo se bolj spredi na trdem nebu, kakor tj, gj. Zaznamujejo se s **к**, **ф**, **х**. V glagolici rabi za **ф** posebna črka **Ѡ**, ki se izgovarja kakor hrvatski *dj* (*gj*), srb. *ђ* v *Gjorđe*. Na pr. **еванѣликъ**, *εὐαγγέλιον*; **кесарь**, *καῖσαρ*; **кѣнсѣ** = *κῆνος* (census); **архѣрѣн** zraven **архѣрѣн**, *ἀρχιερεύς*.

§ 46. Goltniki **к**, **г**, **х** se pretvarjajo s sledečim **т** pred mehкими samoglasniki v **шт**, kakor **ноштѣ**, lat. *nox*, *nocti-s.* nemšk. *Nacht*; **моштѣ** iz *mogtъ*, *moktъ*, nemšk. *Macht*; **дзшти**, nemšk. *Tochter*, gršk. *θυγάτηρ*.

V nedoločniku in namenilniku: **рекж**: **решти** (iz *rekti*), **рештѣ**; **могж**: **мошти**, **моштѣ**; **врхж**: **врѣшти** (iz *verhti*), **врѣштѣ**, mlatiti; prim. nsl. vršaj.

Soglasnik j.

§ 47. Nebnik *j* povzročuje mnogovrstne izpremembe pri samo- in soglasnikih. Vzrok temu prilikovanju je iskati v ozki zvezi soglasnika *j* s samoglasnikom *i*.

Mehčanje samoglasnikov.

§ 48. Za *j* kakor za vsemi mehкими, vsled *j* nastalimi soglasniki (ч, ж, ш, шт, жд, ц (= kj), з (= gj), љ, њ, ѝ) se izpreminjajo:

1. о v е: лѣто — морк, морѣ; zval. jedn. рыво — доуше; orod. jedn. рывоѣж — доушеѣж; delež. sedanj. несомы — выкмъ. Neizpremenjen ostane о v nosniku ж: tož. jedn. рывѣж: овѣцъ; delež. sedanj. несжшта: выжшта.

2. ѣ (= prvotni oi, ai) v и, ѣ (= prv. ē) pa v а.

a) mest. jedn. рывѣ — земѣи; mest. množ. раѣѣхъ — отьцихъ, кранхъ; тѣхъ — ихъ (jihъ);

b) исти (ѣсти), toda схиѣсти, овѣдъ; исли; nedovršilnik: несѣахъ — выахъ.

3. х v ѣ: раѣъ — кран (= kraj iz краѣ, краѣъ); rod. množ. рывѣъ — доушѣ; namenilnik: нестѣъ — рѣштѣ.

4. ѣ v и v orod. množ., na pr. раѣѣ — кран (= kraji), отьци.

5. Namesto ѣ, ki je nastal iz nosne zveze ѣи, ѣи pred soglasniki, stoji po mehkih soglasnikih ѣ; na pr. ženski rod. jedn. рывѣѣ — доушѣѣ; tož. množ. раѣѣѣ — краѣѣ, отьцѣѣ; рывѣѣѣ — доушѣѣѣ; delež. sedanj. несѣѣѣ — выѣѣѣ.

Mehčanje soglasnikov.

§ 49. Goltniki, sičniki, zobniki, ustniki in jezikovci se pretvarjajo v zvezi s sledečim *j* v mehke soglasnike.

a) к, г, х + *j* daje ч, ж, ш; na pr. доухъ — доуша iz duhja; соухъ — соуша iz suhja; лѣжа iz љgja; sedanjik лѣжж из љgja: лѣжати; плачж из plakja: плакати.

b) **к, г + j** se pretvarja v **ц, з**; in sicer:

1. v priponkah **-ѣць, -ѣца, -ница, -ѣце**: **вѣнѣць; овѣца, болѣница; срѣдѣце**;

2. v tvorbi opetovalnih glagolov: **вѣцати; тѣцати** zraven **тѣкати; тѣзати** zraven **тѣгати**;

3. v posameznih imenskih tvorbah: **мѣсаць; лице; ѡза; стѣза; кѣназь** iz **кѣнегъ**, stvn. kuning; **пѣназь** iz **пѣнегъ**, stvn. phenning. Različen od tega mlajšega **з** (v najstarejših spomenikih **з**, gl. § 3. in 42.) je prvotni **з** v besedah kakor **жза, риза, сязза**. To kaže različna sklanja; prim. rod. jedn. **ризы, а ѡза**; mest. **жзѣ, а стѣзи**.

§ 50. Skupina **ск, зг + j** daje **шт, жд** (gl. § 41.). Na pr. **пштж** iz **пшкја**, nsl. iščem; **вѣштж** iz **вѣшкја**, kor. **блск**, nsl. bliščim, nedoločnik **вѣштати** iz **вѣшкѣти**; toda v V. vrsti **вѣнѣцаж, вѣнѣстаж**: **вѣнѣцати, вѣнѣстати** iz **вѣнѣкјати**, kjer se je **скј** pretvoril v **ц**, in iz tega je nastal **ст** (glej § 43. in 49. b, 2).

§ 51. Sičnika **с, з + j** dajeta **ш, ж**; na pr. **пшж** iz **писја**: **пѣсати; ношж** iz **носја**: **носити; вѣжж** iz **вѣзја**: **вѣзати; пѣжж** iz **плѣзја**: **пѣзати; мажа** iz **мазја**; **паша** iz **пасја**.

§ 52. Zobnika **т, д + j** se topita v **шт, жд**; na pr. **прѣштж** iz **прѣтја**: **прѣтити; вѣждж** iz **вѣдја**: **вѣдѣти; межда** iz **медја**, nsl. meja; **пшта** iz **питја**, nsl. piča, pitati.

Skupina **ст, зд + j** daje tudi **шт, жд**. Na pr. **поуштж** iz **пуста**: **поустити; тѣшта**, nsl. tašča, iz **тѣстја**: **тѣсть**, nsl. tast; **ѡждж** iz **јаздја**: **ѡздити**, nsl. jezditi.

Celó **оумрѣштвеник, оумрѣштвенз = оумрѣштвеникз** iz **умрѣштвенъ**, zraven **оумрѣштвеник**: nedol. **оумрѣштвени**.

§ 53. Ustniki **п, в, е, м + j** se pretvarjajo v **пл, вл, ел, мл**. Na pr. **любѣкикз** iz **любѣкѣнъ**: **любѣти; ломѣж** iz **ломја**: **ломити; ловѣж** iz **ловја**: **ловѣти; капѣл** iz **карја**; **доб-рж**: primernik **добѣл** iz **доб-јѣ, доб-јѣс**; **ловѣл** (nsl. lovivši) iz **ловѣ, ловѣс, ловѣ-ѣс**.

V stsl. spomenikih se takozvani epentetični ali blaglasni **â**, ki se je razvil iz *j*, ne uporablja enakomerno, temveč se čestokrat opušča. Mehčanje ustnikov pred *j*, t. j. pred jotovanimi samoglasniki se nam predočuje v naših izvirnikih na dveh stopnjah. Na pr.

a) **ОСТАВѢКНЪ, ОУЛОВѢКНЪ, СЛАВѢЖ** namesto **ОСТАВѢКНЪ, ОУЛОВѢКНЪ, СЛАВѢЖ**; **ЗЕМѢК** (tudi **ѣ** nam. **ѣ**: **ЗЕМЪК**), **ДОВѢК, КОРВѢЮ** namesto **ЗЕМѢК, ДОВѢК, КОРВѢЮ**. Večkrat odpade **ѣ**, in tedaj nastanejo oblike: **ОСТАВЕНЪ, БЛАГОСЛОВЕНЪ, ОУЛОВЕННИК**, nam. **ОСТАВѢКНЪ, ОСТАВѢКНЪ** itd. **ПРИСТЖПѢ, КОРАѢВЪ, ПРѢЛОМѢ**, in tudi brez znamenja **ѣ**: **КОРАВЪ, ПРИСТЖПЪ, ПРѢЛОМЪ**.

b) **КОУПѢКНЪ** iz **купѣнъ**; **ВЪЗВѢЮВѢКНЪ**; **ПРИСТЖПѢ, ПРОСЛАВѢВЪ, КОРАВѢВЪ**, in tudi brez znamenja **ѣ**: **ПРОСЛАВѢВЪ, КОРАВѢВЪ**.

ОРОМБА. Stsl. rokopisi niso dosledni v pisavi umehčanih ustnikov; ali vendar se stavlja ali opušča v posameznih spomenikih epentetični **л** po vidnem pravopisnem pravilu. Na pr. zogr. ima vedno **л** pred **ш, љ, ю, ѡ, ѣ** (razun enkratnega **ПРИСТАВѢНЪК**), pred **н** in **ѣ** pa manjka **л** prav pogostoma: **ЗЕМѢВЪ, ЗЕМѢВЪ**, a **ЗЕМѢН, ЗЕМѢН** zraven **ЗЕМѢН**; **КОРАѢВЪ, КОРАВЪ** zraven **КОРАВѢВЪ**. Slično pravilo nahajamo tudi v ostalih spomenikih, le da se v teh še rajši **л** pred **н** in **ѣ** in povrh tudi že pred drugimi samoglasniki opušča. Le redki so vzgledi z vrinjenim **л** v supr. spomeniku.

§ 54. **л, н, р + j** se mehčajo v **â, ñ, ř**; na pr. **БРАИѢЖ** = branja: **БРАНИТИ**; **ВЕѢВЪЖ**: **ВЕѢВТИ**; **ВОѢВЪ**; **СЪТВОРѢЖ**: **СЪТВОРИТИ**; **КЪИИѢГЪ**; **КОИѢ** = konj; **ПОУСТЪИИ**, nsl. pustinja.

Umehčani **л, н, р** se zaznamuje a) z znakom **ѣ**: **â, ñ, ř**; b) s predjotovanjem naslednjega samoglasnika: **лъ, нь, рѣ**; c) na obojni način: **лъ, ñъ, řъ**; d) umehčanje ostaja nezaznamovano.

a) Pred **н** in **ѣ** (= **нѣ**) se more umehčanje le z **ѣ** zaznamovati, ker pisava ne izraža jotovanih **н** in **ѣ**; na pr. **КЪИИѢГЪ** =

кѣнѣга; морѣ = morji; волѣ = volji; огнѣ iz ognjъ; sicer tudi волѣ = volja; морѣ = morje; волѣ; волѣж; на нѣ = на nje; послѣтъ.

b) воурѣ = воури; цѣсарѣ = цѣсари; морю = morju; волѣ (волѣ); помѣшлѣжтъ = помѣшлѣжтъ; теорѣанѣ = теорѣанѣ.

c) волѣ = волѣ; огнѣ = огнѣ; теорѣж; морѣ = морѣ.

Dvojno zaznamovanje: волѣ (волѣ) je češče kakor samo predjotovanje sub b): волѣ.

d) Umehčanje se čestokrat ne zaznamuje; na pr. морѣ nam. морѣ; горѣ nam. горѣ; кѣнѣга = кѣнѣга; сѣтворѣ nam. сѣтворѣж; тоунѣ = tunje, gratis, nsl. zastonj; послѣтъ = posljety. Najčešče se opušča umehčalno znamenje pri р; iz tega sledi, da se je jel mehki р že za dobe naših spomenikov izgubljati.

§ 55. a) Umehčani ѣ, ѣ pretvarja predstoječi с, з, kakor neposrednji ј, в ш, ж; na pr. послѣж in zraven tudi пошѣж; мѣшлѣж iz myslja: мѣсанти, мѣшлѣж; влѣжнѣж: влѣжнѣж; ежжювлѣж zraven ежжювлѣж; нж-нѣго zraven нж-нѣго.

b) Mehki ѣ pretvarja т, д, kakor neposrednji ј, в шт, жд; na pr. сѣмоштрѣ за сѣмоштрѣж: сѣмотрити; сѣмоштражъ = сѣмоштражъ. Včasih ostane т, д; na pr. сѣмотрениѣ = сѣмотрѣниѣ; оумѣдрѣнѣ nam. оумѣдрѣнѣ.

§ 56. Za umehčanim ч, ж, ш, шт, жд, ц (= kj), з (= gj) se piše v najstarejših spomenikih čestokrat ј, t. j. namesto а, оу, ж stoji ѣ (= ѣ), ю, ѣж; na pr. хождѣанѣ = хождѣанѣ; чѣсѣ = чѣсѣ, чѣсѣ; чюдѣ, шюмѣ, междю, ѣжѣ, оучѣ, отѣцю, zraven чоудѣ, шоумѣ, междоу, ѣжѣ, оучѣ, отѣцоу.

Prilikovanje soglasnikov.

§ 57. Prilikovanje soglasnikov se vrši v tem, da se predstoječi soglasnik naslednjemu v izgovoru približa ali priliči.

a) Zveneči **з** se pretvarja pred nemimi soglasniki v **с**; na pr. **гръсти** nam. **гръзти**; **гръзж**; **раскопати**, pa **раздѣланти**; **ис-теминица**, pa **из-грова**. Pred **с** odpade prilikovani **с** (**з**): **вжстати** nam. **вжс-стати**, **вжз-стати**; **весемене** nam. **вес-**, **без-семене**. Tako tudi **з** namesto **зз**: **безаконниѣ** nam. **без-законниѣ**; **вжзвѣати** nam. **вжз-звѣати**.

b) **зц** se priliči v **сц**, ali **ст**, ali **ц**, redkoma v **с**; na pr. **из-цѣланти**: **исцѣланти**, **истѣланти** (sc — sts — st); **ицѣланти** (brez **с**) in **исѣланти**; **ицрквѣе** nam. **из-црквѣе**. V pisavi teh skupin se razlikujejo spomeniki med seboj. Dočim rabi spomeniku **zogr.** in **асем.** v obče **ц** in le redkoma **сц**, ima **марий.** navadno **сц** in malokdaj **ц**; **сав.** in **супр.** pišeta **сц** in **ц**; jako redek pa je **ст** in **с**.

c) **зч** se pretvarja v **сч**, ali **шт**, ali **ч**; na pr. **из-чистити**: **исчистити**, **иштистити** (sč — stš, — štš — št), **ичистити**; **и-чрѣва** nam. **из-**, **ис-чрѣва**.

d) **зш** daje **сш**, in iz tega nastane **ш**; na pr. **изшѣдх**: **исшѣдх**, **ишѣдх**.

e) **зж** se pretvarja dosledno v **жд**: **иждѣнж** iz **изжженж**, **изженж** (zž — zdž — ždž — žd); **иждити** iz **изжити**.

ОРОМБА. Prilikovanju nasprotno je razlikovanje, ki se kaže v skupini **tt** in **td**, ktera se pretvarja v **ст**; na pr. **плѣсти** iz **plet-ti**; **пастн** iz **pad-ti**; **расти** iz **rast-ti**; **власть** iz **vlad-tь**.

Izpad soglasnikov.

§ 58. Popolnemu prilikovanju podobna je ona prikazen v jeziku, da se predstoječi soglasnik naslednjemu popolnoma priliči in potem izpade.

a) Pred **с** odpadejo vsi hipni soglasniki: **к**, **г**, **т**, **д**, **п**, **в**; na pr. dovršilnik **рѣсте** iz **rĕk-ste**; **вѣсз** iz **vĕd-sъ**; **даси** iz **dadsi**, nsl. **даш**.

b) Pred **т** odpadejo **п, в, в**; na pr. **грети** iz greb-ti: **гревж**; **почрѣти** iz počer-ti, počerp-ti; **жити** iz živ-ti: **живж**.

c) Pred **п** izgine **т, д, п, в**; na pr. **канжти** iz karnati; **гжижти** iz gžbnati; **кранижти** iz krežnati; **вкз-вжижти** iz kor. bžd: **вждѣти**.

d) Pred **л, в** odpade **д**; na pr. **дадь** iz dadmь; **давѣ** iz dadvě.

e) Pred **л** se izgubi **т, д**; na pr. **паяль** iz plet-lь; **сѣль** iz sědlь; **шьль** iz šьdlь: **шьдъши**.

f) Zobnika **т, д** v predponkah odpadeta čestokrat; na pr. **оходити** zraven **отъходити**; **ошьдъ** zraven **отъшьдъ**; **окрывать** zraven **отъкрывать**; **остжпати**, **прѣстжпати** nam. **отъ-, прѣдъ-стжпати**.

Nasprotno odpade početni korenski **в** v sestavi z **овъ**, kakor **овлѣшти** iz **ов-влѣшти**.

§ 59. Po splošnem glasniškem pravilu, da se vsaka stsl. beseda končuje na samoglasnik, odpahujejo se vsi prvotni končni soglasniki. Zatorej se glasi tožilnik jedn. **равъ, вогъ, вазкъ**, iz rabъm itd., a v grškem *λόγος*, v lat. rivum (starejše rivom); **нево, слово**, a grški *γένος*, lat. genus. Sedanjik v l. osebi množ.: **несемъ**, a grški *λέγομεν*, lat. legimus. **мати, дъшти** iz matēr, dъštēr, grški *μήτηρ, θυγάτηρ*. **теля** iz telēt.

To pravilo velja tudi tedaj, ako pride soglasnik po odpadlem končnem samoglasniku na konec besede; na pr. **всѣдоуи** zraven **всѣдоуѣтъ**; **к** zraven **кстъ**; **сѣди** zraven **сѣдитъ**.

Vrinek soglasnikov.

§ 60. a) Soglasnika *j* in *v* se včasih vrivata, da se odstrani zev med dvema samoglasnikoma; na pr. **ржкоать** in **ржко-вать** iz rako-ѣть, nsl. rokovět, Handvoll; **диакъ**: *διάκονος*; **июнъ**: *ἰούνης*.

V grških besedah se rada vtikata **г**, **ѣ**; na pr. **ПАРАСКЕВЪ-ѢНИ**: *παρασκευή*; **ЛЕВЪѢНИ**: *Λευί*, Levi; **ЛЕВЪГИТЪ**: *Λευίτης*, Levita.

b) Med **з** in **р** se vriva čestokrat **д**; na pr. **РАЗДРОУШИТИ** iz **РАЗ-РОУШИТИ**; **ВЪЗДРАСТИ** iz **ВЪЗ-РАСТИ**; **ИЗДРЖКЪ** nam. **ИЗ-РЖКЪ**; **ВЕЗДРАЗОУМА**; **ИЗДРАИЛЪ**: *Ἰσραήλ*.

V starih tvorbah nahajamo **т** med **с** in **р**; na pr. **ОСТРЪ** iz kor. **ос+гъ**; **ПЪСТРЪ** iz **рѣс+гъ**; **СТРОУШ**: kor. **сгъ**; prim. grški *ῥεῦμα*, kor. *ρῶ*.

c) Čestokrat se vtika **н** v sestavah in za predlogi; na pr. **ВЪН-ИТИ**; **СЪН-КМЪ**, **СЪН-АТИ**; **СЪН-ѢСТИ**; **СЪ НИМЪ** = съ нѣимъ; **ВЪНЪ** = вѣнѣ, nsl. vanj; **ДО НЪГО**; **КЪ НЪМОУ**; **ДО НЪДЕЖЕ** zraven **ДО ИДЕЖЕ**, donec; **ВЪНЪТРЪ**.

ОРОМВА. Та **н** je najbrž prvoten v predlogu **ВЪН-**, gršk. *ἐν*, lat. *in*, in v **СЪН-**, gršk. *σύν*, lat. *cum*, in odtod bi se bil vsled analogije dalje razširjal.

DRUGI DEL.

O b l i k o s l o v j e.

A. Sklanja.

§ 61. Staroslovenščina ima sedem sklonov: 1. imenovalnik, 2. rodilnik, 3. dajalnik, 4. tožilnik, 5. zvalnik, 6. mestnik, 7. orodnik.

Število je trojno: jednina, dvojina, množina. Spoli so: moški, ženski, srednji spol.

Sklanja je trojna: a) imenska, b) zaimenska, c) sestavljena.

a) Imenska sklanja.

§ 62. Po imenski sklanji se sklanjajo: *a*) samostalniki, *β*) pridevniki in deležniki. Na podlagi debelske končnice razločujemo šestero različnih sklanj. Po končnem debelskem glasniku se delijo imenska debla v sledeče skupine: I. ženska *a*-debla; II. moška *x*-debla; III. srednja *o*-debla; IV. u (*x*)-debla; V. i (*k*)-debla; VI. soglasniška debla na *b, n, p, c, t*.

a) Samostalniki.

I. Ženska debla na -a.

§ 63. Pred debelsko končnico stoječi soglasniki vplivajo po navadnih glasniških zakonih (§ 48.) na sledeče samoglasnike. Pred *a* stoji:

a) trd soglasnik *к, г, х; з, с; т, д; н, в, в, м; р, л, и:*
ГЛАБА;

b) nebni *j:* ЗМНІА (zmaj);

с) по *j* umehčan soglasnik ч, ж, ш; ц, з; шт, жд; ѣ, љ, њ (гј, лј, нј): ЗЕМЛѦ.

Jednina.

Im.	ГЛЕБА	ЗМИЯ	ЗЕМЛѦ
rod.	ГЛЕБѢ	ЗМИѦ	ЗЕМЛѦѦ
daj.	ГЛЕБѢ	ЗМИИ	ЗЕМЛѦИ
tož.	ГЛЕБѢЖ	ЗМИѢЖ	ЗЕМЛѢЖ
zval.	ГЛЕБО	ЗМИК	ЗЕМЛК
mest.	ГЛЕБѢ	ЗМИИ	ЗЕМЛѦИ
orod.	ГЛЕБОѢЖ	ЗМИКѢЖ	ЗЕМЛКѢЖ

Dvojina.

Im.tož.zval.	ГЛЕБѢ	ЗМИИ	ЗЕМЛѦИ
rod. mest.	ГЛЕБОУ	ЗМИЮ	ЗЕМЛЮ
daj. orod.	ГЛЕБАМА	ЗМИѦМА	ЗЕМЛѢМА

Množina.

Im. zval.	ГЛЕБѢ	ЗМИѦ	ЗЕМЛѢѦ
rod.	ГЛЕБѢЖ	ЗМИѢ	ЗЕМЛѢѢ
daj.	ГЛЕБАМЪ	ЗМИѢМЪ	ЗЕМЛѢМЪ
tož.	ГЛЕБѢ	ЗМИѢ	ЗЕМЛѢѢ
mest.	ГЛЕБАХЪ	ЗМИѢХЪ	ЗЕМЛѢХЪ
orod.	ГЛЕБАМИ	ЗМИѢМИ	ЗЕМЛѢМИ

Орѡмъе.

§ 64. Pred **ѣ** se izpreminjajo goltniki po § 42. v sičnike; na pr. рѣцѣ, ногѣ, снѣгѣ od рѣка, нога, снѣга; дѣска: дѣсцѣ in дѣстѣ, gl. § 43. a.

Razlika med sklanjo ГЛЕБА in ЗМИЯ, ЗЕМЛѦ, ДОУША (tudi ДОУШѣ = ДОУШѢ), ПИШТА, ОВѢЦА, ПРИТЪЧА, ЪЗѦ, СТЪЗА itd. obstoji v glasniškem pravilu, da se po *j* in mehkih soglasnikih **о в ѣ, ѣ в и** izpreminjata, in da stoji namesto **ѣ** nosnik **Ѧ** (gl. § 48.). Tedaj ГЛЕБО: ДОУШѢ; РѢВѢ: ОВѢЦИ; ГОРѢ: ПРИТЪЧА

Novoslovenska sklanja se zлага s staroslovensko po mehkih soglasnikih.

§ 65. V orod. jedninskem se nahaja zraven oblike **ГЛБЕОЖ**, **ЗЕМАКЕЖ** tudi kratka oblika na **Ж**: **ГЛБЕЖ**, **ЗЕМАЖ**, ali le v posebnih vzgledih; v supr. spomeniku na pr. je zraven 274 oblik na **-ОЖ**, **-ЕЖ** le 36 na **-Ж**, dočim spomenika marij. in euch. ne poznata kratkih oblik.

§ 66. Im. jedn. na **-ни** in **-ыни**. Po § 35. 6 se pretvarjajo ženska debla na **-ija** v im. jedn. v **ни**, **ни** in **и**, debla na **-унja** v **-ыни**; na pr. **ладни** in **лади** iz **ladija**; **сждни** in **сжди** iz **sadjija**; **мосни** in **моси** iz **Mosija**; **богыни** iz **bogunja**; **равыни**, **сжсѣдыни**. V drugih sklonih je sklanja pravilna po **змиш** in **земаш**. Rod. jedn. **ладня**, **мосня**, **богыня**, **даж. jedn. ладни** (= **ladiji**), **богыни**.

Na **-ни** je več moških imen, kakor **сждни**, **iudex**, **бални**, **medicus**, **сокачни**, **соquus**, **кзынгзчни**, **scriba**, **крзмьчни**, **gubernator**. Debla na **-а** so sicer izključno ženskega spola, izvzemši nekatera moška imena, kakor **владька**, **слоуѣга**, **старѣишина**, **юноша**, **iuvenis**, in nekaj drugih.

II. Moška debla na **-ж**.

§ 67. Pred debelsko končnico stoječi soglasniki vplivajo po § 48. na sledeče samoglasnike. Pred **ж** stoji:

a) trd soglasnik **к**, **г**, **х**; **з**, **с**; **т**, **д**; **п**, **б**, **в**, **м**; **р**, **л**, **н**: **равж** (**rob**);

b) nebnik **ј**, za katerim **ж** odpade: **край** iz **крайъ**;

c) po **ј** umehčan soglasnik **ч**, **ж**, **ш**; **ц**, **з**; **шт**, **жд**; **ѣ**, **ѧ**, **и** (**гј**, **лј**, **нј**), za katerimi se **ж** izpremeni v **к**: **коиъ**, **мжжъ**, **отъць**, **кзнѧзь**.

Jednina.

Im.	РАВЪХ	край	коѣнь
rod.	рава	краш	конѣ
daj.	равоу	краю	коню
tož.	равѣх	край	коѣнь
zval.	равѣ <i>равѣ раже доуи</i>	краю	коню
mest.	равѣх	кран	коѣн
orod.	равомь	краемь	конемь

Dvojina.

Im. tož. zval.	рава	краш	конѣ
rod. mest.	равоу	краю	коню
daj. orod.	равома	краема	конема

Množina.

Im. zval.	рави	кран	коѣн
rod.	равѣх	край	коѣнь
daj.	равомъх	краемъх	конемъх
tož.	равѣхъ	краяхъ	коняхъ
mest.	равѣхъхъ	кранъхъ	коѣнъхъ
orod.	равѣхъ	кран	коѣн

Орочъе.

§ 68. Tož. jedn. je pri imenih živečih in neživečih stvari jednak imenovalniku; vendar že včasih tudi v staroslovenščini pri imenih živečih stvari roditeljski obliki nadomešča prvotni tožilnik.

Orod. jedn. **равомь** se razločuje po končnem pravilnem ъ (zogr. ima dosledno ъ) od daj. množ. **равомъхъ**, kjer je ѣ opravičen.

Stsl. rod. množ. **равѣхъ**, **край**, **коѣнь** se je ohranil v novoslovenščini le v nekaterih besedah, kakor: otrok, mož, kônj, vól, zób, lás, vóz.

§ 69. Pred zaimenom **тѣ** in **сѣ** se izpremeni včasih končni ѣ v о; na pr. **равотѣ** = **равѣ тѣ**; **родосѣ** = **родѣ сѣ**; **образосѣ** = **образѣ сѣ**.

Orod. jedn. se glasi namesto **равомь** redkoma tudi **равзъмь**, tedaj z **з** nam. **о**, kakor **гласзъмь**, **слоуѣхъмь**, **гладзъмь** (po sklanji u-debel).

Po glasniškem zakonu § 40. se pretvarjajo goltniki pred **е** v zval. jedn. v nebnike, po § 42. pred **ѣ** in **и** v sičnike; na pr. zval. jedn. **чловѣче**, **воже**, **грѣше**; mest. jedn. **чловѣцѣ**, **возѣ**, množ. **грѣсѣхъ**; im. množ. **раци**, **рози**, **доуси**. — **ск** prehaja pred **ѣ** in **и** v **си** in **сти**, na pr. **вавилоньсцѣ** in **вавилоньстѣ**; **поганьсци** in **поганьсти** (gl. § 43. a).

§. 70. Razlika med sklanjo **равъ** in **край**, **конь**, **кошь**, **плаштъ**, **плаšč**, **дждь**, **dež**, itd. izvira iz glasniškega pravila, da se po **ј** in mehkih soglasnikih izpreminja **о** v **е**, **ѣ** v **и**, **ы** v **и** (v orod. množ.); namesto **ы** v tož. množ. pa stoji nosnik **ѡ** (gl. § 48.); na pr. **равомь**: **кракмь**; **равѣ**, **плашти**; **равы**: **кран**; **равы**: **конѡ**.

V zval. jedn. imamo po trdih soglasnikih **е**: **раве**, po mehkih pa **оу**: **краю**, **мжжоу**, **кошоу**, **плаштоу** (in sicer po vplivanju u-sklanje). Le pri imenih na **-ць** in **-зь** se glasi zvalnik jedn. na **е**, kakor **отъче** (= nsl. oče) od **отъць**; **старъче**: **старъць**; **чловѣколюбъче**: **чловѣколюбъць**; **кзнѡже**: **кзнѡзь**, a tudi **кзнѡзоу**.

V orod. jedn. in v daj. množ. nahajamo včasih namesto **-емь**, **-емъ** tudi **-ьмь**, **-ьмъ**; na pr. **отъцьмь** namesto in zraven **отъцемь**; **цѣсарьмъ** namesto in zraven **цѣсарькмъ**; **мжчителимъ** in **мжчителикмъ**.

§ 71. Samostalniki, končujoči se na **-инниъ** in na **-инъ**, ki večidel prebivalce mest in dežel zaznamujejo, sklanjajo se v jednini in dvojini pravilno po samostalniku **равъ**, v množini pa odpahujejo končnico **-инъ** ter se sklanjajo deloma po **i-** in po soglasniški sklanji; na pr. **римляинниъ**, **солоуинниъ**; **аравчинниъ**, **визгаринниъ**, **егууптѣинниъ**; **болгаринниъ**, **princeps**, **жи-**

ДОВНИХЪ, ВЛАСТЕЛИНХЪ, dominus, КРХСТИЯНИНХЪ, ГРАЖДАННИХЪ, meščan (ГРАДЪ, mesto).

Множина.

Im. zval.	РИМЛЯНЕ	tož.	РИМЛЯНЫ (tudi -и)
rod.	РИМЛЯНИХЪ	mest.	РИМЛЯНУХЪ
daj.	РИМЛЯНОМЪ	orod.	РИМЛЯНЫ.

§ 72. Imena na -ТЕЛЪ in na -АРЪ imajo v množini zraven imenovalnika na -и: МЫТАРИ tudi oblike na -е in -и po soglasniški sklanji; kakor МЫТАРЕ, ЦЪСАРЕ; ДЪЛАТЕЛЕ in ДЪЛАТЕЛЕ; v rod. ДЪЛАТЕЛЪ, РОДИТЕЛЪ in tudi ДЪЛАТЕЛЪ, РОДИТЕЛЪ; v orod. zraven ЧИСТИТЕЛИ tudi РОДИТЕЛЫ, МЫТАРЫ (по РАВЪ).

III. Srednja debela na -о.

§ 73. Pred debelsko končnico stoječi soglasniki vplivajo po § 48. na sledeče samoglasnike. Pred о stoji:

a) trd soglasnik к, г, х; з, с; т, д; н, в, е, м; р, л, и: СЕЛО;

b) nebnik j, za katerim se о izpremeni v е: КОПИЕ;

c) po j umehčan soglasnik ч, ж, ш; ц, з; шт, жд; ѣ, ѱ, ѱ (rj, lj, nj), za katerimi se о pretvarja v е: ПОЛЕ, СРЪДЦЕ.

Sklanja srednjih debel na -о: СЕЛО, КОПИЕ, ПОЛЕ, zлага se popolnoma s sklanjo moških х-debel: РАВЪ, КРАЙ, КОИЪ, izvzemši im., tož. in zval., kateri trije skloni so si jednaki v vsakem številu.

Jednina.

Im. zval.	СЕЛО	КОПИЕ	ПОЛЕ
rod.	СЕЛА	КОПИЯ	ПОЛЯ
daj.	СЕЛОУ	КОПИЮ	ПОЛЮ
tož.	СЕЛО	КОПИЕ	ПОЛЕ
mest.	СЕЛѢ	КОПИИ	ПОЛИ
orod.	СЕЛОМЪ	КОПИЕМЪ	ПОЛЕМЪ

Селѣ *бѣжѣ, шѣ*
Селомъ *рѣжѣ*
Селомъ *бѣжѣ, шѣ*

Dvojina.

Im. tož. zval.	СЕЛѢ	КОПНИ	ПОЛѢ
rod. mest.	СЕЛОУ	КОПИЮ	ПОЛЮ
daj. orod.	СЕЛОМА	КОПИКМА	ПОЛКМА

Множина.

Im. zval.	СЕЛА	КОПНИА	ПОЛИА
rod.	СЕЛЪ	КОПИИ	ПОЛЪ
daj.	СЕЛОМЪ	КОПИКМЪ	ПОЛКМЪ
tož.	СЕЛА	КОПНИА	ПОЛИА
mest.	СЕЛѢХЪ	КОПИИХЪ	ПОЛИХЪ
orod.	СЕЛЪМЪ	КОПИИ	ПОЛИ

Орѡмбе.

§ 74. Pred ѣ se pretvarjajo goltniki po § 42. v sičnike; na pr. вѣцѣ, изѣ, роу-сѣ, od im. вѣко, palpebra, иго, iugum, роухо, panus.

Razlika med sklanjo СЕЛО in КОПИК, ПОЛК, МОРИК, СРЪДЪЦЕ, ЛОЖЕ, lectus, ПЛЕШТЕ, humerus, itd. izvira iz glasniškega pravila, da se po *j* in mehkih soglasnikih *o* v *ε*, ѣ v *и*, ѣ v *и* izpreminja (gl. § 48.); na pr. СЕЛО: ПЛЕШТЕ; СЕЛѢ: ЗНАМЕНИИ; СЕЛЪМЪ: ПОЛИ.

§ 75. Imena na -ИК: КОПИК imajo v orod. jedn. in v daj. množ. zraven КОПИКМЪ in КОПИКМЪ tudi prilikovano obliko: ОУЧЕНИМЪ in МИЛОСРЪДНИМЪ, skrčeno: ВАНЦАНИМЪ nam. ВАНЦАНИМЪ (-ИМЪ). Tako tudi v mest. jedn. namesto ии skrčeni и: ЦѢСАРСТВЕНИ nam. ЦѢСАРСТВЕНИ; ОУЧЕНИ nam. ОУЧЕНИИ (gl. § 35. 3).

Zraven КОПИК se nahaja starejša oblika na -КЪ, na pr. ЗНАМЕНЪЕ = ЗНАМЕНЪК (gl. § 27.); zraven rod. množ. ЗНАМЕНЪИИ in ЗНАМЕННИИ tudi ЗНАМЕНЕЙ po § 28.

IV. Debla na -u (ж).

§ 76. Debla na -u (ж) so moškega spola, na pr. **СЫНЖ**; **ДОМЖ**, prim. lat. domu-s; **МЕДЖ**, prim. gršk. μέθυ.

	Jednina.	Dvojina.	Množina.
Im.	СЫНЖ	СЫНЪ	СЫНОВЕ
rod.	СЫНОУ	СЫНОВОУ (СЫНѢОУ)	СЫНОВЪ
daj.	СЫНОВИ (СЫНѢОУ)	СЫНЪМА	СЫНОВИМЪ (СЫНѢОМЪ ИМЪ)
tož.	СЫНЖ	СЫНЪ	СЫНЪ (СЫНѢО ИМЪ)
zval.	СЫНОУ	СЫНЪ	СЫНОВЕ
mest.	СЫНОУ	СЫНОВОУ	СЫНОУХЪ (СЫНѢОУХЪ)
orod.	СЫНОМЪ 6. 116	СЫНЪМА	СЫНЪМИ

Орѡмѡе.

§ 77. А. По *и*-sklanji se sklanjajo sledeči samostalniki: **ЧИНЖ**, ordo, **ИДЖ**, venenum, **ДЖВЖ**, arbor, **МЕДЖ**, мирж, mundus, **ОЛЖ**, **ПОЛЖ**, latus, **СТАНЖ**, firmitas, **СЫНЖ**, **ВОЛЖ**, **ЕРХУХЪ**; deloma tudi **КРАТЖ** (na pr. два **КРАТЪ**), **ДАРЖ**, **САДЖ**, **РОДЖ**, **РАДЖ**, **ДАЖГЪ**, **ГЛАСЖ**.

Zraven jedn. orod. **СЫНОМЪ**, množ. daj. **СЫНОВИМЪ** in množ. mest. **СЫНОУХЪ** se nahajajo le redkoma prvotne oblike: **СЫНЪМА**, **СЫНЪМЪ**, **СЫНЪХЪ**.

В. Jednaka končnica pri deblih na -u (ж) in na -к je povzročila, da prehajajo *и*-debla v *ж*-sklanjo. Tako nahajamo v rod. jedn. **СЫНОУ** in **СЫНА**, v daj. **СЫНОВИ** in **СЫНОУ**, v zval. **СЫНОУ** in **СЫНЕ**, v mest. **СЫНОУ** in **СЫНѢ** itd. V večini naših spomenikov so oblike po *ж*-sklanji številnejše od onih po *и*-sklanji. Najbolj so se prvotne oblike po *и*-sklanji ohranile v množ. im., rod., mest. in orod.: **СЫНОВЕ**, **СЫНОВЪ**, **СЫНОУХЪ**, **СЫНЪМИ**.

Обlike z **-ОВ-** so se ukoreninile v jeziku in se razširile celó v moško *ж*-sklanjo, in sicer zlasti:

a) v daj. jedn.; po obliki **СЫНОВИ** se nastale oblike: **БОГОВИ**, **ДОУХОВИ**, **РАБОВИ**; **МЖЖЕВИ**, **ЦѢСАРЕВИ**, **КРАТАРЕВИ**, **ВРАЧЕВИ**, **ГОСПОДЕВИ**, nam. **БОВОУ**, **ДОУХОУ** itd. Posebno lastna in tuja

imena tvarjajo rada daj. jedn. na -ови, kakor ПЕТРОВИ: ПЕТРЪ:
Πέτρος; АДАМОВИ, АНДРЕОВИ, ИКРЕОВИ: ИКРЕН, *ἱερέυς* (tu ne
 vpliva *j* na sledeči *o*), ИСОУСОВИ, ИОАНОВИ.

b) v rod. množ.; po obliki СЪНОВЪ имamo vsled analogije
 ГРѢХОВЪ, ВѢСОВЪ, ГРАДОВЪ, ПЛОДОВЪ, ТРОУДОВЪ, ЦВѢТОВЪ,
 ГРОЗДОВЪ, ГАДОВЪ; ВРАЧЕВЪ, ЗМИКЕВЪ, ЗНОКЕВЪ.

c) včasí tudi v im. množ.: ДОУХОВЕ, ОУДОВЕ, ЗМИКВЕ,
 ЗНОКВЕ.

V. Debla na -i (к).

§ 78. Debla na -i (к) so moškega, večinoma pa ženskega
 spola: a) ПЖТЬ, b) КОСТЬ. Razlika med moškimi in ženskimi debli
 se nahaja le v orod. jedninskem in v im. (zval.) množinskem.

Jednina.

Im.	ПЖТЬ	КОСТЬ
rod.	ПЖТИ	КОСТИ
daj.	ПЖТИ	КОСТИ
tož.	ПЖТЬ	КОСТЬ
zval.	ПЖТИ	КОСТИ
mest.	ПЖТИ	КОСТИ
orod.	ПЖТЬМЪ	КОСТИЖ

Dvojina.

Im. tož. zval.	ПЖТИ	КОСТИ
rod. mest.	ПЖТИЮ	КОСТИЮ
daj. orod.	ПЖТЬМА	КОСТЬМА

Mножина.

Im. zval.	ПЖТИК	КОСТИ
rod.	ПЖТИЙ	КОСТИЙ
daj.	ПЖТЬМЪ	КОСТЬМЪ
tož.	ПЖТИ	КОСТИ
mest.	ПЖТЬХЪ	КОСТЬХЪ
orod.	ПЖТЬМИ	КОСТЬМИ

Оромбе.

§ 79. Moška debela na -ь so maloštevilna, osobito sledeča: **воль**, homo aegrotus, **гвоздь**, clavus, **гладь**, **голжь**, **господь**, **гость**, prim. lat. hosti-s, **грзтань**, **дрьколь**, fustis, **желдь**, **жеравь** (nsl. žerjav), **зетьрь** (v nsl. žen. spola), **зять**, **лакзть**, **леведь**, cygnus, **люднѣ** (le v množ. od людь), **маломошть**, pauper, **медетьдь**, **ногзть** (nsl. nohet), **огнь**, prim. lat. igni-s (tudi po коиь: **огнѣ**), **печать** (tudi žen. spola), **пжть**, **тать**, **тзсть**, **оушндь**, fugax, **чрзвь**, **жгль**, carbo.

Ženska debela na -ь so mnogoštevilna; na pr.

s končnico -ь: **вась**, **зэль**, malitia, **игрь** zraven **игра**, **мышь**, **мѣдь**, aes, **падь**, **рѣчь**, verbum, **скрзвь**, **теарь**, **цдь**, jed;

s končnico -ль, -ѣль: **мысль**, **гжсан** množ., **исан** množ., **гывѣль**, interitus, **кжпѣль**, **печаль**, cura (nsl. pečati se);

s končnico -нѣ, -знѣ, -снѣ: **дань**, vectigal (nsl. danj), **волѣзнѣ**, **воизнѣ**, **казнѣ**, **пѣснѣ**;

s končnico -ть: **закнзть**, **власть**, **благодѣть** in **благодать**, donum, **кость**, **масть**, **мошть**, **памать**, **сзмрзть**;

in povrh še mnogo drugih na -ость, -есть: **мноость**, **длзгость**, **брѣпность**, **доблзсть**, fortitudo, **воуиць**, arrogantia.

§ 80. Namesto **пжтникъ**, **пжтнѣ** (**костнѣ**), **костнж** in **пжтнѣ** (**костнѣ**) se nahajajo v najstarejših spomenikih tudi prvotnejše oblike z ь: **пжтьѣ** (**пжтьѣ**), **пжтьѣ**, **костыж** in **пжтьѣ** (gl. § 27.).

Namesto ь v oblikah na -ьль, -ьль, -ьль imajo vsi spomeniki, in sicer nekteri prav čestokrat, tudi mlajši ь: **пжтьель**, **костель**, **пжтьель** (gl. § 26.).

Zraven rod. množ. **пжтьѣ**, **пжтнѣ** se nahaja po § 28. tudi **пжтей**, **костей**.

§ 81. Več moških imen na -ь prestopa že v najstarejših spomenikih v ж-sklanjo po **коиь** in **раезь**; na pr. v rod. jedn. zraven **господи** tudi **господѣ** (= **господи**, j ne vpliva na д)

in **господа**; v *đaj.* zraven **господи** tudi **господю** in **господоу**, celó **господени** (po *u*-sklanji, gl. § 77. a). Tako **огни, зѣтри** (= **зѣтри**) nam. **огни, зѣтри**; v rod. množ. **лакътъ** (**лакотъ**) nam. **лакътнѣ**, v orod. množ. **ногътъ** nam. **ногътъми**. — V nsl. jeziku se je ohranila *i*-sklanja (le še v besedah *ljudje, zver* in *pól* (zadnja dva samostalnika v ženskem spolu); sicer je prodrla *z*-sklanja, izvzemši nekaj ostankov pri starejših pisateljih.

VI. Soglasniška debbla.

§ 82. Soglasniška debbla se končujejo na **в, н, р, с, т**. Prvotna sklanja se je pri soglasniških deblih le deloma ohranila, in sicer v jedninskem im., rod., tož. in mest., v možinskem im. in rod., v dvojinskem rod. in mest. Druge oblike se tvarjajo po *i*-sklanji, v katero pa tudi prehajajo navedeni skloni. Pri nekaterih deblih še nahajamo vrh tega oblike po *a*- in *z*-, *o*-sklanji; na pr. *đaj.* množ. **цркъзѣамъ**; im. množ. **имѣна**; orod. množ. **имѣнъ**; im. dvoj. **имѣнѣ**. Pri vzgledih se navajajo oblike po soglasniški in *i*-sklanji, kakor se rabijo vzporedno v stsl. spomenikih.

1. Debbla na в.

§ 83. Debbla na **в**, ktera so vsa ženskega spola, končujejo se v im. jedn. na **ъ**, t. j. prvotni *ŭ*, ki se pred sklonilnim samoglasnikom razveže v **-зѣ-**. Na pr. im. **свѣркъ** = lat. *socrus*-s, a rod. **свѣркзѣ-ѣ**; **цркъъ**, rod. **цркъзѣ-ѣ**; **любъ**: **любзѣ-ѣ**, amor; **смокъ**: **смокъзѣ-ѣ**; **жркъъ**: **жркъзѣ-ѣ** (nsl. žrnov, žrmlje); **боукъ**: **боукзѣ-ѣ**; **жълъ**: **жълзѣ-ѣ** (nsl. želva). Namesto **-зѣ-** stoji včasí tudi **-ок-**, na pr. **любоекъ, любоекиж** (gl. § 26.). V nsl. se je ohranil imenovalnik na **-ъ** (*i*) le v besedi *kri* = **къ**; toda v stsl. se glasi vedno **къзѣ** in se sklanja (izvzemši rod. jedn. **къзѣ** zraven **къви**) le po *i*-sklanji.

	Jednina.	Dvojina.	Množina.
Im. zval.	црѣкѣ, црѣкѣѣ	црѣкѣѣ	црѣкѣѣ
rod.	црѣкѣѣ (-и)	црѣкѣѣнѣ	црѣкѣѣѣ
daj.	црѣкѣѣѣ	црѣкѣѣѣѣ	црѣкѣѣѣѣѣ
tož.	црѣкѣѣѣ, црѣкѣѣѣѣ	црѣкѣѣѣѣ	црѣкѣѣѣѣ
mest.	црѣкѣѣѣ (-и)	црѣкѣѣѣнѣ	црѣкѣѣѣѣѣѣ
orod.	црѣкѣѣѣѣѣѣ	црѣкѣѣѣѣѣѣ	црѣкѣѣѣѣѣѣѣѣ

2. Debla na н.

§ 84. Debla na н so moška in srednja. Pri moških deblih se končuje im. jedn. na ѣ, t. j. prvotni ū: камѣѣ iz *kamŭn, *kamŏn (н odpade po § 37.), prim. gršk. ἄκμων; rod. каменѣѣ. Im. na -ѣ se je ohranil le pri nekterih deblih, kakor камѣѣ, пламѣѣ, кремѣѣ, ѣчьмѣѣ; sicer se končuje jedn. im. po i-sklanji na -енѣ: каменѣѣ, пламенѣѣ, кремѣѣ, ѣчьменѣѣ, кленѣѣ, коренѣѣ, ременѣѣ, степенѣѣ, gradus, дѣнѣѣ.

Pri deblih srednjega spola se pretvarja dolg -енѣ v im. in tož. jedn. v nosnik ѣ: im. нмѣѣ, rod. нменѣѣ; ерѣмѣѣ: ерѣменѣѣ; ерѣмѣѣ, писмѣѣ, племѣѣ, сѣмѣѣ, чисмѣѣ, numerus.

Jednina.

Im.	камѣѣ, каменѣѣ	нмѣѣ
rod.	каменѣѣ (-и)	нменѣѣ (-и)
daj.	каменѣѣѣ	нменѣѣѣ
tož.	каменѣѣѣ, каменѣѣѣѣ	нмѣѣѣ
zval.	каменѣѣѣѣ	нмѣѣѣѣ
mest.	каменѣѣѣ (-и)	нменѣѣѣ (и)
orod.	каменѣѣѣѣѣѣ	нменѣѣѣѣѣѣ

Dvojina.

Im. tož. zval.	каменѣѣѣѣ	нменѣѣѣѣ, нменѣѣѣѣѣѣ
rod. mest.	каменѣѣѣѣѣѣ, дѣнѣѣѣѣѣѣ	нменѣѣѣѣѣѣѣѣ
daj. orod.	каменѣѣѣѣѣѣѣѣ	нменѣѣѣѣѣѣѣѣѣѣѣѣ

Množina.

Im. zval.	КАМЕНИ, ДЪНЕ, ДЪНИК	ИМЕНА
rod.	КАМЕНЪ, ДЪНЪ, ДЪНИЙ	ИМЕНЪ
daj.	КАМЕНЬМЪ	ИМЕНЬМЪ
tož.	КАМЕНИ	ИМЕНА
mest.	КАМЕНЬХЪ	ИМЕНЬХЪ
orod.	КАМЕНЬМИ, ДЪНЫ	ИМЕНЬМИ

OPOMBA. V sklonih na **-ьмь, -ьмъ, -ьхъ** stoji namesto **ь** kakor v *i*-sklanji tudi **ѣ**: КАМЕНЕМЪ, ИМЕНЕМЪ, ДЪНЕХЪ (gl. § 26.).

3. Debla na **р**.

§ 85. V staroslovenščini sta se ohranili le dve debli na **р**: МАТЕР- in ДЪШТЕР-, ki se glasita v im. jedn. МАТИ iz matēr in ДЪШТИ iz dъštēr (po § 37.), prim. gršk. μήτηρ, θογάτηρ.

	Jednina.	Dvojina.	Mноžина.
Im. zval.	МАТИ	МАТЕРИ	МАТЕРИ
rod.	МАТЕРЕ (-И)	МАТЕРОУ	МАТЕРЪ
daj.	МАТЕРИ	МАТЕРЬМА	МАТЕРЬМЪ
tož.	МАТЕРЕ, МАТЕРЬ	МАТЕРИ	МАТЕРИ
mest.	МАТЕРУ	МАТЕРОУ	МАТЕРЬХЪ
orod.	МАТЕРИЖ	МАТЕРЬМА	МАТЕРЬМИ

OPOMBA. Zraven МАТЕРЬМЪ, МАТЕРЬХЪ imamo tudi МАТЕРЕМЪ, МАТЕРЕХЪ (gl. § 26.).

4. Debla na **с**.

§ 86. Debla na **с** so srednjega spola. V im. in tož. se glase na **-о**, v drugih sklonih pa dobivajo prirastek **-ес-**; na pr. im. jedn. СЛОКО, rod. СЛОВЕС-ѣ, prim. gršk. κλέος (= κλέφος), rod. κλέους (iz κλέφω-ος); ДИКО, rod. ДИВЕСЕ, miraculum; ДРЪКО: ДРЪВЕСЕ; ДЪЛО: ДЪЛЕСЕ, opus; ИСТЕСА (le v množ.), renes; КОЛО, КОЛЕСЕ; ЛИЦЕ (namesto pričakovanega liko¹), rod. ЛИЧЕСЕ; ЛЮТО,

rod. ЛЮТЕСЕ, labor; in tako tudi НЕВО, ОКО, ТѢЛО, ОУХО, ЧОУДО.

	Jednina.	Dvojina.	Množina.
Im. zval.	СЛОВО	СЛОВЕСИ (-ѣ)	СЛОВЕСА
rod.	СЛОВЕСЕ (-и)	СЛОВЕСОУ	СЛОВЕСЪ
daj.	СЛОВЕСИ	СЛОВЕСЬМА	СЛОВЕСЬМЪ
tož.	СЛОВО	СЛОВЕСИ (-ѣ)	СЛОВЕСА
mest.	СЛОВЕСЕ (-и)	СЛОВЕСОУ	СЛОВЕСЬХЪ
orod.	СЛОВЕСЬМЪ	СЛОВЕСЬМА	СЛОВЕСЬМЪ

ОПОМБА. Namesto -ѣмь, -ѣмъ, -ѣхъ stoji tudi -емь, -емъ, -ехъ; na pr. СЛОВЕСЕМЪ, НЕВЕСЕХЪ (gl. § 26.).

§ 87. ОКО in ОУХО se sklanja v jednini in množini pravilno kot deblo na c, kakor ОКО: ОЧЕСЕ, ОУХО: ОУШЕСЕ, v dvojini pa kot žensko deblo na -ь; tedaj im. tož. zval. ОЧИ, ОУШИ, rod. mest. ОЧНЮ, ОУШНЮ, daj. orod. ОЧИМА, ОУШИМА. Iz stsl. dvojine je postala nsl. množina: *dobre oči, dobrih očij* itd.

§ 88. Jednaka končnica o v jedn. im. pri deblih na c in na -o je povzročila, da so jela debela na c zgodaj prehajati v sklanjo srednjih o-debel (СЕЛО, СЕЛА). Tako nahajamo zraven prvotnega jedn. rod. СЛОВЕСЕ tudi obliko СЛОВА brez debelskega prirastka -ес-, v daj. СЛОВЕСИ in СЛОВОУ, v orod. СЛОВЕСЬМЪ in СЛОВОМЪ itd. Naši spomeniki so ohranili večinoma oblike s prirastkom -ес-, in sicer med vsemi najbolj zogr., najmanj pa supr. Najtrdnjše se držé prvotnega -ес- besede НЕВО in СЛОВО, najmanj pa ТѢЛО.

5. Debla na т.

§ 89. Debla s prirastkom -ат- so srednjega spola; im. in tož. jedn. se glasi po § 59. na nosnik а; na pr. ТЕЛА, rod. ТЕЛАТЕ; ЖРѢВА: ЖРѢВАТЕ; ОСЬЛА, КЛЮСА, ОТРОЧА.

	Jednina.	Dvojina.	Množina.
Im. zval.	ΤΕΛΑΔ	ΤΕΛΑΤΗ (-ῆ)	ΤΕΛΑΤΑ
rod.	ΤΕΛΑΤΕ (-η)	ΤΕΛΑΤΟΥ	ΤΕΛΑΤΖ
daj.	ΤΕΛΑΤΗ	ΤΕΛΑΤΗΜΑ	ΤΕΛΑΤΗΜΖ
tož.	ΤΕΛΑΔ	ΤΕΛΑΤΗ (-ῆ)	ΤΕΛΑΤΑ
mest.	ΤΕΛΑΤΕ (-η)	ΤΕΛΑΤΟΥ	ΤΕΛΑΤΗΧΖ
orod.	ΤΕΛΑΤΗΜΑ	ΤΕΛΑΤΗΜΑ	ΤΕΛΑΤΗΜ.

β) Pridevniki in deležniki.

§ 90. Staroslovenščina nima člena spolnika kakor grški ali nemški jezik, vendar razločuje na pridevnikih in deležnikih določno in nedoločno obliko. Nedoločne oblike se tvorijo po imenski, določne po sestavljeni sklanji.

Pridevniška debla so moška na **-z**, ženska na **-a**, in srednja na **-o**; kakor: m. **ΒΛΑΡΖ**, ž. **ΒΛΑΡΑ**, sr. **ΒΛΑΡΟ**, gršk. *χρηστός, χρηστή, χρηστόν*. Sklanja nedoločnih pridevnikov in deležnikov je jednaka samostalniški sklanji. Na samoglasnike v sklonilih vplivajo tudi tú trdi in mehki soglasniki (gl. § 63., 67., 73.).

a) po trdih soglasnikih: **ΔΟΒΡΖ**, **ΔΟΒΡΑ**, **ΔΟΒΡΟ**, kakor **ΡΑΒΖ**, **ΓΛΑΒΑ**, **ΣΕΛΟ**; rod. **ΔΟΒΡΑ**, **ΔΟΒΡΗΜ**, **ΔΟΒΡΑ**; daj. **ΔΟΒΡΟΥ**, **ΔΟΒΡῆ**, **ΔΟΒΡΟΥ** itd.

b) po nebniku *j*: **ΒΕΛΗῆ**, **ΒΕΛΗΖ**, **ΒΕΛΗΚ** (magnus), kakor **ΚΡΑῆ**, **ΖΜΗΖ**, **ΚΟΠΗΚ**; rod. **ΒΕΛΗΖ**, **ΒΕΛΗῆ**, **ΒΕΛΗΖ**; daj. **ΒΕΛΗΟΥ**, **ΒΕΛΗῆ**, **ΒΕΛΗΟΥ** itd.

c) po umehčanih soglasnikih: **ΤΖΣΤῆ**, **ΤΖΣΤΑ**, **ΤΖΣΤΕ** (vacuus, nsl. tešĉ), kakor **ΚΟῆ**, **ΖΕΜΑῆ**, **ΠΟΛΚ**; rod. **ΤΖΣΤΑ**, **ΤΖΣΤΑ**, **ΤΖΣΤΑ**; daj. **ΤΖΣΤΟΥ**, **ΤΖΣΤΗ**, **ΤΖΣΤΟΥ** itd.

Zval. jedn. je navadno jednak imenovalniku; vendar se nahaja oblika na **-ε**, na pr. **ΦΑΡΝΣΕῆ** **ΣΛῆ** **Εῆ**; **ΔΟΒΡΖ** **ἢ** **Βῆ** **ΡΖ** **Εῆ**.

§ 91. Pridevniškim deblom na **-z**, **-a**, **-o** se prištevajo tudi:

1. trpno-sedanji deležnik na **-mz**: **ΝΕΣΟΜΖ**, **ΝΕΣΟΜΑ**, **ΝΕΣΟΜΟ**;

2. tvorno-pretekli deležnik II. na -ЛЪ: **НЕСЛЪ**, **НЕСЛА**, **НЕСЛО**;

3. trpno-pretekli deležnik na -ИЪ, -ТЪ: **НЕСЕНЪ**, **НЕСЕНА**, **НЕСЕНО**; **ЕНТЪ**, **ЕНТА**, **ЕНТО**.

Prvotna pridevniška *u*-debla so prestopila v *a*- in *o*-sklanjjo, večjidel podaljšana s priponko -КЪ; na pr. **ЛЪГЪ-КЪ**, **ЛЪГЪ-КА**, **ЛЪГЪ-КО**, prim. gršk. *ἐλαγύς*; **ГЛЖБОКЪ** iz *глабѣ-кѣ*, prim. gršk. *γλαφυρός*; **СЛАДЪКЪ**, **ВЛИЗЪКЪ**, **ВЪСОКЪ**.

Pridevniki na -КЪ se ne sklanjajo, na pr. **ДВОГОУВЪ**, **СОУГОУВЪ**, duplex, **ИСПЛАНЪ**, plenus, **ПРЪПРОСТЪ**, simplex, **РАЗЛИЧЪ**, **РАЗНОЛИЧЪ**, varius, **СВОБОДЪ**, liber, **СЖЕРАЖЪ**, inimicus, **СЪВЪРХЪ**, aequalis.

Примерник.

§. 92. Примерник (komparativ) se tvori s priponko -ЈЪС, kateri odgovarja grški *-ιον*, lat. *-ior* (iz *-ios*); prim. *βελτ-ίον*, *βελτ-ίον-ος*; lat. *mel-ior*, *mel-ius*. Priponka -ЈЪС se pritika a) na soglasniško deblo po odpadlem končnem **Ъ**, ali b) na deblo s končnim **Ѣ** pomnoženo; na pr. мошк. **ДРАЖЪ** iz *drag-јъс* (po § 49.), sr. **ДРАЖЕ** od *драгъ*; мошк. **ДОВРЪИИ** iz *dobrě-јъс*, sr. **ДОВРЪЕК** od *дврѣ*. Namesto **ДРАЖЪ** stoji v мошкemu imenovalniku **ДРАЖИИ** (**ДРАЖИИИ**) po sestavljeni sklanji.

a) Na prvi način, kjer nebnik *j* na predstoječe soglasnike (po § 49. in sl.) vpliva, tvori le malo pridevnikov primerno stopnjo, kakor **ВОЛИИ** (nam. **ВОЛЪ**), **ВОЛИК**, maior; **ВРЖИИ** (nam. **ВРЖЪ**), **ВРЖЕ** od *вржъ*; **ВЪШИИ** (nam. **ВЪШЪ**), **ВЪШЕ** od *вѣсокъ* po odpadlem -КЪ; **ВЪШТИИ** (nam. **ВЪШТЪ**), **ВЪШТЕ**, maior; **ГЛЖВЛИИ** (nam. **ГЛЖВЛЪ**), **ГЛЖВЛИК** (po § 53.) od *глжбокъ*; **ГРЖВЛИИ** (nam. **ГРЖВЛЪ**), **ГРЖВЛИК** od *гржвѣ*, *indoctus*; **ГОРНИИ** (nam. **ГОРЪ**), **ГОРК** (*deterior*) od *горькъ*; **ДРАЖИИ** (nam. **ДРАЖЪ**), **ДРАЖЕ** od *драгъ*; **КРЪПЛИИ** (nam. **КРЪПЛЪ**), **КРЪПЛИК** od *крѣпкъ*; **ЛИШИИ** (nam. **ЛИШЪ**), **ЛИШЕ** (*uberior*) od *лихъ*; **МЪНИИ** (nam. **МЪНИ**), **МЪНИК**, minor; **СЛАЖДИИ** (nam. **СЛАЖДЪ**), **СЛАЖДЕ** od *сладъкъ*; **ТАЖИИ** (nam. **ТАЖЪ**), **ТАЖЕ** od *тажъкъ*;

ХОУЖДИЙ (nam. ХОУЖДЬ), ХОУЖДЕ od ХОУДЪ; ширій (nam. ширѣ), шире od широкъ, in še nekteri drugi.

b) Ostali pridevniki se stopnjujejo na-ѣй (iz -ѣйс): мошк. ноѣй, sr. новѣк od новъ; силнѣй, силнѣк od силнъ. Goltniki se pred ѣ izpreminjajo v nebnike in nató ѣ v а; na pr. кротчай iz krotčkějъ; множай iz mnogějъ.

Goli -jъs se pritika deblu le v jedn. imenovalniku моškega in srednjega spola: доврѣй, доврѣк; мѣній (nam. мѣнь), мѣник; v vseh ostalih sklonih se pa podaljšuje primernikova priponka z nastavkom -jъ; na pr. jedn. rod. доврѣйша iz dobrějъs+ja (po § 51.), мѣйша iz мѣn+jъs+ja; daj. крѣплъшоу iz krĕp+jъs+ju itd.

§ 93. Primerniki se sklanjajo v nedoločni obliki po imenski sklanjji: конь, земля, полк.

		мошки	srednji	ženski
J e d n.	im. zval.	доврѣй	доврѣк	доврѣйши
	rod.		доврѣйша	доврѣйша
	daj.		доврѣйшоу	доврѣйши
	тож.	доврѣйшь	доврѣк	доврѣйшж
	mest.		доврѣйши	доврѣйши
	orod.		доврѣйшемъ	доврѣйшеж
D v o j.	im. tož. zval.	доврѣйша	доврѣйши	доврѣйши
	rod. mest.		доврѣйшоу	доврѣйшоу
	daj. orod.		доврѣйшема	доврѣйшамъ
M n o ж.	im. zval.	доврѣйше (-и)	доврѣйша (-и)	доврѣйша
	rod.		доврѣйшь	доврѣйшь
	daj.		доврѣйшемъ	доврѣйшамъ
	тож.	доврѣйша	доврѣйша (-и)	доврѣйша
	mest.		доврѣйшихъ	доврѣйшахъ
	orod.		доврѣйши	доврѣйшамъ

§ 94. Tako se sklanja tudi **горный, горю, горьши**; rod. **горьша, горьша**; tož. **горьшь, горю, горьшж** itd. Jedn. moški imenovalnik ima trojno obliko: **горьй, горный, горей**; **крѣпльй, крѣпльий** in **крѣплей**. Jedn. moški tožilnik je tudi jednak imenovalniku **волий** zraven **лоучьшь** (meliorum).

Množ. im. na **-е** je posnet po soglasniški sklanji, kakor **камене**; zraven so tudi oblike na **-и**: **вольши, вьшьши**.

V srednjem spolu se nahaja zraven **волек** tudi **вольше**; zraven **добрѣк** tudi **добрѣйше, мзножайше**.

Srednji im. in tož. množ. se glasita namesto na **-а** včasih tudi na **-и**: **вольши, горьши** zraven **вольша, горьша**.

V žensk. im. jedn. imamo **-и**: **добрѣйши** iz *dobrějšja*, kakor **богынн** iz *bogynja* (gl. §. 66.).

Deležniki.

§ 95. Tvorno-sedanji deležnik se tvori s pripenko **-nt**, ki se pritika na sedanjikovo deblo, kakor **несжт-** iz *neso-nt*; prim. gršk. *λέγο-ντ-ος*, lat. *lege-nt-is*. Deležnikovo deblo se končuje pri vseh glagolih na **-ат**: **несжт-**, **вижт-**; le pri glagolih III. 2. in IV. vrste, katerih sedanjikovo deblo se glasi na **и**, imamo deblo na **-ет**: **тръпат-**, **хвалат-** iz *trъpi-nt*, *hvali-nt*. V sklanji ostaja golo deblo le v jedn. imenovalniku moškega in srednjega spola, v ostalih sklonih pa se podaljšuje z nastavkom **-jъ**; jedn. rod. **несжшта** iz *nesat-ja* (po § 52.); **вижшта** iz *bijat-ja*, **хвалашта** iz *hvaljet-ja*; dat. **несжштоу** itd.

Jedn. imenovalnik moškega in srednjega spola se glasi pri deblih na **-ет**: **хвалал**, pri deblih na **-ат**: **несъ** (iz *nesu*, *nesont*; prim. *λέγων*, ter **камы** in *ѡх-μων*); po mehkih soglasnikih stoji v imenovalniku namesto **ъ** nosnik **ж**: **вижа**, v ostalih sklonih pa ostaja **ж**: **вижшта, вижштоу** itd.

Sklanja je jednaka primernikovi sklanji. Im. mošk. in sr. **несъ**, ž. **несжшти**; rod. **несжшта, несжшта**; dat. **несжштоу**,

НЕСЖШТИ; tož. mošk. НЕСЖШТЬ, sr. НЕСЖШТЕ (različno od im.), ž. НЕСЖШТЖ itd. Tako tudi mošk. in sr. БИНА, ЧВАЛА, ž. БИЖШТИ, ЧВАЛАШТИ itd.

§ 96. Jedn. im. se glasi namesto na -Ъ tudi po trdih soglasnikih včasih na -А, kakor НЕСА, ГРАДА, ЖИВА, ЧДА (= БДА). Na te oblike je vplival im. na -А po mehkih soglasnikih: БИНА, ЗНАНА. (V nsl. jeziku živi le oblika na -é (è): gredé, nesé.) Izjemoma se nahaja tudi im. na -Ж: ЖИВЖ, ГРАДЖ, СТРЕГЖ, po vplivu nosnika Ж v ostalih sklonih: ЖИВЖШТА, ГРАДЖШТОУ itd.

Srednji imenovalnik jedn. se glasi zraven НЕСЪ izjemoma НЕСЖШТЕ kakor tož.; v sestavljeni sklanji je oblika na -ШТЕ tudi v imenovalniku navadna: НЕСЖШТЕ-И. Isto velja o tvorno-preteklem deležniku: НЕСЖШЕ-И.

§ 97. Tvorno-pretekli deležnik I. se tvori pri soglasniških deblih s priponko -ѡs, pri samoglasniških s priponko -vѡs: НЕСЪ iz nes-ѡs, БИВЪ iz bi-vѡs. Pri glagolih IV. vrste se pritika deblu -ѡs, pred katerim se *i* v *j* izpremeni, ali pa tudi -vѡs; na pr. ЧВАЛЪ iz hvaljъs, hvali-ъs; ТЕОРЪ iz tvorjъs, tvori-ъs; МАЛШТЬ iz mlatjъs, mlati-ъs (od ЧВАЛИ-ТИ, ТЕОРИ-ТИ, МАЛТИ-ТИ), zraven ЧВАЛНЕЪ, ТЕОРНЕЪ, МАЛТНЕЪ iz hvali-vъs itd. Zadnja oblika je v najstarejših spomenikih jako redka, toda pozneje se je razširila in prvo malo da ne izpodrinila; tako na pr. so v supr. spomeniku oblike na -НЕЪ (ЧВАЛНЕЪ) zraven kračjih (ЧВАЛЪ) že mnogoštevilne, dočim jih cloz., marij., asem. in psalt. nimajo.

Kakor pri tvorno-sedanjem deležniku se podaljšuje tudi to deбло razun v jedn. imenovalniku moškega in srednjega spola v vseh sklonih z nastavkom -jѡ; jedn. rod. НЕСЪША iz nesъs-ja; БИВЪША iz bivъs-ja; ЧВАЛЪША iz hvaljъs-ja.

Sklanja je jednaka tvorno-sedanjemu deležniku ali primerniku. Im. mošk. in sr. НЕСЪ, БИВЪ, ЧВАЛЪ, ž. НЕСЪШИ, БИВЪШИ, ЧВАЛЪШИ; rod. НЕСЪША, НЕСЪША; daj. НЕСЪШОУ, НЕСЪШИ; tož. mošk. НЕСЪШЬ, sr. НЕСЪШЕ, ž. НЕСЪШЖ itd.

Števniki.

§ 98. Števniki **ѦДИНЪ** (**ѦДЪНЪ**), **ДЪВЪ**, m. **ТРИЪ**, ž. in sr. **ТРИ**; m. **ЧЕТЪРИЪ**, ž. in sr. **ЧЕТЪРИ**, so pridevniki in se vežejo s samostalniki. **ѦДИНЪ** in **ДЪВЪ** se sklanjata po zaimenski sklanji (§ 101.), **ТРИЪ**, **ТРИ**, **ЧЕТЪРИЪ**, **ЧЕТЪРИ** po *i*-sklanji (§ 78.) razun rodilnika **ЧЕТЪРЪ** (po soglasniški sklanji namesto **ЧЕТЪРИИ**). Imenovalnik se glasi tudi na **-Е**: **ЧЕТЪРЕ**.

Števniki **ПЪТЬ**, **ШЕСТЪ**, **СЕДМЪ**, **ОСМЪ**, **ДЕВЪТЬ**, **ДЕСАТЬ** so samostalniki, in sicer ženska *i*-debla (prim. gršk. *πεντάς, έπτάς, δεκάς*), ter zahtevajo množinski rodilnik za seboj; na pr. **СЕДМЪ ТЪ ХЛѢВЪ** = *έπτάδα τήν άρτων, τούς έπτά άρτους*. Sklanjajo se kakor **КОСТЬ**; le **ДЕСАТЬ** ima nekatere sklone tudi po soglasniški sklanji, na pr. v jedn. mest. pri štetvi od 11—19: **ДЪВЪ НА ДЕСАТЕ** (iz tega nsl. dvanajst), sicer **ДЕСАТИ**; množ. im. **ДЕСАТЕ** zraven **ДЕСАТИ**; rod. **ДЕСАТЪ** in **ДЕСАТИИ**; orod. **ДЕСАТЪ**. V dvojini je **ДЕСАТЬ** navadno moškega spola: **ДЪВЪ ДЕСАТИ**; včasih tudi v množini: **ЧЕТЪРЕ ДЕСАТЕ** zraven **ЧЕТЪРИ ДЕСАТИ**.

СЪТО, rod. **СЪТА**, je srednje *o*-deblo po **СЕЛО**; **ТЪСЪШТА** (tisoč) je žensko *a*-deblo.

§ 99. Vrstilni števniki: **ПРЪВЪ**, **ВЪТОРЪ** (prim. nsl. vtorek), **ТРЕТЬИИ** (**ТРЕТИИ**), **ЧЕТЪРЪТЪ**, **ПЪТЪ**, **ШЕСТЪ**, **СЕДМЪ**, **ОСМЪ**, **ДЕВЪТЪ**, **ДЕСАТЪ**, so pridevniki, ki se sklanjajo po imenski, večjidel pa po sestavljeni sklanji. Oblika **ТРЕТИИ**, **ТРЕТИИ**, **ТРЕТИИЪ**, je najbrž skrčena iz **ТРЕТЬИИ** (t. j. tretjij), **ТРЕТИИИ** (**ТРЕТИИИ**), **ТРЕТИИИ**.

Pri vrstilih od 11—19 dobiva jednojka vrstilno obliko, na pr. **ОСМЪИИ** (**ОСМЪИИ**) **НА ДЕСАТЕ** (18.), ali pa se vsa skupina kot sestava pretvori v pridevnik na **-ЪНЪ**: **ПЪТЬ НА ДЕСАТЬНЪ** (15.). Tako tudi vrstilci od 20—90: **ДЪВЪ ДЕСАТЬНЪ**; **СЪТЪНЪ** in **ТЪСЪШТАНЪ**.

b) Zaimenska sklanja.

a) Osebno in povratno zaimе.

§ 100. Jedn. im.	ЯЗЪ	ТЪ	—
rod.	МЕНЕ	ТЕБЕ	СЕБЕ
daj.	МЪНѢ, МИ	ТЕБѢ, ТИ	СЕБѢ, СИ
tož.	МѢ	ТѢ	СѢ
mest.	МЪНѢ	ТЕБѢ	СЕБѢ
orod.	МЪНОЮЖ	ТОБОЮЖ	СОБОЮЖ

Dvoj. im. ЕѢ, tož. на im. tož. ка

rod. mest. НАЮ ВЮ

daj. orod. НАМА ВАМА

Množ. im. МЪ ЕЪ

rod. НАСЪ ВАСЪ

daj. НАМЪ, НЪ ВАМЪ, ЕЪ

tož. НЪ ЕЪ

mest. НАСЪ ВАСЪ

orod. НАМИ ВАМИ

Naslonjene (enklitične) oblike so v daj. **МИ, ТИ, СИ**; v daj. množ. **НЪ, ЕЪ**. V tož. jedn. se rabijo enklitično **МѢ, ТѢ, СѢ**, v tož. množ. **НЪ, ЕЪ**; ako pa se zaimе naglašа, nadomešča jih roditeljska oblika: **МЕНЕ, ТЕБЕ, СЕБЕ; НАСЪ, ВАСЪ**.

β) Spolno zaimе.

§ 101. Vsa spolna zaimena so stara *a-* in *o-*debla; po spolu se končujеjo na **-Ъ, -А, -О**

a) Pred **Ъ, А, О** stoji trd soglasnik: **ТЪ, ТА, ТО**.

	moški	srednji	ženski
Jedn. im.	ТЪ	ТО	ТА
rod.	ТОГО		ТОЮ
daj.	ТОМОУ		ТОЙ
tož.	ТЪ	ТО	ТѢ
mest.	ТОМЪ		ТОЙ
orod.	ТѢМЪ		ТОЮ

		moški	srednji	ženski
Dvoj.	im. tož.	ТА	ТѢ	ТѢ
	rod. mest.		ТОЮ	
	daj. orod.		ТѢМА	
Множ.	im.	ТИ	ТА	ТЫ
	rod.		ТѢХЪ	
	daj.		ТѢМЪ	
	tož.	ТЫ	ТА	ТЫ
	mest.		ТѢХЪ	
	orod.		ТѢМИ	

Tako se sklanjajo: **ОЪХ** hic, **ОНЪ** ille, **ИНЪ** alius, **КЪ-ТО** quis, **НИКЪТО** nemo, **НѢКЪТО** aliquis, **КЪ-ЖЪДО** quivis, (**КѢТЕРЪ** quidam (prav redke so sestavljene oblike), **ТАКЪ**, **КАКЪ**, **ШЪКЪ** qualis (nedol. in vpraš.), **СИКЪ** talis, **ЕЪСАКЪ** (**ЕЪСѢКЪ**) quivis (goltniki se izpreminjajo v sičnike po § 42.: **ТАЦИ**, **ТАЦѢХЪ**), **САМЪ**, **КДИНЪ**, **ДЖЕА**, **ОВА**.

Pridevna zaimena **ТОЛНЪКЪ**, **КОЛНЪКЪ**, **КАНЪКЪ** quantus (nedol. in vpraš.), **СЕЛНЪКЪ** tantus, **ДРОУГЪ**, **МЪНОГЪ**, sklanjajo se le v sklonih, imajočih ѣ v sklonilu, po zaimenski sklanjji: **ТОЛНЦѢМЪ**, **ТОЛНЦѢХЪ** itd.; a zraven se nahajajo tudi imenske in sestavljene oblike; tako na pr. daj. množ. **МЪНОЗѢМЪ**, pa tudi **МЪНОГОМЪ**, **МЪНОГОМЪ** in **МЪНОГЪНИМЪ**.

КЪТО, **НИКЪТО**, **НѢКЪТО** imajo členico **-ТО** le v im.; tedaj rod. **КОГО**, **НИКОГО**, daj. **КОМОУ**, **НѢКОМОУ**, tož. (= rod.) **КОГО**, mest. **КОМЪ**, orod. **ЦѢМЪ**.

§ 102. b) Pred **ъ**, **а**, **о** stoji nebnik *j*: **и**, **я**, **є** (gl. § 48.).

Zaime **и**, ki je po § 36. 4 nastalo iz **яъ**, **яъ**, **яъс** (prim. gršk. *ἴς*, *ῆ*, *ῆ*), izgovarja se v jedn. im. in tož. kot *i*, sicer pa kot *ji*: **ИМЪ** = **жимъ** itd. Imenovalniki se rabijo le v zvezi z oziralno členico **-ЖЕ**: **ИЖЕ**, **ИЖЕ**, **ИЖЕ**, v pomenu: qui, quae, quod; v kazalnem pomenu služi v imenovalniku namesto **и**, **я**, **є** zaimе **ОНЪ**, **ОНА**,

оно. V jedn. tož. se je prvotni *jъ* po predlogih ohranil in še danes živi; na pr. **на́нѣ** iz *na-n-jъ*, **вѣнѣ** iz *vъ-n-jъ*, nsl. nanj, vanj itd.

Sklanja je jednaka kakor pri zaimenu **тѣ, та, то**; razlika obstoji le v glasniškem pravilu, po katerem se za *j* izpremeni **о** v **ѣ**, **ѣ** v **и**, namesto **ѣ** pa nastopi nosnik **ѧ** (gl. § 48.)

		Moški	srednji	ženski
Jedn.	im.	и	ѣ	ѣ
	rod.		ѣго	ѣѧ
	daj.		ѣмоу	ѣй
	tož.	и	ѣ	ѣж
	mest.		ѣмѣ	ѣй
	orod.		ѣмѣ	ѣѣж
Dvoj.	im. tož.	ѣ	и	и
	rod. mest.		ѣю	
	daj. orod.		ѣма	
Množ.	im.	и	ѣ	ѣѧ
	rod.		ѣхѣ	
	daj.		ѣмѣ	
	tož.	ѣѧ	ѣ	ѣѧ
	mest.		ѣхѣ	
	orod.		ѣми	

Tako se sklanjajo: **моѣ, моѣ, моѣ** (rod. **моѣго, моѣѧ**; daj. **моѣмоу, моѣй** itd.), **твоѣ, своѣ**; **нашѣ, наша, наше**, (rod. **нашего, нашеѧ**; daj. **нашемому, нашеѣ** itd.), **вашѣ, чѣѣ** (*чѣѣ* cuius; **двоѣ, овоѣ, троѣ**; **сиѣ** talis, **тоуждѣ** in **штоуждѣ** = nsl. tuj (zadnja beseda tudi po imenski in sestavljeni sklanji).

ОРОМѣ. Namesto **ѣѧ, ѣй, ѣж** in **ѣю** se nahajajo (redkoma samostalno) tudi krajše oblike **ѣѧ, и, ѣж** in **ѣю**, ktere se jedine pritikajo pridevniku v sestavljeni sklanji. Zraven **твоѣѧ**,

СВОКЪА, ТЕОКЪИ, СЕОКЪИ, МОКЪЖ, МОКЪЮ čitamo tudi ТЕОЪА, СЕОЪА, ТЕОН, СЕОН, МОЪЖ, МОЮ.

§ 103. Zaime **СЪ**, **СИ**, **СЕ**, hic, haec, hoc, sklanja se kakor **И**, **К**, **К** v vseh sklonih, izvzemši imenovalnike in tožilnike, kjer se navadno podstavlja deblo *svjǫ* (*sijǫ*). Ženski tož. jedn. **СЪЖ** (**СИЖ**) namesto **СЖ**; množ. im. m. **СИИ**, ž. **СЪИА** (**СИИА**), sr. **СИ**; množ. tož. m. in ž. **СЪИА**, sr. **СИ**; dvoj. im. m. **СЪИ** (**СИИ**), žen. in sr. **СИИ** (**СИ**). Tudi namesto **СЪ**, **СЕ** se nahaja (čestokrat v supr.) **СИИ** (tudi **СЕЙ** iz **СЪИ**), **СИЕ**. V nsl. jeziku živi to zaime v stalnih zvezah; na pr. po *si* dobi, *sinoči* = **СИ** (nam. **СЕЙ**) **НОШТИ**, *hac nocte*, do *sih* dob, do *se* dobe, do *sega* mal; danes = **ДЪНЬ-СЪ**, letos = **ЛЪТО-СЕ**.

§ 104. Zaime **ЧЪТО** quid, **НЪЧЪТО** aliquid, obdrži členico **-ТО** le v im. in tož.; rod. **ЧЪСО** in **ЧЪСОГО**; daj. **ЧЕМОУ** in **ЧЪСОМОУ**; mest. **ЧЕМЪ** in **ЧЪСОМЪ**; orod. **ЧИМЪ**. Namesto **Ъ** v **ЧЪСО** itd. stoji tudi **Е**: **ЧЕСОГО** itd.

§ 105. Zaime **КЪИ** ali navadno **КЪИИ** (po § 27.) qui, **КЪИ-ЖЪДО** in **КЪИ-ЖЪДЕ** quivis, **НИКЪИ**, **НИКЪИЖЕ** nullus, nemo, **НЪКЪИ** aliquis, sklanja se po zaimenski in sestavljeni sklanji.

КЪИ, **КАИ**, **КОЕ** je sestavljeno iz *kǫ + jǫ*, *ka + ja*, *ko + je*. V nekterih sklonih se sklanjata obadva dela, na pr. v množ. im. **ЦИИ**, v drugih je podstava deblo *kojǫ*, na pr. rod. **КОЕГО**, v sklonih z **-И** pa deblo *kǫjǫ*, na pr. **КЪИМЪ** (**КЪИИМЪ**) = **кѣимъ**, **КЪИХЪ**, **КЪИИИ**. Namesto zadnjih oblik nahajamo tudi **КОИМЪ**, **КОИХЪ** itd.

		Moški	srednji	ženski
Jedn.	im.	КЪИ	КОК	КАИ
	rod.	КОКЪ	КОКЪ	КОКЪА
	daj.	КОКЪМУ	КОКЪМУ	КОКЪИ
	tož.	КЪИ	КОК	КЪИЖ , КОКЪ
	mest.	КОКЪМЪ	КОКЪМЪ	КОКЪИ
	orod.	КЪИМЪ	КЪИМЪ	КОКЪЖ

	Moški	srednji	ženski
Dvoj.	im. tož. КАЯ	КОИ	КОИ
	rod. mest.	КОЮ	
	daj. orod.	КЪМА	
Množ.	im. ЦИИ	КАИ	КЪА
	rod.	КЪХЪ	
	daj.	КЪМА	
	tož. КЪА	КАИ	КЪА
	mest.	КЪХЪ	
	orod.	КЪМА	

ОРОМВА. V spomeniku supr. se nahajajo tudi oblike **КОГА**, **НЪКОГА**, **КА**, **КОКА** (kakor v nsl.) zraven **КОГО** itd.

§ 106. **ВЪСЪ**, **ВЪСА** (**ВЪСЪ** = **ВЪСИ**), **ВЪСЕ** se sklanja po **И**, **Я**, **К**, izvzemši óne sklone, ki imajo **И** v sklonilu; tú stoji na njegovem mestu **Ъ** po zaimenu **ТЪ**. Rod. **ВЪСЕГО**, **ВЪСЕЯ**, daj. **ВЪСЕМОУ**, **ВЪСЕЙ** itd.; v jedn. orod. m. in sr. **ВЪСЪМЪ**, v množ. rod. in mest. **ВЪСЪХЪ**, daj. **ВЪСЪМЪ**, orod. **ВЪСЪМИ**. Tako tudi v nsl. *vsěh, vsěm, vsěmi*.

e) Sestavljena sklanja.

§ 107. Sestavljena sklanja obstoji iz imenske in zaimenske sklanje. Sestavljene oblike nastajajo na dva načina:

a) pridevnik in zaime **И**, **Я**, **К** se sklanjata drug zraven drugega; na pr. rod. **ДОБРА-КО**, in iz tega nastane po § 35. **ДОБРА-ГО**, **ДОБРАГО**;

b) pridevnikovemu deblu se pritika zaime **И**, **Я**, **К** v dotičnem sklonu; na pr. jedn. orod. **ДОБРЪ-ИМЪ**, iz tega po § 27. sn 35. **ДОБРЪИМЪ**, **ДОБРЪМЪ**, nsl. *dobrim*. Tako se tvorijo óni kloni, ki imajo v imenski sklanji soglasniška sklonila; tedaj jedn. orod. moški in srednji; dvoj. daj. ter orod., ter množ. daj. mest. in tudi orod.

Zaime **и, ѡ, ѣ**, ki se pritika pridevniku, zastopa člen spolnik v drugih jezikih. Grškemu *ὁ ἀγαθός, ἡ ἀγαθή, τὸ ἀγαθόν*, in nemškemu *der, die, das gute* — odgovarja stsl. **ДОВРЪ-И, ДОВРА-ѡ, ДОВРО-ѣ**. V stsl. jeziku se loči natanko določna (sestavljena) od nedoločne (imenske) oblike. V novoslovenščini se je od imenske sklanje ohranil le moški im. in tož. jedn. (lep) ter še nekaj drugih ostankov, kakor: do dobra, za rana, zdavna, dosta = do sita; kmalu, blizu; slovenski (orod. množ.) itd.

Po sestavljeni sklanji se sklanjajo lahko vsi pridevniki razun svojilnih, primerniki ter deležniki tvorno- in trpno-sedanji, tvorno-pretekli I. in trpno-pretekli.

1. Pridevnik.

§ 108. a) **ДОВРЪ, ἀγαθός, ДОВРЪЙ** (= **ДОВРЪ-И**), **ДОВРЪЙ**, *ὁ ἀγαθός*.

		Moški	srednji	ženski
Jedn.	im.	ДОВРЪЙ	ДОВРОК	ДОВРАИ
	rod.	ДОВРАИГО		ДОВРЪМЪ
	daj.	ДОВРОУѢМОУ		ДОВРЪЙ
	tož.	ДОВРЪЙ	ДОВРОК	ДОВРЪЖ
	mest.	ДОВРЪКМЪ		ДОВРЪЙ
	orod.	ДОВРЪИМЪ		ДОВРЪЖ, -ѡЖ
Dvoj.	im. tož.	ДОВРАИ	ДОВРЪЙ	ДОВРЪЙ
	rod. mest.		ДОВРОУЮ	
	daj. orod.		ДОВРЪИМЪ	
Množ.	im.	ДОВРИИ	ДОВРАИ	ДОВРЪМЪ
	rod.		ДОВРЪИХЪ	
	daj.		ДОВРЪИМЪ	
	tož.	ДОВРЪМЪ	ДОВРАИ	ДОВРЪМЪ
	mest.		ДОВРЪИХЪ	
	orod.		ДОВРЪИМИ	

Tako se sklanjajo v določni obliki tudi trpno-sedanji in trpno-pretekli deležniki: **НЕСОМЪ**, -а, -о; **НЕСЕНЪ**, -а, -о.

b) **ДОВА́ЛЬ**, γενναῖος, **ДОВА́ЛЬИ** (= **ДОВА́ЛЬ-И**), **ДОВА́ЛЬИИ**, ὁ γενναῖος.

		Moški	srednji	ženski
Jedn.	im.	ДОВА́ЛЬИ	ДОВАЛЕК	ДОВАЛЕИ
	rod.		ДОВАЛЕКГО	ДОВАЛЕИМ
	daj.		ДОВАЛЮКМОУ	ДОВА́ЛИИ
	tož.	ДОВА́ЛЬИ	ДОВАЛЕК	ДОВАЛЕЖЖ
	mest.		(*ДОВА́ЛЕКМЪ, -ЛНИМЪ)	ДОВА́ЛИИ
	orod.		ДОВА́ЛИИМЪ	ДОВАЛЕЖЖ, -ЛЕКЖ
Dvoj.	im. tož.	ДОВАЛЕИ	ДОВА́ЛИИ	ДОВА́ЛИИ
	rod. mest.		ДОВАЛЮЮ	
	daj. orod.		ДОВА́ЛИИМА	
Mнож.	im.	ДОВА́ЛИИ	ДОВАЛЕИ	ДОВАЛЕИМ
	rod.		ДОВА́ЛИИХЪ	
	daj.		ДОВА́ЛИИМЪ	
	tož.	ДОВАЛЕИМ	ДОВАЛЕИ	ДОВАЛЕИМ
	mest.		ДОВА́ЛИИХЪ	
	orod.		ДОВА́ЛИИМИ	

2. Primernik.

§ 109. **ДОВРѢИИ**, βελτίων, **ДОВРѢИИ** = dobrěji, ὁ βελτίων.

		Moški	srednji	ženski
Jedn.	im.	ДОВРѢИИ	ДОВРѢИЕК	ДОВРѢИИИИ
	rod.		ДОВРѢИШАКГО	ДОВРѢИШАИМ
	daj.		ДОВРѢИШОУКМОУ	ДОВРѢИИИИ itd.

Tako tudi **МЪИ́ИИ** (мъи́иини), μικρότερος; **МЪИ́ИИ** (мъи́иини), **МЪИ́ИЕК**, **МЪИ́ИИИИИ**, ὁ μικρότερος; rod. **МЪИ́ИИШАКГО**, **МЪИ́ИИШАИМ** itd.; tož. m. **МЪИ́ИИШЪИ** (мъи́иишнй), sr. **МЪИ́ИЕК** in **МЪИ́ИШЕК**, ž. **МЪИ́ИИЖЖ**.

Moški im. jedn. se glasi včasih **ДОВРЪЙШИЙ, МЪНЪШИЙ**, kakor tožilnik; im. in tož. sred. spola pa večjidel **ДОВРЪЙШЕК, МЪНЪШЕК** namesto **ДОВРЪКЕК, МЪНКЕК**.

3. Tvorno-sedanji deležnik.

§ 110. **НЕСЪ**, φέρων, **НЕСЪЙ**, ó φέρων.

	Moški	srednji	ženski
Jedn. im.	НЕСЪЙ	НЕСЪШТЕК (§ 96.)	НЕСЪШТИЦА
rod.	НЕСЪШТАКГО		НЕСЪШТАМЪ
daj.	НЕСЪШТОУКМОУ		НЕСЪШТИИ
tož.	НЕСЪШЪЙ(-ИЙ)	НЕСЪШТЕК	НЕСЪШЪЖИЖ itd.

Tako tudi m. **ВНЪЙ**, **ХВАЛАЙ**, sr. **ВНЪШТЕК**, **ХВАЛАШТЕК**, ž. **ВНЪШТИЦА**, **ХВАЛАШТИЦА**; rod. **ВНЪШТАКГО**, **ХВАЛАШТАКГО** itd.

4. Tvorno-pretekli deležnik I.

§ 111. **ТЕОРЪ**, ποιήσας, **ТЕОРЪЙ** (теорний), ó ποιήσας.

	Moški	srednji	ženski
Jedn. im.	ТЕОРЪЙ	ТЕОРЪШЕК (§ 96.)	ТЕОРЪШНИЦА
rod.	ТЕОРЪШАКГО		ТЕОРЪШАМЪ
daj.	ТЕОРЪШОУКМОУ		ТЕОРЪШИИ
tož.	ТЕОРЪШЪЙ(-ИЙ)	ТЕОРЪШЕК	ТЕОРЪШЪЖИЖ itd.

Tako **НЕСЪЙ** (**НЕСЪЙ**), **НЕСЪШЕК**, **НЕСЪШНИЦА**.

Орoмбе.

§ 112. Že v najstarejših spomenikih se krepí pred *j* po § 27. **ж в ъ, ѡ в и**; na pr. **ДОВРЪЙ**, **ДОВАЙ**: **ДОВРЪЙ**, **ДОВАЙ**; **ДОВРЪИМЪ**: **ДОВРЪИМЪ** in (po krčenju § 35. 5) **ДОВРЪМЪ**; ***ДОВАЙНУХ**: **ДОВАЙНУХ** in **ДОВАЙНУХ** itd.

Vse tri oblike: **ДОВРЪНУХ**, **ДОВРЪИУХ**, **ДОВРЪУХ** se nahajajo čestokrat v jednoistem spomeniku; v obče so najčesteje oblike z **-И-**, ktere pa se zopet v nekterih spomenikih (sav. le **-Ъ-**) prav rade krčijo v **-Ъ-**.

Oblike s prvotnim **-ъи** nahajamo le v moškem im. in tož. jedn.: **крѣплѣѣй** (in **крѣплѣий**), v drugih sklonih pa le oblike z **-ни-** in **-н-**: **крѣплѣничъ** in **крѣплѣнчъ**; **добѣлими** in **добѣлими** itd.

Oblike z **-ни-** so mnogo češče od onih s skrčenim **-н-**.

§ 113. V jedn. im. in tož. stoji po § 28. namesto **ъ** in **ь** večkrat **о** in **е**; na pr. **свѣтой**, **благой**, **лжквѣой** namesto **свѣтъѣй** itd.

вѣшьѣей, **хвалей**, **крѣплей**, **оукрашей** (**оукрастити**) namesto **вѣшьѣѣй** (**вѣшьѣий**), **хвалѣй** (**хвалѣий**) itd.

Namesto **-ни-** stoji **-ен-** tudi v drugih sklonih, kakor v jedn. mest. **кажштенъ сж** (od **каѣти сѣ**, paenitere); v množ. rod. **вѣвѣжштенчъ** namesto **-ничъ**; v množ. daj. **несъшенмъ**, **имжштенмъ** namesto **-нимъ**.

§ 114. V jedn. rod. in daj. moškega in srednjega spola se nahajajo v spomenikih tri oblike druga zraven druge: **добраго**, **добраго**, in **доброуѣмоу**, **доброуѣмоу**, **доброуѣмоу**. Razmerje med oblikami je pri raznih spomenikih različno. Dočim je pri nekterih (marij., asem., euch.) v rod. navadna oblika na **-лаго** in v daj. na **-оуѣмоу**, imajo drugi spomeniki (cloz. in sav.) skoro le **-аго** in **-оуѣмоу**. Prvotne oblike na **-ако** in **-оуѣмоу** se nahajajo le v zogr., psalt. in deloma tudi v marij. Jako redka je oblika na **-оуѣмоу**.

V jedn. mest. poznajo **добрѣкъмъ** skoro vsi spomeniki, prilikovani **добрѣѣмъ** pa le supr., kjer je ta oblika navadna; sicer še nahajamo **добрѣкъмъ** (**добрѣкъмъ**) in skrčeni **добрѣкъмъ** po naših spomenikih. V euch. in v sav. imamo skoro izključno le skrčeni **-ѣкъмъ**.

Namesto **добѣкъмъ** v jedn. mest. se nahaja le prilikovani **добѣкъмъ**.

§ 115. V ženskem orod. jedn. se glasi prvotna sestavljena oblika: **ДОВРЖИЖ** iz kračjega orod. (§ 65.) **ДОВРЖ+ИЖ**. V spomenikih se nahaja redkoma, izvzemši supr. (okoli 20 krat). Na njeno mesto je zgodaj stopila oblika **ДОВРОИЖ**, t. j. imenska in sestavljena sklanja sta se izjednačili.

ОРОМВА. Redkoma imajo zaimena sestavljene-oblike; na pr. **ТНИ** zraven **ТН**; **ТЫИ** zraven **ТЫ**; **ТАКЫИ** zraven **ТАКЫ**; **КДИИИЖ** se sklanja v pomenu unus po zaimenski, **КДИИИИ**, unus, po sestavljeni sklanji.

B. Sprega.

I. O tvorbi glagolskih oblik.

§ 116. Pri glagolskih oblikah razločujemo sedanjikovo in nedoločnikovo deblo. V obliki **НЕСЕ-МЪ, ДВНГНЕ-ТЕ** je **НЕСЕ-, ДВНГНЕ-** sedanjikovo, v **НЕС-ТИ, ДВНГНЖ-ТИ** je **НЕС-, ДВНГНЖ-** nedoločnikovo deblo. Sedanjikovo deblo se tvori z nastavkom **ε (о)**, ki se navadno pritika na nedoločnikovo deblo in se osnovni samoglasnik (thematischer Vocal) imenuje. Sedanjikovo deblo brez nastavka **ε** imajo le še glagoli **КЕМЪ** (sem), **ДАМЪ, ВЪМЪ, БМЪ** (jēm, jēsti).

Na podlagi nedoločnikovega debela se deli slovanski glagol v šest vrst.

- I. korenska vrsta brez vrstne spona: **НЕС-ТИ, БИ-ТИ;**
- II. nedol. deblo z vrstno spono **НЖ:** **ДВНГНЖ-ТИ;**
- III. " " " " " **ѣ:** **ОУМѢ-ТИ; ТРХПѢ-ТИ;**
- IV. " " " " " **и:** **ХВАЛИ-ТИ;**
- V. " " " " " **а:** **ДѢЛА-ТИ; БЪРА-ТИ;**
- VI. " " " " " **ова:** **КОУНОКА-ТИ.**

Nedoločnikovo deblo je ali glagolski koren sam, na pr. v I. vrsti, ali pa se izvaja z vrstnimi sponami iz korena ali iz imenskega in glagolskega debela. Glagole iz korena izvedene imenujemo prvotne, izimenske in izglagolske pa drugotne glagole.

Vše glagolske oblike se tvorijo a) iz sedanjikovega, in b) iz nedoločnikovega debela. Na deblo se pritikajo priponke, ki izražajo osebe, značijo naklon, ali zaznamujejo čas in deležja.

Iz sedanjikovega debela imamo 1. sedanjik, 2. velevnik, 3. nedovršilnik (imperpekt), 4. deležnik tvorno-sedanji, 5. deležnik trpno-sedanji.

Iz nedoločnikovega debbla se tvorijo 1. dovršilnik (aorist), 2. deležnik tvorno-pretekli I, 3. deležnik tvorno-pretekli II, 4. deležnik trpno-pretekli, 5. nedoločnik, 6. namenilnik.

Prve imenujemo sedanjikove, druge pa nedoločnikove oblike.

a) *Oblike iz sedanjikovega debbla.*

1. Sedanjik.

§ 117. Sedanjik se tvori iz sed. debbla in polnih osebnih končnic. Sed. deblo se glasi v 1. jedn. in 3. množ. osebi na **o**: **несо-**, v drugih na **е**: **несе**; prim. *λέγω, λέγουσι* (iz *λέγουτι*), in *λέγε-τε*, lat. *lego, legunt, in legi-fis*.

Osebnice končnice so polne in tope, t. j. prvotne in drugotne. Polne imamo v sedanjiku, tope v velevniku in dovršilniku Razlika med polnimi in topimi osebnimi končnicami se nahaja le v jednini in v 3. množ. osebi.

Jedn. 1. -мь	-m,	Dvoj. -ѣ	Množ. -мъ
2. -си (-ши),	-s,	-та	-те
3. -тъ	-t,	-те	-тъ, -тѣ.

Jedn. 1. кс-мь: несж	Dvoj. несе-ѣ	Množ: несе-мъ
2. к-си: несе-ши	несе-та	несе-те
3. кс-тъ: несе-тъ	несе-те	несжтъ

ОПОМБА. Polna končnica 1. jedn. osebe **-мь** se je ohranila pri glagolih **ксмь, дамь, вѣмь, кмь**. Pri drugih glagolih se je **m** s predstojčim **o** stopil v nosnik **ж**: **несж** iz *neso-m, neso-мь*. — Končnica 2. jedn. osebe je pri navedenih štirih glagolih **-си**, pri ostalih **-ши** (iz *hi* po § 40., to pa iz *si*, ker prehaja *s* med samoglasnikoma v *h*). — Končnica 3. jedn. osebe je **-тъ** namesto prvotnega **-тъ** (*-ti*). Pred zaimenom **и** (*eum*) se krepi včasih **ъ** v **ы**, ali pa pretvori v **о**; na pr. **прославити-и**; **извенти-и** (gl. § 26. in 27.). Končnica **-тъ** tudi večkrat odpade, zlasti v supr.; na pr. **вжде** namesto **вждетъ** (gl. § 22. b.).

V dvojini je končnica **-ѣѣ** za 1. in **-та** za 2. osebo v vseh naših spomenikih; v 3. osebi imamo zraven prvotnega **-те** tudi **-та** (iz 2. osebe) in nekekrati celó **-тѣ** (po vplivu dvoj. im. žensk. in sred. spola: **гладѣѣ**, **лѣтѣѣ**, kakor v nsl.). Med panonskimi spomeniki imajo le **-те** marij., cloz., psalt., zogr. in asem. (v zadnjih dveh so redke izjeme na **-та**); **-те** in **-та** rabita euch. in sav.; izključno **-та** pa ima supr. (jako redko **-те** in nekekrati **-тѣ**).

Končnica 1. množ. osebe **-мъ** se krepi včasí v **-мъмъ**: **нма-мъмъ**, pred zaimenom **и** (eum) pa se tudi pretvarja v **-мо**: **оуби-ѡмо-и**. — V 2. množ. osebi je **-те**, v 3. **-нтъ** (namesto prvotnega **-нтъ**), ki se s predstoječim *o* veže v **-жтъ**: **несжтъ** = neso-нтъ. Redkoma odpade končni **-тъ**: **начьнж** namesto **начьнжтъ**; **сж** namesto **сжтъ**, kakor v nsl.

2. Velevník.

§ 118. Stsl. velevník, ki odgovarja optativu sorodnih jezikov, tvori se iz sed. debla, naklonila *i* in osebnih končnic v topi obliki; na pr. neso-i-te = **несѣте**, nsl. nesite, prim. *φέρο-ι-τε*. V 2. in 3. jedn. osebi odpade po § 59. topa končnica *s*, *t*, in končni **ѣ** se izpremeni v **и**. V dvojini in množini stoji 2. oseba tudi za 3.

Jedn. 1. —	Dvoj. несѣ-ѣѣ	Množ. несѣ-мъ
2. неси	несѣ-та	несѣ-те
3. неси	(несѣ-та)	(несѣ-те)

3. Nedovršilnik.

§ 119. Nedovršilnik (imperfekt) se tvori iz sedanjikovega (z nastavkom **ѣ** ojačenega), pri nekterih glagolih (vrsta III., V., VI.) iz nedoločnikovega debla, kteremu se pritika časovno znaniło **-ѡхъ** (**-ахъ**) z osebno končnico v topi obliki. **-ѡхъ** je najbrž nedovršilnikova oblika pomožnega glagola **есмъ**: **ѡхъ** (**ѣхъ**) = jěhъ, iz *ěsъ*, *ěsom* (*s* prehaja med samoglasnikoma v *h*). Tope končnice v jednini *m*, *s*, *t* odpadejo; tako tudi v 3. osebi

množ. *t* od *-nt*, *n* pa se zveže z *o* v nosnik **ж**. Na pr. 1. **несѣ-ѡхъ** (**несѣѣхъ**), navadno brez *j*: **несѣахъ**, iz nesě-jahom; 2. **несѣаше** iz nesě-jahes (*h* pred *ε* v **ш**, končni *s* pa odpade); **печаахъ**, **можаахъ** od pek-, mog-, ker se goltniki pred **ѣ** po § 40. izpremenijo v nebnike, in pri tem prestopi **ѣ** v **а**. Iz nedol. deblo **горѣ-**, **дѣла-** (**горѣти**, **дѣлати**) se glasi nedovršilnik **горѣ-ахъ**, **дѣла-ахъ**.

Jednina.	Dvojina.	Množina.
1. несѣахъ	несѣаховѣ	несѣахомъ
2. несѣаше	несѣ-ашета, -аста	несѣ-ашете, -асте
3. несѣаше	несѣ-ашете, -асте	несѣахъ

Skupina **-ѣа** in **-аа** se lahko skrči v **ѣ** in **а**: **несѣхъ**, **горѣхъ**; **печахъ**, **дѣлахъ**. Zogr., marij. in asem. imajo večjidel neskrčene, cloz., psalt., euch. in supr. rabijo obojne, sav. pa samo skrčene oblike.

V 2. in 3. dvoj. in 2. množ. osebi imamo oblike na **-ашета**, **-ашете** in na **-аста**, **-асте**; zadnje so brez veznega samoglasnika, kakor v dovršilniku (aoristu). Daljša oblika na **-ашета**, **-ашете** je navadna le v zogr. in marij.; v asem., supr. in cloz. je jako redka, psalt., euch. in sav. pa je ne poznajo.

4. Tvorno-sedanji deležnik.

§ 120. Priponka tvorno-sedanjega deležnika je *-nt*, ki se pritika na deblo z nastavkom **о**: **несо-**, pri glagolih III. 2 in IV. vrste na deblo **трзпн-**, **хвалн-**. Iz *neso-nt*, *bijo-nt*, *hvali-nt* postane po odpadlem *t* jedninski imenovalnik **несѣ**, po mehkih soglasnikih **ениа**, in **хвалаа**, rod. **несѣшта**, **ениѣшта**, **хвалаашта** (glej § 95. in 96.).

5. Trpno-sedanji deležnik.

§ 121. Priponka trpno-sedanjega deležnika je *-мъ*, ki se pritika na deblo **несо-**, pri glagolih III. 2 in IV. vrste na deblo

ТРЪПН-, ХВАЛН-. Na pr.: НЕСО-МЪ, НЕСО-МА, НЕСО-МО; БИК-МЪ;
 ТРЪПН-МЪ, ХВАЛН-МЪ; prim. λέγόμενος, lat. alumnus.

b) *Oblike iz nedoločnikovega debla.*

1. *Dovršilnik.*

§ 122. Dovršilnik (aorist) je dvojen, α) prosti, in β) sestavljeni.

α) *Prosti dovršilnik.*

Oblike prostega dovršilnika se tvorijo iz debela z nastavkom ε (ο): **НЕСЕ-** (**НЕСО-**) in iz topih osebnih končnic. Deblo **НЕСО-** stoji pred *m, v, n*, t. j. v 1. osebi vseh števil in v 3. osebi množ.; prim. grški krepki dovršilnik: ἔ-λιπο-ν iz ἔ-λιπο-μ, ἐλίπο-μεν, ἔλιπο-ν iz ἔλιπο-ντ. Isto razmerje med nastavkoma ε in ο je bilo prvotno tudi v sedanjiku; a v razloček dovršilnikove in sedanjikove oblike se je v 1. dvoj. in množ. osebi sedanjikovi utrdila oblika: **НЕСЕ-ВЪѢ**, **НЕСЕ-МЪ**. Prosti dovršilnik imajo le glagoli I. in II. vrste, katerih koren se končuje na soglasnik.

Jednina.	Dvojina.	Množina.
1. НЕСЪ (iz neso-m)	НЕСО-ВЪѢ ,	НЕСО-МЪ
2. НЕСЕ (, nese-s)	НЕСЕ-ТѦ	НЕСЕ-ТЕ
3. НЕСЕ (, nese-t)	НЕСЕ-ТЕ	НЕСЪ (iz neso-nt).

β) *Sestavljeni dovršilnik.*

§ 123. Sestavljeni dovršilnik se tvori iz korena ali nedoločnikovega debela in iz časovnega znanila s topimi osebnimi končnicami. Časovno znanilo, ki je sorodno pomožnemu glagolu **НЕСМЪ**, glasi se z osebnimi končnicami v starejši in mlajši obliki takó-le:

Jedn. 1. -съ , -хъ	Dvoj. -совѣ , -ховѣ	Množ. -сомъ , -хомъ
2. -ss , —	-ста	-сте
3. -st , —	-сте	-ца , -ша (§ 40.)

V stsl. jeziku se prvotni *s* rad izpreminja v *h*, zlasti med samoglasnikoma. Tako se tudi časovno znanilo **-с-** v dovršilniku

med samoglasnikoma rado pretvarja v **-χ-**, pred soglasniki pa ostaja neizpremenjeno.

Sestavljeni dovršilnik je tedaj dvojen: I. dovršilnik s priponko **-cz**, II. dovršilnik s priponko **-χz**.

I. Sest. dov. s priponko **-cz** tvorijo glagoli s korenem, na soglasnik se končujočim. Končni soglasnik se priliči naslednjemu **-cz** in odpade (§ 58. a); ob jednom se podaljša korenski samoglasnik, in sicer **ε** v **ϕ**, **ο** v **α**, **υ** v **η** (§ 33. 2); na pr. **ηϕcz** iz **nēs-sť** (nes-som); **βacz** iz **bod-sť**; **χucz** iz **čťt-sť**. Soglasnik **m**, **n** se veže s korenskim samoglasnikom v nosnik: **πacz** iz **ρn-sť**. Prim. *ἔλυσα, ἤγγειλα*.

Jedn. 1. ηϕcz	Dvoj. ηϕcovϕ	Množ. ηϕcomz
2. ηα (ηatz)	ηϕστα	ηϕστε
3. ηα (ηatz)	ηϕστε	ηϕσα

Jedn. 2. in 3. oseba se nahaja le pri korenih na **n**, **m**; na **ηα, ηα** se rada pritika sedanjikova končnica **-tz**. Tako tudi **σαtz** v pomenu *φησίν*, inquit (v cloz., psalt. in supr.).

II. Sest. dov. s priponko **-χz** imajo glagoli, katerih nedoločnikovo deblo se končuje na samoglasnik (tudi **ρz**); na pr. **βηχz**, **ποβρχz** ali **ποβρϕχz**, **δϕλαχz** od **βη-τι**, **ποβρχ-τι**, **δϕλα-τι**.

Jedn. 1. βηχz	Dvoj. βηχovϕ	Množ. βηχomz
2. βη (βηtz)	βηστα	βηστε
3. βη (βηtz)	βηστε	βησα

V 2. in 3. jedn. osebi se nahaja zraven **βη**, **ποβρχz**, **ποβρϕ** tudi **βηtz**, **ποβρχtz**, **ποβρϕtz** s sedanjikovo končnico **-tz**.

Čestokrat se menjavajo v naših spomenikih oblike na **-cz** in **-χz**; na pr. **πacz** in **παχz**; **χισα** in **χισα** od **χς-τι**; **βϕσα** in **βϕσα** (iz **vēd-sť**) od **βς-τι**; **πρηνσα** in **πρηνσα** od **πρην-τι**. Vedno pa **ρϕχz**, a ne **ρϕcz**, (iz **rēk-sť**) od **ρϕστι**, in tako sploh pri korenih na goltnike.

Sest. dov. na $-x\zeta$ tvorijo tudi glagoli I. in II. vrste, katerih koren se končuje na soglasnik, izvzemši one na *m, n*. Časovno znanilo $-x\zeta$ se pritika korenu z veznim samoglasnikom *o*. Jedninska 2. in 3. oseba se nadomešča s prostim dovršilnikom.

Jedn. 1. HECOXZ	Dvoj. HECOXOBŦ	Množ. HECOXOMZ
2. (HECE)	HECOCTA	HECOCTE
3. (HECE)	HECOCTE	HECOIIIΔ

Na mesto starejših dovršilnikovih oblik: **BEΔZ**, **EŦCZ** ali **EŦXZ** je stopil dovršilnik **BEΔOXZ**, kateri je napósled prve oblike popolnoma izpodrinil. V panonskih spomenikih je razmerje različno. Dočim marij. in psalt. ne poznata oblike **BEΔOXZ**, je v supr. skoro ta jedina v rabi; ostali spomeniki imajo vse dovršilnikove oblike drugo zraven druge; vendar so oblike **BEΔOXZ** v sav., **EŦCZ** v asem. najbolj priljubljene.

2. Tvorno-pretekli deležnik I.

§ 124. Tvorno-pret. del. I. se tvori iz nedoločnikovega debla s priponko $-z\zeta$ po soglasnikih, s priponko $-ez\zeta$ po samoglasnikih; na pr. **HECZ** iz *nes-zs*; **BIHEZ** iz *bi-vzs*. Pri glagolih IV. vrste se pritika $-z\zeta$ in $-ez\zeta$; na pr. **XBAAZ** iz *hvali-zs*, *hvaljzs*, in **XBAAHEZ** iz *hvali-vzs* (§ 97.).

3. Tvorno-pretekli deležnik II.

§ 125. Tvorno-pret. del. II. se tvori s priponko $-az$, $-aa$, $-ao$, ki se priklepa nedoločnikovemu deblu; na pr. **HEC-AZ**, **HEC-AA**, **HEC-AO**. Ta deležnik izraža s pomožnim glagolom **HECMA** pretekli čas.

4. Trpno-pretekli deležnik.

§ 126. Priponka trpno-pret. deležnika je $-nz$ ali $-tz$, ki se pritika nedoločnikovemu deblu. a) Pri deblih na samoglasnik *a* in *Ŧ* se priklepa $-nz$ brez veznika: **ΔŦAA-NZ**, **TPZŦŦ-NZ**. Pri

debljih na soglasnik ali na **и** in **ы** se pritika **-нх** z veznim samoglasnikom **е**; na pr. **нес-е-нх**; **внхнх** (**вн-ти**); **крхенх** (**крх-ти**); **хвалхнх** (**хвали-ти**).

b) Priponka **-тх** se pritika deblom, ki se končujejo na **и**, **р**, ali na **и**, **ѣ**; na pr. **пѣтх** iz **рѣп-ѣ**; **внтх**, **пѣтх**; **трхтх** zraven **сх-тхр-е-нх**.

ОРОМВА. Iz trpno-pret. deležnika se tvori s priponko **-ѣк**, **-нѣ** glagolnik: **дѣланѣк**, **трхпѣннѣ**, **распѣтѣк**.

5. in 6. Nedoločnik in namenilnik.

§ 127. Nedoločnikova priponka je **-ти**, namenilnikova **-тх**, ki se pritikata neposrednje na koren, ali pa z vrstnimi sponami (gl. § 116.) na koren ali na imensko in glagolsko deblo; na pr. **нес-ти**, **нес-тх**; **решти** (§ 46.), **решѣ** (§ 48.); **двнхнх-ти**, **двнхнх-тх**; **дѣла-ти**, **дѣла-тх**.

II. Sprega po glagolskih vrstah.

I. Korenska vrsta.

§ 128. Nedoločnikovo deblo je v I. vrsti jednako glagolskemu korenu. Po končnem korenskem glasniku se deli I. vrsta v sedem razredov. Koren se končuje na soglasnik: 1. **с**, **з**; 2. **д**, **т**; 3. **в**, **п**, **в**; 4. **к**, **г**, **х**; 5. **м**, **н**; 6. **р**, **л**; in 7. na samoglasnik **а**, **ѣ**, **и**, **ы**, **оу**.

1. Sičniški razred.

a) Sed. deblo **нес-**, **несо-**.

Sedanjik.

Jedn. 1. несж	Dvoj. несевѣ	Množ. несемх
2. несешн	несета	несете
3. несетх	несете	несжтх

Velevník.

Jedn. 1.	—	Dvoj. несеѣѣ	Множ. несеѣмъ
2.	неси	несеѣта	несеѣте
3.	неси	несеѣта	несеѣте

Nedovršilnik.

Jedn. 1.	несеѣхъ	Dvoj. несеѣховѣ	Множ. несеѣхомъ
2.	несеѣше	несеѣшета	несеѣшете
3.	несеѣше	несеѣшете	несеѣхъ

ОПОМБА. Zraven несеѣшета in несеѣшете imamo tudi oblike несеѣаста in несеѣасте (glej § 119.).

Deležnik tvorno-sedanji несеѣ, rod. несеѣшта; trpno-sed. несеѣ-мъ, -ма, -мо.

b) Nedol. deblo несе-.

Prosti dovršilnik.

Jedn. 1.	несѣ	Dvoj. несеѣѣ	Множ. несеѣмъ
2.	несѣ	несѣта	несѣте
3.	несѣ	несѣте	несѣѣ

Sestav. dov. I.

Jedn. 1.	неѣсѣ	Dvoj. неѣсеѣѣ	Множ. неѣсеѣмъ	отъ неѣсѣѣ
2.	—	неѣсѣта	неѣсѣте	(-неѣсѣѣ)
3.	—	неѣсѣте	неѣсѣѣ	отъ неѣсѣѣ

Sestav. dov. II.

Jedn. 1.	несѣхъ	Dvoj. несеѣховѣ	Множ. несеѣхомъ
2.	(несѣ)	несѣста	несѣсте
3.	(несѣ)	несѣсте	несѣшѣ

Deležnik tvorno-pret. I. несеѣ, rod. несеѣшѣ; II. несеѣ, -а, -о; trpno-pret. несеѣшѣ, -а, -о.

Nedol. несеѣти; nam. несеѣтъ.

Taki koreni so v glagolih несеѣѣ, несеѣти; трѣсеѣѣ, трѣсеѣти; веѣсеѣѣ, веѣсеѣти (po § 57. namesto веѣсеѣ-ти) veho; грѣсеѣѣ, грѣсеѣти itd. Zlogotvorni рѣ, лѣ se jači v nedol. v рѣѣ, лѣѣ: отъверѣсеѣти

iz **отъврѣз-ти** aperio; **мѣсти** iz **мазѣ-ти**. Del. **trpno-pret.** **отъврѣзѣнѣ** in **отъврѣзѣтѣ**.

2. Zobniški razred.

§ 129. Na pr. **ведѣж**, **вести** iz **ved-ti** (po § 57. op.); **водѣж**, **востѣ**; **градѣж**, **градѣсти**; **метѣж**, **местѣ** *verto*; **плетѣж**, **плетѣсти**; **цвѣтѣж**, **цвѣсти** (po § 33. 4.); **чѣтѣж**, **чѣсти**; **садѣж**, v *nedol.* **сѣсти** (*deblo сѣд-*).

Sprega je navadna po vzgledu **несѣж**, **нести**.

a) Sed. **ведѣж**, **ведѣши** itd.; vel. **ведѣи**; *nedov.* **ведѣахѣж**; *del. sed.* **ведѣмъ**, *rod.* **ведѣжшѣ**; **ведѣомъ**.

b) Prosti *dov.* **ведѣж**; *sest. dov. I.* **вѣсѣж** (iz **ved-sѣ**, § 123.); *sest. dov. II.* **ведѣохѣж**; *del. pret. I.* **ведѣж**, *rod.* **ведѣжшѣ**; *II.* **ведѣж**, **плетѣж** (iz **вед-ахѣ**, **плет-ахѣ** po § 58. e); *trpno-pret.* **ведѣнѣж**.

ОРОМВА. *Nedol. deblo град-* tvori (*samo nedol.*) **градѣсти**; *druge oblike* so od *debla ид-* in **шѣд-**. *Glagol идѣж*, **идѣши**, *glasi se v nedol.* **итѣ** od *korena i*; *prosti dov.* **идѣж**, *sest. dov. II.* **идѣохѣж**. *Del. tvorno-pret. I.* **шѣдѣж**, *rod.* **шѣдѣжшѣ**; *II.* **шѣдѣж**, **шѣло**, **шѣло** (iz **šyd-lѣ**). — (*Koren ид-*, *vehi*, tvori *sed.* **идѣж**, *vel.* **идѣи**, *nedov.* **идѣахѣж**; *dov.* **идѣж** in **идѣохѣж**; *del. tvorno-pret. I.* **прѣ-ивѣж** in **ивѣахѣж** od **и-** in **ивѣа-**; *nedol.* **ивѣитѣ**.)

3. Ustniški razred.

§ 130. Na pr. **грѣвѣж**, **грѣти** (po § 58. b) *fodio*; **длѣвѣж**, **длѣвѣсти** (v *poznejših spomenikih* se *vriva c*); **зѣвѣж**, **зѣвѣсти**; **тѣвѣж**, **тѣти**; **жнѣвѣж**, **житѣ**; **плѣвѣж**, **плѣти**; **шнѣвѣж**, **шнтѣ**; **чрѣвѣж**, **чрѣти** iz **чрѣвѣ-ти** (*рѣ* se je ojačil v **рѣ**).

Sprega je navadna: a) **грѣвѣж**; **грѣви**; **грѣвѣахѣж**; **грѣвѣмъ**, *rod.* **грѣвѣжшѣ**; **грѣвѣомъ**; — b) **грѣвѣж**, **грѣсѣж** (iz **grѣb-sѣ**) in **грѣвѣохѣж**; **грѣвѣж**, *rod.* **грѣвѣжшѣ**; **грѣвѣахѣж** (*pred -ахѣ* odpade **в**: *tedaj* **жнѣахѣж**, **плѣахѣж**, **шнѣахѣж**); **грѣвѣнѣж**.

4. Goltniški razred.

§ 131. Na pr. ПЕКЖ, ПЕШТИ po § 46., nsl. pečem, peči; РЕКЖ, РЕШТИ; ТЕКЖ, ТЕШТИ; ЛАКЖ, ЛАШТИ flecto (prim. nsl. slók); СѢКЖ, СѢШТИ; ЖЕГЖ, ЖЕШТИ uro; МОГЖ, МОШТИ; САГЖ, САШТИ; ВЛЗКЖ, ВЛѢШТИ (рз, лз se krepita v nedol. v рѣ, лѣ), tudi ПРИВЛѢКЖ, ПРИВЛѢШТИ; ТАКЖ, ТАѢШТИ; ВРЗГЖ, ВРѢШТИ, nsl. vržem, vreči; ВРЗХЖ, ВРѢШТИ trituro (prim. nsl. vršaj); ЛАГЖ, ЛЕШТИ (s prostim ε).

Pri spregi je pomniti, da se goltniki pred ε in pred ѣ (= ē) v nedov. pretvarjajo v neblike (po § 40.), pred и in ѣ (= oi) v vel. pa v sičnike (po § 42.). Za neblike se ѣa izpreminja v ѡa (aa): ПЕЧААХЪ, МОЖААХЪ, ВРЪШААХЪ iz pekēahъ itd. Pri korenih ПЕК, РЕК, ТЕК, ЖЕГ se slabi v vel. ε v ѡ: ПЪЦИ. V sest. dov. stoji -ХЪ nam. -СЪ pri korenih na goltnike; tedaj РѢХЪ, ТѢХЪ, ВЛѢХЪ, СѢХЪ, ЛАХЪ; ЖАХЪ.

a) Sed. jedn. 1. ПЕКЖ, 2. ПЕЧЕШИ, 3. ПЕЧЕТЪ; dvoj. 1. ПЕЧЕВѢ itd., množ. 3. ПЕКЖТЪ.

Vel. jedn. 2. 3. ПЪЦИ; dvoj. 1. ПЪЦѢЕѢ itd.

Nedov. 1. ПЕЧААХЪ, 2. 3. ПЕЧААШЕ itd.

Del. sed. ПЕКЪ, rod. ПЕКЖШТА; ПЕКОМЪ.

b) Prosti dov. jedn. 1. ПЕКЪ, 2. 3. ПЕЧЕ; dvoj. ПЕКОВѢ, ПЕЧЕТА, ПЕЧЕТЕ; množ. ПЕКОМЪ, ПЕЧЕТЕ, ПЕКЖ.

Sest. dov. 1. РѢХЪ, dvoj. РѢХОВѢ, РѢСТА, -Е; množ. РѢХОМЪ, РѢСТЕ, РѢША.

Sest. dov. II. jedn. ПЕКОХЪ, (ПЕЧЕ); dvoj. ПЕКОХОВѢ itd.

Del. pret. I. ПЕКЪ, rod. ПЕКЪША; II. ПЕКАЪ; ПЕЧЕНЪ.

Nedol. ПЕШТИ; nam. ПЕШТЬ.

5. Nosniški razred.

§ 132. Na pr. ЖЪМЖ, ЖАТИ (iz ЖЪМ-ТИ § 30.), nsl. o-žmem, o-žéti; НМЖ, НАТИ, nsl. jamem, jéti; ВЪЗЪМЖ, ВЪЗАТИ; КЪНЖ, КАТИ; ПЪНЖ, ПАТИ; ТЪНЖ, ТАТИ scindo (prim. nsl. tnalo);

ДЪМЖ, ДЖТИ flare (nsl. nadut, aufgeblasen); ЖАТИ se glasi v sed. ЖЪНЖ, nsl. žanjem, žėti.

Deblo им- iz jьm, ѣm (po § 36. 4) se glasi v sestavi ѡм: ВЪЗ-ѡМЖ, ВЪН-ѡМЖ, СЪН-ѡМЖ, ОБ-ѡМЖ, ИЗ-ѡМЖ, pa tudi им: ПОИМЖ, ПРИИМЖ; v nedol. ВЪЗАТИ, ПРИАТИ itd. Korenski ѡ odpade včasí, ali se pa v ѣ izpremeni; na pr. vel. ВЪЗМИ in ВЪЗЕМИ. Del. tvorno-pret. I. ВЪЗѡМЖ, ВЪЗЕМЖ in ПРИИМЖ.

Sprega je navadna: a) ПЪНЖ, ПЪНЕШИ; ПЪНИ, ПЪНѢЕѢ; ПЪНѢАХЪ; ПЪНЫ, rod. ПЪНЖШТА; ПЪНОМЪ.

b) Sest. dov. I. ПАСЪ in ПАХЪ, ПА (ПАТЪ gl. § 123.); ПАСОВѢ in ПАХОВѢ, ПАСТА, -ѣ; ПАСОМЪ in ПАХОМЪ, ПАСТЕ, ПАСА in ПАША. Del. pret. I. ПЪНЪ, rod. ПЪНЖША; II. ПАЛЪ; trpno-pret. ПАТЪ. Nedol. ПАТИ, nam. ПАТЪ.

6. Jezikovski razred.

§ 133. Na pr. ВЪРЖ, ВРѢТИ zraven ВРЪТИ (рѣ in лѣ se krepita v nedol. čestokrat v рѢ, лѢ) claudio; ЖЪРЖ, ЖРѢТИ (ЖЪРѢТИ) in ЖРЪТИ sacrifico; МЪРЖ, МРѢТИ (МЪРѢТИ) in МРЪТИ; ПЪРЖ, ПРѢТИ fulcio; СТЪРЖ, СТРѢТИ sterno, extendo; ТЪРЖ, ТРѢТИ.

МАѢТИ se glasi v sed. МЕАЖ, МЕАКШИ; nedov. МЕАШАХЪ; ДО-ВАѢТИ, v sed. ДО-ВЪАЖ, 3. os. ДО-ВЪАКТЪ (ДОВЪАЕТЪ) sufficit.

Zraven pisave ВЪРЖ, МЪРЖ, ЖЪРЖ se nahaja tudi ВРЖ, МРЖ, ЖРЖ itd., kakor zraven ЖРѢТИ čestokrat mlajši ЖЪРѢТИ.

Sprega je navadna: a) ЖЪРЖ (ЖРЖ), ЖРЕШИ; ЖЪРИ (ЖРИ); ЖРѢАХЪ (ЖРѢАХЪ); ЖРЪЫ (ЖРЫ), rod. ЖРЖШТА; ЖРОМЪ (ЖРОМЪ).

b) Sest. dov. od nedol. debbla ЖРѢ- in ЖРЪ- (ЖРѢ-ТИ, ЖРЪ-ТИ): 1. ЖРѢХЪ, 2. 3. ЖРѢ (ЖРѢТЪ, § 123.); dvoj. ЖРѢХОВѢ, ЖРѢСТА, -те; množ. ЖРѢХОМЪ, ЖРѢСТЕ, ЖРѢША; ali ЖРЪХЪ, ЖРЪ; ЖРЪХОВѢ, ЖРЪСТА itd. Del. pret. I. ЖЪРЖ (tudi

ε nam. ѡ: оумѣрѣ), rod. жърѣша; II. жрѣлѣ; trpno-pret. жърѣнѣ (жрѣнѣ) in жрѣтѣ.

Prosti dov. se je ohranil v 3. osebi jedn.: отъре, сътъре.

7. Samoglasniški razred.

§ 134. Na pr. знаѣж, знати; грѣѣж, грѣѣти; дѣѣж, дѣѣти in дѣѣти po V. 4; зрѣѣж, зрѣѣти maturesco; сѣѣж, сѣѣти in сѣѣти po V. 4; пѣѣти, v sed. поѣж; вѣѣж in вѣѣж (§ 27.), вѣти; взпѣѣж in взпѣѣж, взпѣти; крѣѣж, крѣѣти; мѣѣж, мѣѣти; коуѣж (in коѣж), коуѣти; плоуѣж (in плоѣж), плоуѣти; рюѣж (in рѣѣж, iz rjova), рюѣти; чоуѣж, чоуѣти intelligo; об-оуѣж, об-оуѣти.

Sprega je navadna: a) Sed. вѣѣж, вѣѣши itd. Nedov. вѣѣахѣ (iz bijěahъ § 48. 2), вѣѣашѣ itd. Del. sed. вѣѣа, rod. вѣѣшѣта; вѣѣмѣ. — b) Dov. вѣѣхѣ, вѣ (вѣтѣ, § 123.). Del. pret. I. вѣѣахѣ, rod. вѣѣахѣ; II. вѣѣахѣ; trpno-pret. вѣѣахѣ in вѣтѣ.

Velevnik ima v dvojini in množini dvojno obliko:

Jednina.	Dvojina.	Množina.
1. —	вѣѣѣѣ, вѣѣѣѣ	вѣѣѣѣ, вѣѣѣѣ
2. вѣѣ	вѣѣѣѣта, вѣѣѣѣта	вѣѣѣѣѣѣ, вѣѣѣѣѣѣ
3. вѣѣ	вѣѣѣѣта, вѣѣѣѣта	вѣѣѣѣѣѣ, вѣѣѣѣѣѣ

Vel. вѣѣ, ki se piše v naših spomenikih vedno вѣѣ, je iz starejšega вѣѣ = biji. V dvoj. in množ. so вѣѣѣѣ, вѣѣѣѣ prvotne oblike iz bijěvč, bijěmъ; вѣѣѣѣ, вѣѣѣѣ (v spom. pi-sano вѣѣѣѣ, вѣѣѣѣ) so skrčene po vplivu jedninske oblike вѣѣ.

ОРОМВА. V sedanjiku se prilikuje ак v аа (§ 35. 2); na pr. знаѣтѣ iz знаѣтѣ; знаѣтѣ iz знаѣтѣ. Namesto дѣѣѣтѣ, сѣѣѣтѣ, оуспѣѣѣтѣ imamo tudi дѣѣѣтѣ, сѣѣѣтѣ, оуспѣѣѣтѣ (razvitek ѣѣ-, ѣѣ-, ѣѣ-, ѣѣ, kakor v mestniku sestavljene sklanje § 114.).

Nedovr. вѣѣахѣ, поѣахѣ, крѣѣахѣ, чоуѣахѣ, krči se v поѣахѣ, крѣѣахѣ, чоуѣахѣ; le skrčene oblike imamo pri

зна-ти, сѣ-ти: знаахъ, сѣахъ (kakor od nedol. debla зна-, сѣ-). Dov. je знахъ, сѣхъ, крѣхъ, чоухъ.

V oblikah z -ѣj- se krepi ѣ v и: бѣж in вѣж; възпѣахъ in възпѣвахъ; вѣкнѣ in вѣкнѣ.

Del. trpno-pret. se tvori na -нѣ in -тѣ; na pr. зна-нѣ; вѣкнѣ in вѣтѣ; овоувѣнѣ (z veznim sogl. в); сѣкрѣвенѣ (ѣ se je razvezal v же) in сѣкрѣтѣ; оумѣвенѣ; одѣнѣ; вѣтѣ, лѣтѣ, пѣтѣ (priponka -тѣ je navadna pri deblih na и in ѣ).

(Koren дѣ tvori oblike od nedol. debla дѣ- in sedanjikovega дѣк-: дѣж, дѣкши itd.; razun tega se nahajajo oblike od podvojenega debla дежда- (iz dedje-) po V. 2: деждаж, деждаши itd. Namesto дѣ- stopi v nedoločnikovih oblikah tudi deblo дѣи- po V. 4, kakor сѣи- namesto сѣ-.)

Koren ста (стати) tvori sedanjikove oblike od debla станѣ- po II. vrsti: станж, станѣши itd.

Koren вѣ (отвѣтъ responsum, prim. nsl. svèt) ima v dov. отвѣ, respondit, in отвѣша; sicer se rabi отвѣштати po V. vrsti.

II. vrsta s spono нѣ.

§ 135. Glagoli II. ali нѣ-vrste so prvotni in drugotni (izimenski); na pr.

a) вѣгнѣ, вѣгнѣти; дѣхнѣ, дѣхнѣти; гаснѣ, гаснѣти; поманѣ, поманѣти memini (kor. мѣн); вѣкнѣ, вѣкнѣти disco (kor. ѣк § 36. 5); кланѣ, кланѣти.

b) оугрѣхнѣ, оугрѣхнѣти: глаухъ; охрѣмнѣ, охрѣмнѣти: хромѣ.

Sprega je pravilna: a) Sed. deblo денгнѣ-, денгнѣ-.

Sed. денгнѣж, денгнѣши, денгнѣтѣ itd.

Vel. денгнѣи, денгнѣѣѣ itd.

Nedov. денгнѣахъ, денгнѣашѣ itd.

Del. sed. денгнѣы, rod. денгнѣшта; денгнѣомѣ.

b) Nedol. deblo ДЕНГ- (brez vrstne spono kakor po I. 4) in ДЕНГНЖ-.

Prosti dov. ДЕНГЪ, ДЕНЖЕ; ДЕНГОВѢ itd., kakor ПЕКЪ I. 4.

Sest. dov. II. ДЕНГОУЪ, (ДЕНЖЕ), ДЕНГОУОВѢ itd.

Sestav. dovršilnik.

Jedn. I. ДЕНГНЖУЪ Dvoj. ДЕНГНЖУОВѢ Множ. ДЕНГНЖУОМЪ

2. ДЕНГНЖ ДЕНГНЖСТА ДЕНГНЖСТЕ

2. ДЕНГНЖ ДЕНГНЖСТЕ ДЕНГНЖША

Del. pret. I. ДЕНГЪ, rod. ДЕНГЪША; in ДЕНГНЖЕЪ, rod. ДЕНГНЖЕЪША.

Del. pret. II. ДЕНГЪЪ in ДЕНГНЖЪЪ.

Del. trpno-pret. ДЕНЖЕНЪ in ДЕНГНОВЕНЪ.

Nedol. ДЕНГНЖТИ (ne ДЕНШТИ); nam. ДЕНГНЖТЪ.

ОРОМВА. Pri glagolih, katerih koren se končuje na samoglasnik (ми-нж-ти), je možna le oblika dovršilnikova na -нжъ; na pr. минжъ, минж itd. Tako tudi le: минжеъ, минжъ. Pri korenih, na soglasnik se končujočih, so nedoločnikove oblike s priponko -нж- v najstarejših spomenikih sploh jako redke, najčešče v supr.

III. vrsta s spono ѣ.

1. razred.

§ 136. V 1. razred III. ali ѣ-vrste spadajo glagoli, kateri vrstno spono ѣ v sedanjikovem deblu ohranijo: оумѣж, оумѣти. Glagoli 1. razreda so večjidel izimenski; na pr. богатѣж, богатѣти; владѣж, владѣти dominor; желѣж, желѣти; жиеѣж, жиеѣти. Za nebniки stoji a nam. ѣ (§ 48., 2): воуѣж, воуѣти stulte ago (воуѣ stultus); ветзшаж, ветзшати antiquor (ветзъ antiquus); вззмжжаж, вззмжжати (мжж); обоубожаж, обоубожати; имѣж, имѣти (od glagola имж, ѣти).

Sprega je pravilna; le nedovršilnik se tvori od nedol. debbla.

a) Sed. deblo оумѣк-, umějo-.

Sed. оумѣж, оумѣкши, оумѣктъ itd.

Vel. 2. 3. оумѣй; v dvoj. in množ. оумѣйѣѣ, оумѣймъ.

Del. sed. оумѣа, rod. оумѣжшта; оумѣкмъ.

b) Nedol. deblo оумѣ-.

Nedov. оумѣахъ, оумѣаше itd.

Sest. dov. оумѣхъ, оумѣ; оумѣховѣ itd., kakor вихъ (§ 123. in 134.)

Del. pret. I. оумѣвъ, rod. оумѣвша; II. оумѣавъ; trpno-pret. оумѣивъ.

Nedol. оумѣти; nam. оумѣтъ.

ОРОМВА. Namesto -ѣк- imamo v marij. tudi -ѣа-; na pr. разоумѣатъ, разоумѣате namesto разоумѣктъ, разоумѣкте (glej § 134. op.).

Zraven pravilnih sedanjikovih in nedoločnikovih oblik od нмѣж, нмѣти nahajamo sedanjik: нма-мъ, -ши, -тъ; нма-еѣ, -та, -тѣ; нма-мъ, -тѣ, нмжтъ, in tudi: нмаамъ, нмааши itd. (iz imaje-мъ). Del. tvorno-sed. нмѣа, rod. нмѣжшта, in нмъ, rod. нмжшта.

2. razred.

§ 137. V 2. razred III. vrste spadajo glagoli, ki imajo v sedanjikovem deblu н nam. ѣ. Deblo тръпн- služi za vse sedanjikove oblike; le v 1. jedn. osebi sedanjikovi je deblo тръдіо-, kjer se *i* v *j* izpremeni in predstoječe soglasnike umehčuje. Iz prvotnega трърiа nastane трърjа, in iz tega тръпнж; vidiā — vidiā — вѣждж. р, л, н se mehča v ѣ, ѡ, ѣ; т, д v шт, жд; п, в, в, м v пѡ, еѡ, еѡ, мѡ; з, с v ж, ш (§ 49. sl.). Nedovršilnik se tvori iz nedol. debbla.

a) Sed. deblo тръпн-, in тръпjo- (iz тръpio-).

Sed. Jedn. 1.	тpзпaлж	Dvoj. тpзпнeтѣ	Mнож. тpзпнмз
2.	тpзпншн	тpзпнтa	тpзпнтe
3.	тpзпнтз	тpзпнтe	тpзпнaтз

Vel. Jedn. 1.	—	Dvoj. тpзпнeтѣ	Mнож. тpзпнмз
2.	тpзпн	тpзпнтa	тpзпнтe
3.	тpзпн	тpзпнтa	тpзпнтe

Del. tvorno-sed. тpзпa, rod. тpзпaштa;

Del. trpno-sed. тpзпнмз.

b) Nedol. deblo тpзпѣ-.

Nedov. тpзпѣaхз, тpзпѣашe itd.

Sest. dov. тpзпѣхз, тpзпѣ; тpзпѣхoвѣ itd.

Del. pret. I. тpзпѣвз, rod. тpзпѣвзшa; II. тpзпѣaз; trpno-pret. тpзпѣнз.

Nedol. тpзпѣтн; nam. тpзпѣтз.

Glagoli 2. razreda so prvotni; na pr. боaлж, боaншн, боaѣтн; вэждж, вэдншн, вэдѣтн, nsl. bedim, beděti; внждж, вндншн, вндѣтн; еншж, еншншн, еншѣтн; ерзштж, ерзтншн, ерзтѣтн; штaждж, штaдншн, штaдѣтн, novoslov. štediti.

Za nebniки stoji v nedoločniku a namesto ѣ; na pr. бaлштж, бaлштншн, бaлштaтн, nsl. bliščim, bliščati; боaж, боaншн, боaтн cа, nsl. bojim, bati (iz bojati) se; дрзжж, дрзжншн, дрзжaтн; клaчж, клaчншн, клaчaтн; слъшж, слъшншн, слъшaтн; стoaж, стoaншн, стoaтн, nsl. stojim, stati (iz stojati); stanem, stati = cтанж, cтaтн).

OPOMBA. Koren cзн ima nedol. deblo cзнa-. Nedovrš. cзнaaxз, cзнaашe itd. Dov. cзнaxз, cзнa itd. Del. pret. I. cзнaвз; II. cзнaлз. Nedol. cзнaтн; nam. cзнaтз.

Sed. cзнaлж, cзнншн, cзннтз itd. Vel. cзнн. Del. sed. cзнa, rod. cзнaштa.

Koren хот, хзт ima nedol. oblike od хотѣ-тн (хзтѣ-тн), sedanjikove pa tvori po V. 2. vrsti od debla хоштѣ- (iz hotje-

hotie-). Sed. **χοштж**, **χοштешн** itd., a v 3. množ. osebi **χοштатж** (ne **χοштжтж**). Vel. **χοшти** itd. Del. sed. **χοта**, rod. **χοташта**.

горж, **горѣти** ima v sed. del. pravilno **гора**, rod. **горашта**, a tudi **ж**: **горжшта**.

IV. vrsta s spono и.

§ 138. Sedanjikove oblike nastajajo na isti način kakor pri glagolih III. vrste 2. razreda. Deblo **хвали-** služi v vseh sedanjikovih oblikah; le v 1. jedn. osebi sedanjikovi je deblo **hvalio-**, kjer se *i* v *j* izpremeni in predstoječe soglasnike umehčuje (gl. §. 137.).

Glagoli IV. vrste so drugotni (izimenski); na pr. **мышаж** (mehki soglasniki mehčajo predstoječe trde) — **мыслиши**, **мыслити**, nsl. mislim, misliti; **ворж**, **вориши**, **ворити**; **моштриж**, **мостриши**, **мострити**; **мждрж**, **мждриши**, **мждрити**, nsl. izmodriti; **кроштж**, **кротшиши**, **кротити**; **поуштж**, **поустиши**, **поустити**; **топаж**, **топиши**, **топити**; **грѣшж**, **грѣшиши**, **грѣшити**; **грожж**, **грозшиши**, **грозити**; **брож**, **брониши**, **бронити**.

Sprega je ista kakor pri glagolih III. vrste 2. razreda; nedovršilnik se tvori iz sedanjikovega debela.

a) Sed. **хвалаж**, **хвалиши**, **хвалитж** itd., 3. množ. **хвалаатж**. Vel. **хвали**, **хвалитѣ** itd.

Nedov. **хвалѣахъ** (iz **hvaličeahъ**, **hvaljěeahъ**, **hvaljaahъ**, z istimi soglasniškimi izpremembami, kakor v 1. jedn. osebi sedanjikovi), **хвалѣашѣ** itd.

Tako **кροштаахъ**, **топаахъ**, **грожаахъ** itd. Včasih nahajamo tudi: **готовѣахъ** namesto **готовѣахъ**, **готовѣаахъ**.

Del. sed. **хвала**, rod. **хвалашта**; **хвалиаи**.

b) Sest. dov. **хвалихъ**, **хвали** itd., kakor **вихъ** (§ 123. in 134.)

Del. pret. I. **ХВАЛЪ**, rod. **ХВАЛЪША** (iz *hvali-ъs*, *hvaljъs*, z istimi soglasniškimi izpremembami, kakor v 1. sed. osebi), in **ХВАЛНЕХ**, rod. **ХВАЛНЕХША** (gl. § 97. in 124.)

Del. pret. II. **ХВАЛИАХ**; del. trpno-pret. **ХВАЛИНЪ** (iz *hvalienъ*), **КРОШТЕНЪ**, nsl. u-kročen; **РОЖДЕНЪ**, nsl. rojen.

ОРОМВА. Umehčanje soglasnikov izostane redkoma; na pr. nedov. **СЪМОТРААХЪ** namesto **СЪМОШТРИАХЪ**; del. **ОУМЖДРЕНЪ** namesto **ОУМЖДРЕНЪ**; **ПОСТАВЪКНЪ** namesto **ПОСТАВЕКНЪ**; **СЪМОТРЕННЪ** namesto **СЪМОШТРИЕННЪ**; **ИЗБАВЕЕННЪ** namesto **ИЗБАВЕКНЪ**; **СЪВЪЗКОУПЪКНЪ** namesto **СЪВЪЗКОУПАКНЪ**, in tako češče v supr.

Največjo izpremembo kažejo glagoli IV. vrste v del. tvorno-pret. I.; na pr. **ВЪЗЛЮБЪ**, **НАСТАВЪ**, **ПОТОПЪ** (tudi **ВЪЗЛЮБЪ**, **НАСТАВЪ**, **ПОТОПЪ**, § 53.), **ОУМРЪШТЕЪ**, **ОУКРАШЪ**, **ОТЪПОУШЪ**, **МЪШЪ**, **ВРЪШЪ** itd. od **ВЪЗЛЮБИТИ**, **НАСТАВТИ** itd. Redke so v naših starih spomenikih oblike na **-НЕХ**: **ХВАЛНЕХ**, **ПОУСТНЕХ**. Spomeniki cloz., marij., asem., psalt. in sav. ne poznajo deležnikov na **-НЕХ** (izvzemši **ПОГОУБЕНЕХ** v sav.); jako redki so v zogr. in euch.; še le v supr. spomeniku so oblike na **-НЕХ** zraven kračjih mnogoštevilne.

V. vrsta s spono a.

1. razred.

§ 139. V 1. razred spadajo glagoli, kateri imajo a tudi v sedanjikovem deblu: **ДЪЛАЖ**, **ДЪЛАТИ**. Glagoli so drugotni (izimenski in izglagolski); na pr. **БАНСКАЖ**, **БАНСКАТИ**; **БЪВЕЖ**, **БЪВАТИ**; **ВЪЗЖ**, **ВЪЗАТИ**; **ГНѢТАЖ**, **ГНѢТАТИ**; **ЛѢТАЖ**, **ЛѢТАТИ**.

Sprega se zloga s 1. razredom III. vrste: **ОУМѢЖ**, **ОУМѢТИ**.

a) Sed. **ДЪЛАЖ**, **ДЪЛАКШИ**, **ДЪЛАКТЪ** itd. Vel. **ДЪЛАЙ**, **ДЪЛАЙЕЪ** itd.

Del. sed. **ДЪЛААЪ**, rod. **ДЪЛААШТА**; **ДЪЛАКМЪ**.

b) Nedov. ДѢЛААХЪ, ДѢЛААШЕ itd.

Sest. dov. ДѢЛАХЪ, ДѢЛА; ДѢЛАХОВѢ itd.

Del. pret. ДѢЛАЕЪ, rod. ДѢЛАЕЪША; ДѢЛААЪ; ДѢЛААЪЪ.

Nedol. ДѢЛАТИ; nam. ДѢЛАТЪ.

ОРОМБА. Kakor v sestavljeni sklanji se prilikuje in krči tudi v spregi skupina **ак** v **аа** in celó v **а**; na pr. **прѣвѣлаши** namesto **прѣвѣлашии**; **прѣвѣвате** namesto **прѣвѣлаате**, **прѣвѣвакте**. Zlasti spomenik marij. ima šestokrat **-аа-** namesto **-ак-**.

2. razred.

§ 140. Glagoli 2. razreda imajo **и** namesto **а** pred sedanjikovim nastavkom, na pr. kazie-, iz tega kazje-, **каже-**; kazio-, kazjo-, **кажо-**. Sed. **кажж**, nedol. **казати**; **пишж** (iz pisia, pisja), **писати**. Soglasniki pred **и** stoječi se umehčujejo kakor v III. 2. in IV. vrsti. Umehčani soglasnik ostaja v vseh sedanjikovih oblikah.

Sprega je jednaka kakor v 7. razredu I. vrste: **виж**. Nedovršilnik se tvori od nedoločnikovega debla.

a) Sed. deblo **каже-**, **кажо-**.

Sed **кажж**, **кажши**, **кажетъ** itd., v 3. osebi množinski **кажжтъ**.

Vel. **кажи**; v dvoj. in množ. **кажавѣ** in **каживѣ** itd.

Del. sed. **кажж**, rod. **кажжшта**; **кажемъ**.

b) Nedol. deblo **каза-**.

Nedov. **казаахъ**, **казааше**; **казааховеѣ** itd.

Sest. dov. **казахъ**, **каза**; **казаховеѣ** itd.

Del. pret. **казавъ**, rod. **казавъша**; **казалъ**; **казанъ**.

Nedol. **казати**; nam. **казатъ**.

Glagoli 2. razreda so a) prvotni in b) drugotni (izimenski in izglagolski); na pr. a) **азъчж**, **азжкати** (**лачж**, **лакати**) esurio; **важж**, **вазати**; **гашж**, **гасати**; **дрѣмажж**, **дрѣмати**; **иштж** (§ 50.), tudi **искж** po I. 4., **искати**; **лжжж**, **лжжати**;

МЕШТЖ, МЕТАТИ; СЪАЖ (ШАЖ, ШАКШИ), СЪЛАТИ, nsl. po-šljem, po-slati.

б) ГЛАГОЛЖ, ГЛАГОЛАТИ (ГЛАГОЛЖ); КЛЕВЕШТЖ, КЛЕВЕТАТИ (КЛЕВЕТА) calumniar; СТРАЖДЖ, СТРАДАТИ (СТРАДА) patior; — ДЕНЖЖ, ДЕНЗАТИ (ДЕНГЖЖТИ); КАНЧЖ, КАНЦАТИ (КАНКЖЖТИ); НАРИЧЖ, НАРИЦАТИ (РЕКЖ, РЕШТИ); СКАЧЖ, СКАКАТИ (СКОЧИТИ).

Pri nekterih glagolih se krepí korenski samoglasnik v sedanjikovem deblu; na pr. СТЕЛЖ, СТЬЛАТИ (СТЪЛАТИ § 23. in СТААТИ § 24.); КМАЖ, ИМАТИ (iz jьmati); ЗИЖДЖ, ЗЪДАТИ (ЗЪДАТИ); ПИШЖ, ПЪСАТИ, večkrat П'САТИ, ПСАТИ, in po vplivu sedanjikovem tudi: ПИСАТИ (prim. češki: pišu, psáti, in nsl. pišem, pí-sati). — КОЛЖ se glasi v nedol. КААТИ (iz kol-ti § 33. 3), krivo КЪЛАТИ; БОРЖ, БРАТИ (iz bor-ti), krivo ВЪРАТИ pugno (nsl. boriti se).

ОРОМВА. V vel. nahajamo v jednoistem spomeniku vzporedne oblike: ПОКАЖАТЕ (ПОКАЖ'ТЕ), ЗАКОЛ'ТЕ = ЗАКОЛЖТЕ, ЕЖЗИШТАТЕ, ОТЪМШТАТЕ in ПОКАЖИТЕ, КОЛЖТЕ, ГЛАГОЛЖТЕ, ПЛАЧИТЕ itd.

Nedovršilnik se tvori navadno od nedoločnikovega debela; na pr. ИСКААЖЖ, КАПААЖЖ, ЛИЗДААЖЖ, МЕТААЖЖ, ПИСААЖЖ; redkoma od sedanjikovega debela: МЕШТААЖЖ, КОЛЖАЖЖ, БОРЖАЖЖ.

КОЛЖ, КААТИ se glasi v del. trpno-preť. КАНЖЖ in КОЛЖЖЖ.

Koren Р'ЕТ (ОВР'ЕСТИ invenire, СЪР'ЕСТИ convenire) tvori nedoločnikove oblike pravilno po I. 2. vrsti (prosti dov. ОВР'ЕТЖ, sestav. dovrš. ОВР'ЕТОУЖ itd.), sedanjikove oblike pa od debela ОВРАШТЕ- (iz obr'etje-), СЪРАШТЕ-.

Sed. ОВРАШТЖ, ОВРАШТЕШИ itd. Vel. ОВРАШТИ. Nedovrš. ОВРАШТААЖЖ; prim. nsl. srečam, srečati.

3. razred.

§ 141. Glagoli 3. razreda imajo pred sedanjikovim nastavkom *e* (*o*) goli koren brez vrstne spone *a*. Sed. debla ВЕРЕ-,

вЕРО-, nedol. deblo вЪРА- (z oslabiljenim) in вРА- (z izpadlim korenskim samoglasnikom). Glagoli 3. razreda so prvotni; na pr. вЕРЖ, вЪРАТИ (вЪРАТИ § 23., вРАТИ § 24.); ДЕРЖ, ДЪРАТИ; ЖЕНЖ, ГЪНАТИ (ГНАТИ); ПЕРЖ, ПЪРАТИ (ПРАТИ); ЗОЕЖ, ЗЪЕАТИ (ЗЕАТИ); ЖИДЖ (редкома ЖЪДЖ), ЖЪДАТИ cunctor (nsl. ždim, žděti); tudi РХЕЖ, РХЕАТИ evello; СХСЖ, СХСАТИ sugo; ТХКЖ, ТХКАТИ; КОЕЖ (in КОУЖ § 134.), КОЕАТИ; СНОЕЖ (in СНОУЖ), СНОЕАТИ; ЖЪЕЖ (in ЖОУЖ), ЖЪЕАТИ mando (prim. nsl. žvali in preživati, wiederkâuen); КЛЪЕЖ (in КЛЮЖ), КЛЪЕАТИ, nsl. klevati; ВЛЮЖ, ВЛЪЕАТИ vomo; ПЛЮЖ, ПЛЪЕАТИ spuo.

Sprega je pravilna po I. vrsti.

a) Sed. вЕРЖ, вЕРШИ, вЕРЕТХ itd. Vel. вЕРИ, вЕРѢВѢ itd. Nedov. вЕРѢАУХ, вЕРѢАШЕ itd.

Del. sed. вЕРЫ, rod. вЕРЖШТА; вЕРОМЪ.

b) Sest. dov. вЪРАХЪ (вЪРАХЪ, вРАХЪ), вЪРА; вЪРАХОВѢ itd.

Del. pret. вЪРАЕХ, rod. вЪРАЕХША; вЪРАЛЪ; вЪРАНЪ.

Nedol. вЪРАТИ; nam. вЪРАТЪ.

ОРОМВА. Zraven nedov. ЗОЕѢАУХ, ЖЕНѢАУХ se tudi nahaja nedovrš. od nedoločnikovega debela: ЗЪЕААУХ, ЖЪДААУХ (zraven ЖЪДѢАУХ), ТХКААУХ.

4. razred.

§ 142. Glagoli 4. razreda imajo pred sedanjikovim nastavkom goli koren na samoglasnik brez vrstne spone a. Sed. deblo ДѢК-, nedol. deblo ДѢМ-. Sed. ДѢЖ, nedol. ДѢЯТИ.

Glagoli 4. razreda so prvotni ali drugotni; na pr. вЛѢЖ, вЛѢЯТИ balo; вѢЖ, вѢЯТИ spiro; ДАЖ, ДАЯТИ; ДѢЖ, ДѢЯТИ; КАЖ, КАЯТИ сѧ paenitere; ЛАЖ; ЛАЯТИ; сѢЖ, сѢЯТИ; СТАЖ, СТАЯТИ; ТАЖ, ТАЯТИ; ЧАЖ, ЧАЯТИ exspecto.

Pri nekterih glagolih se krepi korenski samoglasnik v sed. deblu; na pr. ЛѢЖ, ЛЯЯТИ (ЛНЯТИ § 27.), СЛѢЖ, СМЯЯТИ (СМНЯТИ) сѧ; ЗѢЖ, ЗЯЯТИ (ЗНЯТИ), nsl. zijam, zijati.

Sprega je ista kakor pri I. vrsti 7: вИЖ (gl. § 134.).

- a) Sed. дѣж, дѣжши, дѣжтѣ (tudi дѣжатѣ, § 134. op.) itd.
 Vel. дѣй; v dvoj. in množ. le: дѣйвѣ, дѣймѣ (ne дѣивѣ).
 Nedov. дѣжахѣ (tudi skrčeno дѣжхѣ), дѣжаше itd.
 Del. sed. дѣжа, rod. дѣжшта; дѣжмѣ.
- b) Sest. dov. дѣжхѣ, дѣж; дѣжховѣ itd.
 Del. pret. дѣжевѣ, rod. дѣжевша; дѣжавѣ; дѣжанѣ.
 Nedol. дѣжати; nam. дѣжатѣ.

VI. vrsta s spono ova.

§. 143. Sed. deblo коупоукѣ-, nedol. deblo коупова- (iz kupu-a).

Sprega je pravilna po V. vrsti 1: дѣлаж.

a) Sed. коупоужѣ, коупоужши, коупоужтѣ itd.

Vel. коупоужѣ, коупоуживѣ, коупоужймѣ.

Nedov. коупоужахѣ (tudi skrčeno коупоужхѣ), коупоужаше itd.; toda tudi iz nedol. debela: коуповаахѣ, дароваахѣ.

Del. sed. коупоужѣ, rod. коупоужшта; коупоужмѣ.

b) Sest. dov. коуповахѣ, коупова; коуповаховѣ itd.

Del. pret. коуповаевѣ, rod. коуповаевша; коуповаевѣ;
 коупованѣ.

Nedol. коуповати; nam. коуповатѣ.

Glagoli so drugotni (izimenski in izglagolski); na pr. вѣроужѣ, вѣровати; воужѣ, воужвати (za nebniки stoji ova nam. ova § 48.); вѣсѣдоужѣ, вѣсѣдовати; анкоужѣ, анковати salto; цѣлоужѣ, цѣловати oscolor; — показоужѣ, показовати.

ОРОМВА. V spomeniku marij. nahajamo včasí -оуоу- nam. -оуѣ-; na pr. трѣвоуоутѣ nam. трѣвоуѣтѣ; вѣроуоутѣ nam. вѣроуѣтѣ.

III. Sprega brez osnovnega samoglasnika.

§ 144. Prvotno so se osebne končnice v sedanjikovih oblikah neposrednje pritikale prostemu ali podvojenemu korenu (prim. grški glagol na $-\mu$). Od te sprege so se ohranili v stsl. jeziku le skromni ostanki, in sicer sedanjikova debbla 1. $\kappa\epsilon-$, 2. $\Delta\Delta-$, 3. $\epsilon\epsilon-$, 4. $\kappa\Delta-$.

1. $\kappa\epsilon\mu\kappa$, $\epsilon\mu\tau\eta$.

Pomožni glagol $\kappa\epsilon\mu\kappa$ se dopolnjuje po deblih $\epsilon\mu-$ in $\epsilon\Delta-$.

a) Sed. Jedn. 1. $\kappa\epsilon\mu\kappa$	Dvoj. $\kappa\epsilon\epsilon\tau\epsilon$	Množ. $\kappa\epsilon\mu\tau\epsilon$
2. $\kappa\epsilon\eta$	$\kappa\epsilon\tau\alpha$	$\kappa\epsilon\tau\epsilon$
3. $\kappa\epsilon\tau\tau\epsilon$	$\kappa\epsilon\tau\epsilon$	$\kappa\epsilon\tau\tau\epsilon$

Vel. $\epsilon\Delta\eta$; $\epsilon\Delta\tau\epsilon-\epsilon\tau\epsilon$, $-\tau\alpha$; $\epsilon\Delta\tau\epsilon-\mu\tau\epsilon$, $-\tau\epsilon$.

Nedov. $\epsilon\Delta\tau\epsilon\lambda\tau\epsilon$, $\epsilon\Delta\tau\epsilon\lambda\tau\epsilon$ itd.

Del. sed. $\epsilon\mu$ in $\epsilon\Delta$, rod. $\kappa\epsilon\mu\tau\alpha$; tudi $\epsilon\Delta\mu$, rod. $\epsilon\Delta\mu\tau\alpha$.

Sed. $\epsilon\Delta\Delta$, $\epsilon\Delta\epsilon\eta$ itd. po I. 2. ima prihodnji pomen: ero.

b) Od debbla $\epsilon\mu-$ se tvorijo dvojne dovršilnikove in nedovršilnikove oblike.

Sest. dov. Jedn. 1. $\epsilon\mu\lambda\tau\epsilon$	Dvoj. $\epsilon\mu\lambda\tau\epsilon\tau\epsilon$	Množ. $\epsilon\mu\lambda\tau\epsilon\mu\tau\epsilon$
2. $\epsilon\mu$ ($\epsilon\mu\tau\tau\epsilon$)	$\epsilon\mu\tau\alpha$	$\epsilon\mu\tau\epsilon$
3. $\epsilon\mu$ ($\epsilon\mu\tau\tau\epsilon$)	$\epsilon\mu\tau\epsilon$	$\epsilon\mu\tau\alpha$

Pogojni dov. Jedn. 1. $\epsilon\mu\mu\kappa$	Dvoj. $\epsilon\mu\epsilon\tau\epsilon$	Množ. $\epsilon\mu\mu\kappa$, $\epsilon\mu\lambda\tau\epsilon\mu\kappa$
2. $\epsilon\eta$	$\epsilon\mu\tau\alpha$	$\epsilon\mu\tau\epsilon$
3. $\epsilon\eta$	$\epsilon\mu\tau\epsilon$	$\epsilon\mu\tau\alpha$, $\epsilon\Delta$

Nedov. I. $\epsilon\tau\lambda\tau\epsilon$, $\epsilon\tau\lambda\tau\epsilon$; $\epsilon\tau\lambda\tau\epsilon\tau\epsilon$, $\epsilon\tau\lambda\tau\epsilon\tau\alpha$ itd. (§ 119.)

Nedov. II. $\epsilon\tau\lambda\tau\epsilon$, $\epsilon\tau$; $\epsilon\tau\lambda\tau\epsilon\tau\epsilon$, $\epsilon\tau\tau\alpha$, $-\epsilon$; $\epsilon\tau\lambda\tau\epsilon\mu\kappa$, $\epsilon\tau\tau\epsilon$, $\epsilon\tau\tau\alpha$ (§ 123.).

Del. pret. I. $\epsilon\mu\epsilon\tau\epsilon$, rod. $\epsilon\mu\epsilon\tau\epsilon\mu\kappa$; II. $\epsilon\mu\mu\kappa$; trpno-pret. $\Delta\Delta-\epsilon\mu\epsilon\tau\epsilon\eta\tau\epsilon$ (od $\Delta\Delta-\epsilon\mu\tau\eta$).

Nedol. $\epsilon\mu\tau\eta$; nam. $\epsilon\mu\tau\tau\epsilon$.

Nedov. I. se tvori iz sed. debla **БЕЕ-** (bu-e-), kakor **НЕСѢАХЪ** iz **НЕСЕ-**; nedov. II. pa se naslanja v svoji tvorbi na dovršilnikove oblike.

ОПОМБА. Jedini naklon, za kterega ima stsl. jezik posebno obliko, je pogojnik (condicional), ki se izraža z dovršilnikom **БИМЪ** v zvezi z del. tvorno-pret. II.; na pr. **ВЪЗМАХЪ БИМЪ**, *ἐχομισάμην ἄν*, nsl. vzel bi (bil); **ДОВРѢКЪ КМОУ БИ ВЪМО, АШТЕ НЕ БИ РОДНАХЪ СѦ**, *καλὸν ἦν ἀτῶ, εἰ μὴ ἐγεννήθη*, nsl. boljše njemu bi bilo, če ne bi (bil) rodil se. Brizinski (korotansko-slov.) spomeniki iz X. stol. poznajo tudi dovršilnik *bim* = **БИМЪ**; na pr. da bim čisto izpoved storil (ut puram confessionem faciam).

Dov. **БИМЪ** je jezikovna posebnost, ki je lastna samo panonsko-slovenskim spomenikom. Namesto **БИМЪ** služi v istem pomenu tudi dov. **ВЪМЪХЪ**, in to skoro izključno v sav. in supr., jako redko v ostalih spomenikih; na pr. sav. **ДОВРѢКЪ ВЪМО ВЪМЪ КМОУ, АШТЕ СѦ ВЪМЪ НЕ РОДНАХЪ; РЕКАХЪ ВЪМЪХЪ ВАМЪ**. V nsl. je *bi* = **ВЪМЪ** v istem pomenu za vse osebe in števila. V Ziljski dolini na Koroškem še dandanes govorijo: *běsem, běsi, bě; běsva, běsta, běsta; běsmo, běste, běso*, kar služi za pogojnik in tudi za predpretekli čas.

2. ДАМЪ, ДАТИ.

§ 145. a) Sed. deblo **ДАД-**.

Sed. Jedn. 1.	ДАМЪ	Dvoj. ДАВѢ	Množ. ДАМЪ
	2. ДАСИ	ДАСТА	ДАСТЕ
	3. ДАСТЪ	ДАСТЕ	ДАДѦТЪ
Vel. Jedn. 1.	—	Dvoj. ДАДНЕѢ	Množ. ДАДНАМЪ
	2. ДАЖДЪ	ДАДНТА	ДАДНТЕ
	3. ДАЖДЪ	ДАДНТА	ДАДНТЕ

Nedov. **ДАДѢАХЪ, ДАДѢАШЕ** itd. (od sed. debla **ДАДЕ-**).

Del. sed. **ДАДЪ**, rod. **ДАДѦШТА; ДАДОМЪ** (od sed. debla **ДАДО-**).

b) Nedol. deblo **да-** po I. vrsti 7.

Sest. dov. **даҳъ, да** (дастъ); **даҳовеѣ** itd.

Del. pret. **давъ, rod. давша; далъ; даниъ.**

Nedol. **дати; nam. датъ.**

ОРОМБА. Končni **д** v deblu **дад-** izpade pred sledečim **м** in **в**: **дамь** iz **dad-мь, давѣ** iz **dad-вѣ**, pred **с** in **т** se izpremeni v **с**: **даси** iz **dad-si, das-si, дастъ** iz **dad-тъ** (gl. § 57. op. in 58.). Vel. **даждь** (v euch. le **дажди**) je nastal iz *dad-jь, dad-ji*, skrčeno iz prvotnega *dad-jās* (prim. grški optativ *εἶην, εἶης* iz *ἐσ-ίη-ν, ἐσ-ίη-ς*).

3. вѣмь, вѣдѣти.

§ 146. a) Sed. deblo **вѣд-**.

Sed. 1. **вѣмь** (iz **věd-мь**), 2. **вѣси** (iz **věd-si**) itd., kakor **дамь** (§ 145.).

Vel. **вѣждь, вѣднеѣ** itd.

Del. sed. **вѣды** in **вѣдаѡ**, rod. **вѣджшта; вѣдомъ.**

b) Nedol. deblo **вѣдѣ-** po III. vrsti.

Nedov. **вѣдѣахъ, вѣдѣаше** itd.

Sest. dov. **вѣдѣхъ, вѣдѣ; вѣдѣховеѣ** itd.

Del. pret. **вѣдѣвъ, rod. вѣдѣвша; вѣдѣавъ; вѣдѣаниъ.**

Nedol. **вѣдѣти; nam. вѣдѣтъ.**

ОРОМБА. Namesto **вѣмь** se nahaja v istem pomenu čestokrat **вѣдѣ** (prim. grški *οἶδα*), **повѣдѣ, исповѣдѣ**; tudi v brizinskih spomenikih čitamo: izpovědě namesto izpověm.

4. ѡмь, ѡсти, nsl. jēm, jěsti.

§ 147. a) Sed. deblo **ѡд-**.

Sed. **ѡмь, ѡси, ѡстъ** itd., kakor **дамь** (§ 145.).

Vel. **ѡждь, ѡднеѣ** itd.

Nedov. **ѡдѣахъ, ѡдѣаше** itd.

Del. sed. **ѡды, rod. ѡджшта; ѡдомъ.**

b) Nedol. deblo **ѡд-**.

Sestav. dov. I.

Jedn. 1. **ѡСѢ**, **ѡХѢ** Dvoj. **ѡСОВѢ**, **ѡХОВѢ** Множ. **ѡСОВѢ**, **ѡХОВѢ**

2. **ИЗ-Ѣ**, **ѡСТѢ** **ѡСТА** **ѡСТЕ**

3. **ИЗ-Ѣ**, **ѡСТѢ** **ѡСТЕ** **ѡСА, ѡША**

Del. pret. **ѡВѢ**, rod. **ѡВѢША**; **ѡВѢ**; **ѡВѢНѢ**.

Nedol. **ѡСТИ**, nam. **ѡСТѢ**.

ОРОМВА. Namesto dovršilnikov **ВѢ**, **ДА**, **Ѣ** (**ИЗ-Ѣ**) imamo po vplivu 3. jedn. osebe sedanjikove tudi oblike **ВѢСТѢ**, **ДАСТѢ**, **ѡСТѢ**. V pogojnem pomenu se rabi le **ВѢ**, ne **ВѢСТѢ**. Kratke oblike **ВѢ**, **ДА** so razun v sestavah (**ПОДА**, **ПРѢВѢ**) jako redke; nam. **Ѣ** stoji vedno le **ѡСТѢ**. Prim. dov. **ВѢТѢ**, **ПѢТѢ**, **ПѢТѢ**, **САТѢ** (gl. § 123.).

IV. Opisane glagolske oblike.

§ 148. 1. Pretekli čas se izraža s tvorno-pret. del. II. in s pomožnim glagolom **ѡСМѢ**; na pr. **ПРИШѢЛѢ ѡСМѢ**, *ἔληλυθα*, nsl. prišel sem.

2. Predpretekli čas se izraža s tvorno-pret. del. II. in z nedovršilnikom I. ali II. pomožnega glagola **ѡСМѢ**; na pr. **ПОСЛАЛѢ ВѢАХѢ** ali **ВѢХѢ**; **ПРИШѢЛИ ВѢАХѢ** ali **ВѢША**, *ἤσαν ἐληλυθότες*; nsl. poslal sem bil; prišli so bili. Predpretekli čas se nadomešča tudi z dovršilnikom, kakor v grškem.

3. Prihodnji čas se izraža a) s sedanjikom dovršnih glagolov; na pr. **ДАМѢ ТИ, δώσω σοι**; **НАΟΥЧИТѢ, διδάξει**; **СѢВЕРЕТѢ ПѢШЕНИЦѢ**, *συνάξει τὸν σῖτον*.

b) z nedoločnikom v zvezi s sedanjikom **ИМАМѢ**, **НАЧѢНѢ**, **ВѢЧѢНѢ**, **ХОШТѢ**; na pr. **ИМѢТИ ИМАШИ СѢКРОЕИШТЕ НА НЕБЕСЕ**, *ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ*; **ВѢЧѢНЕТѢ НЕ ИМѢТИ**, non habebit.

4. Predprihodnji čas se izraža s tvorno-pret. del. II. in s pomožnim glagolom **ВѢДѢ**; na pr. **КГДА ВѢДЕТѢ ПРИШѢЛѢ**, quando advenerit.

5. Pogojniki se izražajo s tvorno-pret. del. II. v zvezi z dovršilnikom **ВИМЪ** in **ВЪУХЪ** (gl. § 144. op.); na pr. **АШТЕ НЕ ВИМЪ ПРИШЪЛЪ, ГРѢХА НЕ ВЪ ИМѢАН**, *εἰ μὴ ἦλθον, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον*; **АШТЕ ВЪ ВѢДѢЛЪ КЪНѢЗЪ**, *si princeps nosset*.

§ 149. Trpna doba se izražajo a) s tvorno dobo v zvezi s povratnim zaimenom **СА**; na pr. **АЗЪ ТРѢБОУЖЪ ОТЪ ТЕБЕ КРЪСТИТИ СА**, *ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι*; **НАРЕЧЕТЪ СА**, *vocabitur*.

b) s trpno-sedanjim ali s trpno-preteklim deležnikom v zvezi s pomožnim glagolom **КСМЪ, БЖДЖ, БЪТИ, БЪЕАТИ**; na pr. **ОСЖЖЕНЪ КСТЪ, ХЕХРЕТА**; **ДАНО БЖДЕТЪ, ДОТЪСЕТЪ**; **БѢ НАПИСАНО, ТЪН ГЕГРАММѢНОН**; **ГОНИМЪ БЪВЕДАШЕ, ТЛАУНЕТО**.

TRETJI DEL.

Nektere posebnosti iz stsl. skladnje.

§ 150. Staroslovenska skladnja se strinja z novoslovensko in odgovarja v obče skladnji drugih slovanskih in staroklasičnih jezikov. Zlasti pa se ujema z grško skladnjo in se včasih celo pretesno naslanja na njo, zato ker so stsl. spomenikom za podlago služili grški izvirniki. Najglavnejše točke, v katerih se razlikuje stsl. skladnja od drugih jezikov, so na kratko sledeče:

§ 151. *Neodvisni dajalnik*. Latinskemu absolutnemu ablativu in grškemu absolutnemu genitivu odgovarja v staroslovenščini neodvisni dajalnik kakega imena v zvezi z deležnikom v imenski obliki. Na pr. **СЕ ЖЕ КМОУ ГЛАГОЛЖШТОУ ВЪСТЪ ОБЛАКЪ, τὰυτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος ἐγένετο νεφέλη**, ko pa on to govori, nastane oblak. — **ВЪСѢМЪ ЖЕ ЧОУДЖШТЕМЪ СѦ О ВЪСѢХЪ** (πάντων δὲ θαυμαζόντων ἐπὶ πᾶσιν, ko se pa vsi čudijo o vsem), **ИЖЕ ТВОРѢШЕ ИСОУСЪ, РЕЧЕ ОУЧЕНИКОМЪ СЕОИМЪ**. — **СЪШЪДЖШОУ КМОУ СЪ ГОРЪ** (καταβάντος δὲ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ὄρους, ko je bil prišel z gore), **ВЪ СЛѢДЪ КГО ИДОША НАРОДИ МНОЗИ**.

§ 152. *Dajalnik = nedoločnikom*. Dajalnik znači osebek pri nedoločniku in odgovarja v tem slučaju grškemu in latinskemu tožilniku. Na pr. **МНОЗИ МОЛБАХЪ И ПРИТИ КМОУ ВЪ ДОМЪ НХЪ**, mnogi so ga prosili, da pride v njih hiše. — **НЕ ДОБРО КСТЪ МНОГОМЪ БОГОМЪ ВЪТИ**, non convenit multos esse deos. — **ЧѦЖШТЕ КМОУ ЖИНОУ ВЪТИ**, expectantes eum vivum fore. Prim. novosl.: Moč vam dá, močnim biti. Zategavoljo je treba, pokornim biti.

§ 153. *Mestnik brez predloga*. V stsl. jeziku se rabi mestnik brez predlogov, zlasti pri lastnih imenih, ter znači:

a) kraj, kjer se kaj nahaja ali kako dejanje vrši; na pr. **сзконьча Нисий Оусоровѣ, своѣй кѣмоу въси**, umrl je Nisij v Usorovu, lastni svoji vasi. — **самомоу сжштоу Никаконь-стѣѣмь градѣ**, ko je sam bil v Nicejskem mestu. — **сѣтъ сзхранѣны кости нашѣ семь мѣстѣ**, hoc loco, shranjene so kosti naše na tem mestu. — V nsl. imamo ostanke, kakor predi, vrhu, gori, doli, sredi, vne (= stsl. **внѣ**); tudi nemška poznamenovanja slovenskih krajev na -ach kažejo ostanke slovenskega mestnika brez predloga pri krajevnih imenih, na pr. Ferlach = Borovljah; Pörschach = Porečah, Svetschach = Svečah, Friesach = Brežah, Ossiach = Osojah, t. j. v Borovljah, v Porečah itd.

V sličnem pomenu stoji mestnik brez predloga pri mnogih prostih in sestavljenih glagolih; na pr. **коснѣхъ съ дѣврѣхъ**, dotaknil sem se durij. — **коснѣ съ кѣмь**, dotaknil se ga je. — **належати кѣмь**, ἐπιχεισθαι αὐτῷ, nadlegovati (obsuti) ga.

b) čas, kdaj se dejanje vrši; na pr. **томь часѣ**, v tem času. **лѣтѣ и зимѣ**, po letu in po zimi. **сѣй ношти** = nsl. sinoči; tako tudi nsl. jutri (jutre), davi, drevi, pomladi, jeseni, lani.

c) način, kako se dejanje vrši, zlasti pri pridevnikih; na pr. **правѣдѣ**, iuste. **кротцѣ и тихо**, krotko in tiho. **вѣсоуѣ**, крѣпцѣ.

§ 154. *Orodnik brez predloga*. V staroslovenščini služi orodnik šestokrat brez predloga in znači med drugim zlasti:

a) prostor, po katerem ali skoz kateri se kdo ali kaj premika; na pr. **минѣти пѣтемь тѣмь**, παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης, po tem potu (tem pôtem) mimo iti. — **пронде тѣтъ-нынми дѣврѣми**, prošel je skoz tesne duri. — Nsl. na pr. križem svetá, istim pôtem, ravnim pôtem.

b) čas, kdaj, kako dolgo ali kolikokrat se dejanje vrši; na pr. **ноштниж**, *νοχτός*, po noči. **дньниж**, *ἡμέρας*, po dne. **мнозѣмн дньми тρούдихомъ сѧ**, mnogo dniј smo se trudili. **единоиж**, enkrat. **тысѣшстами оумрѣти**, tisočkrat umreti. — Nsl. mahom je došel domú. Začetkom, tekom, koncem leta.

c) orodje ali sredstvo, s katerim se kaj dovrši ali doseže; tudi ime, s katerim se kaj imenuje, cena, za katero se kaj kupi ali prodá, itd. Na pr. **иджъ въ поуѣсто мѣсто кораблемъ**, *ἀπὸ θοῦν εἰς ἔρημον τόπον τῆ πλοίῳ*, odšli so v samotni kraj z ladijo (na ladiji). — **вса мждростниж сеокж оуготови**, vse je s svojo modrostjo dovršil. — **иже нарицактъ сѧ именемъ тѣмъ**, kateri se kliče s tem imenom. — **златомъ оукрашенъ**. — V nsl. jeziku se še ta orodnik brez predloga ni popolnoma izgubil; nahaja se tu pa tam zlasti pri starejših pisateljih; na pr. Si nas srdom obdal (Dalmatin). — Bo cvetjem in sadjem cesarstvo obdal (Vodnik). — Sokol perjem leti, a ne mesom (Nar. preg.) — Bog bo nas šiboj mahnil težkoj svojoj. (Aškerc).

d) način, kako se dejanje vrši; na pr. **кръвъ течаше рѣками**, kri je tekla v potokih (potokoma, in Strömen). — **великомъ гласомъ взпннн** — V nsl. na pr. Tu zvoní tako lepo milim glasom. Krohotom se smeje. Očesom gleda vprašujočim me.

e) vzrok, kateri naše dejanje določuje ali ovira; na pr. **излѣзоша зеѣрникъ взнъ цркъвѣ повелѣнннкъ правѣдника**. *iussu hominis iusti*, vsled povelja. — **не можаахъ весѣдовати въ ѡнмоу народомъ**, *διὰ τὸν ὄχλον*, niso mogli z njim govoriti zaradi ljudstva.

f) ozir, gledé ktereга se o predmetu ali osebi kaj dopoveduje; na pr. **кападокиса родомъ**, po rodu Kapadočanka. — **вѣаше добль вѣроуж**, bil je trden v veri (z ozirom, gledé na vero). — **именемъ лазаръ**, po imenu Lazar. — **тжпъ оумомъ**, top na umu. — **пророкъ силнъ дѣломъ и словомъ**. V nsl. na pr. On je rodom Hrvat.

§ 155. *Dopovedni orodnik.* a) Orodnik brez predloga služi kot dopovedkov sklon pri glagolih imenovati, izvoliti, storiti, spoznati itd. Na pr. **равомъ позываетъ владѣкъ**, servum appellat dominum, hlapca imenuje gospoda. — **не во кстѣ цѣсарѣмъ того нареши**, non enim licet eum imperatorem appellare. — **звати ѣх сестроѣхъ**. V nsl.: Imenovali so ga kraljem, županom.

Isto velja tudi v trpni dobi; na pr. **сиротоѣхъ дѣтишѣхъ не ѣждетъ**, sirota dete ne bode. V nsl.: Biti kraljem.

b) Orodnik stoji kot dopovedni pristavek pri osebk, ali dajalniku; na pr. **добрѣе ти кстѣ бѣдѣнникомъ ѣх животѣхъ взити**, boljše ti je okrnjenemu vniti v življenje. — **слоужни иподиѣкономъ**, služil je kot poddijakon.

§ 156. *Sedanjik.* a) Takozvanega historičnega ali pri-povednega sedanjika, kakor se nahaja v grškem, latinskem in tudi v slovenskem jeziku, staroslovenščina ne pozna. Namesto njega ji služi navadno dovršilnik (aorist). Na pr. **ангелѣхъ шен сѣ Іосифоу**, φαίνεται, angelj se je prikazal (se prikaže) Jožefu. — **сзвѣрша сѣ къ нѣмоу**, συνάγονται πρὸς αὐτόν. — **ангелѣи пристѣпнша и слоужаахъ кмоу**, angelji pristopijo in njemu služijo.

b) **да** v zvezi s sedanjikom izraža velevnik in želevnik ter služi za grški prihodnjik ali konjunktiv brez veznika; na pr. **да ѣждетъ воли твоѣи**, bōdi (zgotdi se) volja tvoja. — **да сзтворимъ**, ποιήσωμεν, narédimo.

§. 157. *Nedovršilnik* stsl. odgovarja grškemu in latinskemu imperfektu ter zaznamuje dejanje, ki se je v preteklosti godilo ponavljalo ali poskušalo. V nsl. se nedovršilnik izraža z zloženim preteklim časom nedovršnih glagolov. Na pr. **вхстрѣзлаахъ оученици кго класѣхъ и шдѣахъ**, trgali so učenci njegovi klasje in jedli. — **Іуда, иже и прѣдаше**, Ἰούδας, ὁ παραδίδους

αὐτόν, qui eum traditurus erat, ki ga je hotel predati. — **ОСТА-
НѢАХЖ СѦ СТЫДОСТН**, abstinebant a dedecore.

§. 158. *Dovršilnik* stsl. izraža dejanje, ki se je v preteklosti zgodilo ali nastopilo, ter odgovarja grškemu aoristu. V nsl. služi namesto njega zloženi pretekli čas dovršnih glagolov, ali včasi tudi pripovedni sedanjik (gl. § 156.). Na pr. **КРДА ВЪСТЪ ДНЬ,** **ПРИГЛАСИ ОУЧЕНИКЪ СВОЯ,** ὅτε ἐγένετο ἡμέρα, προσεφώνησεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ko se je zdanilo, poklical je učence svoje (ali: ko se zdani, pokliče učence svoje). — **СЗВЪРАША ВЪСА,** **ЪЖЕ ОВРѢТОША,** συνέγαγον πάντας, ὅσους εὔρον, zbrali so vse, ktere so našli (ali: zberó vse, ktere najdejo). — **ВИДѢ ТОУ ЧЛОВѢКА,** εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον, ugledal je (ugleda) tam človeka.

§ 159. a) *Deležnik tvorno-sedanji* služi včasi za dopovedek v zvezi s pomožnim glagolom **КСАМЪ,** **ВЪТН**. Na pr. **СЕЛАТА** **ВѢСТА ХВАЛАШТА БОГА,** laudabant, sta hvalila. — **ВѢ ОУЧА** **Я,** ἦν διδάσμων αὐτούς, učil jih je.

b) *Deležnik tvorno-sedanji* in *deležnik tvorno-pretekli* I. stojita včasi kot dopovedek po vprašalnih in oziralnih zaimkih; na pr. **НЕ ВѢСТА СѦ ЧЕСО ПРОСАШТА,** οὐκ οἴδατε, τί αἰτεῖσθε, ne vesta, česa prosita. — **ЖЪКЪШН,** **КГОЖЕ НЕ СѢУРЕЖ,** θερίζεις, ὃ οὐκ ἔσπειρας, žanješ, česar nisi sejal.

§ 160. Deležniki se skladajo s svojim imenom, kakor pravi pridevniki, in določujejo osebe in reči (kot pridevni deležniki), ali pa dejanje glavnega reka (kot prislovni deležniki). Ako se pa zamolči ime osebe, ki izvršuje dejanje v deležniku izraženo, tedaj stoji nepregibna deležnikova oblika na **-ШТѢ** in **-ШЕ** (**НЕСЖШТЕ,** **НЕСЖШЕ**) ter se rabi kakor latinski gerundij. Na pr. **ПОВЕЛѢ СЗВЪЗАТИ Я И ВЛОЧАШТЕ ВЕСТИ Я ИЗ ТЕМЪ-
НИЦЪ,** iussit ligari eos et trahendo eos duci in carcerem. — **МОЛИТЕ СЗВЛАЧАШТЕ СѦ,** Gebet beim Auskleiden.

2. Lukež VI. 27—38.

27. Нѣ вамъ глаголюхъ слышаштнмъ: любите врагы ваша, добро творите ненавидяштнмъ васъ, 28. благословите казнитѣль вѣ, молите сѣ за твораштѣль вамъ обидѣ. 29. выштнмоу тѣ въ деснжжъ лантжъ подаи дроугжжъ, і отемляштнмоу тѣѣ ризжъ і срачица не възврани. 30. всѣкомоу просаштнмоу оу тѣе даи, і отемляштѣаго тѣѣ не істазаи. 31. і ѣкоже хоштете, да творатъ вамъ чловѣци, і вѣ творите имъ такожде. 32. і аште любите любаштѣль вѣ, каѣ вамъ хвала естъ; іво і грѣшнници любаштѣль любатъ. 33. і аште благотворите благотвораштнмъ вамъ, каѣ вамъ хвала естъ; іво і грѣшнници тожде творатъ.

34. і аште въ заимъ даете, отъ ѣнухже чаєте възпримати, каѣ вамъ хвала естъ; іво і грѣшнници грѣшнникомъ въ заимъ дайтъ, да възприматъ равнн. 35. обаче любите врагы ваша і благотворите і въ заимъ даите ничесоже чаѣште і въздетъ мизда ваша многа, і въздете сѣнове вѣщнѣаго, ѣко тѣ благъ естъ на невззелагодѣтннмъ і злѣмъ. 36. въздѣте оубо милосрзди, ѣкоже отѣць милосрзди естъ. 37. і не сждите, да не сждатъ вамъ, і не осждатѣ, да не осждатъ васъ: отъпоустите, і отъпоустатъ вѣ. 38. дайте, і дастъ сѣ вамъ мѣрж доврж натѣканъ і потржснж і прѣанѣштж сѣ дадатъ на лоно ваше: тожъ во мѣрож, ежже мѣрите, въззмѣратъ вамъ.

3. Lukež VI. 39—45.

39. Рече же притѣчж имъ: еда можетъ слѣпнць слѣпнца водити; не ова ли въ ѣмжъ възпадетъ сѣ; 40. нѣстъ оученикжъ надъ оучителемъ своимъ: сѣврзшенъ же всѣкжъ въздетъ ѣкоже і оучитель его. 41. чѣто же видиши сжчнць, іже естъ въ очесе брата твоего, а възвнна, еже естъ въ

очесе твоёмъ, не чюеши; 42. ли како можеши решти вратроу твоёмоу вратре, остави, да изѣмж сжчьць, иже естѣ въ оцѣ твоёмъ, самѣ врькна въ оцѣ твоёмъ не видѣ; лицемѣре, изѣми прѣвѣе врькно из-очесе твоего, и тѣгда прозърши изати сжчьць, иже естѣ въ очесе вратра твоего.

43. иѣстѣ во дрѣво добро творѣ плода зла, ни дрѣво зло творѣ плода добра. 44. веѣко оубо дрѣво отъ плода своего познаетѣ сѣ не отъ трнѣ въ чешжтѣ смокви, ни отъ кжнны грозда овемѣжтѣ. 45. благо во чловѣкѣ отъ благаго сжкровишта срдьца своего износитѣ благое, и злы чловѣкѣ отъ злагаго сжкровишта срдьца своего износитѣ злое штѣ извѣтъка во срдьца глаголѣжтѣ оуста его.

4. Lukež VII. 2—10.

2. Сѣтъникоу же етероу рабѣ бола злѣ оумираше, иже вѣ емоу чьстѣнѣ. 3. слышавѣ же исоусѣ посла кѣ нѣмоу старьца подеискѣ, мола и, да сжпасетѣ рабѣ его. 4. они же пришѣдѣше кѣ исоусови молѣбахѣ и тѣштѣно, глаголѣште емоу, ѣко достоинѣ естѣ, еже аште даси емоу. 5. ѡубитѣ во ѡзѣкѣ нашѣ и сжнѣмште тѣ сѣзѣда намѣ. 6. исоусѣ же идѣаше сѣ ѡими. еште же емоу не далече сжштю отъ домоу, посла кѣ нѣмоу другѣ сѣтъникѣ, глагола емоу господи, не денжи сѣ, иѣсѣмъ во достоинѣ, да подѣ крокѣ мои въидеши. 7. тѣмъ же ни себе достоина сжтворишѣ прити кѣ тебѣ, ни рьци словомѣ, и ицѣлѣтѣ отрокѣ мон. 8. но азѣ чловѣкѣ есѣмъ подѣ властелѣмъ оучинѣнѣ, ѡмѣѣ подѣ собоѣ воѣ, и глаголѣ семоу иди, и идетѣ, и другоумоу прити, и придетѣ, и равноу моемоу сжтвори сѣ, и сжтворитѣ. 9. и слышавѣ сѣ исоусѣ чюди сѣ емоу, и обратѣ сѣ послаѣдоуѣжштюмоу народоу рече ѡминѣ глаголѣ вамѣ, ни въ издранѣи толикоѣ вѣрѣ не

обрѣтѣ. 10. і възвращѣше сѧ въ домѣхъ посѣлани обрѣтѣхъ
волаштаго рава щѣлаѣвша.

5. Lukež VII. 11—17.

11. І въѣстѣхъ въ прочи, і дѣаше въ градѣхъ нарицаемѣхъ
наиѣхъ, і сѧ ѡнѣмъ і дѣахъ оученици его і народѣхъ многѣхъ.
12. ѣко же приелижи сѧ къ вратомѣхъ града, і се изношаахъ
оумьрѣшии сыни, іnochади матери своеи, і та бѣ вдова, і
народѣхъ отъ града многѣхъ бѣ сѧ ѡнѣхъ. 13. і видѣвѣхъ ѡ
господѣ милосрѣдова ѡ і рече еи не плачи сѧ. 14. і пристѣпѣхъ
къ одрѣхъ, носаштеи же сташа, і рече юноше, тебѣ
глаголю, вѣстани. 15. і сѣде мрѣтеѣхъ і начатѣхъ глаголати.
16. приѣхѣхъ же страхъ къ сѧ, і славлѣахъ вога глаголюште,
ѣко пророкѣхъ великѣхъ вѣста въ насѣхъ, і ѣко посѣти господѣ
вогѣхъ люди своиѣхъ. 17. і изиде слово се по всеи юдеи о
ѡнѣмъ і по всеи странѣ.

6. Lukež IX. 10—22.

10. І възвращѣше сѧ апостоли повѣдаша емоу, ели
сѣтвориша і поимѣхъ ѡ отиде единѣхъ на мѣсто поусто града
нарицаемаго видѣсаида. 11. народи же разоумѣвѣхше по
ѡнѣмъ і дѣхъ і приимѣхъ ѡ глаголаше имѣхъ о цѣсарѣствѣхъ
вожи, і трѣвоужштаѣхъ щѣленѣхъ цѣлѣаше. 12. дѣнь же начатѣхъ
прѣклаіѣти сѧ пристѣпѣхъ же оба на десѣте рѣсте
емоу отъпоустѣхъ народѣхъ, да ошѣдѣше въ окрѣстѣхъ ѡнѣхъ
вси і села вѣтаѣхъ і обрѣштѣхъ вращѣно, ѣко сѣде на
поустѣхъ мѣстѣхъ есмѣхъ. 13. рече же къ ѡнимъ дадите имѣхъ
вѣхъ ѣсти. они же рѣша не имамѣхъ сѣде вѣште пѣти хлѣбѣхъ
і рѣвоу дѣвою, аште оубо не мѣхъ шѣдѣше въ всѣхъ люди
къ коупимѣхъ вращѣна. 14. вѣаше во мѣхъ ѣко пѣть
тысѣхъ. рече же къ оученикомѣхъ своимѣхъ посадите ѡ на
сподѣхъ по пѣти десѣтѣхъ. 15. і сѣтвориша тако і посадиша
всѣхъ.

16. примѣ же пѣть хлѣвъ і овѣ рывѣ, възвѣвъ на небо благослови ѿ і сзломн і даѣше оученикомѣ своимѣ, прѣдзложити народоу. 17. і ѣша і насытиша сѣ вси і възаша ізвѣвшамѣ имѣ, оукроуѣх коша дѣва на десѣте. 18. і вѣстѣ, егда молѣаше сѣ єдинѣ, сѣ ѿнимъ вѣауѣ оученици єго, і възпроси ѿ глагола: кого ма непѣштюѣтъ народи вѣти; 19. они же отвѣштавшѣ рѣша: юанна крѣстителѣ, ии же іанѣ, ови же, ѣко пророкѣ єтерѣ древлѣннѣх възкрѣсе. 20. рече же имѣ: вѣ же кого ма глаголете вѣти; отвѣштавшѣ же петрѣ рече: хрѣста вожѣѣ. 21. ѿнѣ же запрѣштѣ имѣ повелѣ: никомоу же не глаголати сего, 22. рекѣ, ѣко подобатѣ сѣноу чловѣчьскоумоу много пострадади і искоушеноу вѣти отѣ старѣцѣ і архierei і кзникѣннѣх і оубѣноу вѣти і третн дѣнѣ възкрѣснѣти.

7. Lukež X. 25—42.

25. І се законникѣ єтерѣ възста искоушамѣ і глагола: оучителю, чѣто сѣтвори жикотѣ вѣчнѣмѣ наслѣдоуѣж; 26. онѣ же рече кѣ ѿемоу: кѣ законѣ чѣто естѣ пѣсано; како чѣтеши; 27. онѣ же отвѣштавшѣ рече: възлюбивши господа бога своего отѣ всего срдѣца твоего і вѣсеѣ доушеѣж і вѣсеѣ крѣпостнѣж твоеѣж і вѣсѣмѣ помѣшленѣемѣ твоимѣ, і подруга своего ѣко самѣ сѣ. 28. рече же ємоу: исоусѣ: правѣ отвѣшта, се твори, і живѣ вѣдѣши. 29. онѣ же хотѣ оправѣдити сѣ самѣ рече кѣ исоусови: і кѣто естѣ искрѣннѣ ми;

30. отвѣштавшѣ же исоусѣ рече: чловѣкѣ єтерѣ сѣхуждааше отѣ иероусалима кѣ ериѣж і кѣ развоиннѣмѣ вѣнаде, іже і сзєлѣкѣше і і ѣзємѣ възложѣше отидоша, оставѣше і елѣ живѣ сѣштѣ. 31. по прикѣючаю же иерѣи єтерѣ сѣхуждааше пѣтьмѣ тѣмѣ, і видѣвъ і мимо иде. 32. такожде же і легѣнтѣ вѣвѣ на томѣ мѣстѣѣ, пришьдѣ

і видѣвъ і мимо іде. 33. самарѣнинъ же етеръ градъ приде надъ ѿ ѿ і видѣвъ і милосердова, | 34. | і пристѣпль обяза строупы его, възвиваѣа масло і вино, въсаждъ же і на свои скотъ, приведе же і въ гостиницъ і прилежа емь. 35. і на оутрѣ шьдъ, изьмъ д'ва пѣназа дастъ гостинникоу і рече емоу прилежи емь, і еже аште приждивеши, азъ егда възвращтж сѧ, въздамъ ти. 36. кзто оубо тѣхъ три искрѣни мьнитъ ти сѧ быти въпадшиоу въ развошникы; 37. онъ же рече: сътвори милостыйж съ ѿнмь. рече же емоу нсоусъ: іди і ты твори такожде.

38. въстъ же ходаштю емоу, і тхъ въниде въ въсь етеръ. жена же етера іменемъ мар'та прихатъ і въ домъ свои. 39. і се еи вѣ сестра іменемъ мариѣ, ѣже і сѣдши при ногоу ісоусовоу слышаше слово его. 40. і мар'та мазелѣаше о мнозѣ слоужьвѣ. ставши же рече: господи, не родиши ли, ѣко сестра моѣ единж ма остави слоужити; рьци оубо еи, да ми поможетъ. 41. отвѣштавъ же рече еи нсоусъ: мар'та, мар'та, печеши сѧ і мьениши о мнозѣ, 42. едино же естъ на потрѣвж: мариѣ во благжж часть избвѣра, ѣже не отхметъ сѧ отъ ѿеѧ.

8. Lukež XI. 1—10.

1. І въстъ сѧ што емоу на мѣстѣ етерѣ молаштоу сѧ, і ѣко прѣста, рече етеръ отъ оученикы его къ ѿемоу: господи, наоучи ны молити сѧ, ѣкоже юанъ наоучи оученикы свои. 2. рече же имъ: егда молите сѧ, глаголите вѣче нашъ, іже еси на небесехъ, да свѣтитъ сѧ іма твоѣ, да придетъ цѣсарьстие твоѣ, да вждетъ волѣ твоѣ ѣко на небесе і на земли. 3. хлѣвъ нашъ надънебьны даи намъ на всѣхъ д'нь, 4. і остави намъ грѣхы наша, ібо і сами оставѣемъ всѣкому дажъникоу нашему, і не въведи насъ въ искушенье, нхъ избеви ны отъ неприѣзни.

5. і рече кѣ ѿнихъ кѣто отъ насъ иматъ друугъ,
 і идетъ кѣ ѿемоу полоуношти і речетъ емоу друуже,
 даждь ми въ заемъ три хлѣбы, 6. іжде друугъ ми приде
 съ пѣти кѣ мѣнѣ, і не имамъ чѣсо положити прѣдъ ѿнимъ.
 7. і тѣ изъжтрѣждоу отъкѣштавѣ речетъ не твори ми
 троуда, юже двѣри затворены сѣтъ, і дѣти моѣ съ мѣ-
 ноѣ на ложѣ сѣтъ, не можъ възстати датъ тебѣ. 8. гла-
 голюжъ вамъ, аште не дастъ емоу възставѣ, за ѿе естъ
 друугъ емоу, ихъ за безочѣство его възставѣ дастъ емоу,
 елико трѣвоуетъ. 9. і азъ глаголюжъ вамъ просите, і дастъ
 съ вамъ. штатѣ, і овраштѣте, тазѣте, і отерѣзѣтъ съ
 вамъ. 10. вѣсѣкъ во просѣи приемлетъ, і штѣи овраштѣетъ
 і тѣжжштюмоу отерѣзѣтъ съ.

9. Lukež XIV. 16—24.

16. Онъ же рече чловекъ етеръ сѣтвори вечеръ великъ
 і въззва многы, 17. і посла рабы своѣ въ годѣнѣ вечера
 рѣшти звѣанымъ градѣте, ꙗко оуже готова сѣтъ вѣ.
 18. і начашѣ възкоупѣ отърицати съ вѣси. прѣкъ рече
 емоу село коупнѣ, имамъ нждажъ изити і видѣти е, мо-
 лѣжъ тѣ, имѣи мѣ отъречена. 19. і друугы рече емоу сѣ-
 прѣжъ воловѣннѣхъ коупнѣхъ пѣтъ і градъ искоуситъ ихъ,
 молѣжъ тѣ, имѣи мѣ отърекѣша съ. 20. і друугы рече
 женѣ поѣхъ і сего ради не можъ прити.

21. і пришѣдъ равъ повѣда господиноу своему.
 тогда разгнѣвавъ съ господѣнѣ домоу рече равоу своему
 изиди на распѣтъ і стѣгнѣ града, і ништѣи і вѣдѣннѣ
 і хромнѣ і слѣпнѣ възведе сѣмо. 22. і рече равъ господѣ,
 вѣстѣ, еже повелѣ, і еце мѣсто естѣ. 23. і рече господѣ
 равоу изиди на пѣти і халжѣ і оубѣди вѣнѣти, да на-
 пѣнитъ съ домъ мой. 24. глаголюжъ во вамъ, ꙗко ни единъ
 же мѣжъ тѣхъ звѣаннѣхъ не възкоуситъ моѣ вечера.

10. Lukež XV. 1—10.

1. Бѣахъ же приближающе сѧ къ ѿемоу вси мѣстаре і грѣшници послушаша его. 2. і ризитаахъ фарисеи і книжници глаголюще, ꙗко съ грѣшникы приемлетъ і съ ѿими ѣстъ. 3. рече же къ ѿимъ притчѣ глагола. 4. кы чловѣкъ отъ васъ имъ съто овечь і погоубьль единъ отъ нихъ не оставитъ ли девети десатъ і деветъ въ поустыині і идетъ въ слѣдъ погубьшима, дондеже обратитъ ѡ; 5. і обрѣтъ ѡ възлагаетъ на рами свои радостѣ сѧ, 6. і приидъ въ домъ свои съзываетъ другы і съсѣды глагола имъ радуйте сѧ съ мною, ꙗко обрѣтъ овечь мой погубьшии. 7. глаголю вамъ, ꙗко тако радость вѣдетъ на небесе о единомъ грѣшницѣ кажшти сѧ неже о девети десатъ і девети праведникъ, ѡже не штрѣвоужтъ покааниѣ.

8. ли каѣ жена имъшти десать драгъмъ, аште погоубитъ драгъмъ единъ, не възизаетъ ли свѣтильника і помететъ хранины і штетъ прилежно, дондеже обратитъ; 9. і обрѣтъши съзываетъ другы і съсѣды глаголюшти радуйте сѧ съ мною, ꙗко обрѣтъ драгъмъ, ѡже погоубиу. 10. тако, глаголю вамъ, радость вѣваетъ прѣдъ анѣлѣмъ воин о единомъ грѣшницѣ кажштимъ сѧ.

11. Lukež. XV. 11—32.

11. Рече же чловѣкъ етеръ имѣ дѣва сына. 12. і рече мѣни сынъ ю отъцю отъче, даждь ми достоншии часть имѣнѣ. і раздѣлан има имѣнѣ. 13. і не по мнозѣхъ днѣхъ съхравъ все мѣни сынъ отиде на странѣ далече і тоу расточи имѣнѣ своеи живѣи блѣдно. 14. і здневшю же емоу въсѣ въстъ гладь крѣпкъ на странѣ тои, і тѣ начатъ лишити сѧ. 15. і шдъ приѣпи сѧ единомъ отъ житѣи тоѣи страны, і посѣла і на села свои пастъ свини.

16. і желаше насытити са отъ рожьца, ѡже ѣдѣахъ скниина, і никътоже не дааше емоу. 17. въ себѣ же пришѣдъ рече коликоу наильникъ отца моего извѣвайтъ хлѣби, азъ же съде гладомъ гыбѣахъ. 18. вѣставъ ідъ къ отьцю моемоу і рекъ емоу шъче, съгрѣшихъ на небо і прѣдъ тобож, 19. юже нѣсмь достоинъ нарешти са сынъ твогъ сътвори ма ѣко единого отъ наильникъ твоихъ.

20. і вѣставъ іде къ отьцю своему. еште же емоу далече съштію оузырѣ і отьць его, і мнахъ емоу вѣсты, і текъ нападе на вѣжъ его і овалобыза і. 21. рече же емоу сынъ отьче, съгрѣшихъ на небо і прѣдъ тобож, юже нѣсмь достоинъ нарешти са сынъ твогъ сътвори ма ѣко единого отъ наильникъ твоихъ. 22. рече же отьць къ равомъ своимъ скоро изнесѣте одеждъ пржежъ і овалѣцѣте і і дадите прѣстенъ на ржкж его і сапогы на нозѣ, 23. і привѣдъше тельць оупитѣны заколѣте, і ѣдъше да веселимъ са, 24. ѣко сынъ мой съ мрхтвх вѣ і оживе, изгывахъ вѣ і обрѣте са, і начаша веселити са.

25. вѣ же сынъ его старѣи на селѣ, і ѣко градъ приблжи са къ домоу, слыша нѣниѣ і ликъ, 26. і призываетъ единого отъ равхъ въпрашааше і, чьто оубо си сътъ. 27. онъ же рече емоу братъ твои приде, і закла отьць твои тельць оупитѣны, ѣко съдрава і прихътъ. 28. разгѣва же са і не хотѣаше вънити. отьць же его шѣдъ моѣаше і. 29. онъ же отхѣштавъ рече отьцю своему се колико лѣтъ работахъ тебѣ і николиже заповѣди твоѣа не прѣстѣпихъ, і мнѣ николиже не даахъ еси козылате, да съ дроугы моими възвеселиахъ са бимъ. 30. егда же сынъ твои изѣдъ твоѣ имѣнъе съ лювоѣицами приде, закла емоу телець питомы. 31. онъ же рече емоу чаддо, ты всегда съ множ еси, і вѣсѣ моѣ твоѣ сътъ. 32. възвеселити же са і възрадовати подобаше, ѣко братъ твои съ мрхтвх вѣ і оживе, изгывахъ вѣ і обрѣте са.

II. Iz spomenika „Glagolita Clozianus“.

1. Iz govora sv. Epifanija ciprskoga.*)

Свѣтааго епифаніѣ архіепіскоуна купрѣскааго
(слово) о погребени тѣла господнѣ і бога на-
шего исоу-христа, і о іосифѣ, іже отъ ариматѣѣ.
і никодимѣ, і о сьнитин господі нашего гробнѣмъ,
по схваснѣн мѹцѣ дѣвзно въезшо.

Чѣто се; днѣсь безмазѣе много на земі чѣто
се; безмазѣе много и мазчанье много. безмазѣе много,
ѣко цѣсарь схитѣ земаѣ оубоѣ са і оумазча, ѣко
богъ пазѣѣ оусъне. богъ пазѣѣ оумрѣтѣ, і адъ
5 екстренета. богъ въ малѣ оусъне і схваштѣѣ отъ вѣка
отъ ада екскрѣси. кѣде нѣнѣ сѣтѣ екчерашнѣѣ

*) Govor Epifanijev se je ohranil v dveh panonskih spomenikih, v glagolskem in cirilskem; toda v cloz. nahajamo le začetek (204 vrste), v supraselskem spomeniku pa ves govor, 21 str. obsegajoč (str. 337. do 357. v Miklošičevi izdaji). Ako jezik v obeh spomenikih primerjamo, najdemo sledeče večje razlike. 1. Namesto prostega dovršilnika v cloz. **ПОТЪКЖ СѦ** (dvakrat), **ПРИВЪРЪЖ СѦ**, **РАЗИДЖ СѦ**, **ИШТЕЗЖ**, **ПРѢИДЖ**, **ПРИДЖ**, ima supr. spomenik zložene dovršilnike: **ПОТЪКНИЖША СѦ** in **ПОТЪКОША СѦ**, **ПРИВЪРЪГОША СѦ**, **РАЗИДОША СѦ**, **ИШТЕЗОША**, **ПРѢИДОША**, **ПРИДОША**. Iz teh primerov sledi, da je prepisovalec supr. spomenika proste dovršilnike v svojem izvorniku sicer razumel, a jih nadomestil z zloženimi dovršilniki, ki so bili za njegove dobe v obči rabi. 2. Namesto zloženega dovršilnika na **с**: **ВЪЗНИЧСА** in **ПРОЦЕНСА** stoji v supr. **ВЪЗНЕСОША** in **ПРОЦЕХТОША**. 3. Nedov. **ДѢШАТЕ** se glasi v supr. **ДАШТЕ**.

Še večje razlike kaže sevėda srbsko-slovenski spomenik iz 13. stol., ki je tudi ohranil ta govor. Namesto 3. dvojinske osebe **ВЪДЕТЕ**, **ДѢШАТЕ**, **ГРѢДЕТЕ** piše srbski prepisovalec: **БОУДЕТА**, **ДѢСТА**, **ГРЕДЕТА**, kjer se že v višji meri kaže vpliv srbskega narečja pri prepisovanju panonsko-slovenskih spomenikov.

мажемы и гласи і говори, бывающеи на христа отъ
 законопрѣстѣпникъ; кѣде народи і коени і чини і оржжѣ
 і дрѣколи; кѣде цѣсарє і нерѣи і сѣдѣя осжженѣя; 21
 кѣде свѣшта і мечи і говори вештислѣни; кѣде людє і 10
 шатанѣ і трѣтѣ неправеднѣи; вѣ истинѣ оубо, зѣло
 вѣ истинѣ людє поучиша сѣ тѣштѣтѣнѣмъ і соуѣ-
 тѣнѣмъ. потѣкѣ сѣ вѣ акрогонней камень христѣ, і
 сами сѣкроушиша сѣ приврѣгѣ сѣ вѣ терѣдѣи камень,
 нѣ вѣ пѣнѣи вѣлнѣи нѣхъ разидѣ сѣ потѣкѣ сѣ о на- 15
 коваалѣ неповѣдимѣемъ, нѣ сами сѣтѣрени бѣша вѣз-
 нѣса на дрѣво камень, і сѣшедѣ оумрѣтєи ѿ сѣла 26
 заша великааго сампсона слѣнѣца христа, нѣ раздрѣши
 вѣчнѣя жѣзы нопаеменикѣи і законопрѣстѣпникѣи
 погоубєи. 20

Заидє богѣ слѣнѣце подѣ земаѣ, і тѣмѣ прѣмрѣч-
 нѣмъ подеомъ сѣтвори. дѣнєсь сѣспасєнє сѣштимъ на
 земѣ і отъ вѣка подѣ земаѣмъ сѣпаштимъ дѣнєсь
 сѣспасєнє вѣсеому мируу, елико видимъ і елико невид-
 имъ. соугоубо дѣнєсь прѣшєстєе господѣнє, соугоубо 25
 сѣмрєнє, соугоубо чловѣкомѣбѣстєе, соугоубо сѣни-
 тѣе, вѣ коупѣ жє і сѣмѣрєнє, соугоубо кѣ чловѣкомѣ
 посѣштєнє отъ небєсє на земѣ, отъ земаѣ подѣ земаѣ
 богѣ прѣходитѣ, врата адова отѣверѣзѣитѣ сѣ. сѣпа-
 штєи отъ вѣка, радоубтє сѣ сѣдѣштєи вѣ тѣмѣ і вѣ 30
 сѣни сѣмрѣтѣнѣи, великѣи свѣтѣи приимѣтє, сѣ рабѣи го-
 сподѣ. сѣ мрѣтѣемѣи богѣ, сѣ оумрѣтѣи живѣтѣ,
 сѣ повенинѣи неповенинѣи, сѣ сѣштѣи вѣ тѣмѣ не-
 мрѣчѣи свѣтѣи, сѣ паѣникѣи скєбодитєлѣ, сѣ прѣ-
 сподѣи прѣвѣнѣи небєсѣи христѣ на земѣ, вѣро- 35
 вахомѣ христѣ вѣ мрѣтѣемѣи, сѣ нимѣ сѣидѣмѣи
 да оубѣмѣи і тѣнѣи, ѿже тоу да разоумѣемѣи вѣжнѣ
 тѣнѣ, тѣна подѣ земаѣмъ чюдєса да оубѣмѣи, како і
 сѣштимъ вѣ адѣ прѣсвѣтѣнѣи естѣ прѣповѣдѣ.

40 Чѣто оубо; всѧ ли прѣпростѣ съпасаетъ вѣль
 сѧ въ адѣ богъ; ни, ни і тоу вѣроуѣштѣмъ. въчера
 же съмотрѣли възнаа теорѧ, а дньсь владѣчнѣмъ въчера
 пѧтъскаа, а дньсь господьскаа дѣмъ въчера чловѣ-
 чьскаа, а дньсь божьствѣнаа дѣтѣмъ. въчера за оухо
 45 оударенъ бѣвалоше, дньсь блисцанимъ божіемъ адовъ-
 ское жѧнште вѣтѣ въчера съвѣзанъ бѣвалоше, дньсь
 нераздрѣшенѣмъ жѧмъ съвѣзаетъ гоубѣтелѣмъ въчера
 осжженъ бѣвалоше, дньсь осжженѣмъ своводѣмъ даръ-
 стеоуетъ въчера слоугѣмъ пѧатовѣмъ рѣгаахъ сѧ емоу,
 50 дньсь вратѣннѣмъ адовѣннѣмъ, вѣдѣвѣше его, штезѣ. ни
 оубо слыши о христовѣнѣмъ мѣцѣ вѣшнѣе слово слыши
 і ехспог слыши и прослави слыши и проповѣжда божіѣ
 вѣлѣ чюдеса како законъ остѣпаетъ, како благодѣтъ
 процѣтаетъ, како образи мимоходѣтъ, како истина про-
 55 повѣдѣетъ сѧ, како сѣнь мимоходѣтъ, како сѧнѣце
 въселенжѣ испѧнѣтѣтъ, како ветѣхѣтъ законъ оветѣша,
 како новѣмъ изѣштѣетъ сѧ, како дровѣнѣмъ прѣидѣ, како
 новѣа процѣнсѧ.

12 Дѣвои людѣ въ сѧнѣмъ въ вѣрѣмъ христовѣнѣмъ
 60 мѣцѣмъ прѣидѣ, еврѣисци коупнѣно же і поганьсци дѣва
 цѣсарѣ, пѧатъ і иродъ два архѣрѣмъ, і анѣна і ка-
 нафа, да обѣ пасцѣ въ коупѣмъ вѣдете, ова прѣста-
 вѣшти а христовѣна начинаѣшти. дѣкѣмъ жрѣтѣмъ въ тѣ
 вечерѣмъ дѣшете сѧ, понеже і съпасенѣе, глаголаж живѣмъ
 65 і мрѣтѣмъ, бѣвалоше. і юдѣи же съвѣзѣвѣште агнець
 забѧлаахъ, а іже отъ поганъ въ пѧтъ бога. і ови въ
 сѣнь възираахъ, ови же кѣмъ сѧнѣцю і кѣмъ богоу прѣтѣ-
 наахъ. і ови съвѣзѣвѣше христа отъсѣлаахъ, а іже отъ
 поганъ шодоушнѣно его примѧахъ. і ови скотѣнѣж жрѣ-
 70 тѣмъ, ови же божнѣо тѣлоу жрѣтѣмъ приношаахъ. ни подѣи
 ісхожденѣе еже отъ еѣупѣа помѣнаахъ, а іже отъ поганъ
 ізѣвѣленѣе еже отъ лѣстѣ проповѣдаахъ.

2. Iz čtenija sv. Ivana Zlatoustega
na veliki četrtrek.

Свѣтааго іоана хрѣсостома архієпискоупа кон-
статинѣ града чытенье въ великы четвертокъ.

Блаженъ маттѣ глаголаше: тогда шедъ единъ отъ
обою на десѣте, нарицаемъ пода искаріотъ, къ архієрѣомъ
рече: чыто хошете ми дати, и азъ вамъ прѣдамъ 1. въ
скерънны гласъ, въ дръзость вестоудна: како из-оустъ
испоустн гласъ; како ѡзъмы подвижа; како не искочи 5
доуша ис-тѣлесе того; како не оцѣпѣнѣ; како не оужасе
сѧ оумъ его; чыто хошете ми дати, сѧтъ, 1 азъ вамъ
прѣдамъ 1. рци ми семоу ли тѧ наоучи оучитель въ
толко вѣрѣмѧ; тако ли скоро завѣмъ чѧстоє оученье; не
сего ли радѣ глаголаше: не сѧтажѣте злата ни сѧребра, 10
врана древле теои воли, ѡже имѧши въ имѣнни; не оу-
чѧше ли глагола: аште кто тѧ оударѣтъ въ деснѣжъ
ланѣж, оверѣти емоу 1 другѣжъ; чыто хошете ми дати,
и азъ вамъ прѣдамъ 1. въ невѣждѣстве, въ нечювьстве
многое 1 азъ вамъ, сѧтъ, прѣдамъ 1. чесо радѣ, рци 15
ми. кожъ вѣнѣ имъ, ли малѣ, ли великѣ, прѣдаши оучи-
телѣ; имѣже ли ти область далъ естъ на нечѣстнѣхъ вѣ-
сѣхъ, 1 толкѣ силѣ дастъ ти, да неджженнѣмъ оубалоу-
енн 1 прокаженнѣмъ очнштаеш, 1 слѣпнѣмъ теорнши прозь-
рѣти 1 нна многа чюдеса такова теорити; за тѣмъ ли 20
довернѣмъ дѣтѣмъ сѣмъ миздѣмъ въздаеш емоу; чыто
хошете ми дати, сѧтъ, 1 азъ вамъ прѣдамъ 1. въ не-
истовѣство великое, паче же въ сѧребролювьстве: вѣсе се
зѣлає то сѧтворило естъ. то възлюбъ сѣ оучителѣ своего
прѣдастъ. такѣ во естъ зѣлаы тѣ корень вѣса горы, 25
доушѣ нашѣ воуѣж теорѣтъ теорѣтъ вѣсѧ не вѣдѣти
и себе 1 искрѣннѣхъ 1 тѣлеснаго обѣчаѣ, 1 отъ самого
сѣмъсла изъзна ны, 1 не помнѣтъ ни другѣжѣмъ, ни обѣчаѣ,

ни рода, ни иного никогоже: из ослаѣни очи оумъ нашего
 30 ѣкоже въ тѣмѣ, тако творитѣ ны ходити і въ вѣрѣгы
 метаетѣ.

Правы блаженъ навелъ глаголаше, ѣко корень въ-
 сѣмъ зѣломъ естъ сѣребролюбенне. чѣто хоштете ми,
 сѣтъ, дати, і азъ вамъ прѣдамъ і. вельѣ дръзость, велье
 35 вестоудѣе рѣци ми, того ли прѣдаеш, иже въсѣчѣскаа
 одръжитѣ; владѣштаго вѣсѣ, повелѣваѣштаго мороу,
 владѣкъ въсѣкоі тварі, твораштаго словомъ і повелѣ-
 ньемъ въсе; из хотѣ оучити і безоумье его оутолити,
 волеѣ своеѣ прѣданъ вѣстѣ. і послоушаи, чѣто створи
 40 из то вѣрѣмъ прѣданью: егда придѣ на нь сѣ орѣжи и
 дрѣкольми, свѣшта і свѣтильникомъ имѣште, глагола-
 кого штете; і не знаѣхъ, егоже хотѣахъ ѣати. тольми
 нода не можаше его прѣдати, аште не вѣ самъ хотѣахъ,
 і того не можааше зѣрѣти, егоже хотѣаше прѣдати, і во
 45 свѣтильникомъ сѣштѣмъ і свѣштамъ толкамъ.

3. Iz čtenija sv. Ivana Zlatoustega

na veliki petek. *36. Avg. 23.*

Сѣмъ отѣца нашего іоана чѣтенне въ великѣхъ
 параскевѣнѣхъ.

Веліка оубо естъ тварь нево, отъ невѣтъѣ въ вѣтъе
 богомъ призвана: великъ же сѣтъ і анѣлѣхскѣмъ сіамъ,
 невидимымъ добротамъ вѣнчаемъ: подобитѣ сѣ сіамъ і
 слѣхѣце, дѣнехѣмъ сѣ свѣтомъ облагамъ, небесское
 5 теченне гонѣ: дѣхъ творитѣ оумоу землѣ, висѣшти пове-
 лѣннемъ на водахъ, а тѣжка вѣштѣ сѣштѣ. чѣто же
 кѣто речетѣ, море прострѣто вѣдѣ і вѣскомъ сѣмъзано.
 из въсѣ оубо добра сѣтъ і зѣло добра і творѣча мѣ-
 дрости хѣдожѣствѣ. прѣсѣ же сѣхъ доворотѣ чѣовѣкѣ

почтеньемъ, досажденье почтеными створь дикъ во
 твари принесъ, прѣспѣвшитъ мѣрж твари, неслаеж чь-
 томъ изльѣ. тако въстъ тварь лъстѣ мати невѣ-
 джшти. і помилова ѡж вогъ, і носитъ крѣстъ по срѣдѣ,
 разоума вожитѣ чловѣкомъ естъ сѣсѣдъ, твари въсѣа
 сіанѣи. 15

Бездѣла оубо въстъ небо кы-исправленью нечѣсти,
 і слъхъ стѣдѣаше сѣ покланѣные приемаа, избра-
 нѣти сѣ покланѣвшитимъ сѣ не може. море облачаше
 сѣ лихо съ кѣ страстемъ, і чловѣкъ салѣнъ прѣхуждаа-
 ше тварь емъже сѣ оутѣкнѣаше, кланѣаше сѣ емоу, 20
 бога не могъ оврѣстѣ егоже въсѣа твари народъ пропо-
 вѣдаа, не въстъ довьльнъ приносѣти оученьѣ о едѣ-
 номъ възѣ. нѣ егоже не створи небо, крѣстъ възможе і
 егоже слъхъ не можаше оулоучити, крѣстъ въсѣѣхъ
 просѣѣти. і дрѣво, осѣдѣны сѣсѣдъ, плодъ створи осѣ- 25
 жденнымъ сквождъ. троудѣ сѣ въ сѣспасеньѣ чловѣкомъ
 тварь, і крѣстъ прѣшедъ ваи сѣ ѣи.

В вожитѣ въ истинѣ прѣмъждрость невѣскаѣ
 крѣстъ въдръжаше сѣ, а идольскаѣ слоужѣва разорена
 въваше. крѣстъ възстааше, і дѣволаѣ сила разорена въ- 30
 каше крѣстъ въдръженъ въваше, і юдѣиска грѣдыни
 надааше да навъкнѣши, ѣко не дрѣво просто толикоу
 чудесъ вѣ вина, нѣ примъ дрѣво на повѣдѣ. не о сѣѣѣ
 во въстъ сѣспасѣна мѣжа, нѣ сѣмротѣвшитимъ сѣспасѣ-
 нѣж мѣжжъ не въстъ во сѣмрѣти раздроушеньѣ сѣмрѣтъ, 35
 нѣ прѣмѣнахъ естъ вѣшти прѣдѣлахъ положѣ. крѣстъ і
 моука и гвоздѣи і сѣмрѣтъ, сі животоу бесѣмрѣтноу-
 моу въважѣтъ пелены.

III. Iz Marijinskega evangelija.

1. Lukež II. 1—20.

1. Бѣсть же въ дѣни тѣмъ изиде повелѣние отъ кесарѣ лежгоуста, написати въсѣ оуселенжѣхъ. 2. се написание пръвое бѣсть владжштю сурнеж куринню. 3. и идѣахъ въси къждо написати сѣ въ свои гради. 4. възиде же носифъ отъ галилеѣа из-града назаретска въ иудеж въ градъ давидовъ, же нарицаатъ сѣ витаемъ, зане вѣаше отъ домоу и отъчъстенѣ давидова, 5. написати сѣ съ марнеж обрѣченжѣ емоу женож, сжштеж непразднож. 6. бѣсть же, егда бѣсте тоу, исплзидиша сѣ дѣние родити ен. 7. и роди сынъ свои пръвѣнецъ, и повитъ и, и положи и въ ѣслеухъ, зане не бѣ има мѣста въ обитѣан.

8. и вѣахъ пастыри въ тожде странѣ, въдѣше и стрѣгжше стражъ ноцихъ о стадѣ своемъ. 9. и се анѣлазъ господьнъ ста въ нихъ, и слава господьнѣ осифъ ѣа, и оубоѣша сѣ страхомъ велиемъ. 10. и рече имъ анѣлазъ не бонте сѣ се во благовѣштажъ вамъ радость велиж, ѣже вждетъ въсѣмъ людемъ. 11. ѣко роди сѣ вамъ дѣнесь сѣнасъ, же естъ христъ господъ, въ градѣ давидовѣ. 12. и се вамъ знамение: обрацете младанецъ повитъ лежаштъ въ ѣслеухъ. 13. и взнезапж бѣсть съ анѣломъ мжножство вон небесьскъныхъ, хвалаштъ бога и глаголаштъ: 14. слава въ вышнихъ богоу и на земли миръ, въ чловецѣхъ благоволение.

15. и бѣсть, ѣко отидъ отъ нихъ анѣлаи на небо, и чловеци пастыри рѣша другъ къ другу: прѣидѣмъ оубо до витаемѣа и видимъ глаголъ съ вѣмъшши, же сказа намъ господъ. 16. и придъ поденгъше сѣ и обрѣтж марнж же и носифа и младанецъ лежаштъ въ ѣслеухъ. 17. видѣхше же сказаша о глаголѣ глаголанѣмъ имъ о

отрочате семь. 18. і вси слышавъшии дивнѣша сѧ о глаголаныхъ отъ пастырь къ нимъ. 19. маріѣ же сълюдааше въсѧ глаголы снѣ сълабѣяшти въ срѣдѣци своемъ. 20. і възвратиша сѧ пастыри слабаште и хвалаште бога о въсѣхъ, ѣже видѣша и слышаша, ѣкоже глаголаю бысть къ нимъ.

2. Lukež II. 41—52.

41. І хождаашете родители его по въсѣ лѣта въ иерусалимъ въ праздникъ пасухы. 42. і егда бысть дѣвою на десѣте лѣтоу, възшедшемъ имъ въ иерусалимъ по обычаю праздника, 43. і коньчавшемъ дѣни, възвращаештемъ сѧ имъ, оста отрокъ исоусъ въ иерусалимѣ, і не чю носифъ и мати его. 44. мѣнѣвша же и възвратишии сѣхъ, придете пѣть дѣне і искаашете его въ рождениі і въ знаниі. 45. і не обрѣтѣша его, възвратисте сѧ въ иерусалимъ възискавша его. 46. і бысть по трехъ днехъ, обрѣтете и въ цркви и сѣдѣшѣ по срѣдѣ оучитель и послоушавша ихъ і възпрашавша ѧ.

47. оужасаахъ же сѧ вси послоушавшени его о разоумѣ и о отхѣтѣхъ его. 48. і видѣвша и дивисте сѧ, і рече къ нему мати его: чѣдо, что сътвори нама тако; се отецъ твой и азъ скрѣбѣща искааховѣ тебе. 49. і рече къ нима: что ѣко искаашета мене; не вѣста ли, ѣко ѣже сѣхъ отца моего, въ тѣхъ достонтъ ми быти. 50. і та не разоумѣсте глагола, нже рече има. 51. и сѣнде сѧ нима и приде въ назаретъ, і вѣ покинуѣ сѧ има. і мати его сълюдааше въсѧ глаголы снѣ въ срѣдѣци своемъ. 52. исоусъ же спѣаше прѣмъдростниж и тѣломъ и благодатниж отъ бога и чловѣкъ.

3. Lukež XVI. 19—31.

19. Чловѣкъ же единъ вѣ богатъ і облачаше сѧ въ порфиръ і вѣсонъ, весела сѧ на вѣсѣкъ день свѣтло.
 20. ницъ же вѣ единъ, именовъ лазаръ, же лежалше при братѣхъ его гнонъ, 21. и желаше насытити сѧ отъ кроуницъ падаѣштинъхъ отъ трапезы богатаго, нъ и пси приходаште обливаѣхъ гнонъ его. 22. вѣстъ же оумърѣти ништюмоу і несеноу вѣти анѣлы на лонѣ аврамле оумърѣтъ же и богатын, и погрѣса и. 23. і въ адѣ възвездъ очн свои, съ въ мжахъ, оузърѣ аврама издалече и лазарѣ на лонѣ его.

24. і тъ възгашъ рече отъче аврааме, помноуи мѧ и посъли лазарѣ, да омочитъ конецъ прѣста своего въ водѣ и оустоудитъ ѡзыкъ мой, ꙗко страждъ въ пламени сѣмь. 25. рече же авраамъ: чѧдо, помѣни, ꙗко възсприѣхъ еси тѣмъ благоа твоѣ въ животѣ твоѣмъ, і лазаръ такожде зѣлаа иынѣ же съде оутѣшаатъ сѧ, а тѣмъ страдѣши. 26. і надъ вѣсѣми силами между нами и вами пропадѣ велиѣ оутверди сѧ, ꙗко да хоташтен минѣти отъ сѧдоу къ вамъ не възмагаѣтъ, ни иже отъ тѧдоу къ намъ прѣходѣтъ.

27. рече же молижъ тѧ оубо, отъче, да и посълаши къ домъ отъца моего. 28. имамъ бо пять братиныхъ ꙗко да засѣѣдѣтельствоуотъ имъ, да не и ти придѣтъ на мѣсто се мжчъное. 29. глагола же емоу авраамъ: имѣтъ мѣста и пророкъ, да послоушаѣтъ нѣхъ. 30. онъ же рече ни, отъче аврааме, нъ аште кѣто отъ мрѣтѣныхъ идѣтъ къ нимъ, покаѣтъ сѧ. 31. рече же емоу аште мѣста и пророкъ не послоушаѣтъ, ни аште кто отъ мрѣтѣныхъ възкрѣснетъ, не имѣтъ вѣрѣ.

4. Lukež XIX. 1—10.

1. I възшедъ прохощдааше исоусъ въ ерихъ. 2. и се мжжъ именовъ нарицаемъ закъхен, i сѣ вѣ старѣи мѣтаремъ, i тѣхъ вѣ богатъ. 3. i искааше видѣти исоуса, къто естъ, i не можааше народомъ, ꙗко тѣломъ малъ вѣ. 4. и прѣди текъ възвѣзе на скоморнѣхъ, да виднѣтъ i, ꙗко тѣхъ хотѣаше минжти. 5. i ꙗко приде на мѣсто, възкрѣвхъ исоусъ видѣти i рече къ нему: закъхѣе, потыштавхъ сѣ скалѣзи днесь во подоваатъ ми въ домоу твоємъ быти. 6. и потыштавхъ сѣ скалѣзе и прихвѣтъ i радоща сѣ.

7. i видѣвхше въси рѣптаахъ глагольжште, ꙗко къ грѣшному мжжю възиде витатъ. 8. ставхъ же закъхен рече къ господи: се полъ имѣннѣ моего, господи, дамъ ништинамъ, i аште есмъ кого чимъ обидѣлахъ, възвращаю четворицею. 9. рече же къ нему исоусъ, ꙗко днесь съпасение домоу сему въыстъ, зане и сѣ сынъ авраамль естъ. 10. приде во сынъ чловѣчскы възискатъ i съпасти погъвѣшааго.

5. Lukež XXIV. 13—35.

13. I се дѣва отъ нихъ вѣсте иджшта въ тѣжде день въ весь отхостощтѣхъ стадни шесть десѣтъхъ отъ иероусалима, енже има емаоусъ. 14. i та вѣсѣдоваашете къ себѣ о вѣсѣхъ сихъ приключьшихъ сѣ. 15. i въыстъ вѣсѣдоужштемѣ има и сѣтѣважштемѣ сѣ, и самъ исоусъ приближъ сѣ идѣаше съ нимѣ. 16. очи же ею дрѣжаашете сѣ, да его не познаате. 17. рече же къ нимѣ что сѣтъ словеса си, о нихъже сѣтѣваата сѣ къ себѣ иджша, i еста драхъла; 18. отхѣвѣштавхъ же единъ, емоуже има клеопѣ, рече къ нему: ты ли единъ пришлецъ еси въ иероусалимъ i не чю въышшихъ въ дни снѣхъ;

19. i рече има къхъ; она же рѣсте емоу: ꙗже о исоусѣ назарѣнинѣ, же въыстъ мжжъ пророкъ силенъ дѣломъ

и словомъ прѣдъ богомъ и вѣсѣми людьми, і 20. како и прѣдаша архирен и кнѣзи наши на осужденіе сѣмрзти и пропадѣи. 21. мы же надѣемъ сѣ, ꙗко съ естѣ хотѣи издраниѣ избавити, нѣ і надѣ вѣсѣми сими третии се день иматѣ дзнесѣ, отѣ нелиже си вѣша. 22. нѣ і женѣ единѣ отѣ насѣ оужасиша нѣ, вѣвѣша рано оу гроба. 23. і не оверѣтѣша тѣлесе его, придѣ глаголишѣ, ꙗко і авление анѣлаз видѣша, еже глаголишѣ і живѣа. 24. і идѣ едини отѣ насѣ къ гробу оу і оверѣтѣ тако, ꙗкоже и женѣ рѣша: самого же не видѣша.

25. і тѣ рече къ нима: ѡ несѣмъслзннаѣ и мѣдѣна срдѣцемъ, вѣровати о вѣсѣхъ, ꙗже глаголаша пророци. 26. не тако ли подобаше пострадаѣи хрѣстоу і вѣнѣти въ славу своѣ; 27. і наченѣ отѣ моста и отѣ вѣсѣхъ пророкѣ, сѣказаше нма отѣ вѣсѣхъ кѣнигѣ, ꙗже вѣахѣ о немъ. 28. і приближиша сѣ въ весь, въ нѣже идѣашете, і тѣ теорѣаше сѣ далѣ нѣти. 29. і нѣждашете и глаголишѣ: облази сѣ нама, ꙗко при вечерѣ естѣ і прѣклонназ сѣ естѣ юже день. і вѣниде сѣ нима овлѣштѣ. 30. і вѣстѣ, ꙗко възлеже сѣ нима, приемихъ хлѣвѣ благословѣи і прѣломѣ даѣаше нма.

31. онѣма же отѣрѣсте сѣ очн, и познасте нѣ і тѣ нѣштезе отѣ нею. 32. і рѣсте къ сѣвѣ: не срдѣце ли наю гора вѣ ех наю, егда глаголаше къ нама на пѣти, і ꙗко сѣказаше нама кѣнигѣ; 33. і възставѣша во тѣ часѣ вратисте сѣ въ иероусалимѣ і оверѣтѣте сѣвѣкоупаѣша сѣ единого на десѣте, і нѣже вѣахѣ сѣ нима, 34. глаголишѣ: въз істинѣ ꙗко възѣа хрѣстѣ и ꙗви сѣ симоноу. 35. і та повѣдашете, ꙗже вѣша на пѣти, і ꙗко сѣ позна нма ех прѣломлѣнии хлѣва.

6. Matevž XVII. 1—27.

1. I вьстѣхъ по шести денѣхъ, похѣтъхъ исоусѣхъ петра и иѣкова и ноана брата его i възведе ѿ на горѣхъ вьсокихъ единьхъ. 2. i прѣговрази сѣ прѣдѣхъ ними, i просвѣтъ сѣ лице его ѣко сѣхънѣце, а ризы его вьшѣхъ вѣлы ѣко свѣтъхъ. 3. i се ависте сѣ имѣхъ моси и ианѣ, сѣ нимѣ глагольща. 4. отхѣщавѣхъ же петрѣхъ кѣхъ исоусови рече господи, добро естѣхъ намѣхъ сѣде вьти аште хощеши, да сѣхътворимѣхъ сѣде три кровѣхъ, тебѣхъ единьхъ и мосеови единьхъ и иани единьхъ.

5. еште же емоу глагольштю, се облакъ свѣтелѣхъ осѣ ѿ, i се гласѣхъ из-облака глагола сѣ естѣхъ сынѣхъ мой възлюбленѣхъ, о немѣже благоизволюхъ того послоушанте. 6. i слышавѣхше оученици падѣхъ ници и оубоѣша сѣ зѣло. 7. и пристѣпѣхъ исоусѣхъ прикоснѣхъ сѣ ихъ i рече възстанѣте и не бонте сѣ. 8. възведѣхше же очи свои не видѣша никогоже токѣмо исоуса единного. 9. и сѣхъходящемѣхъ имѣхъ сѣхъ горѣхъ, заповѣдѣхъ имѣхъ исоусѣхъ глагола никомоу же не повѣдите видѣниѣхъ, донѣдеже сынѣхъ чловѣчьскѣхъ из-мрхтеѣхъхъ възкрхснетѣхъ.

10. i възпросиша и оученици его глагольще чѣхто оубо глагольтъхъ книжници, ѣко иани подобаатѣхъ прити прѣжде; 11. исоусѣхъ же отхѣщавѣхъ рече имѣхъ ианѣ оубо придетѣхъ прѣжде и оустроитѣхъ вѣсѣ. 12. глаголь же вамѣхъ ѣко ианѣ юже придетѣхъ, и не познаша его, ихъ сѣхътвориша о немѣхъ възсѣ, елико възсѣхотѣша. тако и сынѣхъ чловѣчьскѣхъ иматѣхъ страдати отѣхъ ихъ. 13. тѣгда разоумѣша оученици, ѣко о ноанѣхъ крхститеан рече имѣхъ.

14. i пришедѣхшемѣхъ имѣхъ кѣхъ народоу, пристѣпи кѣхъ нему чловѣкѣхъ кланѣхъ сѣ емоу, 15. и глагола господи, помнаоуи сынѣхъ мой, ѣко на новѣхъ мѣсѣцахъ вѣснѣоуетѣхъ сѣ i зѣлѣхъ страждетѣхъ мнѣхъножицеѣхъ во падаетѣхъ на огнѣхъ i мнѣхъножицеѣхъ въз водѣхъ. 16. i приѣсѣхъ i кѣхъ оученикомѣхъ тео-

нмъ, і не могъ его исцѣлѣти. 17. отхвѣштавъ же исоусъ рече ѿ роде невѣрныи и развращенныи, до колѣ съ вами вѣждъ; до колѣ тръпавъ васъ; приведѣте ми и сѣмо. 18. і запрѣти емоу исоусъ, и изиде из-него вѣсъ, і исцѣлѣ отрокъ томъ часѣ.

19. тогда пристѣпнше оученици исоусови единомуу рѣша: по чьто мѣ не възмогомъ изгнати его; 20. исоусъ же рече нмъ: за невѣрство ваше. аминь бо глаголюъ вамъ: аще имате вѣржъ фко зржно горюшжно, речете горѣ сени прѣиди отъ сждѣ тамо, і прѣидетъ, і ничтоже не възможно вѣдетъ вамъ. 21. родъ же съ не исходитъ, тжкмо молитвою и постомъ. 22. жнежштемъ же нмъ въ галилеи, рече нмъ исоусъ: прѣданъ иматъ быти сынъ чловѣчскыи въ ржцѣ чловѣкомъ, 23. і оубижитъ і, и трети день встанетъ. і скрзънии быша сѣло.

24. пришедшемъ же нмъ въ каферзнаоумъ, пристѣпнша приемающен дидрагма къ петрови и рѣша: оучителъ вашъ не даетъ ли дидрагма; 25. рече ен. і егда въниде въ домъ, вари исоусъ глагола: что ти сѣ мьнитъ, симоне; цѣсари земьсции отъ кѣхъ приемаютъ дани ли кинсь; отъ своихъ ли сыновъ, ли отъ тоужднхъ; 26. і рече емоу петръ: отъ тоужднхъ. рече емоу исоусъ: оубо сеоводни сжтъ сынове. 27. нхъ да не съблазнимъ ихъ, шедъ въ море въвръзи ждицъ, і ѡже имеша прѣжде рыбъ възыми, и отвръзи оуста ен обрштеша статиръ: тхъ въземъ даждъ нмъ за ма и за сѣ.

7. Matevž XXI. 1—22.

1. І егда приближи сѣ въ ероусалимъ і приде въ витфаѣнж къ горѣ елеоньсцѣ, тжгда исоусъ посхла два оученика своѣ, 2. і глагола има: идѣта въ весь, фже естъ прѣмо вама, і абѣе обрштета осьла приѣзано и жрѣва съ нимъ, і отрѣшшша приведѣта ми е. 3. і аще речетъ

кто вама что, речета, ꙗко господь трѣбоуетъ ею, і авѣ же послетъ ѿ. 4. се же въсе въстѣ, да съвѣдетъ сѧ реченое пророкомъ глаголющемъ: 5. рѣцѣте дѣщерн синоуѣ: се цѣсарь твои градѣтъ тебѣ, кротокъ и въсѣдѣ на осьла і жрѣба сына ѿрѣмьничѧ.

6. шедъша же оученика и сътвориша, ꙗже повелѣ има исоусъ, 7. приѣсте осьла и жрѣба, і възложиша врѣхоу ризы своѧ, і въсѣде врѣхоу ихъ. 8. множише же народи постѣлаша ризы своѧ по пѣти, друзѣни же рѣзахъ вѣтви отъ дрѣва и постилахъ по пѣти. 9. народи же ходѣшѣи прѣдѣ нимъ і въ слѣдѣ, зываахъ глаголющѣ: ѡсанна сыноуи дауыдовоу, благословенъ градъ въ имѧ господьне, ѡсанна въ вѣшнѣниихъ.

10. і възшедшоу емоу въ ероусалимъ, потрѣсе сѧ весь градъ глаголаꙗ: кто съ естъ; 11. народи же глаголаахъ: ꙗко съ естъ исоусъ пророкъ іже отъ назарета галиленскаго. 12. і въниде исоусъ въ црѣкѣви вожнѣ і изгна въса продажштѣѧ і коупоужштѣѧ въ црѣкѣви, і дѣскы трѣжнѣицѣ испроверже, і сѣдалишта продажштѣихъ голѣви. 13. і глагола имъ: писано естъ: храмъ мой храмъ моливѣ наречетъ сѧ: въ же сътвористе и врѣтѣихъ разбойниковъ.

14. і пристѣпѣша къ нему храми и слѣпни въ црѣкѣви, и исцѣли ѧ. 15. видѣвше же архѣерен и книжници чудеса, ꙗже сътвори, і отрокы зовѣща въ црѣкѣви і глаголюща: ѡсанна сыноуи дауыдовоу, негодоваша. 16. и рѣша емоу: слышиши ли, что сии глаголютъ; исоусъ же рече имъ: ей. ꙗсте ли чѣли николиже, ꙗко исоустъ младѣнечъ и съсѣштѣихъ съврѣшинахъ еси хваалъ; 17. і оставѣ ѧ изиде вънѣ из-града въ витаниѣ і въздори сѧ тоу.

18. ютро же възвратѣ сѧ въ градъ въззѧлка. 19. і оузырѣвѣ смоковѣницѣ единѣ при пѣти, приде къ немъ, і

ничъсоже не обрѣте на немъ, тѣмъо листвѣе едино, і глагола еи да николиже плода отъ тебе не бждетъ въ вѣкѣ. і авѣ исхше смоковѣница. 20. і видѣвъше оученици днешнѣа сѣ глаголюште како авѣ оусъхше смоковѣница. 21. отъвѣщавъ же исоусъ рече имъ: аминь глаголюж вамъ, аще имате вѣрж и не оусъхмьните сѣ, не тѣмъо смоковѣничное сътворите, нъ аште и горѣ сен речете: дегни сѣ і взеръзи сѣ въ море, бждетъ. 22. і въсего, егоже въспросите въ молитвѣ: вѣроуѣже, примете.

IV. Iz Assemanijevega evangelija.

1. Janez II. 1—11.

1. Въ оно врѣмѣа бракъы въшѣа въ кана гаалиен, и вѣ мати исоусова тоу. 2. зъванъ же вѣ исоусъ и оученици его на бракъ. 3. и недостаеъшоу виноу, глагола мати исоусова къ немуу: вина не имжтъ. 4. глагола еи исоусъ: чѣто естъ мнѣ и тебѣ, жено; не оу приде година моѣ. 5. глагола мати его къ слоугамъ: еже аште глаголетъ вамъ, сътворите. 6. вѣ же тоу водоносъ камѣнъ шесть лежаштъ по очинтению юденскоу, възмѣсташтъ по дѣѣма а по тремъ мѣрамъ.

7. глагола имъ исоусъ: напакните водоносъ водзи. и напакнишѣа до врѣха. 8. глагола имъ: почрѣпѣте нънѣ и принесѣте архитриканюу. они же принѣса. 9. и фѣко възкоуси архитриканъ вина възвѣшааго отъ водзи, и не вѣдѣаше, отъ кждоу естъ, а слоугъ вѣдѣахъ почрѣпѣшѣа водъ, пригласи жениха архитриканъ, 10. и глагола емоу: вѣсѣкъ чловѣкъ доброе вино прѣвое подаетъ, и егда оупижтъ сѣ, тоу тачае. тѣи же съваюде доброе вино до сѣлѣ. 11. се сътвори начѣтокъ знаменемъ исоусъ въ кана гаалиенстѣи, и ави славъ своѣж, и вѣровашѣа оученици его.

1. Вх оно врѣмѣ вѣ етерх вола, лазарх ѡтх виданиѣ, градѣца маринна и мартхи сестрхи еѣ. 2. вѣ же марна помазавшиѣ господа муромх, и отерхиши носѣ его власхи своими, еѣже братх волѣаше лазарь. 3. посзласте сестрѣ его къ немуу глаголюштити господи, се, егоже любивши, волитх. 4. слышавх же исоусх рече си волѣзих иѣстх къ смрхити, их о славѣ вожни, да прославетх сѣ сынх вожни еѣ. 5. любѣаше же исоусх мартж и сестрж еѣ и лазара. 6. тогда же прѣвхистх, на немже вѣ мѣстѣ, дѣла дѣни. 7. по томже глагола оученикомх идѣмх вх иудеѣ пакхи.

8. глаголаша емоу оученици рави, нѣнѣ искаахъ тебе иуден каменнемх побити, и пакхи ли идеши тамо; 9. ѡтхвѣшта исоусх не дѣвѣ ли на десѣте годиниѣ есте вх дѣни; аште кто ходитх вх дѣне, не потхкнетх сѣ, ꙗко свѣтх мира сего видитх. 10. аште ли кто ходитх ноштиж, потхкнетх сѣ, ꙗко свѣта иѣстх о немх. 11. си рече и по сем глагола лазарх дроутх наших оусъне, их идж, да экз-воуждх и. 12. рѣша же емоу оученици его господи, аште оусъне, схпасенх вждетх. 13. вѣшта же исоусх о смрхити его, они же мѣнѣша, ꙗко о оусъпенни схна глаголетх. 14. тогда рече имх исоусх не обвиноуѣм сѣ лазарх оумьрѣтх. 15. и радоуѣм сѣ васх ради, да вѣрж имете, ꙗко не вѣхх тоу их идѣмх къ немуу. 16. рече же дома, нарицаемхи близнець, къ оученикомх идѣм и мхи, да оумьремх сѣ нимѣ.

17. пришедх же исоусх вх виданиѣ, обрѣте и четхрири дѣни юже имжштх вх гробѣ. 18. вѣ во виданиѣ близх нероусалима ꙗко пѣть на десѣте стадин. 19. мнози же отх иуден вѣахъ пришли кх мартѣ и марин, да оутѣшатх и о братѣ еѣ. 20. марта же, егда оуслыша, ꙗко исоусх грядет, сѣрѣте и, а марна дома сѣдѣаше. 21. рече

же марта кѣ исоусоу господи, аште би съде былъ, не би братъ мон оумрѣлъ. 22. нѣ и нѣмѣ вѣмъ, ꙗко, егже ко-
лиждо просиши оу бога, дастъ ти богъ. 23. глагола ен
исоусъ възскрѣснетъ братъ твои. 24. глагола емоу марта
вѣмъ, ꙗко възскрѣснетъ въ възскрѣсеніе въ послѣднни ден.
25. рече же ен исоусъ азъ есмъ възскрѣсеніе и животъ. вѣ-
роуѣи въ мѣ, аште оумреть, оживеть. 26. и въсѣкх
живи и вѣроуѣи въ мѣ не оумреть въ вѣки. имеш ли
вѣрѣ семоу; 27. глагола емоу ен, господи, азъ вѣровахъ,
ꙗко ты еси хрѣстъ сынъ вожи грядѣи въ весь миръ.

28. и се рекъши, иде и пригласи марѣ сестрѣ своѣ
тан рекъши оучитель се естъ и глашаетъ тѣ. 29. она же,
ꙗко оуслышѣ, възста скоро и иде къ немоу. 30. не оу же
вѣ исоусъ пришѣлъ въ весь, нѣ вѣ на мѣстѣ еште, идеже
сърѣте и марта. 31. нюден же сжити въ домоу съ неѣ и
оутѣшѣиштин ѣ, видѣвше марѣ, ꙗко възста скоро и
иде, по неи идоша, глаголиште, ꙗко идетъ на гробъ, да
плачетъ съ тоу. 32. марѣ же, ꙗко приде, идеже вѣ исоусъ,
видѣвши и, паде емоу на ногоу, глаголишти господи, аш-
те би ты былъ съде, не би братъ мон оумрѣлъ. 33. исоусъ
же, видѣвъ ѣ плачѣишѣ съ и нюдеѣ пришедѣишѣ съ
неѣ плачѣишѣ съ, запрѣти доухоу и възмѣти съ доу-
хомъ, 34. и рече къде положите и; глаголаша емоу гос-
поди, градъ и виждѣ. 35. и просѣхъи съ исоусъ. 36. глаго-
лаахъ же нюден виждѣ, како любѣаше и. 37. етерѣи же
отъ нѣхъ рѣша не можааше ли съ, отхрѣствы очѣ слѣпоу-
моу, сътворити, да и съ не оумреть;

38. исоусъ же пакы прѣтѣ въ севѣ приде къ гробоу.
вѣ же пешѣ, и камень належааше на неи. 39. глагола
исоусъ възмѣте камень. глагола сестра оумрѣишаго
марта господи, юже смрѣдѣтъ четверѣднневи въ естѣ.
40. глагола ен исоусъ не рѣхъ ли ти, ꙗко, аште вѣроуѣи,
оузѣриши славу вожи; 41. възмѣ же камень. исоусъ

же възведе очи свои въз испрь и рече штыче, хвалаж тебѣ въздаюж, ꙗко оуслыша ма. 42. азъ же вѣдѣахъ, ꙗко възсегда мене послоушаешн, из народа ради окрестъ стоѣаштаго рѣхъ, да вѣрж имжтх, ꙗко ты ма посзла. 43. и сирекъ, гласомъ велиемъ възгласи лазаре, гряди възн. 44. и абие изиде оумеръты овязанх ржками и ногами оукронми, и лице его оуброусомъ овязано. глагола имъ исουσх раздрѣшите и и не дѣите его ити. 45. мнози же отъ иуден, пришедшии къ марии и видѣвъше, еже сътвори исουσх, вѣроваша в'нх.

3. Lukež VIII. 4—18.

Рече господь притчж снж: 5. изиде сѣян сѣатх сѣмене своего. и егда же сѣаше е, онъ паде при пжти, и попырано бытх, и птица небесънхнѣя позоваша е. 6. а другоє паде на каменн, и прозавь оусхше, зане не имѣаше влагы. 7. а другоє паде по срдѣѣ трхнѣ, и възрасте трхннн и подаи е. 8. а другоє паде на земн доврѣ, и прозавь сътвори плодх съторцеж. 9. възпрашаахъ же и оученици его глаголюште что естх притчжа сн; 10. онъ же рече имъ: вам дано естх вѣдѣти таинзи цѣсарьствена вожнѣ, а прочимъ въз притчжахъ, да видѣште не видѣтх и слышаште не разоумѣжтх срдьцемъ.

11. естх же притчжа сн: сѣма естх слово вожнн. 12. а еже при пжти, сн сжтх слышѣштин слово, и по томъ придетх диаволаж и възвметх слово отъ срдьць нх, да не вѣрѣмъ емъше сзпасени вжджтх. 13. а еже на каменн, еже егда слышатх сж радостнж приемажтх слово и сн корене не имжтх, еже въз врѣма вѣрж емажтх, и въз врѣма напастн остжпажтх. 14. а падшиє въз трхнн, сн сжтх слышаштин, и штх печалнн, богатъства и сластн житннскыма ходаште подавалѣжтх сѣ, и не до възха плода творатх. 15. а еже на доврѣ землн, сн сжт, еже довромъ срдьцемъ

и благоумъ слышаште слово держат и плодъ творятъ къ тръпѣни, сѣ глагола възгласи имѣян оуши слышати да слышитъ.

рече господь 16. никтоже свѣтльника възжегъ покрываетъ и съсждомъ, ли подъ одромъ полагаетъ и, изъ на свѣштьникъ възлагаетъ, да възходаштн видатъ свѣтъ. 17. нѣсть бо тanno, еже не авитъ сѣ, ни оутаено, еже не вждетъ познано и въз феленне придетъ. 18. блюдетъ сѣ оубо, како слышете еже бо иматъ, дастъ сѣ емоу, а еже не иматъ, и еже мнитъ сѣ имзи, и то възато вждетъ отъ него. 19. придъ же къ нemoу мати и братиѣ его, и не можаахъ бесѣдовать народомъ. 20. и възвѣстиша емоу глаголюште: мати твоѣ и братиѣ твоѣ възнѣ стоѣтъ, видѣти та хоташте. 21. онъ же ѡтвѣштавъ рече имъ: мати моѣ и братиѣ моѣ снъ сжтъ слышаштн слово воже и хранаштн є.

4. Marko VI. 14—30.

14. Въ оно врѣмѣ слышавъ продохъ цѣсарь слоухъ христоевъ, фѣѣ бо възистъ имѣ его, глаголааше, фѣко ноанъ възста отъ мрътевинухъ, и сего ради силъ дѣжитъ сѣ о немъ. 15. ннн же глаголаахъ, фѣко нлѣ естъ. ннн же глаголаахъ, фѣко пророкъ естъ, фѣко единъ отъ пророкъ естъ. 16. слышавъ же продохъ рече: фѣко егоже оусѣкнхъ ноана, сѣ естъ: тхъ възста отъ мрътевинухъ. 17. тхъ бо продохъ посхлавъ ѣтъ ноана, и схваза и въз темъници проднады ради, жензи фѣлана врата своего, фѣко оженъ сѣ ѣж. 18. глаголааше бо ноанъ продоху: фѣко не достонтъ теѣѣ имѣти жензи врата своего. 19. продна же гнѣвааше сѣ на нь, и хотѣаше оубити и, и не можааше. 20. продохъ бо воѣаше сѣ ноана, вѣдъ и мжжа праведна и свѣта, и хранѣаше и, и послоушавъ его много теорѣаше, и въз сласть послоушааше его.

21. и приключышю сѧ дзи потрѣбноу, егда родх
 рождхствоу своему вечерѣ творѣаше князем своимъ и
 тхисштхникомъ и старѣншинамъ галилеискхнимъ, 22. и
 възшедши дѣхтери еѧ роднадѣ, пѧслевши и оугождѣши
 родоу и възлежаштинимъ съ нимъ, рече цѣсарь дѣвци
 проси оу мене, емоуже хоштеши, и дамъ ти. 23. и каатъ
 сѧ енѣко егоже просши, дамъ ти до полъ цѣсарьства
 моего. 24. она же шедши рече матери своей чесо прошъ;
 она же рече главѣ ноана крхстителѣ. 25. и възшедши съ
 тхштанимъ къ цѣсароу, проси глагольшти хоштѣ, да
 ми даси сенци на блюдѣ главѣ ноана крхстителѣ. 26. и
 прискрхвенъ възвѣх цѣсарь, за каатѣы и възлежаштихъ
 съ нимъ не възхотѣ отхрести сѧ енѣ. 27. и лене послевъ
 цѣсарь спекулатора повелѣ принести главѣ его. 28. онъ же
 шедъ оусѣкнѣх и въз темьници и принесе главѣ его на
 блюдѣ, и дастъ ѣх дѣвци, и дѣвца дастъ матери своей.
 29. и слышавше оученици его придѣх и възвѣша тѣло его
 и положиша и въз гробѣ. 30. и съвзраша сѧ апостоли къ
 нсоусоу и възвѣстиша емоу всѣ, еанко сътвориша, и
 еанко наоучиша.

V. Iz sinajskega evhologija.

1. Молитва на братотворение.

Господи боже нашъ, даеы намъ прощениѣ ѣже къ
 съпасеню и заповѣдаеы намъ любити другъх друга
 и отхпоуцати прѣгрѣшениѣ другъх другоу; ты вла-
 дыко благодѣкче и чловеколюбче; снѣ раба твоѣ, въз-
 любельша себе доухоехнымъ възлюбленнемъ, и пришедши
 въз свѣтѣх твоѣх цркхвѣх, свѣтхныхъ и благословение
 твое хотѣща прияти; дажди има вѣрѣх непостыднѣх,
 и ѣкоже далъ еси свѣтхымъ оученикомъ твоимъ и апос-
 5

толомъ своимъ свои миръ і своѣ любѣвь, і сима по-
 10 дажди, христе боже нашъ, даѣа има в'сѣ прощеніѣ
 съпаснаа і жизнь в'ѣчѣнжж' ты во еси свѣтѣ истиннѣи
 і жизнь в'ѣчѣнаа, і тебѣ слава и хвала възсѣлаемъ.

2. Молитва, егда хотѣще сѣти.

Господи боже в'седръжителю, в'сѣмъ сътворен нево
 и земля и в'сѣ ѣже въ нѣхъ, рекы, да изнесетъ земля
 трѣеж сѣннж сѣнншю сѣмъ на родъ і на подобие, і
 доселѣ повелѣннемъ пириж в'сен пахти подаваѣа, и сѣмъ
 5 сѣнншюмоу і хлѣбъ въ снѣдѣ послѣоушавъ молитвѣ
 нашеѣ і послѣи свое благословенне на сѣмена си, въз-
 драсти ѣ силоѣ свѣтаго твоего доуха, і оумножи жива
 земли и дрѣва сельнаа благословен, да в'сѣмъ обогатѣми
 рави теои і в'се доволъ имѣше извѣтъкоуемъ во в'сѣ-
 10 комъ дѣлѣ блазѣ ты во еси цѣсарь мироу и съпасъ
 доушамъ нашимъ.

3. Молитва на жатѣх.

Господи боже чловеколюб'че плоды, ѣже еси далъ
 намъ, іхъже снндоша съ рави теои жатъ, възложи на
 на благословенне свое, і блазѣннмъ ими подажди съ-
 пасенне твое, да имѣше гобезне твое подадѣтъ и ни-
 5 щиннмъ добро сътворенне, і сего ради прими отъ в'сѣхъ
 покланѣнне тебѣ во подоваетъ в'сѣ слава.

4. Молитва, егда хотѣще виноградъ садити.

Ты еси, христе, виноградъ истиннѣи, і отць
 теои дѣлатель естъ ты своѣ апостолы лозие нарекаѣ
 еси ты издраниѣ отъ єиѣнта прѣнесе и изгна ѣзыкы
 и насади ѣа такожде и нынѣ призьри на виноградъ съ,
 5 і насади и, і оукорени и, і оугажен милость твоѣ на нь,

Благословено и прославлено имя твое, отца и сына и
свѣтаго доуха.

8. Молитва надъ ѣдшими мѣсцоу.

Благодѣтелю господи боже нашъ, живы на высокихъ и
на снѣженѣхъ призирая, почивающъ въ свѣтъхъ, хвала
избраннаго, приклони, господи, оубо твое, и послушанъ насъ
молитвенныхъ съ тебѣ, и подажди рабѣ твоему отъдание
5 сему оскверненному съ и въкоушному мѣсцоу нечис-
тѣхъ, ихже въкоушение отърекае еси въ законѣ свѣ-
тѣхъ своемъ: снхъ въкоушную неколежъ отъпусти
грѣхъ, и сподоби и неосужденно прияти страшныхъ
тебѣхъ и бесчестныхъ твоихъ честиаго тѣла и
10 крѣви христа твоего, яко да избавленъ будеть отъ селѣ
всего нечиста въкоушениѣ и дѣлнѣ, насыщая съ
воинныхъ твоихъ твоихъ, и наслаждая съ свѣтъхъ твоихъ
трапезы, и храниши въ свѣтѣхъ твоихъ цркви, хвала и
слава имя твое въшное: яко твое есть цѣсарство,
15 сила и слава отца и сына и свѣтаго доуха.

9. Молитва надъ водами низшею многю водою.

Источенъ водою живюю изъ дѣревъ твоихъ, христе
боже нашъ, оупоилъ еси въсѣхъ протвержныхъ силъ, и по-
вѣдилъ еси всѣхъ доухъ водныхъ жаждущихъ и всѣхъ ѣдущихъ
водою живюю: ты же нынѣ рачи призвѣсти на раба
5 твоего сего, и издѣни изъ него всѣхъ доухъ творещихъ
жаждущъ и въсѣхъ ѣдущихъ плать его и жрѣбъ его,
соушщихъ оустныхъ его, палачихъ грѣхъ его: прохладн
и хладомъ твоимъ, напои и источникомъ твоимъ бла-
гости, въсели здравне въ тѣло его: яко прославятъ
10 съ имя твое, отца и сына и свѣтаго доуха.

10. Молитва на всякъ волѣзнь ножьнжж стрѣ-
чьщяжж и боджщяжж.

Господи исоу-христе боже нашъ простеръ нозѣ
скон на распонѣ, ократназ еси в'са пжти нечьстнѣмъхъ і
в'сѣмъхъ неприѣземъхъ і в'сѣмъхъ неджгомъхъ і в'сѣмъхъ бо-
лѣземъхъ пригвожденнемъ плесноу своею пригвоздиз
еси срздыце в'сѣкомоу неджгоу істрзганнемъ жназ 5
сконхъ оумрзтенз еси слзлы в'сѣкомоу неджгоу рьж-
щюмоу жназ, і волѣзньж своеж похочуанз еси в'сѣкж
волѣзнь ть рачи нгынѣ пригвоздити срздыце неджгоу
семоу, сжщюмоу вж ногоу сею, і похочуанти волѣзнь
снж, одржжщяжж нозѣ си стоющини прѣдъ тобожъ вжз- 10
брани емоу в'сѣхъ пжтен, сжщинихъ по пазти і скозѣ
маса і по жнаамъхъ і по костемъхъ затвори о немъ дьбри
ложю его, і дажди цѣлькь равоу твоемоу, да о тебѣ
хвала са тебѣ слаж възсылаеть, отьцю и сыноу і свѣ-
тоумоу доухоу. 15

11. Молитва надъ болащиними различьными
неджгы.

Щѣлантелю болащинимъ, дателю просащинимъ, оу-
тебе в'сѣка прошеннѣ, дадан намъ нма твое щѣленью
отъ в'сего неджга і отъ в'сѣмъ волѣзни, щѣленью и оцѣ-
щенью послзлаемы сына своего единогоддааго, господа
нашего исоу-христа, навестъ насъ на пжть правы 5
тебѣ единогоу кланѣти са, тѣ прославити, тебѣ еди-
ногоу оугодинаа теорити, моаж ти са, господгъ за-
бжди грѣхъы моѣж, і очисти ма, і оцѣсти ма іменемъ
твоимъ, и сжтвори вж мнѣ жнанце свѣтоумоу твоемоу
доухоу, щѣланешнюмоу в'сего члоуѣка отъ в'сѣмъ бо- 10
лѣзни приклони оухо твое, і оуслаыши гласъ молитѣмы
моѣжъ призьри на рава твоего сего, приѣгъшааго кж
имени твоемоу, поклоньша са подъ свѣтжж десницж

твою, просица цѣльвѣ отъ тебе, съдравиѣ же и живота.
 15 ѣко ты еси цѣльва наша, и волю твою съдравиѣ наше, и
 милосрдие твое животъ нашъ, и тебѣ слава въсылаемъ.

12. Молитва надъ трасомомъ пладыне.

Господи, слава въздаю, възлагаю ржю мою на
 раба твоего сего, и запрѣщаю тебѣ, трасавице полоу-
 ден'наа, именовъ господьнемъ, оубои сѧ его, емоуже гла-
 5 голауж' аще ты еси сынъ вожен, въстани нынѣ отъ
 распона того, и вѣроуемъ въ тѧ. трасавице сжииѣ въ
 чловѣцѣ семь, оубои сѧ господа, и оумрхтви сѧ, егоже
 оубоѣ сѧ разбонникъ и рече помани мѧ, господи, въ
 цѣсарствѣи твоемъ емоуже сжию на распонѣ сзихце
 помрачи свѣтъ свои възпнехшааго на распонѣ къ во-
 10 гоу, зацѣжденааго из-гжвы оцѣтомъ, проведенааго на
 крестѣ копнемъ и испоуцъшааго ѣзвюжъ водъ и крхвъ,
 рекъшааго воже, съхрани доухъ мой, поклонъшааго
 главъ на распонѣ въ негоже испоуцѣнемъ доуха земаѣ
 потрасе сѧ и камене распаде сѧ, шпона црхкзвѣнаа
 15 раздыра сѧ, гроби отверѣса сѧ, тѣлеса мрхтвѣмъ оу-
 готовиша сѧ егоже сотъникъ оужасе сѧ и в'си сжиии
 съ нимъ емоуже рѣша, ѣко съ естъ сынъ вожен въ
 истинъ. ты же, трасавице, паче в'сѣхъ оубои сѧ гос-
 пода и възтрепѣи, и извѣгни и-сего раба господьнѣ и
 20 отиди отъ него.

VI. Iz sinajskega psalterja.

1. Psalm III.

1. Псалмъ давидовъ, егда вѣгаше отъ лица авесе-
 лоума, сына своего. 2. господи, чѣто сѧ оумножиша
 сътѣжжѣи ми; мнози възсташа на мѧ, 3. мнози глаго-

лжтѣ доуши моеи' нѣсть спасеньѣ о возѣ его. 4. ты же, господи, заступникъ мой еси, слава моѣ, и възнесѣ глѣбж мойж. 5. гласѣмъ моимъ къ господеви възвѣахъ, и оуслыша мѣ отъ горы свѣтлыа своея. 6. азъ же оусънхъхъ і сплахъ' възстахъ, ꙗко гоподъ заступитъ мѣ. 7. не оубоиж сѣ отъ тѣмъ люди нападающіихъ мѣ окрѣстѣ. 8. възскрѣси, господи, спаси мѣ, воже мой, ꙗко ты порази въ сѣ враждоующія мнѣ въ соуѣ, зжѣты грѣшныхъ съкроушахъ еси. 9. гоподъ не естъ спасенье, и на людехъ твоихъ благословенье твое.

2. Psalm XXVI.

1. Давыдовъ псаломъ: сѣди ми, господи, ꙗко азъ незловоиж мойж ходихъ, и на гоподѣ оупѣваа не изнемож. 2. искоуси мѣ, господи, і сътѣжи мѣ, раждѣзѣ жтробѣ и срѣдце мое. 3. ꙗко милостѣ твоѣ прѣдъ очима моима естъ, и оугодихъ въ истинѣ твои. 4. не сѣдѣ съ сонмомъ соуетниымъ, и съ законопрѣстѣпными не възидѣ. 5. възненавидѣхъ црѣковѣ ажѣвниыхъ, и съ нечѣстивыми не сѣдѣ. 6. оумъжъ въ неповинныхъ рѣцѣ мои и обидѣ олѣтарѣ твои, господи, 7. да оуслышѣ гласѣ хѣалъ твоиа, исповѣмъ въ сѣ чюдеса твоѣ. 8. господи, възлюбихъ красотѣ домоу твоего и мѣсто въселеньѣ славы твоиа. 9. не погоуби съ нечѣстивыми доушѣ моея и съ мжжи крѣвѣ живота моего, 10. въ нѣхъже рѣкоу безаконенѣ сѣтѣ, десница ихъ испльни сѣ мѣта. 11. азъ же незловоиж моеж ходихъ: избеаи мѣ, господи, і помилуй мѣ. 12. нога моѣ ста на правдѣ, въ црѣкѣвахъ благословесѣствоуж тѣа.

3. Psalm XLVI.

1. Богъ намъ прѣтѣжѣ і сила, помощникъ въ скрѣвехъ обрѣтѣшихъ ны сѣло. 2. сего ради не оубоимъ сѣ, егда съмжцаетъ сѣ землѣ і прѣлагайтъ сѣ горы въ

срѣдѣца морзскаа. 3. възшомѣшѣа и сѣмѣтшѣа сѣа водзи
 ихъ сѣмѣсѣа сѣа горы крѣпостѣхъ его. 4. рѣчна оустрѣ-
 мленьѣ беселятъ града вождѣ сѣѣтнахъ естѣ село свое
 въшѣней. 5. богъ по срѣдѣ его не подежитѣ сѣа поможетѣ
 емоу богъ оутро за оутра. 6. сѣмѣсѣа сѣа ѣзѣщи, і оукло-
 нишѣа сѣа цѣсарѣствѣѣ дастѣ гласѣ свои въшѣней, и по-
 трѣасе сѣа земаѣ.

7. господѣ силѣ съ нами, застѣпникѣ нашѣ богъ іѣковѣхъ. 8. придѣте и видѣте дѣла вождѣѣ, ѣже положи чю-
 деса земаі. 9. отъ земаіа брани до конецѣ земаіа, ажкѣ сѣкроу-
 штѣ и сѣломитѣ орѣждѣѣ, і цитѣ сѣжежетѣ огнемѣхъ.
 10. оупразните сѣа и разоумѣните, ѣко азѣ есмѣ богъ.
 11. възнесѣ сѣа въ ѣзѣщѣхъ, и възнесѣ сѣа на земаі
 господѣ силѣ съ нами, застѣпникѣ нашѣ богъ іѣковѣхъ.

4. Psalm CIV.

1. Псалмѣ давидовѣхъ о тварі въсего мира. благословен,
 доуше моѣ, господѣ: господі боже мой, възвеличал сѣа
 еси зѣло въ исповѣданѣе и вѣлаѣпотѣ обаѣче сѣа,
 2. одѣян сѣа сѣѣтомѣ ѣко и ризою, пропинаѣн небо ѣко
 и кождѣ, 3. покрываѣн водами прѣвъсприѣѣ его, полагаѣн
 облакѣ въ исхожденѣе свое, ходѣн на крилоу вѣтрѣню,
 4. творѣа анѣлѣтѣ свои доухѣтѣ и слоугѣтѣ свои огонь на-
 льщѣ, 5. оснѣваѣн земаѣ на терзді свои, не прѣклонитѣ
 сѣа въ вѣкѣ вѣкоу. 6. бездѣна ѣко и рѣза одѣние еѣа, на
 горахъ станѣтѣ водѣ 7. шѣа запрѣщеньѣ твоего повѣг-
 нѣтѣ, отѣ гласа грома твоего оустрашѣтѣ сѣа. 8. въсхо-
 дѣтѣ горы, низхოდѣтѣ полѣ въ мѣсто, еже еси оснѣвалѣ
 имъ. 9. прѣдѣлѣа положи, егоже не прѣидѣтѣ, ни обратѣтѣ
 сѣа покрѣтѣ земаѣ.

10. посѣлаѣа источникѣ во дѣврехъ по срѣдѣ горѣ
 проидѣтѣ водѣ, 11. напоѣтѣ въсѣа зѣѣри сѣлѣнѣа, жи-
 дѣтѣ онагрѣ въ жѣждѣ свои. 12. на тѣ пѣтиѣа небесѣ-

ныя приваѣжтѣ, отъ срѣды камыньѣ дадыатѣ гласъ.
 13. напаѣж горы отъ прѣвѣспрынухъ своихъ, отъ плода дѣлъ твоихъ насытитѣ сѣя земаѣ. 14. прозѣваѣши пакитѣ скотомъ и травѣ на слоужьѣ чловекомъ извести хлѣбъ отъ земаѣ. 15. и вино възвеселитѣ срѣдце чловекоу оумастити лице олѣнмь, и хлѣбъ срѣдце чловекоу оукрѣпитѣ. 16. насытятѣ сѣя дрѣва польскаа: кедръ ливанскыя же еси насадилъ. 17. тоу пѣтица оугнѣздытѣ сѣя, еродово жлице овладеетѣ имъ. 18. горы въсокыя еленемъ, каменъ привѣжице заѣщемъ. 19. сътворишь еси лоунжъ въ врѣмена, слыхнѣце позна западъ свои. 20. положилъ еси тѣмъ, и въстѣ ношть, въ неже прѣидѣтъ въси зѣрьѣ лжжыни, 21. скоумени рикажице въсхытити и испросити оу бога пищѣ сѣѣ. 22. възсѣ слыхнѣце, и совѣршишь сѣя и въ ложихъ своихъ лягжтѣ. 23. изиде чловекъ на дѣло свое и на дѣланьѣ своѣ до вечера. 24. ѣко възвеличишь сѣя дѣла твоѣ, господи, всѣ прѣмждростыжъ створи: исплхни сѣя земаѣ теари твоѣя.

25. се море великое пространое: тоу гадъ и, имже нѣстѣ числа, животнаа малаа съ великыми. 26. тоу кораблѣ прѣплаваѣжтѣ, змыи съ, иже създа ржгати сѣя емоу. 27. въсѣ отъ тебе чаѣжтѣ, да даси пищѣ имъ въ благо врѣмя. 28. давшию теѣѣ имъ съвержтѣ, отъверзшию же теѣѣ ржжъ въсѣчускаа исплхнѣтѣ сѣя благости, 29. отъвращшию же теѣѣ лице възмыѣжтѣ сѣя: отымени доухъ ихъ, и нѣезнѣжтѣ и въ прѣстѣ свои възвератѣтѣ сѣя. 30. послѣши доухъ свои, съзиджтѣ сѣя, и обновши лице земаѣ. 31. вждѣ слава господьѣ въ вѣкъ, възвеселитѣ сѣя господь о дѣлѣхъ своихъ. 32. призрѣшь на земаѣж, творишь ѣж трыѣсти сѣя, прикасаѣши сѣя горахъ: възскоурѣтѣ сѣя. 33. възпоѣж господевѣи въ животѣ моихъ, поѣж богоу моему, доидеже есмъ. 34. да насладитѣ сѣя емоу всѣѣдамоѣ, азъ же възвеселѣж сѣя о господи. 35. исконѣчаѣжтѣ

сѣя грѣшныи отъ земля и безаконнии, ꙗко не быти имъ.
 благослови, доуше моѣ, господѣ.

5. Psalm CXIII.

1. Хвалите, отроци господѣ хвалите имя господьне.
 2. вѣди имя господьне благословественно ѡтх селѣ въ
 вѣкы, 3. ото възгокх сазньца до западх хвалено имя гос-
 подьне. 4. въсокх надо въсѣми ѡзвѣкы господь, надъ
 небесы слава его. 5. кхто ꙗко господь богъ нашъ жнвѣи на
 въсокыхъ, 6. і на схмѣрена призираѣ на небесе і на земли;
 7. въздвизави отъ земля ништа, і отъ гношта възносѣ
 оубога, 8. да посадитъ і і сѣ кхнѣзи люди своихъ, 9. възсе-
 лѣвѣи неплодхве въ домх матери, о чхдѣхъ веселяшѣ сѣя.

В. Cirilski spomeniki.

I. Iz supraselskega zbornika.

1. Житиє Григора папѣ роумьскаго.

Блаженъи Григорини поставькнѣ въстѣ патриархъ святѣи вожини цркви римьстѣи, а прѣжде патриаршества црхноризцѣ въ въ манастири свѣтааго апостола ѿндреа, нарицаемааго Кноскаура, близъ свѣтоуоу мжченикоу ѿвана и Паула. вѣаше же нгоуменъ того манастирѣ, мати же его блаженаѣ Силенѣ живѣаше близъ вратъ свѣтааго Паула апостола на мѣстѣ нарицаемѣмѣи кѣла нова. тѣ же блаженъи Григорини кгда сѣдѣаше въ хъзинѣ своєи и писаше, приде къ нѣмоу маломоштѣ, мола и и глагола помилуи ма, рабе бога 10 въшьнааго, яко старѣншина въхъ коравъникомъ, и истопихомъ са и погоувихомъ много имѣниє, и своєи и стоужде. любовиштини же и по истинѣ рабъ христосовъ призваєвъ слоугъ своєго глагола кмоу братѣ, шедъ даждъ семоу ѿ златицъ. братъ же шедъ сѣтвори, якоже 15 повелѣ кмоу рабъ вожини Григорини, и дастъ маломошти ѿ златицъ, и отиде.

Пакъ оубо мало прѣмоуднєвъ въ тѣжде дєнь приде тѣжде маломоштѣ къ блаженоуоумоу Григору глагола помилуи ма, рабе бога въшьнааго, яко много 20 погоувихъ, а мало ми кси далъ. блаженъи же призъваєвъ слоугъ своєго глагола кмоу нди, братѣ, даждъ кмоу дроугъж ѿ златицъ. сѣтвори же братъ тако. възьмъ же ништини ѿ златицъ отиде. пакъ же мало помоуднєвъ третнє въ тѣжде дєнь приде къ блаженоуоумѣ 25

Григорію глагола́ помноу́и ма, рабе вога вѣшьни́го, даждѣ ми дру́гою благосло́вѣнник, яко много погоу́вихъ. блаженѣи же призѣвавѣ слоугѣ своѣго глагола́ кмоу́ иди, даждѣ кмоу́ дру́гъжъ ꙗ́ко златица. отѣвѣштавѣ же глагола́ вѣрж ми ими, чѣстѣнзи отъче, яко нѣстѣ остала ни єдина златица въ ризѣнниці. глагола́ к-нѣмоу́ блаженѣи не имаша ли иного никакогоже сѣжда, ни ли ризѣна, да даси кмоу́; онѣ же отѣвѣштавѣ рече́ иного сѣжда, чѣстѣнѣи отъче, не имамѣ разѣѣ сѣре-
 30
 35
 40
 45
 50
 55

вѣрнаго блюда, иже ꙗ́ко посѣдала госпожда великаѣ сѣ коу́циж. глагола́ къ нѣмоу́ равѣ вѣжин Григоріи́ иди, брате, даждѣ кмоу́ блюду́ тѣ. братѣ же сѣтвори, якоже повелѣ́ кмоу́ блаженѣи, и дастѣ ништоу́оу́моу́. ништин же вземѣ ꙗ́ко златица и сѣреверѣнѣи блюду́ отиде.
 40
 45
 50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995

и ꙗ́когдаже вѣсташа сѣ трепезѣ, ниѣ въса отѣпоу́сти блаженѣи, а третѣиго на десѣте, видимаго тако чоудѣна, а ни за рѣжжъ, ни въведѣи ни въ клѣтѣ своѣхъ глагола́ кмоу́

закланнаѣ тѣ о велицѣи силѣ въседръжителѣ бога, по-
 веждѣ ми, к'то ты кси, и что кстѣ имѣ твою; онѣ же ⁶⁰
 рече к'нѣмоу' и кже въпрашаѣши имене моего, то и то
 чоудѣно кстѣ' обаче азъ ксмѣ оубогѣи пришедѣи
 к-тевѣ, кгда вѣ въ манастири свѣтааго Индрѣа апостола,
 нарицаемааго Каноскарѣ, кгда сѣдѣаше въ хѣзинѣ и
 писааше, кмоуже да джеа на десѣте златицѣ и сѣре- ⁶⁵
 брицѣи блюдѣ, иже ти вѣ послааа сѣ коуцицѣ бла-
 женаи Елиена мати твоѣи, и да оубѣси, шко отѣ дѣне
 того, отѣ ѣеанже пода ми сѣ дѣлготрѣпѣникѣи и прос-
 томѣ срьдѣцемѣ, нарече тѣ господѣ патриархоу' вѣти
 свѣтѣи црькви своѣи, за ѣже и крѣвь своѣя пролиа, и ⁷⁰ *192*
 вѣти ти прѣимѣнникоу' и намѣстѣнникоу' врѣховѣнааго
 апостола Петра. глагола же к'нѣмоу' блаженѣи Григории
 како вѣси ты, шко тѣгда нарече господѣ вѣти мѣнѣ
 патриархоу'; онѣ же отхѣштѣавѣ рече' не кѣма ли агѣла
 господа въседръжителѣ ксмѣ азъ, то того ради вѣдѣ, ⁷⁵
 и тогда во господѣ мѣ вѣ послааа к-тевѣ искоу'сити
 оусрьдѣи твоѣ' аште оубо чловѣколюбѣнѣ, а не чло-
 вѣкомѣ твориши видѣти мѣлаость своѣя.

блаженѣи же то слышавѣ оубоѣи сѣ' не оубо вѣаше
 до толѣ видѣла агѣла, акѣ кѣ чловѣкоу' во вѣсѣдова ⁸⁰
 и възира на ѣ. рече же агѣла кѣ блаженоу'оумоу' не
 вон сѣ, се, послааа мѣ кстѣ господѣ, да вѣдѣ сѣ товоѣ
 въ житѣи семѣ. блаженѣи же слышавѣ то отѣ агѣла
 паде ницѣ на земѣ, и поклонѣ сѣ господоу' глагола' аште
 малааго того ради даанѣи и ничесоже сѣшта толико ⁸⁵
 мѣножество штедротѣ показа о мѣнѣ прѣмѣлаостѣи
 господѣ, шкоже агѣла своѣго послаати кѣ мѣнѣ, вѣти
 кмоу' сѣ мѣножъ въ инѣ, какоѣ оубо славы сѣподобѣтѣ
 сѣ прѣвѣвѣаѣштѣи въ заповѣдѣхѣ его и дѣлаѣштѣ
 правѣжъ' без-лѣжа во кстѣ рекѣи, шко мѣлаость хѣлаитѣ ⁹⁰
 сѣ на сѣдѣ, и мѣлоу'аи ништа въ закѣи дактѣ богоу'.

тѣ же самѣ аггелъскыи господь, строи чловеѣчьское
 сзпасение, глаголетъ къ о деснѣхъ стоаштинѣхъ гра-
 дѣте, благословѣкнии отъца мого, примѣте оугото-
 95 ванокъ вамъ цѣсарство отъ начала мироу алченѣхъ во
 вѣхъ, и дасте ми исти жаднѣхъ вѣхъ, и напоите мѣ
 странѣхъ вѣхъ, и наведосте мѣ волѣхъ, и присѣтѣсте
 мене нагъ вѣхъ, и облаѣкосте мѣ въ темьници, и при-
 100 досте къ мѣнѣ: кама оубо сзтвористе едномуу отъ
 братѣа сѣа мѣа хоудѣа, то мѣнѣ сзтвористе вѣди
 же въсѣмъ намъ почитаѣштинѣхъ же и послоушаѣш-
 штинѣхъ оуслушати блаженѣхъ тѣхъ гласъ, и вѣчанѣхъ
 благѣхъ, аже оуготова вогъ любаштинѣхъ и, да нѣ
 сзприманикы сзтворитъ Христосъ вогъ прѣчистѣа ради
 105 матерѣ егѣ святѣа богородицѣа, яко томоу подоваатъ
 слава, честь и поклонание, нынѣ и присно и въ вѣкы
 вѣкомъ амин.

2. житие прѣподовзнааго отъца нашего Исаѣи монастыра далматъскаго.

Въ тои же врѣмѣ вѣ нѣкто мжъ въ поустѣи
 на востоцѣ аггелъскомъ житиѣмъ живѣти на земли, име-
 нель Исаѣи. тѣ по обычаю сѣ небесе вожи гласъ слы-
 шавъ велашть сѣнѣти изъ поустѣи и прѣти въ градъ
 5 коньстантинъ, не ослабавъ сѣ сѣниде изъ поустѣи и
 прѣде въ нареченѣхъ градѣ, и обрѣте боговорѣнѣа ереси
 потопъ доушнѣхъ, и по милостивѣѣль Перемѣи про-
 роцѣ огнѣ възгорѣ сѣ въ жтробѣ егѣ, и овъхождаше
 въсждѣ. по вожино же попоуштению наказѣштоуоумоу
 10 присно на пользнокъ вѣстѣ ратъ велика отъ поганѣхъ,
 и сѣхъравѣше пакы своѣ, прѣпоуѣвѣше рѣкѣ рекѣмъ
 Доунавъ плѣнахъжъ Ораѣнѣжъ: скръвь же и печаль не-
 хоудъжъ имѣахъжъ граждѣне.

тѣгда цѣсарь Оуалъ, и тѣ съвзравъ вом своа го-
 товѣши сѧ изити на сѧпостатѣ и въстѣ исходаштѣ 15
 кмоу на полѣ гладатѣ вон своихъ, разгорѣвъ сѧ свѣ-
 тымъ доухомъ, акы инъ Даниилъ о Гоусанѣ, свѣтымъ
 отьцъ нашъ Исавинъ пристѣжи къ злочѣстнѣоуоумоу
 глагола: цѣсароу, отерьзи цркви правѣтернѣихъ, и
 оуправитѣ ти господѣ пѣть твои прѣдѣ товож. онъ же 20
 видѣвъ и въ такомъ ништи образѣ и въ прѣтиштихъ
 старца, прѣовидѣ и, и не отвѣшта кмоу ни кдного
 словесе: не бо вѣ тѣгда тоу ни сѧѣда чрхноризчѣска.
 таче пакы на оутрии исходаштоу кмоу ста прѣдѣ ѣнимъ
 и рече цѣсароу: отерьзи цркви правѣтернѣихъ, и одо- 25
 лѣкши врагомъ твоимъ и възвратиши сѧ съ миромъ.
 цѣсарь же словеси снаж почоувъ, кже рече свѣтымъ, шко
 обратиши сѧ съ миромъ, сѣѣтовааше сѧ сѣѣтникомъ
 своимъ, да отерьзѣтъ цркви преноситѣ же и прочии,
 иже вѣахъ отъ арневъ злымъ вѣрѣ, паче сѣвратиша 30
 цѣсарѣ, и наржавъши сѧ кмоу и оусмишевъши сѧ словесемъ
 кго шиваахъ и хрѣзанѣ: послоушавъ же ихъ цѣ-
 сарь, прѣовидѣвъ и понде възгодникъ же божии беспрѣ-
 стани моляше вога, да въ скорѣ сѣтворитѣ помостѣ
 о правѣи вѣрѣ. 35

по джеою же дѣнию оучинивъ цѣсарь вом своа
 исхождааше на рать. влаженъи же прѣставъ мола и на
 пѣти пристѣжи къ ѣмоу и имъ за оудѣ койѣ кго ста-
 вѣши и глагола: отерьзи цркви правѣтернѣихъ. онъ
 же по обычаю своемоу непрѣклоненъ прѣвѣстѣ сѧ 40
 штинъ же близъ цѣсара внахъ и, да отхѣстѣнитѣ, и не
 можаахъ отхѣргити кго: въстѣ же отъ того пашѣтъ,
 и сѣтекоша сѧ мнози и различно кждо внахъ и, ови
 прѣтнѣмъ, ови вичи, а друзи жъзанимъ, и кдѣа вогѣ
 попустивѣшоу възмогоша отхѣргити рѣцѣ кго отъ 45
 оудѣ койнѣмъ цѣсарѣ. тѣгда цѣсарь Оуалъ възвѣснѣвъ

сѧ, възрѣвъ сѣмо онамо видѣ мѣсто иѣкако акы вапж
сжштѧ исѧк'шѧ и тинѣ смръдѧштѧ пакнѧ и лѣсѧ частѧ
въ ѡен и трѣннѣ зѣло люто и кжпнннѣ въ ѡеже мѣсто
50 аште въпадетѧ какѧ любо скотѧ, то к-томуу живо не
излѣзетѧ сѧмотрнѣвъ оубо цѣсарѧ мѣсто то и оубѣ-
дѣвъ, яко сѣтъ смрътъзна кетѧ, повелѣ въврѣшти и
тоу и иде пѣтъмѧ своимѧ.

възрѣженоу же въвѣшѣ довыюмоу исповѣд'никоу
55 христосовоу Исакиоу въ смрътъзнѣж пжчннѧ, прѣ-
быветѧ цѣлѧ, не примѧ никакогоже зѣла' авнѣ бо си-
лоѧ господа нашего Исоус-Христоса пришѣдѣша дѣва
лгѣла издрѣшнѣста и ис-тинѣ тоѧ и изведѣша и поста-
внѣста на пѣти и рекоста кмоу мирѧ тебѣ, крѣпн сѧ и
възмѣжан, и се рек'ша отидоста отѧ ѡего. въ севѣ же
60 въѣвъ прѣклоннѣвъ колѣнѣ благодарствѣ бога, теорѧ-
штааго промѣслѧ многѧ о равѣхѧ своихѧ. въставѧ же
отѧ молнтѣмѧ и текѧ нѣмѣ пѣтъмѣ прѣдѣварн цѣсара,
и пакѣ намѧ за оубѣдѣ конѣ цѣсара рече кѧ цѣсароу
65 дрѣзостѣж тѧ оубо, ѡ цѣсароу, оуморити мѧ хо-
тѣаше, възрѣвъ мѧ въ тннѧ, нѧ господѣ Исоус Христос
хоуанмѣмѧ тобоѧ ожнѣи мѧ, изведѣ мѧ изѧ сѣти твоѧ
на обличеннѣ непокорѣзнааго твоѧго оума' да и нѣмѧ
пооуштаѧ тѧ, послушан мене и отерѣзи црѣквѣ право-
70 вѣрѣннѣмѧ и отѣдаждѣ ѧ, и одолѣкши рати, на ѡжже
идѣши, и възвратнѣши сѧ мирѣнѣ, и вѣдетѧ на хвалѣ
хвалѣннѣ.

цѣсарѧ же видѣвъ влаженааго и свѣтъльство лица
кѧго и словеснѣж дрѣзость, акы завѣвъ сѧ не може
75 отѣвѣштати кѧмѣ словесе' таче по маалѣ часѣ глагола
цѣсарѧ кѧ влаженоуоумоу' да аште оубо не отерѣзѣ
ни отѣдамѧ црѣквѣе правовѣрѣннѣмѧ, то ч'то вѣдетѧ
того дѣлѣма; тѣгда разгнѣваѣвъ сѧ свѣтъмѣмѧ доухомѧ
въгодннѣмѧ христосовѣмѧ по пророцѣ Иани на Аха'ва

цѣсара издранѣитска, тако и нынѣ прорече цѣсароу⁸⁰
 Оуалоу глагола: добро ти вѣ оубо, цѣсароу, послуоу-
 шавешоу мене отерѣсти и отздати цркви правоверз-
 ныиу и шздешоу възвратити сѧ миркѣ нѣ кама не
 послуоша мене ни прѣклони сѧ, то аште тѣ шздѧ на
 рать и жиез обратиши сѧ, то да вѣси, яко нѣстѣ господ'⁸⁵
 глаголаахъ нынѣ мьножъ идеши во на рать и сьнидеши сѧ
 и не възможеши стати протиеж врагомѣ своимѣ и повѣг-
 неши отъ лица нѣхъ, и поженжтѣ тѧ, и езеѣгнеши ез хра-
 минѣ и тоу жиез огнемѣ сьгориши, и тьгда оубѣси ехъ часѣ
 вѣды твоѣа, яко естѣ богѣ на небесеуѣ иже товож⁹⁰
 хоуанмын. си слышавѣ цѣсарѣ Оуалѣ призвѣа д'ваволи-
 рина, има ед'номоу Саторникѣ, а дроугоуоумоу Оуник-
 тор', прѣдастѣ има прѣподовьнааго глагола: затво-
 рита и въ темници сѣ въсѣкожъ скрѣвѣжъ, и веригѣ на-
 ложита на вѣжъ кмоу, доньдеже обрати сѧ оуморѣ и⁹⁵
 по соуктѣнѣемѣ его прореченин.

тьгда блаженныи Исаѣни осклабнѣз сѧ малѣ рече
 цѣсароу: юже ти глаголахъ, аште тѣ възвратити сѧ
 жиез, то нѣстѣ господъ глаголаахъ мьножъ. иде же цѣсарѣ
 пжтьмѣ своимѣ. прѣжде реченаа же славынаа мжжа по¹⁰⁰
 нимѣша блаженааго Исаѣна ведоста и затвориста и, якоже
 повелѣно има вѣстѣ цѣсаремѣ. възшздѣ же свѣтѣни въ
 тѣм'ницѣ не прѣстааше ношть и днь сѣ сахзани моа
 бога призрѣти на стадо свое и ез скорѣ посхлати
 кмоу помостѣ. дошздешоу же цѣсароу едного града¹⁰⁵
 близѣ Доунава сьгладаежъ коа своа и сьѣштѣаежъ сѧ съ
 ѣлиа нарече днь, въ ѣже сьнидетѣ сѧ съ ратьникѣ.

сьшедъшѣ же сѧ кмоу не може стати протиежъ рат-
 никомѣ, нѣ плѣшти ездаежъ повѣже отъ лица нѣхъ: они
 же женѣахъ въ сѣдѣ, и вѣжѣ донде села и обрѣтѣ¹¹⁰
 плѣвѣницѣ отерѣстѣ езскочи въ ѣжъ и сѣ препоситомѣ,
 иже развраштааше доушѣ его. женжштин же погани

взвръгъшаи же волюрина блаженааго Исакии въ темницѣ,
 Саторникѣ и Оуникторѣ, възвѣзша въ темницѣ къ бла-
 женѣоумоу Исакию глаголаста кмоу: моли сѧ богоу,
 отъче, яко цѣсарь повѣди ратъникы, и се градеть. гла-
 гола има осклабених сѧ малы: вѣдѣ, чѣдо моу, градъ- 150
 штааго вѣрзнааго цѣсарѣ Ѳеодосиѣ, зхладѣи во
 Ноуал' приа сѣдѣх подобныхъ тебѣ коупно сѧ препо-
 ситомѣ, смрадѣ во сѣжеженнѣ ю юште въ поздрехъ
 моухъ кстѣ.

Тѣгда чоудневша сѧ и поклонивша сѧ авиѣ изи- 155
 доста и сѣрѣт'ша цѣсара сѧповѣдаста кмоу въсе кже о
 святѣѣмъ Исакии и о прорицании юго, кже въ лице гла-
 гола окаяноуоумоу Оуалоу, и како сѣвѣ сѧ кмоу: слы-
 шавѣ же то цѣсарь чоуди сѧ мжжоу томоу и авиѣ по-
 велѣ привести и сѧ въсѣкожъ чѣстнѣхъ въ полатѣ цѣсара. 160
 шѣдѣша же славнаѣ та мжжа сѧ потѣштаникъмъ въ
 темницѣ припадоста къ ногама прѣподовънааго и мо-
 лѣста сѧ молити сѧ кмоу за ѿна къ богоу, разоу-
 мѣвѣша, яко пророкъ кстѣ, имже сѣвѣша сѧ кмоу
 въса прорицаниѣ, и изведѣша и ис-темница приведоста и 165
 къ цѣсароу: цѣсарь же изшѣдѣхъ протнѣжъ кмоу поклони
 сѧ кмоу и проси молитеѣ отъ ѿнего. святѣи же помоли
 сѧ и цѣлова и и сѧповѣда кмоу въсе о злочѣстнѣѣмъ
 Оуалн' онѣ же слышавѣхъ и сѣжалнѣхъ си о напасти святѣ-
 тѣиухъ цркъзѣхъ авиѣ казнѣ заповѣда и кѣнгѣ написавѣхъ 170
 посѣла на нарочита мѣста заповѣдажшта сице: цѣсарь
 Ѳеодосиѣ повѣдникѣ самодръжецѣ къ въсѣмъ арнанъ-
 скомъ таньникомъ: вѣдомо да бѣдетѣ вамъ, яко отъ
 днѣшнѣаго днѣ, аште да сѧ обратетѣ кто отъ
 васѣхъ вѣнѣтрѣ града сѣвѣраѣхъ въ цркъвенъ правовѣрнѣиухъ, 175
 то сѣмрѣтнѣжъ казнѣ приметѣ, и аже святѣмъ
 цркъвенъ сѧ ратнѣхъ кстѣ прѣдѣли, то и тѣ оставивѣше
 кѣнѣ града прѣвѣвантѣ.

възвѣсти же и къ старѣишинѣ имъ, иже бѣ въ то
 180 врѣмѣ старѣишина арианомъ, именовъ Димофила, сице
 глагола: вѣроуи въ никейскаго събора заповѣди и при-
 мири сѣ съ правоевѣрныими. Димофилоу же отъ вѣрзшоу
 цѣсара повелѣнии и съезкоупыкнии и съмирении възда
 кмоу нарѣчникъ цѣсарь глагола: мира и съезкоупыкнии
 185 вѣгакши, да вѣгати ти отъ святыхъ цркъвехъ велж.
 слышавъ же то Димофила призъвавъ въ цркъ'вѣ въ сѣ
 арианъ глагола к'нимъ: братиа, цѣсарь чловеколюбивъ
 кстѣ и скон вѣрѣ цркъвехъ проситъ, тихо възвѣстивъ
 намъ: аже, рече, ратнж и матежемъ цркъ'ви възасте, то
 190 ты мирнѣ отдадите, да вѣсте же, яко отъ днешняго
 днѣ повелѣно нъ кстѣ вѣнѣ града съверати сѣ. то
 рекъ изиде ехнъ града съ людьми сконми, и тоу съворъ
 творааше прокою. тако же ариани до-четырь десатъ
 лѣтъ правоевѣрныхъ цркъвехъ држаша, Ѳеодосиємъ
 195 же крхтианымъ цѣсаремъ не тхчъж ицркъвехъ, нъ
 и из-града изгнани вѣша, и прѣша цркъ'ви право-
 вѣрнии.

II. Iz Savinega evangelija ali Savine knjige.

1. Matevž VII. 1—8.

1. Рече господь: не осждайте, да не осждите сѣ. 2. о
 немъже сждѣ сждите, сждатъ вамъ, и въ нжже мѣрж мѣ-
 ритѣ, мѣритъ сѣ вамъ. 3. что же видиши сжчъць въ очесе
 братоу своемуу, а въ очесе своемъ бръвна не видиши;
 4. ли како речеши братоу своемуу: остани, да възъмж
 сжкхъ въ очесе твоємъ; 5. лицемѣре, изъми прѣвѣ бръвно
 въ очесе твоємъ, и тогда оузриши изати сжкхъ въ очесе
 брата твоего. 6. не дадите свѣщении пхсомъ, ни полагаите
 висъръваша прѣдъ свинными, да не попержтъ ихъ но-

гали своимъ и вращше сѧ попержтѧ васъ. 7. просите, и дастѧ сѧ вамъ; ищѣте, и обратете; тѣхѣте, и отверзжтѧ сѧ вамъ. 8. всакъ во просѧи приемлетѧ, и щѧи обратѣтѧ, и тѣхжщюмоу отверзжтѧ сѧ.

2. Matevž XII. 30—37.

30. Рече господь не сѧи съ мноуж на мѧ естѧ, и не схвираѧи съ мноуж растачаетѧ. 31. тѣмь же глаголаж вамъ всакъ грѣхъ и хоуленне отъдастѧ сѧ чловекомъ, а доуховное хоуленне не отъдастѧ сѧ чловекомъ. 32. и иже аще речетѧ слово на сына чловечьскаго, отъдастѧ сѧ емѧ; а иже речетѧ на доухъ свѧты, не отъдастѧ сѧ емоу, ни въ сѧ вѣкѧ, ни въ градѣни. 33. или теоритѧ дрѣво доброе агодж емоу добрѧ, или теоритѧ дрѣво прахѣно и агодж емоу изгниаж отъ агоды во дрѣво знаетѧ сѧ. 34. плема аспидово, како можете добро глаголати ажави сѧще; отъ извѣтъка во ѡста срѧдѣцю глаголажтѧ. 35. благы чловекѧ отъ блага сѧсѧда износитѧ благаѧ, и ажавѧ чловекѧ отъ ажава сѧсѧда износитѧ ажаваѧ. 36. глаголаж же вамъ, ѡко всакъ глаголаж прѧздынъ ерже аще глаголажтѧ чловеци, въздажтѧ о немь слово въ днь сѧдны. 37. отъ словесъ во своихъ оправѧдиши сѧ, и отъ словесъ своихъ осѧдиши сѧ.

3. Matevž XV. 32—38.

32. Призва Исусъ оученикы свои и рече имъ: миаж ми естѧ народъ, ѡко третѧ днь присѧдатѧ мѧ и не яжтѧ чесо ѡсти и не хошѧ ихъ не ѡдѧшъ отъпоустити, за не ослабѣжтѧ на пѧти. 33. глаголаша емоу ѡченици его: кѧде оу насъ въ поустѣ мѣстѣ хлѣбъ толѧко, ѡко насытити народъ колѧкъ; 34. глагола имъ Исусъ: колѧко хлѣбъ имате; они же рѣша: седмь и мало рѧвѧць. 35. и повелѣ Исусъ народѧ възлеци на земли, 36. и приѧж

хлѣбъ и рѣбъ, похвала прѣломи и дастъ оученикомъ
 Исоусъ, а оученици народоу. 37. и ѣша вси и насытиша
 сѧ, и възаша извѣтъкъ оукроухъ, седмь кошкницъ пазнхъ,
 38. и фдхшихъ вѣ четъри тысаща развѣ женъ и дѣти.
 39. и отъпоуцихъ народъ вьлѣзе въ корабъ и прѣиде въ
 прѣдѣлы моздалламъ.

4. Matevž XXII. 15—22.

15. Сзвѣтъ створиша Фарисей на Исоуса, яко да
 оублѣстѣтъ і словохъ. 16. и послаша къ немѣ оученикъ
 скоа съ Родивинны глаголюще оучителю, вѣмъ, яко
 истинны еси и пжти божию въ истинѣ оучиши, и не пе-
 чеши сѧ ни о чесомъже не зъриши во на лица чловѣкомъ.
 17. рѣци сво намъ, что ти сѧ мьнитъ; достоннъ ли нъ
 дати цѣсарю кинкъ или ни; 18. разоумѣвъ же Исоусъ
 ажкавство ихъ рече имъ: что ма искоушаете, лицемѣри;
 19. покажѣте ми склѣдъ кинсовъ. они же принесоша
 емѣ пѣнадъ. 20. Исоусъ же глагола имъ: что е дѣло се и
 написаніе; 21. глаголаша емоу: цѣсареву. глагола имъ
 Исоусъ: въздадите оубо цѣсареву цѣсареву и божию бо-
 гови. 22. и слышавъше дивша сѧ, и оставльше его отидъ.

5. Marko IX. 17—31.

17. Чловѣкъ единъ приде къ Исоусови кланѧ сѧ
 емоу и глагола оучителю, приведухъ съинъ мой къ тебѣ,
 имъцихъ доухъ нѣмъ и глаоухъ. 18. идеже лице колиждо
 илетъ і, разветъ і, и пѣны тѣритъ скръгыца збѣмъ
 своими и оцѣпѣнѣтъ: и рѣхъ оученикомъ твоимъ, да иж-
 дентъ і, и не възможъ. 19. онъ же рече имъ: ѡ роде не-
 вѣрны, до колѣ вждъ сѧ вами; до колѣ тръпажъ емъ; при-
 несѣте і къ мнѣ. 20. и принесоша и къ емоу, и видѣвъ и
 доухъ сътрѣсе і, и падъ на земли вальше сѧ пѣны тѣри.

21. и възпроси Иисоусъ отца его колѣнко лѣтъ естъ, отъ нелиже се вѣстъ еѣ; онъ же рече емоу из-отрочины. 22. и многаци и въ огнь взерьже и въ водѣ, да и въ потоплахъ нъ аще хоцеши, помози ми мноасрьдочавъ о миѣ. 23. Иисоусъ же рече емоу аще можеши вѣровати; вса възможна вѣроуѣжиюмоу. 24. и авне въззпи отаць отрочате съ слъзлами глагола вѣроуѣж, господи, помози моемоу невѣръствию.

25. видѣвъ же Иисоусъ, яко сърицетъ съ народъ, запрѣти доухоу нечистоумоу глагола емоу нѣмъ, глѣхъ доуше, азъ ти велѣ, изиди из-него. 26. и въззпиевъ и много съ пржжавъ изиде и вѣстъ яко мрътевъ, и мнози глаголахъ, яко ѡмрътевъ. 27. Иисоусъ же и имъ за ржкѣ, възденже ии постави. 28. и възшдхшю емоу въ домъ оученици его въпрашахъ и единого яко мѣ не могохомъ изгнати его; 29. и рече имъ тѣ родъ ничимъже не можетъ изити тѣкмо молитвоемъ и постомъ. 30. и отъ тѣдоу шдхше идѣхъ сквозѣ Галилеѣ, и не хотѣше, да кто оуѣстъ. 31. оучаше во ѡченикѣ своѣ и глаголаше имъ, яко сънъ чловѣчскъ прѣданъ вѣдетъ въ рѣцѣ чловѣчскѣ, и оубиѣтъ и, и оубиенъ вѣвъ въ третн днѣ въскръснетъ.

6. Janez XV. 18—27.

18. Аще миръ васъ ненавидѣтъ, вѣдите, яко мене прѣжде васъ възненавидѣтъ. 19. аще отъ мира вѣсте вѣли, миръ ѡво своѣ вѣ любилъ; яко же отъ мира нѣсте, нъ азъ избрахъ вѣ отъ мира, сего ради ненавидѣтъ васъ миръ. 20. помъните слово, еже азъ рѣхъ вамъ нѣстъ равъ боли господа своего. аще мене изгнаша, и васъ ижденѣтъ; аще слово мое съвлюдоша, и ваше съвлюдѣтъ. 21. нъ си вса створѣтъ вамъ за имя мое, яко не вѣдѣтъ посхлавшаго ма. 22. аще не вѣхъ пришлахъ и глаголахъ имъ,

грѣха не вѣша имѣли· нынѣ же и винны не имѣтъ о грѣсѣ своемъ. 23. ненавидѣи же мене и отца моего ненавидѣтъ. 24. аще дѣла не вѣхъ створиша въ нихъ, ихъже ни въ никтоже не створи, грѣха не вѣша имѣли· нынѣ же видѣша и възненавидѣша мене и отца моего. 25. изъ да съвѣдетъ съ слово писаное въ законѣ ихъ, яко възненавидѣша ма спыти. 26. егда же придетъ параклитъ, егоже азъ послахъ вамъ отъ отца, доухъ истовъ, иже отъ отца исходитъ, тѣ повѣдаетъ о мнѣ. 27. и вѣ же повѣдайте, яко искони съ мнѣиже есте.

7. Janez XVIII. 28—40.

28. Ве доша Иисуса отъ Каиафы въ преторъ· вѣ же за оутра· и ти не въниди въ преторъ, да не осквернатъ съ, ихъ да ѡдатъ пасхъ. 29. изиде же Пилатъ съ ними взихъ и рече· кжъ рѣчи приносите на чловека сего; 30. отзвѣщаша же и рѣша емоу· аще не вѣ вѣмъ злодѣи, не вѣхомъ его прѣдали тебѣ. 31. рече же Пилатъ· поимѣте и вѣ и по закону вашему сждите емоу. рѣша же емѣ Иудеи· намъ не достоитъ оубити никогоже. 32. да слово Иисусово съвѣдетъ съ, еже рече клепаа, коемъ съмрътнихъ хотѣше оумрѣти. 33. въниде же пакы Пилатъ въ преторъ и глагола къ Иисусу· и рече емѣ· ты ли еси цѣсаръ юдеискъ; 34. отзвѣща емѣ Иисусъ· о севѣ ли се ты глаголеши, или ни тебѣ о мнѣ рѣша; 35. отзвѣща емоу Пилатъ· еда азъ жидовинъ есмь; родъ твои и архiereи тѣ прѣдаша мнѣ· что еси створиша;

36. отзвѣща Иисусъ· цѣсарьстие мое нѣстъ отъ мира сего. аще отъ сего мира вѣ вѣмо цѣсарьстие мое, слоугы мои ѡво поденгаты съ вѣша, да не прѣданъ вѣхъ Иудеомъ· нынѣ же цѣсарьстие мое нѣстъ отъ сждѣ. 37. рече же емѣ Пилатъ· ѡво цѣсарь ли ты еси; отзвѣща Иисусъ· ты глаголеши, яко цѣсарь есмь· азъ на се родихъ

сѧ и на се придѧ въ мирѧ, да повѣдаѧ истинѧ; всакѧ же, иже естѧ отѧ истинѧ, послоушаетѧ гласа моего. 38. глагола емоу Пилатѧ: что естѧ истина; и се рекѧ пакѧмъ изиде къ Иудеомѧ и глагола имѧ: азѧ ни единомъ же винѧ обрѣтаѧ въ немѧ. 39. естѧ же обѧчанъ вамѧ, да единого вамѧ отъпоушѧ на пасхѧ; хоцете ли, да отъпоушѧ вамѧ цѣсара иудейска; 40. възвпниша же вси глаголающе: не сего, нѧ Баракѧ. вѣ же Бараава разбойникѧ.

Staroslovenski slovarček.*

А.

АВНІК, takoj, precej.
АВЕСЕЛОУМЪ, *Ἀβεσσαλώμ*, Absalom.
АВЕНТИ, АВАКНИКЪ, gl. pod ШВ.
АВРАМЪ, АВАРАМЪ, *Ἀβραάμ*, Abraham.
АВРАМЛЪ, Abrahamov.
АВНЦЪ, jagnje.
АГОДА = ЮГОДА.
АДОЕЪ, АДОВЪНЪ, АДОВЪСКЪ, peklenski, vražji.
АДЪ, *ἄδης*, peklo.
АКРОГОННЕЙ, *ἀκρογωνιαῖος*, na skrajnem oglu; — **КАМЕНЬ**, ogelnik, ogelni kamen.
АКЪ, kakor, liki, jednako z daj.; kakor da bi, da, *ὡς*, uti.
АЛЪЧЪНЪ, lačen.
АМИНЪ, АМИНЬ, *ἀμήν*, amen.
АНГЕЛЪ, *ἄγγελος*, angelj.
АНГЕЛЪСКЪ, angeljski.
АННА, *Ἄννας*.

АНГЕЛЪ, **АНГЕЛЪ**, *ἄγγελος*, angelj.
АПОСТОЛЪ, *ἀπόστολος*, apostol.
АРИМАТѢЯ, *Ἀριμαθαία*.
АРИЕВЪ, Arijev, od АРИИ, *Ἄρειος*, Arius.
АРИАНЪ, *Ἀρειανός*, Arijanec; **АРИАНЪСКЪ**, arijanski.
АРХИЕПИСКОПЪ, *ἀρχιεπίσκοπος*, nadškof.
АРХИТРИКЛИНЪ, *ἀρχιτρίκλιнос*, starejšina.
АРХИКРЕЙ, *ἀρχιερεύς*, nadduhovnik, veliki duhovnik.
АСПИДА, *ἀσπίς*, kača, gad.
АСПИДОВЪ, gadji, kačji.
АХАВЪ, *Ἀχάβ*, Ahab.
АШТЕ, če, če-li; — **ДА**, ako, če; — **ОУВО НЕ**, *εἰμή τι*, če sicer ne, razun če; **НЖЕ** —, *ὅς ἂν (ὅς ἐάν)*, quicumque, kdorkoli.

Б.

БАЛНЙ, zdravnik.
БЕЗАКОНЪННЕ, brezzakonje, brez-

postavnost; zločinstvo, pregreha.

* Navedene niso stsl. besede, ki se zlagajo v obliki in pomenu z nsl.

- БЕЗАКОНЪНИЦЪ**, brezbožnik, kri-
vičnik.
БЕЗДЪНА, brezдно.
БЕЗ-ДѢЛА, brezdelen, nedelaven.
БЕЗМАХЕНКЪ, tihota, molk.
БЕЗМАХЕЪНЪ, brezšumen, tih,
miren.
БЕЗОЧЪСТВО, nesramnost, sra-
mota.
БЕЗЪ z rod., brez, bez.
БЕС-ПАКОСТИ, gl. **ПАКОСТЬ**.
БЕС-ПРѢСТАНИ, neprestano.
БЕСТОУДИКЪ, nesramnost.
БЕСТОУДЪНЪ, nesramen, ne-
studen.
БЕСѢДА, govor, pogovor.
БЕШТИСАЪНЪ, brezštevilen.
ВИМЪ, ви, gl. **ВЪТИ**, § 144.
БЛАГОВОЛНИКЪ, dobra volja,
blagovolje, dopadenje.
БЛАГОВѢРНИКЪ, pobožnost.
БЛАГОВѢСТИТИ, -ВѢШТЖ, -ВѢ-
СТИШИ, IV. — **БЛАГОВѢСТАТИ**
V. 1., oznaniti — oznanjati.
БЛАГОДѢЕЦЪ, dobrotnik, dobro-
delnik.
БЛАГОДАРЪСТЕНТИ, -РЪШТЕЛЖ,
-РЪСТЕНШИ, IV., zahvaliti.
БЛАГОДАТЬ ž., milost.
БЛАГОДѢТЬ ž., milost.
БЛАГОИЗВОЛТИ IV., dopadenje
imeti, zadovoljen biti.
БЛАГОСЛОВЕННИКЪ, **БЛАГОСЛОВЕЪКЪ**-
НИКЪ, blagoslov.
- БЛАГОСЛОВЕСТЕНТИ**, -ВЕШТЕЛЖ,
-ВЕСТЕНШИ, IV., blagosloviti.
БЛАГОСЛОВЕСЪСТВОВАТИ VI., bla-
goslavljati.
БЛАГОСЛОВЕШТЕННИКЪ, blagoslov-
ljenje, blagoslov.
БЛАГОСТЬ, dobrota.
БЛАГОТВОРИТИ IV., dobro storiti
(delati).
БЛАГЪ, blag, dober; **БЛАГО**, τὸ
ἀγαθόν; množ. **БЛАГАЯ**, dobro,
dobrota.
БЛАГЪИИ, rod. -НИА, dobrota.
БЛИЗНИЦЪ, dvojček.
БЛИЗЪ, **БЛИЗЪ**, blizu.
БЛИЦАНИКЪ, bliščoba, blisk.
БЛЮДЪ, skleda.
БЛЮСТИ, **БЛЮДЖ**, I, čuvati, pa-
ziti; gledati.
БЛЖДЪНЪ, samopašen, razkošen.
БО, kajti, zakaj, ker; pa, a.
БОГОВОРИКЪ, θεομαχία, boj proti
Bogu.
БОГОВОРЫНЪ, θεομάχος, bogo-
boren, bogokleten.
БОГОРОДИЦА, bogorodica, božja
porodnica.
БОЖЬСТЕЪНЪ, božanstven, božji;
БОЖЬСТЕЪНАЯ, τὰ τῆς θεο-
τητος.
БОЛНІИ, večji; — **ГОСПОДА** (rod.),
večji od gospoda (kakor go-
spod).
БОЛЬ m., §. 79., bolnik.

БОЛѢТИ III. 2., bolen biti, bolovati.

БОЛЖРИНЪ, boljar, žlahtnik.

БОЯТИ СЯ III. 2., bati se.

БРАКЪ, množ. **БРАКЪМЪ**, *γάμοι*, ženitev.

БРАННИ IV., — **ТЕОН БОЛН**, *προαναστέλλειν σου τῆς μανίας*, upirati se, brzdati tvojo voljo, radost, željo, hrepenenje.

БРАНЬ ž., prepir, vojska, voj.

БРАТРИЯ, **БРАТНЯ**, bratje.

БРАТРОТЕОРИКНИК, *ἀδελφοποιία*, pobratimstvo.

БРАТЪ, **БРАТЪ**, brat.

БРАШЬНО, živež, hrana.

БРЪКЬНО, bruno.

БРѢГЪ, breg, prepad; **ВЪ БРѢГЪМЪ МЕТАТИ**, metati, strmoglavljati v prepad (v propast), cloz.

БОУЊ, nespameten, zaslepljen.

БЪДѢТИ, **БЪЖДЖ**, **БЪДНИИ**, III. 2., beděti, čuti.

БЪВЕАТИ V. 1., biti, bivati, nahajati se.

БЪТИ, *είναι, γίγνεσθαι, κσμή*, **БЪДЖ**, gl. § 144.; **СЖШТЕК**, *τὸ ὄν*, **БЪВЕЖШЕК**, *τὸ γεγενημένον*; **БЪМСТЪ**, *ἐγένετο*, bilo je, zgodilo, dogodilo, pripetilo se je.

БѢГАТИ V. 1., *φεύγειν*, bežati; umikati se, umakniti se.

БѢДА, beda; nadloga.

БѢДЬНЪ, beden, reven; revež.

БѢСЪ, *τὸ δαμόνιον*, bes, hudič.

БѢСЬНОВАТИ СЯ VI., besen, obseden biti; — **НА НОКЪМЪ МѢСАЦА**, *σεληνιαζεσθαι*, mesečen biti.

БЪДЖ, gl. **БЪТИ**, § 144.

В.

ВАЛНИ IV. — **ВАЛЯТИ СЯ** V. 1., valiti — valjati se.

ВАПА, mlaka, luža.

ВАРАБА, **ВАРАБА**, *Βαραβᾶς*, Baraba.

ВАРИТИ IV. s tož., prehiteti, *προφθάνειν*.

ВАЛИЊ, velik, močen.

ВЕЛКЛѢПОТА, prelepota, veličastvo.

ВЕЛѢТИ III. 2., veleti, zapovedati, ukazati.

ВЕТЪХЪ, star.

ВЕЧЕРЯ, večerja, pojedina, gostovanje.

ВЕШТЬ ž., reč, stvar; а **ТАЖЪКА**

ЕШТЪ СЖШТИ, quamvis gra-
vis res sit; *φύσις*, narava.

ЕНДЖСАИДА, *Βηθσαϊδά*, Betsajda.

ЕНДЪНИКЪ, *δραμα*, prikazen.

ЕНДЪТИ III. 2., del. **ЕНДИМЪ**,
НЕВИДИМЪ, viden, neviden.

ЕННА, vzrok; krivica; izgovor.

ЕНТАТИ V. 1., prenočiti, preno-
čevati.

ЕНТАЛЕЕМЪ, *Βηθλεέμ*, Betlehem.

ЕНТАНИА, *Βηθανία*, Betanija.

ЕНТФАЃИЙ, *Βηθφαγή*, Betflagija.

ВЛАДЪКА, vladika, gospodar.

ВЛАДЪЧЬИЪ, -НИИ, τὰ τῆς
ἐξουσίας, dela vladarska.

ВЛАСТЕАЪ, oblastnik, gospodar,
gl. § 71. in 72.

ВЛАСТИ, **ВЛАДЖ**, I. z orod., vla-
dati (kaj, komu).

ВАЗНА, val.

ЕО = **ЕХ** gl. § 26., **ЕО ТЪ ЧАСЪ**,
v ta čas, še tisto uro.

ЕОДОНОСЪ, vrč.

ЕОЙ, vojak, voj; vojna, vojska,
četa.

ЕРАГЪ, vrag, sovražnik.

ЕРАЖЪДОВАТИ VI., sovražen biti,
sovražiti.

ЕРАТИТИ СЪ IV., obrniti se.

ЕРАТЬНИКЪ, vratár.

ЕРЪТЪНЪ, jama.

ЕРЪХОУ, vrh, povrh, navrh; **ДО**
ЕРЪХА, do konca, do kraja.

ЕРЪДИТИ IV., uvrediti, poško-
dovati, kvariti.

ЕРЪЖДЕНИКЪ, poškodba, kvara.

ЕРЪМА, vreme, čas; **ЕХ** —,
πρὸς καιρόν, nekaj časa;
v psalmu 104. množ. tož.
ЕХ ЕРЪМЕНА, za čase (gotove).

ЕХЕЪРЖИТИ II., uiti, ubežati.

ЕХГОДЪНИКЪ, ugodnik, dopad-
nik, ljubljenc.

ЕХДВОРИТИ СЪ IV., nastaniti se,
prenočiti.

ЕХДРЪЖАТИ V. 1., postaviti,
utrditi.

ЕХЖИЗАТИ V. 1., prižgati, o-
žgati; prižigati.

ЕХЗАЛЪКАТИ, -АЛЪЧЪ, -АЛЪ-
ЧЕШИ, V. 2., lačen postati;
glad se loti (koga), gladovati.

ЕХЗЕРАНИТИ IV. — **ЕХЗЕРА-**
НИТИ V. 1., braniti, ubraniti,
zabraniti; zabranjati.

ЕХЗЕЪСИТИ СЪ IV., razljutiti se,
razsrditi se.

ЕХЗВЕЛИЧИТИ IV., poveličati,
vzvišati, povzdigniti.

ЕХЗВЕСТИ, -ВЕДЖ I., povzdigniti.

ЕХЗЕРАТИТИ IV., vrniti, —
ЕХЗЕРАШТАТИ V. 1., vračati.

ЕХЗЕЪСТИТИ IV. — **ЕХЗЕЪ-**
ШТАТИ V. 1., naznaniti, spo-
ročiti; naznanjati.

- ВЪЗГЛАСИТИ** IV., vzklikniti, zavpiti; zaklicati, poklicati.
- ВЪЗДАТИ** § 145., nazaj dati, povrniti; — **ХВАЛАЖ** zahvaliti se, zahvaljevati se.
- ВЪЗДАТИ** V. 2., — **СЛОВО**, odgovor dajati.
- ВЪЗДЕНИЖТИ** II. — **ВЪЗДЕНЗАТИ** V. 1. 2., povzdigniti; povzdigovati, poviševati.
- ВЪЗРАДОВАТИ** СМ VI., vzradovati se, razveseliti se.
- ВЪЗРАСТИТИ** IV., rasti dati; izrediti, razploditi.
- ВЪЗРИАТИ** V. 1., gledati.
- ВЪЗЛАГАТИ** V. 1., naložiti, zadéti.
- ВЪЗЛЕЖАТИ** III. 2., za mizo ležati (pri mizi sedeti); **ВЪЗЛЕЖАШТЕН**, *οἱ συνανακείμενοι*, gostje.
- ВЪЗЛЕШТИ**, **-ЛАГЖ**, I, vleči se; za mizo sestiti.
- ВЪЗЛЮБИТИ** IV., ljubiti, hrepneti; rad imeti, priljubiti se (komu).
- ВЪЗМОЖЪНЪ**, vzmožen, mogoč.
- ВЪЗМОШТИ**, **-МОГЖ**, I. — **ВЪЗМАГАТИ** V. 1., vzmoči, moči; zmagati.
- ВЪЗМАСТИ**, **-МАТЖ**, I, zbegati, zmoliti, zmesi.
- ВЪЗМЖАТИ** V. 1., ohrabriti se, ojačiti se.
- ВЪЗМЖТЯТИ** СМ IV., razvneti se, razdražiti se; prepaden, žalosten postati.
- ВЪЗНЕНАЕНДѢТИ** III. 2., sovražiti, črtiti.
- ВЪЗНЕСТИ** I, zanesti, dvigniti; vzdigovati, povelicati.
- ВЪЗЪКАТИ**, **-ЗОЕЖ**, V. 3., zaklicati, zavpiti, vzklikniti.
- ВЪЗЪПИТИ** = **ВЪЗ-ВЪПИТИ** I, zavpiti, zakričati.
- ВЪЗЪРѢТИ**, **-ЗЪРЪЖ**, III. 2., pregledati, ozreti se.
- ВЪЗЪАТИ**, **ВЪЗ-ЪМЖ**, I, vzeti, dobiti; — **ПОВѢДЖ**, zmagati.
- ВЪЛѢСТИ**, **-ЛѢЗЖ**, I, stopiti.
- ВЪМѢТАТИ** V. 1. 2., vreči; metati.
- ВЪ-НЕЗАЛНЖ**, na hip, hipoma.
- ВЪМѢСТИТИ** IV., držati, obseči,
- ВЪНИТИ**, **ВЪНИДЖ**, I, noter iti, sniti se, shajati se.
- ВЪНЪ**, vèn; — **ГРАДА** vèn iz mesta; **ВЪНѢ**, **ВЪНѢ**, zunaj, — **ГРАДА**, izvèn mesta.
- ВЪНЪТРЪ**, notri; — **ГРАДА**, notri v mestu.
- ВЪПРОСИТИ** IV., vprašati.
- ВЪСАДИТИ** IV., posaditi.
- ВЪСЕЛИТИ** IV., naseliti, useliti; del. **ВЪСЕЛЕНАЕ**, *ἡ οἰκουμένη*, vesoljni svet.
- ВЪСЕЛЮЩИ**, naselbina, prebivališče, stanovališče.

ВЪСЕЛЯТИ V. 1., useliti, posajati.

ВЪСНУТИ = **ВЪЗСНУТИ** V. 1., zasijati.

ВЪСКРЪСЕННИК, vstajenje.

ВЪСКРЪСНУТИ II., vstati.

ВЪСКРЪСИТИ IV., vzbuditi.

ВЪСКРЪШЕННЕ, vstajenje.

ВЪСКОУРИТИ СЯ IV., kaditi se, pokaditi se.

ВЪСПРОСИТИ IV., prositi.

ВЪСПѢТИ, **ВЪСПОЖ**, I., hvaliti, povelečevati.

ВЪСТОКЪ, vzhod, iztok.

ВЪСТРЕПЕТАТИ, -пештж, V. 2., strepetati.

ВЪСХОДИТИ IV., ἀναβαίνειν, goriti, dvigniti se, vzdigniti se.

ВЪСХУМТИТИ IV., uhititi, upleniti.

ВЪШОУМѢТИ, -мльж, -миши, III. 2., šumeti, zašumeti.

ВЪ nam. **ВЪ**, § 27., v psalt.

ВЪ, zaime § 100.

ВЪСПРЪ gl. **ИСПРЪ**.

ВЪШЬКЪНЪ, najvišji; **ВЪ ВЪШЬКЪННУХЪ**, na višavah.

ВЪМЪ, vrat; **НА ВЪМЪ НАПАСТИ**, pasti okoli vratú, okleniti se vratú, objeti koga.

ВЪЛАКЪНОТА gl. **ВЕЛАКЪНОТА**.

ВЪСАКЪ = **ВЪСѢКЪ**.

ВЪСЕГДА, vsegdar, vedno.

ВЪСЕДРЪЖИТЕЛЪ, παντοκράτωρ, vsemogočen, vsevladar.

ВЪСЪ ž., vas; rod. **ВЪСИ** in **ВСИ**

ВЪСѢКЪ, vsak, slehern; vsakojak, vsakovrsten.

ВЪСѢЧЬСКЪ, ves, slehern; — **ВЪСѢЧЬСКАЯ**, τὰ σύμπαντα, ps. 104. 28.

ВЪСЖДОУ, povsod.

ВЪЧЕРА, včeraž.

ВѢДОМЪ, del. § 146., znan, povedan.

ВѢДѢТИ, **ВѢМЪ**, § 146., vedeti, poznati, spoznati; vedeti z del. kakor εἰδέναι.

ВѢКЪ, αἰών, **ОТЪ ВѢКА**, od vekomaj; **ВЪ ВѢКЪ**, na vekomaj; **ВЪ ВѢКЪ ВѢКОУ** (daj.), εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, **ВЪ ВѢКЪ ВѢКОМЪ**, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, na veke vekov.

ВѢТЕКЪ ž., veja, mladika.

ВѢТРЪКЪ, vetroven; vetrov.

ВѢШТАТИ V. 1., govoriti, reči.

ВЪШТЕ z rod., πλεῖον ᾗ, več od (kakor).

ВУСОНЪ, βύσσος, tančica.

Г.

ГЛАЗЪ, golazen, laznina; lazeča žival.

ГЛАИЛЕЯ, *Γαλιλαία*; **ГЛАИЛЕЙСКЪ**.
ГВОЗДА м., žrebelj.

ГЛАГОЛАТИ, -лъж, -лъши, V. 2.,
govoriti, reči, veleti, praviti,
povedati.

ГЛАГОЛЪ, beseda, reč.

ГЛАШАТИ V. 1., klicati.

ГНОЙНЪ, gnojen, tvorast, uljast.

ГНѢВАТИ СЯ V. 1., jeziti se, sr-
diti se, gnevati se.

ГОВѢЗИКЪ, plodovitost, obilnost.

ГОВОРЪ, hrup, vrišč, trušč.

ГОВѢЙНЪ, vesten, pobožen.

ГОДИНА, čas, ura.

ГОРНИЙ, § 94., hujši.

ГОРЮШЪНЪ, gorušičen, od **гор-
юха**, gorušica.

ГОСПОДИНЪ, gospodar.

ГОСПОДЪСКЪ, gosposki; **Гос-
подьская**, τὰ τῆς ἀθθεντίας,
dela silna, mogočna.

ГОСПОЖДА, gospá (iz gospoja).

ГОСТИНИЦА, gostilnica, krčma,
prenočišče.

ГОСТИНЬНИКЪ, gostilničar, krč-
mar.

ГОТОВИТИ IV., pripravljati; gl.
§ 138. a.

ГРАДЪ, grando, toča.

ГРАДЪ, mesto.

ГРАДЪЦЪ, mestice, vas.

ГРАЖДАННИНЪ, meščan.

ГРАТИАНЪ, Gratianus, sin Va-
lentinijana I., vladal je od 375.
do 383. v zapadni rimski državi.

ГРИГОРИЙ, **ГРИГОРЪ**, Gregorius,
a) Greg. Nazijanski, † 390.;
b) Gr. papež rimski 590 – 604.

ГРЪДЪНИ, rod. -ня, napuh,
prevzetnost.

ГРЪТАНЪ м., grlo, grtanec.

ГРЪСТИ, **ГРАДЪ**, § 129., grem,
iti; **вх вѣкъ градъштин**,
v vek bodoči (prihodnji),
v veku prihodnjem.

ГРУБИТЕЛЪ, pogubitelj, ugono-
bitelj.

ГЪВАТИ, -лъж, -лъши, V. 2.,
pogibati, poginjati, umirati
(**ГЛАДОМЪ**, gladú, od gladú,
od lakote).

Д.

ДА, da, naj; *ἴνα*, zató da, da;
ДА izraža tudi želevnik in ve-

levnik: **ДА СЪТВОРИМЪ**, ποιή-
σωμεν, služeč za grški pri-

hodnjik ali za konjunktiv brez
veznika: bomo (hočemo) na-
redili, naredimo! **ДА ОУЕЪМЪ**,
μάθωμεν. **ТО ДА ВЪСИ**, tedaj
vedi; **ДА СЪБЖДЕТЪ СѦ**, tako
se izpolni, Jan. 18. 32. **ДА**
БЖДЕТЪ ВѦМЪ, bodi vam,
§ 156. b. — Večkrat odgovarja
ДА tudi grškemu *καί*: in, а.

ДАЕЪМЪ, *Δαβιδ*; **ДАЕЪМОЕХ**.

ДАЛЕЧЕ, daleč.

ДАЛЪМАТЪСКЪ, dalmaticus.

ДАНИИЪ, *Δανιήλ*, Danijel.

ДАНЬ ž., davek, colnina, carina.

ДАРЪСТЕОВАТИ VI., darovati.

ДВИЗАТИ СѦ V. 1. 2., truditi se.

ДВЕРЬ in množ. **ДВЕРИ** ž., duri,
dveri.

ДВЕНТИ СѦ IV., čuditi se, začu-
diti se, zavzeti se.

ДНЕХ, čudež, začudjenje, zastrm-
ljenje; — **ТЕОРИТИ**, osup-
niti, presenetiti.

ДНЕЪНЪ, diven, čuden.

ДИДРАГМА, τὰ δίδραγμα (Dop-
peldrachme), davek.

ДИШЕОЛЪ, *διάβολος*, hudič.

ДИШЕОЛЪ, hudičev.

ДЛХГОТЪРЪПЪНИК, potrpežljivost.

ДОИЪДЕЖЕ gl. **ИДЕ**.

ДОБЛЪ, hraber, kreposten;

ДОВЬЮМОУ nam. **ДОБЮМОУ**.

ДОВРОТА, τὸ κάλλος, lepota.

ДОВОЛЬНЪ, **ДОВЪЛЬНЪ**, dovoljen,
zadosten.

ДОИТИ, -ИДЖ § 129. z rod., doiti,
priti do —.

ДОСАЖДЕНИК, sramota, uvreda.

ДОСЕЛЪ, glej **СЕЛЪ**.

ДОСТАТИ I., sed. **СТАНЪ** II., zado-
stovati; gl. **НЕДОСТАТИ**.

ДОСТОИЪНЪ, dostojen, vreden,
primeren.

ДОСТОИТИ III. 2., spodobiti se,
treba je, smeti.

ДРАГЪМА, *δραχμή*, dragma; groš.

ДРЕВЪК, prej, poprej.

ДРЕВЪЛЪНЪ, **ДРЕВЪНЪ**, star, *др-
χαιός*.

ДРОУГА, prijateljica.

ДРОУГЪ, drug, prijatelj, tovariš.

ДРОУЖИНА, družčina.

ДРОУЖЬБА, prijateljstvo.

ДРЪЖАВА, moč, vladarstvo.

ДРЪКОЛЬ m., kopje, sulica.

ДРАХЪЛЪ = **ДРАСЕЛЪ**, žalosten,
pobit.

ДОУНАЕХ, *Δουναεις*, *Δανούβιος*,
Donava.

ДОУХОВЪНЪ, duhoven; **ДОУХОВЪ-**
НОКЪ **ХОУЛЪНИКЪ**, ἡ τοῦ πνεύ-
ματος βλασφημία, kletvina
zoper duha.

ДОУХЪ, duh, sapa, veter; **ТЕО-**
РИТИ **АНЪГЕЛЪ** **СВОЕЪ** **ДОУХЪ**,

delati vetrove za poslance (angelje) svoje, ps. 104.

ДЖЕОН, dvojen.

ДЖСКА, deska, miza.

ДЖШТИ § 85., hči.

ДЪБРЪ ж., razpoklina, tokava, draga, deber.

ДЪЙСТВО, dejavnost, pripomoč.

ДЪЛАНИК, delovanje, poslovanje.

ДЪЛО, delo, dejanje; podoba, Mat. 22. 20.

ДЪЛЪМА: ТОГО —, zategadelj, zavoljo tega.

ДЪТЬ ж., množ. ДЪТИ, otroci, deca.

ДЪТЪЛЪ ж., dejanje; ДОБРА —, dobrota.

ДЪЯТИ, ДЪЯЖ, V. 4., dejati; НЕ ДЪЙТЕ, ѿѿете, pustite.

Є.

Besede z začetnim є so vzadi pod к.

Ж.

ЖЕ, γέ, δέ, па; ЖЕ — и, τέ — καί, і — і; na koncu besede stoječ poudarja besedi pomen: НИКОЛИЖЕ, nikoli.

ЖЕЛАТИ V. 1., želeti, hrepeneti.

ЖЕНУХЪ, ženin.

ЖЕШТИ, ЖЕРЖ, ЖЕЖЕШИ, I, §. 131., žgem, žgati.

ЖИВОТЪ, život, življenje, žitje.

ЖИВОТЪНЪ; -НО, ζῶον, žival.

ЖИДОВИНЪ, Jud, Žid.

ЖИДЖ, gl. ЖДАТИ, § 141.

ЖИЗНЬ ж., življenje, živen.

ЖИЛИШТЕ, bivališče, stanova-lišče.

ЖИТЕЛЪ, prebivalec.

ЖИТНИСКЪ: СЛАСТЬ -СКАМ, ἡδονή τοῦ βίου, slast življenja.

ЖДАТИ, ЖИДЖ, -ДЕШИ, V. 3., čakati, pričakovati; — ВЪ ЖАЖДЖ, žejo si gasiti.

ЖЪЗНИК, palice.

ЖАДАТИ, ЖАЖДЖ, V. 2., žejati.

ЖАДЪНЪ, žejen.

ЖАЖДА, žeja.

З.

за z rod. in tož., zavoljo, zaradi;

за НК, за НКЖЕ, zató ker, ker.

ЗАБЪТИ, ЗАБЖДЖ, § 144., pozabiti; — СЪ спozabiti se.

ЗАЙМЪ, ЗАКМЪ, zajem, posojilo; ВЪ ЗАЙМЪ ДАТИ, posoditi, posojevati.

ЗАКЛАТИ V. 1., zaklati, žrtvo-

vati; agnum sacrificare ad caedem, — deum in carne, *θεῖον ἀμνὸν ἐπὶ σφαγῆν*, — *θεὸν ἐν σαρκί*, — **ЕЗ ПАТЬ БОГА.**

ЗАКОНОПРѢСТЪПНИКЪ, prestopnik .postave.

ЗАКОНЬНИКЪ, *νομικός*, zakonoslovec, učitelj .postave.

ЗАКЪХЕЙ, *Ζαχαῖος*, Zahej.

ЗАПРѢТИТИ IV., z .daj., zapretiti komu; — **ДОУХОУ**, zgroziti se v duhu.

ЗАПРѢШТАТИ V. 1., zapretiti, zažugati.

ЗАПРѢШТЕНИК, pretnja, žuganje.

ЗАСТЪПИТИ IV., zastopati, braniti, varovati.

ЗАСТЪПНИКЪ, zastopnik, zavetnik, branitelj.

ЗАСЪВѢДѢТЕЛЬСТВОВАТИ VI. izpričati, izpričevati.

ЗА-ОУТРА, gl. **ОУТРО.**

ЗАЦѢДИТИ IV., napojiti, pojiti.

ЗАЦАЦЪ, zajec.

ЗЕБРА m., § 79., zver, zverina.

ЗЕМАЦЪ, mest. **ЗЕМИ** in **ЗЕМАН**, § 53. op.

ЗЕМЬСКЪ, zemski, zemeljski.

ЗМІЙ (ЗМЪИ), zmija; som.

ЗНАМЕНИК, znamenje, čudež.

ЗНАНИК, znanje, znanstvo; znanci.

ЗНАТИ I., znati, poznati, poznavati.

ЗЛАОДѢЙ, hudodelnik.

ЗЛАОЧЪСТЪНЪ, brezbožen, zločest, hudoben.

ЗЛАЪ, hudoben; **ЗЛАѢ**, hudo.

ЗЪРѢТИ, **ЗЪРЪЖ**, **ЗЪРИШИ**, III. 2., zreti, gledati.

II.

и, in, tudi, i, pa; **и** — **и**, et — et.

и, njega, ga, § 102.

и-бо, saj, kajti, kajti tudi; **и-во** z neodvisnim .daj., če tudi, akoravno.

и-гоу-менъ, *ἡγούμενος*, predstojnik, opat.

и-де, **и-де-же**, kjer; **до и-де-же**, **дои-де-же**, dokler, da; **и-де-же ште коли-же-до**, *ἔπου ἐάν*, kjerkoli, kedarkoli.

и-долъ, *εἰδωλον*, malik.

и-долъскъ, malikovski.

и-жде, ker, kajti.

и-же-де-нъ = **и-з-же-нъ**, § 57. e. in § 141.

ИЖДИТИ = ИЗ-ЖИТИ, § 57. е.
 ИЗ-ЖИЕЖ, I. 3., potratiti.
 И-ЖЕ, ИГОЖЕ, § 102., ki, kateri;
 odgovarja čestokrat grškemu
 spolniku: **ѢЖЕ О ИСОУСѢ**, τὰ
 περὶ Ἰησοῦ, to o Jezusu; **ИЖЕ**
ОТЪ НАЗАРΕΤА, ὁ ἀπὸ Να-
 ζαρέτ; **ИЖЕ ОТЪ ПОГАНЪ**, oni
 (ta) iz roganov. — **ИМЪЖЕ**,
 ὅτι, ker, zato ker.
ИЗБАВИТИ IV., rešiti.
ИЗБАВЛЕННИКЪ, rešitev, odrešenje.
ИЗВѢВАТИ V. 1., preostajati.
ИЗВѢЪТИ, § 144., ostati.
ИЗВѢЪТЪКЪ, preobilnost, osta-
 nek, izbitek; — **СРЪДЪЦΟΥ**
 дај. nam. rod., περίσσευμα τῆς
 καρδίας.
ИЗВѢЪТЪКОВАТИ VI., obilovati;
 obilno, na prebitek imeti.
ИЗВѢСТИ, **ИЗВЕДЖ**, I. potegniti,
 jemati; — **ХЛѢВЪ ОТЪ**
ЗЕМЛѢ, да добивајо (jem-
 лјејо) kruh (hrano) od zemlje,
 ps. 104.
ИЗВѢШТАТИ V. 1., uresničevati,
 utrjevati.
ИЗГЪБИЖТИ II., izgubiti se.
ИЗДРАНАНТЬСКЪ, од Ἰσραηλι-
 τῆς, izraelitski, izraelski.
ИЗДРАНАНЪ, Ἰσραήλ, Izrael.
ИЗНЕМОШТИ, -МОГЖ, I. obne-
 magati, omahniti.

ИЗНОСИТИ IV., prinesti, prinašati.
ИЗДРАНАКЪ, izraelski.
ИЗѢСТИ (ѢСТИ), -ѢМЪ, § 147.,
 zajesti, zapraviti.
ИЗАТИ, **ИЗ-КАМЖ**, I. 5., vzeti,
 izdreti.
ИЛИ, ali, i-li.
ИЛИЯ, Ἠλίας, Elija.
ИМЪЖЕ, gl. ИЖЕ.
ИМЖ, gl. ЪТИ, § 132.
ИНОДОУШКЪ, jednodušen, zlo-
 žen.
ИНОПЛЕМЕНЪНИКЪ, inorodec (člo-
 vek drugega plemena), inostran-
 nec, tujec.
ИНОЧЛДЪ, jedinec, jedinoroje-
 nec.
ИНЪ, drug; **ЕЖ ИИЖ**, vedno,
 zmirom.
ИОНЪ, Ἰωάννης, Janez.
ИОСИФЪ, Ἰωσήφ, Jožef.
ИРОДИ, **ИРОДИДА**, Ἡρωδιάς,
 Herodijada.
ИРОДЪ, Ἡρώδης, Herodež.
ИСАИИИ, Ἰσαάκιος, Izaak.
ИС-КОНИ, ἀπ' ἀρχῆς, od začetka,
 s konca.
ИСКОНЪЧАТИ СМ V. 1., konec
 vzeti, izginiti, skončati.
ИСКРЪИИ, bližnji.
ИСКУШЕННИКЪ, izkušnja.
ИСПАЖИТИ IV., napolniti; —
 СМ МЪТА, poln biti mite (daril
 podkupnih).

испацигити V. 1., napolnjevati.
 исповѣданіе, izpovedanje, spoznanje, priznavanje.
 исповѣдникъ, spoznavalec, vernik.
 исповѣдѣти, -ѣть, § 146., spoznavati, priznavati.
 исправити IV., popraviti, zboljšati.
 испроверѣшти, -врѣж, I, 4., prevreči, prevrniti.
 испрь, visoko; въ-испры, въспры, kvišku.
 истина, istina, resnica; въ истинѣ, zarés, rés.
 истинникъ, pravičen, pravico-ljuben, prav, resničen.
 истовъ, resničen; доухъ —, duh resnice.
 истонѣти, истонѣти II — истонити сѧ IV., utoniti, potopiti se, utopiti se.
 источникъ, studenec, vir.
 истязати V. 1., izterjevati, nazaj terjati.
 исхождение, izhod, odhod.
 исходити IV., iziti, izhajati.
 ицѣлѣти = ицѣлѣти IV., § 57. b., izceliti, ozdraviti.

ицѣлѣникъ, zdravje.
 исцухѣти II., usahniti, posušiti se.
 исцухѣти II., usahniti, izsušiti se.
 ицрѣкѣхъ = ицъ. = изъ ц., § 57. b.
 ицѣлѣти IV., gl. ицѣлѣти.
 ицѣлѣти, -лѣж, III. 1. = ицъ., ozdraveti.
 ицѣлѣникъ = ицъ.
 иштѣзѣти II. = ищ-ч., § 57. с., izginiti; — вратѣнниці, zgroziti se, stresti se, zatrepetati, cloz.
 иштѣ, иштѣши: искати, III. 2., § 140., iščem, iskati.
 иуда искарнотъ, *Ἰούδας ὁ Ἰσχαριώτης*.
 иудей, иудѣй, *Ἰουδαῖος*, Jud.
 иудейскъ, иудѣйскъ, judovski.
 иудея, иудѣя, *Ἰουδαία*, Judeja.
 ияковъ, *Ἰακώβ*; ияковѣ, Jakobov.
 икрей, икрѣй, *ἱερέως*, duhovnik.
 икремия, *Ἰερεμίας*, Jeremija.
 икроусалимъ, *Ἰερουσαλήμ*, Jeruzalem.

Б.

ѣниссаретскъ, genezaretski; *Γεννησαρέτ*.

К.

КАНИФА, *Καϊάφας*, Kajfež.
 КАМѢНИ, kamenen, kàmenit.
 КАНА ГАЛИЛЕЯ, *Κανὰ τῆς Γαλι-
λαίας*, Кана Galileja (Gali-
lejska).
 КАФЕРЗНАΟΥМЪ, tudi: КАПЕР.,
Καφαρναούμ, Καπερναούμ, Ка-
пернаум.
 КАЮТИ, КАЖ СѦ, V. 2., spoko-
 riti se.
 КЕДРЪ, *κέδρος*, cedra.
 КЕЛА НОВА (*κέλλα*, cella), Cela
 nova.
 КЕСАРЬ, *καῖσαρ*, cesar (rimski),
 kar je različno od ЦЪСАРЬ,
βασιλεύς, cesar.
 КИНСЪ, КИНЪСЪ, *κῆνσος* = cen-
 sus, davek.
 КИНОСОВЪ, davkovski, davčen.
 КЛЕПАТИ, КЛЕПАЖ, V. 2., zazna-
 movati.
 КАНОСКАУРЪ, КАНОСКАРЪ, Clivus
 Scauri.
 КЛѢТЬ ж., soba, stanica, celica.
 КЛЕТВА, kletva, prisega.
 КЛАТИ, КЛѢЖ, I. 5., preklinjati;
 — СѦ, priseči, rotiti se.
 КЪНГА = КЪНЪНГА.
 КОВЪ, naklep, zviјача.
 КОЗЪЛА, § 84., kozle, kozlič.
 КОЛИ, КОЛИЖДО, koli; ИЖЕ КО-

ЛИЖДО, *ὅς ἄν*, quicumque,
 kdorkoli.
 КОЛѢ, ДО —, doklej.
 КОНЪНЪ, konjski; konjev.
 КОНЪСТАНТИНЪ, Konstantinov;
 — ГРАДЪ, *Κωνσταντίνου πό-
λις*, Carigrad.
 КОНЪЦЪ, konec, kraj, skrajnost.
 КОРАВИЦЪ, čolnič.
 КОРАВЪЛЪ, КОРАВЪ(Ж), čoln, la-
 dija.
 КОРАВЪЛЪНИКЪ, КОРАВЪНИКЪ,
 čolnar, mornar.
 КОСИЖТИ II. s тоž. ali z ВЪ
 in тоž., dotakniti se.
 КОШЪНИЦА, koš, jerbas.
 КРЕСТЪ = КРЪСТЪ.
 КРОВЪ, streha.
 КРОУНИЦА, drobtina.
 КРЪВЪ ж., krv, kri; СЪ МЖИ
 КРЪВЪ nam. КРЪВЪИ, КРЪ-
 ВИИ (rod. množ.), z можи krvе-
 желjnimi, ps. 26.
 КРЪСТЪ = КРЪСТЪ.
 КРЪСТИТЕЛЪ, krstitelj, krstnik.
 КРЪСТИНИЪ, *χριστιανός*, kri-
 stjan; kristjanski.
 КРЪСТЪ, križ (*Χριστός*).
 КРѢПОСТЬ, krepost, моč, sila.
 КОУНЪ; ВЪ КОУНѢ, vkup, na
 enkrat, ob једnem.
 КОУНЪНО, skupno, skupaj, ob
 једnem.

КОУЦНИ — **КОУТНИ**, sladčica
(po Miklošiču: triticum coctum
cum melle); **КОУЦНИЖ** nam.
daljšega orod. **КОУЦНИЖ**,
§ 65.

КЪДЕ, kje? odkod?

КЪ-ЖЪДО, vsak.

КЪИГА, pismo, knjiga.

КЪИЖНИКЪ, pismouk, pismar.
КЪСНАТНИКЪ — **КОНСТАНТИКЪ**.
КЪ nam. **КЪ** pred **И**, § 27.
КЪ, **КЪИ**, τίς, kateri? kdo?
КЪПИНА, kopina, kopinje, robidje.
КЪПИНИКЪ, kopinje, robidje, trnje.
КЪПРЬСКЪ, ciperski; *Κύπρος*.
КЪРНИИ, *Κυρήνιος*, Cirenij.

Л.

ЛАЗАРЬ, **ЛАЗАРЪ**, *Λάζαρος*, La-
zar.

ЛАНТА, lice.

ЛЕШТИ, **ЛАГЖ**, I. § 131., vleči se.

ЛЕУИТЪ, *Λευίτης*, Levit.

ЛИ, ali, li; **ЛИИ** — **ЛИИ**, ali — ali.

ЛИБАНЬСКЪ, libanski (na Libanu).

ЛИКЪ, ples, vrisk.

ЛИСТОВИКЪ, listje.

ЛИХЪ, preobilen, neizmeren;

ЛИХЪ СЪ КЪ СТРАСТЕМЪ,
impar morbis, nejednak, ne-
zmožen.

ЛИЦЕМЪРЪ, licemerec, hinavec.

ЛИШИТИ IV., opleniti; — **СА**,
stradati, pomanjkanje trpeti.

ЛОЖЕ, postelj, lož, brlog.

ЛОЗА, loza, trta; **ЛОЗИКЪ**, trtje,
trsje.

ЛОНО, naročje.

ЛАЗА, laž.

ЛЪСТЪ ž., lest, zviјаѧа, prevara.

ЛЮБЪ, ljub; koli; **КАКЪ ЛЮБО**,
quilibet, kakkoli.

ЛЮБОДЪИЦА, ljubovnica.

ЛЮБОННИТЬ, siromakoljub, pri-
jatelj siromakov.

ЛЮБЪ, rod. **ЛЮБЪВЕ**, § 83.; lju-
bav, ljubezen.

ЛЖЪНИЪ, gozden; **ЛЖЪ**.

ЛЖКАВЪ, lokav, hudoben, zloben.

ЛЖКАВЪНИЪ, hudoben.

ЛЖКАВЪСТЕО, zloba, zviјаѧа.

ЛАГЖ, gl. **ЛЕШТИ**, § 131.

М.

МАЛОМОШТЬ, rod. **-И**, § 79.,
revež, siromak.

МАЛЪ; **ЕЪ МАЛЪ**, malo, malo
časa.

МАЛЪ, malo.

МАНАСТЫРЬ — **МОНАСТЫРЬ**.

МАРИЪ, *Μαρία*, Marija.

МАРЪТА, *Μάρθα*, Marta.

- МАРЪТЪ**, Martius, marec, sušec.
МАСЛО, mazilo, olje.
МАТТѢЙ, МАТ'ТЕЙ, *Ματθαῖος*,
 Matevž.
МЕЖДУ, **МЕЖДЮ** z orod., med.
МИЛОБАТИ VI., pomilovati, usmi-
 liti se.
МИЛОСРЪДИЕ, milosrčnost.
МИЛОСРЪДОВАТИ VI., pomilovati;
 — **О МИЛѢ**, usmiliti se mene.
МИЛОСРЪДИЕ, milosrčen, usmiljen.
МИЛОСТИВЕ, milostljiv, usmiljen.
МИЛОСТЫИ, § 66., usmiljenje,
 miloščina.
МИЛЪ ВЪТИ, smiljenja vreden
 biti; užaliti se; smiliti se komu,
МИНЪТИ II., miniti, mimo iti, iti.
МИРЪ, rod. -оу, svet; **ВЪСЪ** —,
ὁ κόσμος, vesmir.
МИРЪНѢ, mirno, v miru.
МЛАДЕНЬЦЪ, dete, otrok.
МЛАДЕНЬЧЪ, (*τῶν*) *νηπίων*, mla-
 денčji.
МАЗЕЛ, mrmranje, vrišč.
МАЗЕНТИ IV., mrmrati, godr-
 njati (češk. mluviti); truditi se.
МАЗЧАНИКЪ, molčanje, molk.
МОУДАЛАМЪ, *Μαγδαλάν*,
МОЛИТИ IV., prositi; — **СА**
 z daj., moliti se komu, prositi
 koga.
МОНАСТЫРЪ, **МОНОСТЫРЪ**, *μο-
 ναστήριον*, samostan.
- МОСЕЙ**, **МОСѢЙ**, **МОСИ**, *Μωσῆς*,
 Mojzes.
МОШТИ, **МОУЖ**, **МОЖЕНИ**, I.,
 moći; **НЕ МОЖАШЕ** (**ВИДѢТИ**)
НАРОДОМЪ (orod.), ni mogel
 (videti) zavoljo ljudstva, *ἀπὸ
 τοῦ ὄχλου*, Luk. 19. 3.
МЪНОУ, prim. **МЪНОУЖАЙ**, *πλέε-
 στος*, jako mnog.
МЪНОУШТИ, **МЪНОУШЦЕЖ**,
 često, mnogokrat.
МЪТО, mita, podmita, darilo
 podkupno.
МЪЗДА, *μισθός*, plačilo.
МЪНЪИ, manjši.
МЪНѢТИ, **МЪНЕЖ**, III 2., misliti,
 méniti; — **СА**, zdeti se.
МЪСТО, mesto, kraj, prostor.
МЪТЕЖЪ, metež, upor, nered.
МЪДЪНЪ, muden, len, počasen;
 — **СРЪДЪЦЕМЪ**, lenega srca.
МЪЖЪСТЕО, moštvo, hrabrost,
 srčnost.
МЪКА, muka, bolečina, trpljenje.
МЪЧЪНЪ, mučen, poln trpljenja.
МЪЧТИТИ IV., mučiti.
МЪКА = **МЪКА**.
МЪРО, *μύρον*, mira; **МЪРОМЪ**
ПОМАЗАТИ, z miro pomazi-
 liti.

II.

- на**, z mest. **на**, pred: **на ногоу**, pred noge; s tož. zoper: **на њъ**, zoper njega; **на се**, zato.
- навести**, -ведж, I., sprejeti.
- навькъхнхти** II., učiti se, spoznavati.
- надънѣвѣхъ**, vsakdanji.
- надѣхти сѧ** V. 4., nadejati se, upati; Luk. 24. 21. **надѣкъмъ сѧ** v marij., kjer imata zogr. in asem. **надѣахомъ сѧ**, tudi v grških rok. stoji *ἠλπίζομεν* in *ἐλπίζομεν*.
- назарѣтъ**, *Ναζαρέτ*; **назарѣтскъ**.
- назарѣнинъ**, *Ναζαρηνός*, Nazarenski.
- нанмѣникъ**, najemnik, dninar.
- наннъ**, *Ναίν*, Nain.
- наказати**, -зѧж, V. 1., kazati.
- належати** III. 2., ležati (na čem); z mest., nadlegovati, obsuti koga.
- нанъхнѣнскъ**, nazijanski; od **нанъхнѣнъзъ**, *Ναζιανζός* v Карадосiji.
- напастъ** ž., napad, nadloga, nesreča; izkušnja.
- нареченик**; naroved, sklep.
- нарешти**, -рекж, I., imenovati, določiti.
- нарицати** V. 1. 2., imenovati, nazvati.
- нарочитъ**, določen.
- нарѣчник**, izustilo, izrek; — **въздати**, naznaniti.
- наржгати сѧ** V. 1., rogati se, posmehovati se.
- насладити**, -слаждж сѧ, IV., priljubiti se, prijati.
- наслаждати** V. 1., z rod., uživati.
- наслѣдоеати** VI., dobiti, zadobiti, podedovati, zaslediti.
- настаѣвникъ**, predstojnik, učеник.
- насътити** IV., pret. del. I. **насъштъ**, nasiliti.
- насъштати** V. 1., nasičati, nasitovati.
- натъкати**, -ткъж, -ткъени, V. 3., natlačiti; **мѣра натъкана**, mera natlačena, *μέτρον πεπεσμένον*.
- начинати** V. 1., pričenjati.
- начало**, začetek.
- начати**, -чкъж, I., začeti.
- небѣтник** — **вѣтник**, non-essentia — essentia, nebitje — bitje.
- не-видимъ**, trp. del., neviden; **видимъ**, viden; *ἀόρατος* — *ὄρατος*.

- НЕ-ВОЛІКЖ**, ἀβουλῆτως, proti svoji volji, neradovoljno.
НЕВЪЗБААГОДѢТЬНХ, nehvaležen.
НЕВЪЗМОЖНХ, nevzmožen, nemogoč, nemožen.
НЕВѢЖДАСТЕНК, blaznost, brezumje.
НЕВѢРЬСТВО, **НЕВѢРЬСТЕНК**, neverstvo, nevera.
НЕГОДОВАТИ VI., nevoljen biti, (raz)jeziti se.
НЕДОСТАТИ, -СТАНЖ, I., zmanjkati.
НЕДЖГЪ, bolezen, bolečina.
НЕДЖЖНХ, bolan.
НЕЖЕ, nego, kakor.
НЕЗЪАОВА, nedolžnost, poštenost.
НЕНСТВОЕСТВО, blaznost, brezumje.
НЕАНЖЕ, ОТЪ —, ἀφ' οὗ, odkar, kar, da.
НЕМРЪЧАЙ СЕѢТЪ, τὸ ἀνέσπερον φῶς, neotemnela, nemračna luč (ki ne zatemni).
НЕНАЕНДѢТИ III. 2., sovražiti, črtiti, mrziti.
НЕОСЖЖЕНЬНО, neobsojeno, brez obsodbe.
НЕПЛОДЪ, rod. -ДЖВЕ, § 83., nerodovitna, brezdetna žena.
НЕПОВѢДИМЪ, nepremagljiv, nezdrobljiv.
НЕПОЕНННХ, nedolžen; **ЕЪ НЕПОВИНННХЪ**, v nedolžnosti, ps. 26.
НЕПОСТЫДНХ, nesramežljiv; stanoviten, trden.
НЕПРАВЪДНХ, nepravičen.
НЕПРАЗДНХ, neprazen, poseč.
НЕПРИАЗНЬ ж., зло, hudo; hudobnež, zlodej.
НЕПРѢКЛОНКНХ, nepremakljiv, neizprosen.
НЕПЪШТЕВАТИ, -ШТОУЖ, VI., misliti, praviti.
НЕРАЗРѢШЕНЪ, nerazvezljiv, nezdrobljiv.
НЕСЪМЪСЛНХ, nesmiseln, nesпаметен.
НЕХОУДЪ, ne majhen, ne slab.
НЕЧОУЕЪСТЕНК, brezčutnost, brezsrčnost.
НЕЧЪСТНЪ, brezbožen.
НИ, ni, niti, ne, tudi ne, nikakor ne; **НИ** — **НИ**, niti — niti;
НИКОАНЖЕ, nikoli, nikdar;
НИКДИНЪ ЖЕ, οὐδείς, niti jeden;
НИ О ЧЕСОМЪЖЕ (περὶ οὐδενός) **ПЕНТИ**, za nič mar ne biti, ne marati; **НИЧИМЪЖЕ**, z ničimer.
НИЗХОДИТИ IV., καταβαίνειν, dol iti, pogrezniti, leči.

НИКЕЙСКЪ, nicejski (Nicaea, kjer je bil zbor nicejski proti ari-janeem l. 325).

НИКОДИМЪ, *Nikódymos*, Nikodem.

НИЦЪ, predi dol; — **ПАСТИ**, *πίπτειν ἐπὶ πρόσωπον*, na obraz pasti.

НИЧЬТОЖЕ, § 104., nič.

НИШТЬ, ubog, reven; siromak.

НОЖЬНЪ: **БОЛѢЗНЬ НОЖЬНА**, bolečina v nogah, protin.

НОЗДРЬ ž., nozdri, nos.

НОШТЬ ž., poč; **НОШТИЖ**, po počí.

НОШТЬНЪ, počen.

НЪ, ali, no; nego, temveč; **НЪ ДА**, a zato da.

НЪНИ, **НЪНѢ**, sedaj, zdaj.

НЖАТИ IV., siliti, prinuditi.

НЖДА, nuja, sila, potreba.

О.

О s tož. **о**, **на**: **О ДЕСНЪЖ**, na desni; z mest. **на**, **о**, **в**; Jan. 18. 34: **О СЕБѢ**, sam od sebe.

ОБАЧЕ, temveč, vendar, ampak.

ОБЕТЪШАТИ = **ОБЕ**. V. 1., starati se, izginjati.

ОБИДА, razžaljenje, uvreda, obrekovanje.

ОБИДѢТИ III. 2., uvrediti, razžaliti, ogoljufati.

ОБИНОВАТИ VI., circumdare; **НЕ** — **СА**, odkrito, razločno govoriti.

ОБИТИ, -**ИДЖ**, I., hoditi okoli, obhajati.

ОБИТѢЛЪ, prenočišče, gostilnica.

ОБЛАГАТИ V. 1., oblagati, obdajati.

ОБЛАДАТИ V. 1., z orod., vladati nad kom.

ОБЛЕШТИ, **ОБЛАГЖ**, I., ostati.

ОБЛИЧЕНИЕ, obtožba, obdolženje, okrivljenje.

ОБЛИЧИТИ IV. — **ОБЛИЧАТИ** V. 1., pokazati, prepričati, obdolžiti.

ОБЛОБЪЗАТИ V. 1., poljubljati, poljubovati.

ОБЛЪСТИТИ IV., preslepiti, zasačiti, ujeti.

ОБОГАТЯТИ V. 1., obogatiti.

ОБРАЗЪ, obraz, podoba, slika.

ОБРАТИТИ = **ОБЕ**. IV., obrniti, vrniti, povrniti.

ОБРѢСТИ, **ОБРАШТЖ**, § 140. **ор.**, najti, obiskati.

ОБРѢТАТИ V. 1., najti, nahajati.

ОБРЪЧИТИ IV., zaročiti.

ОБЪ, ob, skoz; **ОБЪ НОШТЬ ВЪСЖ**, *ὁ δ' ἄλλος τῆς νυχτός*, skozvso poč.

- ОЕХУДИТИ** IV., okoli hoditi.
ОЕЧАЙ, običaj, navada; tovar-
 šija, cloz.
ОЕШТЪНИКЪ, tovariš, udele-
 žitelj.
ОЕАЗАТИ = **ОЕЕ.**, **ОЕАЖЖ**, V.
 2., obvezati.
ОЕАТИ, -**ИМЖ**, I, § 132., objeti,
 zajeti, uloviti.
ОЕОГДА, sedaj, zdaj, v tem času.
ОЕХ, та; **ОЕХ** — **ОХЪ**, *ὁ μὲν* —
ὁ δέ, он — та; **ОЕО** — **ОЕО**,
 nekaj — nekoliko.
ОЕЖДА, odeja, obleka, suknja.
ОДОЛѢТИ, -**ЛѢЖ**, III. 1., z daj.,
 premagati, zmagati.
ОДРЪ, oder, postelj.
ОДРЪЖАТИ III. 2., držati; obha-
 jati, obiti; **ВЪСѢЧЬСКАЯ** —,
τὰ πάντα συνέχειν, vzdrževati,
 obsegati, cloz.
ОДѢНИК, odeja, oblačilo.
ОДѢВАТИ V. 4., odevati, obdajati.
ОКАЮТИ V. 4., objokavati; **ОКА-**
ЮЩЪ, nesrečen, beden, *ἄθλιος*.
ОКРАТИТИ IV., okrajšati; —
ПЖТЬ, zaprečiti, zadelati (pot).
ОКРЪСТЪ, okoli.
ОКРЪСТЪНЪ, obližnji, okolen.
ОЛѢЙ, *ἔλαιον*, olje.
ОНАГРЪ, *ὄναγρος*, divji osel.
ОПОНА, zagrinjalo.
ОПРАВЪДИТИ IV., opravičiti.

- ОРЖНИК**, orožje; množ. orod.
ОРЖИ нар. **ОРЖНИИ**, cloz.,
 прим. § 35. 3. in §. 75.
ОСКЕРЪНИТИ IV., oskruniti.
ОСКЛАБИТИ СЯ IV., nasmehniti se.
ОСЛОУШАТИ СЯ V. 1., nepo-
 koren biti, obotavljati se.
ОСНОВАТИ, **ОСНОВЪ**, V. 3., in
ОСНОВУЖ I, gl. §. 141. in 134.,
 osnovati, ustanoviti.
ОСНУЕАТИ V. 1., osnovati, usta-
 noviti, postaviti.
ОСТАЕТИ = **ОТ-СТ.**, IV., zupu-
 stiti, pustiti (dati); odpustiti;
 ostaviti.
ОСТАЕЛЪТИ V. 1., odpuščati.
ОСТАТИ, **ОСТАИЖ**, I, §. 134.
 ор., ostati, počakati; **ОСТАНИ**,
 čaj, daj.
ОСТРОГЪ, ostrog; **ОГРАДИТИ**
ОСТРОГОМЪ, zagraditi s koljem.
ОСТЪПАТИ = **ОТ-СТ.**, V. 1., od-
 stopiti, umikati se, odpasti.
ОСЪЛА, §. 84., oslica, osle.
ОСЖДИТИ IV., obsoditi, soditi.
ОСЖДЪНЪ **СЪСЖДЪ**, *καταδίκη*
ὄργανον, obsodbeno, obsojno
 orodje.
ОСЖДАТИ V. 1., obsojati.
ОСЖДЕННИК, obsodba.
ОТИМАТИ, **ОТЪКМАЖ**, V. 2.,
 odvzeti; — **БРАНИ**, miriti,
 pomiriti vojske.

ОТИТИ, -ИДЖ, I., oditi; del.
 ОШЬДЖ, ОШЬЛЖ.
 ОТРОКЖ, παις, hlapec, suženj.
 ОТРОЧИНА, mladost, mlada leta.
 ОТРОЧА, §. 84., otroče, dete.
 ОТРЕТИ, ОТЬРЖ, I., otréti, obri-
 sati.
 ОТЪ, z rod., παρά, pri; ОТЪ
 ИКАИЖЕ, odkar, kar, da.
 ОТЪЕГНИЖТИ II., umikati se,
 v nemar puščati, ne marati,
 ne uvaževati.
 ОТЪЕРХЗАТИ V. 1., otvoriti, od-
 preti; odpirati.
 ОТЪЕРХСЪТЪ, odprt, otvorjen.
 ОТЪЕРЪСТИ, -ЕРХЪЖ, I., od-
 preti, otvoriti.
 ОТЪЕЪ, ОТЪЕЪША, dovrš. od
 ОТЪ-ЕЪТИ, §. 134. op., od-
 govoriti.
 ОТЪЕЪТЪ, odgovor.
 ОТЪЕЪШТАТИ V. 1., odgovoriti.

ОТЪДАНИК, odpuščenje.
 ОТЪДАТИ, -ДАМЪ, §. 145, od-
 dati, odpustiti.
 ОТЪРЕШТИ, -РЕКЖ СЪ, I., od-
 reči se, izgovoriti se, opravi-
 čičiti se.
 ОТЪРНИЦАТИ СЪ, V. 1. in 2., odre-
 kati se, izgovarjati se, opravi-
 čičevati se.
 ОТЪРЪШТИ IV., odvézati.
 ОТЪСТЪЖИТИ IV., odriniti (od
 brega)
 ОТЪСЪЛАТИ V. 1., odpošljati.
 ОТЬЦЪ, oče.
 ОТЬЧЪСТЕНК, domovina, rodo-
 vina.
 ОЦЪТЪ, acetum, ocet, jesih.
 ОЦЪПЪЕЪТИ III. 1., sušiti se.
 ОЦЪСТИТИ IV., očistiti, očediti,
 osnažiti.
 ОЧИШТАТИ V. 1., čistiti, očišče-
 vati.

II.

ПАВЕЛЖ, Παῦλος, Pavel.
 ПАЖИТЪ, krma, paša, seno.
 ПАКОСТЬ, nadlega, škoda, kazen.
 ПАКЪМЪ, zopet.
 ПАЛИТИ IV., paliti; goreti, pla-
 meneti.
 ПАПА, πάππας, papež.

ПАРАКАИТЪ, παράκλητος, ро-
 мочник, tolažnik.
 ПАРАСКЕВГИЙ, rod. -ГИНЪ, па-
 ρασκευή, petek, t. j. dan pred
 soboto, ko so se Judje priprav-
 ljali na svoj praznik; priprav-
 ljalni dan (Rüsttag).

- ПАСХА**, *πάσχα*, velika noč;
ПАСХЪ ИСТИ, velikonočno
 jagnje jesti; §. 43. a.
ПАТРИАРХЪ, patriarcha, pa-
 trijarh.
ПАТРИАРХШЪСКЪ, patrijarhov-
 ski.
ПАТРИАРХШЪКСТВО, patriarcha-
 tus, patrijarštvo, patrijarhov-
 stvo.
ПАЧЕ, marveč, tembolj; pač;
ПАЧЕ z rod., bolj od (kakor).
ПЕЛЕНА, plenica.
ПЕЧАЛЬ ž., skrb, žalost, toga.
ПЕШТИ, **ПЕЖ**, I. peči; — **СА**,
 skrbeti se, pečati se, mar biti.
ПЕШТЬ ž., jama, peščera.
ПИШТА, piča, hrana.
ПЛАДЪНЕ (iz пол-дъне), opoldne.
ПЛАКАТИ, **ПЛАЧЪ**, V. 2., (СА),
 plakati, jokati se.
ПЛАКАТИ, **ПЛАЧЪ**, V. 2., izpirati,
 izplakniti, izplakovati.
ПЛЕСНА, ródplaf, stopalo.
ПЛЕШТЕ, pleče, pleča; **ПЛЕШТИ**
ВЪДАТИ, terga vertere, hrbet
 obrniti, pete pokazati.
ПАИШТЬ, hrup, šum, vrišč.
ПЛОДЪ, plod, sad; **ПЛОДЪ**
СТВОРИ ОСЖЖЕНЪМЪ СЕО-
ВОДЪ, *τοῖς καταδίχοις ἐλευ-*
θερίαν ἐχαρποφόρησεν.
ПАЗКЪ, polk, ljudstvo.

- ПАЗИЪ**, poln.
ПАЗТЬ ž., mesó; polt.
ПАЗТЬСКЪ, mesen, slaboten.
ПЛѢВНИЦА, plevnica, plevnjak
 (hram za pleve).
ПЛѢННИКЪ, suženj, sužnik,
 ujetnik.
ПО z daj., mest. in tož.; **ПО ЗА-**
КОНΟΥ, po zakonu, po ro-
 stavi; **ПО МАЛѢ ЧАСѢ**, po
 kratkem času; **ПО НЕЖЕ**,
 vsled česar, vsled tega, zato-
 rej, tedaj.
ПОВѢГНИТИ II., pobegniti, po-
 bežati.
ПОВѢДА, zmaga.
ПОВѢДАТИ IV., premagati, zma-
 gati.
ПОВѢДНИКЪ, zmagalec.
ПОВЕЛѢНИК, povelje, ukaz.
ПОВЕЛѢТИ III. 2., zapovedati,
 zaukazati, veléti.
ПОВИНОВАТИ СА VI., pokorjavati
 se, pokoren biti.
ПОВИНИКЪ, kriv, dolžen.
ПОВѢДАТИ V. 1., povedati, pri-
 čati.
ПОГАНЪ, *ἔθνικός, βάρβαρος*, po-
 gan; rod. množ. **ПОГАНЪМЪ**
 po sestavl. sklanj.
ПОГАНЪСКЪ, poganski.
ПОГРЕТИ. -**ГРЕВЪ**, I., §. 130.,

- dov. **погрѣсхъ**, pogrebsti, pokopati.
- погъвѣжти** II., izgubiti se.
- погрѣжати** V. 1., pogrezati, potaplјati.
- погоубѣти** IV., izgubiti.
- подавити** IV. — **подавати** V. 1., zadušiti, udušiti, zadaviti.
- поденгнѣти сѧ** II., vzdigniti se, braniti se, podvizati se.
- поденжати** V. 1., dvigati, privzdigovati.
- поденжити сѧ** IV., ganiti se.
- подобати** V. 1., treba je; trebati, spodobiti se, morati.
- подобѣти сѧ** IV., jednačiti se, podoben biti; tekmovati (z daj., cloz.).
- подобѣнѣ**, podobnost, sličnost.
- подобѣнѣ**, подобен, jednak, primeren.
- подрогъжъ**, bližnji.
- познати**, -знаѣжъ, I., poznati, spoznati; — сѧ, dati se spoznati.
- понмѣж** gl. **поѣжти**, §. 132.
- покашникъ** (поканнѣ), pokora.
- покашати сѧ** V. 4., spokoriti se.
- полѧта**, palača, τὰ βασιλεια.
- полоудѣнѣнѣ**, poldneven, opoldanski.
- полоуд-ношти**, o polnoči.
- полѣзѣнѣ**, koristen.
- поманжти** II., pomigniti,
- помилувати** VI., pomilovati, usmiliti se.
- помоштѣникъ**, pomočnik.
- помышлѣникъ**, mišljenje, misel, pamet; namen.
- помынѣти** III. 2., spomniti se, spominјati se.
- помынѣжти** = **поманжти** II., s tož., spomniti se, pomisliti.
- попоустити** IV., dopustiti, dovoliti.
- попоустѣннѣ**, dopuščenje, dovoljenje.
- понѣрати**, -перѣжъ, V. 3., pozeptati.
- поразити** IV., udariti, uničiti.
- порѣура**, πορφύρα, škrlat.
- послѣдовати** VI., slediti, iti za kom.
- постѧлати** V. 1. — **постѧлати**, -стѧлѣжъ V. 2, postilјati — postlati, pogrinјati — pogrniti.
- пострадати** V. 1. in 2., pretrpeti, trpeti, prestati.
- посылати** V. 1., pošilјati.
- посѣтити** IV., obiskati, posetiti.
- посѣштѣннѣ**, pohod, obiskovanje.
- потрѣвѣнѣ**, εὐχαρισ, priličen, primeren.
- потрасти сѧ** I., potresti se, zganiti se.
- потрѣжѣнѣ**, potresen; мѣра

- ПОТРЪЖСНА**, μέτρον σεσαλευμένον.
- ПОТЪКНЪЖТИ СД II.**, προσκόπτω, dotakniti se; udariti, zadeti; izpodtakniti se.
- ПОТЪШТАТИ СД, ПОТЪШТЪЖ, ПОТЪШТИШИ**, III. 2., hiteti, podvizati se.
- ПОУЧИТИ СД IV.**, z daj., brigati se, skrbeti, truditi se.
- ПОУШТАТИ V. 1.**, opominjati, svariti.
- ПОХВАЛИТИ IV.**, blagosloviti.
- ПОХОУЛИТИ IV.**, osramotiti, odvrniti.
- ПОЧИСТИ**, -ЧЪТЪЖ, I., častiti, slaviti; **ПОЧЪТЕНЪМЪ**, τοῖς τιμωμένοις.
- ПОЧИТАТИ V. 1.**, čitati, spoznavati.
- ПОЧРЪТИ**, -ЧРЪПЪЖ, I., §. 130., zajeti.
- ПОЧЪТЕННИК**, čast, češćenje, slava, preslava; **ПОЧЪТЕНЪЕЛЬ**, τῆ τῆς τιμῆς ὑπερβολῆ, cloz.
- ПОЧЪТЪЖ** gl. **ПОЧИСТИ**.
- ПОЪАТИ**, **ПОИМЪЖ**, I., §. 132., vzeti.
- ПРАВЪЖ**, **ПРАВЪМЪ**, **ПРАВЪТЪ**, prav, resnično.
- ПРАВЪДА**, pravica, pravičnost.
- ПРАВЪДЪНИКЪЖ**, pravičnik.
- ПРАЗДЪНИЖ**, prazen.
- ПРАХЪНЪНИЖ**, trohnel, trhl, slab.
- ПРЕПОСИТЪЖ**, praepositus, predstojnik.
- ПРЕТОРЪЖ**, praetorium, sodišče, sodnišnica.
- ПРИБЛИЖИТИ СД, IV.**, približati se.
- ПРИБЪЖИШТЕ**, pribežališče.
- ПРИЕНТАТИ V. 1.**, prebivati; — **НА ТЪМЪ**, — pri teh, zraven teh.
- ПРИЕРЪШТИ**, -ЕРЪЖ СД, I. zaleteti se, zadeti.
- ПРИГЕОЗДИТИ**, -ГЕОЖДЪЖ, -ГЕОЗДИШИ, IV., pribiti, pritrditi, pričvrstiti.
- ПРИГЛАСИТИ IV.**, poklicati.
- ПРИЗИРАТИ V. 1.**, gledati.
- ПРИЗЪРЪТИ**, -ЗЪРЪЖ III. 2, pogledati.
- ПРИИЖДИТИ** = **ПРИИЗЖИТИ**, -ИЖДЕЖ, I., §. 57. e., povrh izdati, več potrositi.
- ПРИКАСАТИ СД V. 1.**, z mest., dotakniti se, dotikati se.
- ПРИКЛЮЧАЙ**, naključje, naključba.
- ПРИКЛЮЧИТИ СД IV.**, po naključbi priti, nastopiti, napočiti.
- ПРИКОСИЖТИ СД II.**, dotakniti se.
- ПРИЛЕЖАТИ III. 2.**, z mest., skrbeti, poskrbeti za kaj.
- ПРИЛЕЖЪНИЖ**, skrben, marljiv.

- прилѣпнѣти** сѧ IV., pridružiti se.
примирѣти сѧ IV., pomiriti se, spraviti se, zjediniti se.
приносити IV., prinašati.
прискрѣвѣнѣхъ, žalosten.
пристрашѣнѣхъ, prestrašen.
прискѣнѣхъ, pristen, trajen;
прискѣно, vedno.
присѣдѣти III. 2., ма (zogr., marij., asem. **макѣ**), sedeti, biti, bivati, ostajati pri meni.
присѣтити IV., obiskati, posetiti.
притѣча, *παραβολή*, prilika (priča).
причѣстѣннѣхъ, deležnik, tovariš.
пришѣльцѣ, prišlec, tujec.
пришѣстенѣ, prihod, dohod.
приѣти, **приимѣ**, I., §. 132., sprejeti, prijeti.
прозѣрѣти, -зѣрѣжъ, III. 2., prozreti, videti, pregledati.
прозѣвати V. 1., dajati kliti, dajati rasti.
прозѣвѣнѣти II., prikliti, pognati.
прокаженѣхъ, gobav, garjev.
прококѣ, *τοῦ λοιποῦ*, v bodoče.
проливѣти, -лѣвѣжъ, V. 4., §. 142., prelivati.
промыслѣ, *πρόνοια*, skrb.
пропннѣти V. 1., razpenjati.
проповѣдати V. 1., oznanjati.
проповѣдѣ, propoved, pridiga.
проповѣдѣти, -вѣмѣ, §. 146., propovedovati, oznanjevati.
прореченнѣ, **прорицаннѣ**, pro-rokovanje.
просѣктѣти сѧ III. 2., zasvetiti se.
просѣтити IV., razsvetliti, pojasniti.
просити IV., zahtevati, terjati, iskati.
прослѣзити сѧ IV., solziti se, zajokati se.
прострѣти, -стѣрѣжъ, I., razprostreti.
простѣ, prost, priprost, navaden; nedolžen, — **срѣдѣцѣ**.
протнѣжъ, proti.
протрѣзати V. 1., trgati, raztrgavati.
прочнѣ, drug, ostal; **вѣжъ** —, nato potém.
прошеннѣ, prošnja, želja, hrepenenje.
прѣкѣкѣ, poprej, prej, najprej.
прѣстѣ ж., прѣхъ.
прѣтнѣштѣ, (prtíč), cunjа, krpa.
прѣвѣвати V. 1., vztrajati.
прѣвѣти, -вѣдѣжъ, I., ostati.

прѣвыспръиѣ (prim. испръ),
jako visok; **прѣвыспръиѣ**,
τὰ ὑπερφῶα, gornji hrami, t. j.
pomoli (Erker), na hišni strehi
postavljeni.

прѣвышьиѣ, previšnji, najvišji.

прѣдати, -**дамъ**, §. 145., iz-
dati, oddati, izročiti; — **доуχъ**
ali **доушъ**, dušo izdihniti.

прѣдъварити IV., *προφθάνειν*,
prehiteti, prestreči.

прѣдѣлъ, predel, okrajina,
meja; gl. **прѣмѣнити**. —
положити, mejo postaviti.

прѣжде, prej, poprej, najprej,
najprvo; **прѣжде васъ**, prej
nego vi (od vas).

прѣимъникъ, naslednik.

прѣисподъиѣ, najnižji, naj-
spodnji.

прѣити, -**идъ**, I., pojdem,
priti, prilezti.

прѣкланити сѧ V. 1., nagi-
bati se.

прѣклонити IV., prekloniti,
nagniti; pregovoriti; — сѧ,
ganiti se, premakniti se.

прѣливати V. 1., prelivati, zli-
vati; **мѣра прѣливаѣшти**,
zvrhana mera.

прѣльстити IV., prelestiti, pre-
slepiti, prevariti.

прѣмо, nasproti, proti.

прѣмрачнѣ, premračen, pre-
temen; **прѣмрачнѣ тѣма**,
strašna tema.

прѣмоудити IV., pomuditi se,
počakati.

прѣмѣнити IV., izpremeniti;
(v cloz. se mora dodati pred-
met: naravo stvari, kar
manjka v rok., ako grški iz-
virnik primerjaš: *ἀλλ' ἤμειφε*
τῶν πραγμάτων τὴν φύ-
σιν ὁ τῆ φύσει τοὺς ὄρους
πηξάμενος — **вешти прѣ-**
дѣлъ положъ nam. **по-**
ложнѣ: oni, ki je naravi meje
določil.

прѣмъдрость, premodrost,
modrost.

прѣобидѣти III. 2., zaničevati,
prezirati.

прѣпловати, -**пловѣ**, I., §. 134.,
preplavati, prekoračiti.

прѣподовѣнъ, prečastit, prečas-
titljiv.

прѣпростъ, do cela, sploh, zgolj,
ἀπλῶς.

прѣспѣти III. 1., — **мѣрѣ**,
prestopiti mero; — **доверотъ**,
pokaziti, ogrditi, popačiti le-
poto.

прѣстати, -**станѣ**, I., prestati,
nehati (z del. kakor v grškem).

прѣстаѣти V. 1., prestajati, jе-
njati.

прѣтити IV., (**вз сѣѣѣ**), zgro-
ziti se, razsrditi se (v sebi).

прѣходити IV., prehoditi, pre-
hajati, tja iti.

прѣхати, прѣхмж I., §. 132.,
vzeti, prisvojiti si.

пржжати сѣ V. 1., trgati se,
tresti se.

поустъ, samotен, zapuščen.

поустъѣни, rod. -нѣа, puščava.

пкъ, pes.

пѣназъ, (Pfennig), penez, denar.

пжть m., pot; **пжть дѣне**,
ἡμέρας ὁδός, dan hodá.

пжчина, morje.

Р.

работати V. 1., hlapčevati, služiti.

равъ, rob, hlapec, služabnik.

равен, рав'ен, *ῥαββί* (učitelj).

равнъ, raven, jednak; ravno
isti.

ради s predstojećim rod., za-
radi, radi.

раждѣшти = **раз-жѣшти**,
-ждѣжъ, I., §. 57. e., razžgati,
ožgati, vneti.

развѣти, -внжъ, I., razbijati, lo-
miti.

разволати сѣ III. 2., zboleti.

разератити IV., obrniti na-
opak; poračiti, izpriditi.

разераштенъ, napčen, izprijen,
poraćen.

развѣ, razun, brez.

разгнѣвати сѣ V. 1., razjeziti
se, razsrditi se.

разгорѣти сѣ III. 2., raz-
vneli se.

раздроушеникъ, razveza, raz-
rušitev, razrušenje.

раздрѣшити = **раз-р.**, IV.,
raztrgati, zdrobiti, razvezati.

раздърати, -дѣрж, V. 3., raz-
trgati.

разорити IV., uničiti, zdrobiti.

разоумѣти III. 1., razumeti,
zvedeti, spoznati.

рамо in **рама** § 84., rame, rama.

распонъ, razpelo, križ.

растачати V. 1., raztakati, raz-
sipavati.

расточити IV., raztrositi.

ратъ ž., boj, vojska, vojna četa.

ратъникъ, sovražnik.

рачити IV., račiti, blagovoliti.

риза, suknja, plašč, obleka, obla-
čilo.

ризьница, shramba.

ризьно, oblačilo.

рикати = **ръкати**.

РИМЪ, *Ῥώμη*, Rim; **РИМЪСКЪ**, rimski; **ДАЖ. РИМЪСТѢЙ** (gl. 43. а.) **НАМ. РИМЪСЦѢЙ**.

РОДИТИ IV, skrbeti, brigati, marbiti. — **RODITI**, — **СА**, roditi se.

РОДИНИНЪ, *Ἡρωδιανός*, Herodovec.

РОДЪ, sorodstvo, žlahta, sorodniki.

РОЖДЕНИКЪ, rodbina, žlahta, sorodniki.

РОЖДЪСТВО, rojstvo.

РОЖЬЦЪ (**РОГЪ**), luskina, luščina, stročje, *χεράτιον*.

РОУМЪСКЪ, rimski.

РЪКЪТАТИ, **РЪКЪШТЪ**, **-ШТЕШИ**, V. 2., mrmrati, godrnjati.

РЪКАТИ V. 1., rjuti, rjoveti.

РЪТИ, **РЪЖ** I., rovati, trgati.

РѢЧЬ ж., govor, tožba.

РѢЧЬНЪ (**РѢКА**), rečen, voden.

РЪГАТИ СА V. 1., rógati se, posmehovati se.

Г.

САКЕЛАРИЙ, **САКЕЛАРЪ**, **САКЕЛАРЪ**, *σακελλάριος*, sacellarius, zakladnik, blagajnik.

САМАРИНИНЪ, *Σαμαρείτης*, Samaritan.

САМОДРЪЖЬЦЪ, *αὐτοκράτωρ*, samodržec, samovladar.

САМПСОНЪ, *Σαμψών*, Sampson, велики narodni junak hebrejski, ki se je s svojo izvenredno telesno močjo srečno bojeval proti Filistrom.

САПОГЪ, *ὀπόδημα*, obuvalo.

СЕНИНЪ, svinja.

СѢТНАЛЬНИКЪ, luč, sveča.

СѢТТИТИ IV., razsvetliti.

СѢТЪ, luč, svetloba.

СѢТЪЛЪ, svetel, sijajen, izvrsten.

СѢТЪЛЪСТВО, osvetljenje, razsvetljenje.

СѢШЪТЪНИКЪ, svečnik.

СѢШТИТИ IV., posvetiti, posvečevati.

СѢШЪНИ, rod. **-НИА**, svetost; posvečenje.

СѢШЪТЕНИКЪ, posvečevanje; *τὸ ἅγιον*, sveto, posvečeno.

СЕ, glej, lej, lej-tu.

СѢЦИ, *ἐξαυτῆς*, takoj.

СЕЛѢ, **ДО** —, doslej, do zdaj; **ОТЪ** —, odslej, od zdaj.

СЕЛО, njiva, polje; dvorec.

СЕЛЪНЪ, selski, poljski.

СИЛА, sila, moč; čudež.

СИЛЪНЪ, silen, močen; **СИЛНѢЙ**

ТЕАРИ ВЪСЕЯ, silnejši od vse stvaritve.

СИОНЪ, *Σιών*, Sion; СИОНОВЪ,
sionski.

СИЦЬ, *τοιούτος*, tak-le.

СКЕОЗЪ, СКОЗЪ s tož., skoz.

СКЕРЗНИКЪ, oskrunjen, nečist.

СКОРЪ, СКОРО, ЕЗ СКОРЪ, skoro,
hitro.

СКОТЪ, žival, živina, živinče,
kljuse.

СКОТЪНЪ, -ΝΑΙ ΖΡΧΤΕΑ, *χτη-
νόθυτος θυσία*, izživinska, ži-
vinska žrtev.

СКРЪВЪ, žalost, beda, muka.

СКРЪВЪНЪ, skrben, žalosten.

СКРЪГЪТАТИ V. 2., škrgetati,
škripati.

СКОУМЕНЪ, *σόμενος*, mlad lev, le-
vič.

СКЪЛЪЗЪ, *νόμισμα*, denar; prim.
stvn. sciline (Schilling).

СЛАСТЬ ž., slast, veselje, radost;
ЕЗ СЛАСТЬ, *ἡδέως*, rad.

СЛОВЕСКЪНЪ, *λόγου*, orationis, be-
seden; -ΝΑΙ ΔΡΧ.ЗОСТЬ, drzost
(drznost) v govoru.

СЛОВО, beseda, govor, odgovor.

СЛОУЖИТИ IV., služiti, streči.

СЛОУЖЬБА, služba, posel, opra-
vilo, postrežba.

СЛОУХЪ, sluh, glas.

СЛЪЗА = СЛЪЗА, solza.

СЛЪНЪЦЕ, solnce; СЪВЪЗАНЪ —

СЛЪНЦА ХРИСТА, *ἐδέσμησαν
τὸν μέγαν Σαμψὼν ἥλιον θεόν*,
cloz.

СЛЪШАТИ III. 2., slišati; poslu-
šati.

СЛЪДЪ, ЕЗ — ИТИ, komu sle-
diti, za njim iti; ЕЗ — ГЪНАТИ
(ЖЕНЪ), poditi, zasledovati.

СМОКОВЪНИЦА, smokva, figovo
drevó.

СМОКОВЪНИЧЪНЪ, -ΝΟΚ, *τὸ τῆς
συχῆς*. Mat. 21. 21. НЕ ТЪКМО
СМОКОВЪНИЧЪНОКЪ СЪТЪОРИ-
ТЕ, ИЪ, ne bodeše storili tega
samo smokvi, temveč.

СМОКЪ, rod. -КЪВЕ, § 83.,
smokva.

СОЛОУНЪ, *θεσσαλονίκη*, Solun;
СОЛОУНЪСКЪ, solunski.

СОТЪНИКЪ = СЪТЪНИКЪ.

СПЕКОУЛАТОРЪ, *σπεκουλάτωρ*,
speculator, jetničar.

СПОДЪ, kup, vrsta.

СПЪТИ, zastonj.

СПЪТИ, СПЪИЖ I, spévati, napre-
dovati.

СПЖДЪ, *σχεῦος*, mernik.

СРАЧНИЦА, *χιτών*, suknja (srajca).

СРЪДЪЦЕ, srce.

СРЪМЪ, *Σίρμιον*, Sirmium, Srëm.

СТАВИТИ IV., staviti, postaviti,
ustaviti.

- СТАДИЙ**, *στάδιον*, stadij, tečaj.
СТАДО, *stado*, čreda.
СТАРЬЦА, starejšina, starec, menih.
СТАРЬЦЬ, **СТАРЬЦЬШИНА**, starejšina, predstojnik. — **МЪТАРЕМЪ**, *ἀρχιτελώνης*.
СТАТИ I., **СТАНЖ II.**, *vstati*, *pristopiti*, *stopiti*.
СТАТИРЪ, *στατήρ*, denar srebrn in zlat; prvi je veljal v Atenah 4 drahme (1½ gl.), drugi 20 drahem (7½ gl.).
СТОЛЪ, stol, prestol, miza.
СТОЯТИ, **СТОЯЖ**, III. 2., *stati*, *stojim*.
СТРАДАТИ, **СТРАЖДАЖ**, V. 2., *trpeti*, *mučiti se*.
СТРАНА, okraj, kraj, okolica; tujina, tuji kraj, tuja dežela.
СТРАНЬНЪ, stranski, tuj.
СТРАСТЬ, bol, bolečina, trpljenje.
СТРОИТИ IV., *pripraviti*, *dovršiti*.
СТРОУНЪ, rana.
СТРѢКАТИ, **СТРѢЧЖ**, V. 2., *pikati*, *skelėti*.
СТРѢШТИ, **СТРѢГЖ**, I., *stražiti*, *čuvati*; — **СТРАЖЖ**, na stražiti biti.
СТΟΥЖДА, tuj, gl. **ТОУЖДА**.
- СТЫДѢТИ**, **СТЫЖДАЖ**, **СТЫДИШИ СѦ**, III. 2., *sramovati se*.
СТЫГНА, ulica.
СОУГОУВЪ, dvojen.
СОУИ, prazen, ničev, neosnovan; **ВЪ СОУК**, *ματαίως*, brez vzroka.
СОУСАНА, *Σουσάννα*, Suzana.
СОУКЪНЪ, ničev, ničeven, ničemuren, minljiv.
СЪЕЛАЗИТИ, **СЪЕЛАЗИЖ**, IV., *σχανδαλίξειν*, *pohtjati*.
СЪЕЛЮСТИ, **СЪЕЛЮДАЖ**, I. — **СЪЕЛЮДАТИ V. I.**, *varovati*, *zapomniti*, *ohraniti*; *shranjevati*.
СЪЕЪТИ СѦ, **СЪЕЖДАЖ**, I., *izpolniti se*, *zgoditi se*.
СЪЕЪРАТИ, **-ВЕРЖ**, V. 3., *po-brati*, *pobirati*; — **СѦ**, *zbrati se*, *skriti se*, ps. 104. 22.
СЪЕЛѢШТИ, **-ВЛѢКЖ**, I., *del*.
СЪЕЛЪКЪ, gl. §. 131., *sleči*.
СЪЕРАТИТИ IV., *odvrniti*, *odvračati*.
СЪЕРЪШИТИ IV., *napraviti*, *dovršiti*; *izučiti*.
СЪЕЪКОУПИТИ IV., *zbrati*, *združiti*, *zjediniti*.
СЪЕЪТОВАТИ VI., *posvetovati se*.
СЪЕЪТЪ, *sovět*, *svet*; — **СЪЕЪОРИТИ**, *posvetovati se*.
СЪЕЪТЬНИКЪ, *sovetnik*, *svetovalec*.

СВЕѢШТАТИ СѦ V. 1., posvetovati se.

СВЕДЗАТИ V. 1., zvezati, ukleniti.

СЪЖАЛИТИ СИ IV., dolore affici, žal biti, užaliti se; *οἰχειοῦσθαι*, prijatelj, veren, zaupen postati (supr.).

СЪЖЕШТИ, -**ЖЕЖ** I, sežgati.

СЪЗЫВАТИ V. 1., sklicati, poklicati.

СЪЗДАТИ, **СЪЗИЖАЖ**, V. 2., §. 140., sezidati, postaviti, stvariti, oživljati.

СЪКАЗАТИ, -**КАЖЖ**, V. 2., pokazati, naznaniti, povedati, razlagati.

СЪКРОКНИШТЕ, shramba, zakladnica; zaklad.

СЪКРОУШИТИ IV., zdrobiti.

СЪЛАГАТИ V. 1., zlagati, hraniti, čuvati.

СЪЛАТИ, **СЪЛѦЖ**, V. 2., poslati, pošljem.

СЪЛѦЖ, sel, poslanec.

СЪМОТРЪЛНЬЕЪНЪ, oskrbniški, **СЪМОТРЪЛНЬЕЪНАЮ**, τὰ τῆς οἰχονομίας, dela oskrbniška, upraviteljska.

СЪМОТРИТИ, **СЪМАТРИТИ**, **СЪМАШТРИТИ**, V. 1., smotriti, gledati; uravnati, zaukazati: **СЪМОТРЪЖШТИМЪ**

СЪНАСЪНЖИЖ **МЖКЖ**, ὁ διὰ πάθους οἰχονομεῖν τὴν σωτηρίαν βουλόμενος, cloz. Dotično mesto se glasi: non enim per se fuit salutare supplicium, sed per eum, qui providit salutare supplicium, — ki je zaukazal rešno trpljenje, t. j. odrešitev po trpljenju.

СЪМОТРИТИ (**СЪМОТРИТИ**) *οἰχονομία*, oskrbovanje, uprava.

СЪМЪСЛѦЖ, razum, pamet.

СЪМЪРИТИ IV., ponižati; **СЪМЪРИЖЪ**, ponižen, pohleven, nizek.

СЪМЪРИТИ, ponižanje, uljudnost.

СЪМАСТИ, **СЪМАТЖ СѦ**, I, zмести se, gibati se, ganiti se.

СЪМЖТИТИ СѦ IV., zмести se, kaliti se.

СЪМЖШТАТИ СѦ V. 1., zmotiti se; rušiti se, premakniti se.

СЪНИТИ, **СЪНИДАЖ**, del. **СЪШЕДАЖ**, I, §. 129., *κατέρχεσθαι*, doliti, dol priti, pasti; **СЪНИТИ СѦ**, vkup priti, sprijeti se, spoprijeti se (v boju).

СЪНИТИ, snitje, dolhod; — **ГРОВЪНОКЪ**, ἢ ἐν τῷ ᾗδῳ κατὰβασις, grobohod.

СЪНЪ, sèn, spanje.

СЗНЪМНИШТЕ, *συναγωγή*, shajališče.

СЗНЪМЪ, shod, zbor (ljudje).

СЗНЪДА *ж.*, jed, hrana.

СЗНАСАТИ V. 1., odrešiti, rešiti; ozdraviti.

СЗНАСЕНИК, spas, zveličanje, odrešenje.

СЗНАСТИ, *-насж*, I., spasiti, rešiti, zveličati.

СЗНАСЪ, *σωτήρ*, spasiatelj, zveličar, odrešenik.

СЗНАСЪНЪ, rešen, odrešen.

СЗНОДОВИТИ IV., ceniti, vrednega šteti; za spodobno, vredno smatrati; — **СА**, vrednega se šteti, zaslužiti.

СЗПРИИМЪНИКЪ, deležnik, deležen.

СЗРИСТАТИ, *сзриштж са*, V. 2., stekati se, dohajati.

СЗРЪСТИ, *сзраштж §. 140. оп.*, srečati, naproti iti.

СЗСАТИ, *сзсж, сзсени*, V. 3., sesati; *из-оустъ младенець и сзсжштинухъ* (nam. *сзсжштинухъ*, §. 35. 3. с.), iz ust mladine in dojenčev, Mat. 21. 16.

СЗСЖДЪ, posoda, zaklad; orodje.

СЗТВОРИТИ IV., storiti, narediti, smatrati.

СЗТВОРКИИКЪ, *ποίημα*, delo.

СЗТОРИЦЕЖ, stoterokrat; — **ПЛОДЪ**, stoteren sad.

СЗТРЪСТИ, *сзтърж*, I., streti, zdrobiti.

СЗТЪНИКЪ, *ἐκατοντάρχης*, stolnik.

СЗТАЖАТИ III. 2., pridobivati, pridelovati; poskušati, preiskati, ps. 26.

СЗТАЗАТИ СА, V. 1. in 2., izpraševati se, razgovarjati se.

СЗТЖЖАТИ V. 1. z daj., nadlegovati, zatirati.

СЗХОДИТИ IV., *καταβαίνειν*, dol priti, dol iti.

СЗХРАНИТИ IV., ohraniti, obvarovati.

СЗШЕДЪ gl. **СЗНИТИ**.

СЪДЕ, tu, tukaj.

СЪДАЛИШТЕ, sedež, klop.

СЪДЪ, sêd, star, starec.

СЪМО, sem, semkaj; **СЪМО** — **ОНАМО**, sem ter tja.

СЪНЪНЪ, senén; **СЪНО**.

СЪНЪ *ж.*, senca.

СЪСТИ, *сэдж*, I., §. 129., dov.

СЪДЪ, vvesti se, sedevati.

СЪТЬ *ж.*, zanka.

САЙ, del. od *късмь*, §. 144. 1. а.

САТЪ, inquit, reče, § 123.

СЖДИИ, rod. *сждинъ*, § 66., sodnik.

СЖДОУ, semkaj; **ОТЪ** — **ОТЪ СЖДЪ**, odtod.

СЖДЪ, sod, sodba; **О НЕМЪЖЕ**
СЖДѢ СЖДНТЕ, s kakoršno
 sodbo sodite; zogr., marij. in
 asem. imajo tu orod. **ИМЪ-**
ЖЕ БО СЖДОМЪ, Mat. 7. 2.
СЖДНЪЗ ДАНЪ, sodnji dan, dan
 sodbe.

СЖКЪ, veja, troha.
СЖНОСТАТЪ (СТАТИ), protivnik,
 sovražnik.
СЖПРЖГЪ, vprega, jarem.
СЖЪЦЪ (СЖКЪ), troha, drobec.
СУКОМОРНИ, *суχομωρέα*, murva.
СУРНИ, *Συρία*, Sirija.

Т.

ТАИ, tajno, skrivši, tiho.
ТАЙВЪНИКЪ, *μύστυς*, tajbenik,
 tajnik, skrivnostnik t. j. oni,
 ki je o krivnostih (tajbah,
ТАЙБА, *μυστήριον*) poučen.
ТАЙНА, tajnost, skrivnost.
ТАЙНЪ, tajen, tajnosten; **БОЖИѢ**
ТАИНА ПОДЪ ЗЕМЛЕЖ ЧЮДЕ-
СА, *θεοῦ ὑπὸ γῆς χρυπτὰ θαυ-*
μάσια, cloz.
ТАКОЖДЕ, jednako, ravno tako.
ТАЧАЙ, slabši.
ТАЧЕ, in potém, nató.
ТЕАРЬ ž., stvar, stvor, stvaritev.
ТЕОРТИ IV., storiti, delati.
ТЕОРЬЦЪ, stvoritelj, stvaritelj;
ТЕОРЬЧЪ, stvariteljev.
ТВРЪДЪ, trd, trden.
ТВРЪДЪ ž., trdina, podstava.
ТЕЛЬЦЪ, tele.
ТЕЧЕНИКЪ, tek, tekanje, premi-
 kanje.

ТИНА, blato, kaluža, močvirje.
ТИХЪ, tih, miren.
ТАШТИ, **ТАХЪ**, I, trkati, tolči.
ТО, to, tedaj, torej; stoji često-
 krat na početku glavnega
 stavka, kakor nemški *so*.
ТО ЖЕ, in, torej.
ТОГДА = **ТЪГДА**.
ТОЙ = **ТО** + **И**, ki se večkrat
 zaimkom pritika.
ТОКЪМО = **ТЪКЪМО**.
ТОЛѢ, **ОТЪ** —, odtlej, od tedaj,
 до —, dotlej.
ТОЛЬМИ, *τοσοῦτον*, adeo, v to-
 liko, na toliko.
ТОМА, *θωμάς*, Tomaž.
ТРАПЕЗА, **ТРЕПЕЗА**, *τράπεζα*,
 miza.
ТРЕТИКЪ, v tretje, tretjič.
ТРЪЖЪНИКЪ, menjalec.
ТРЪНИКЪ, trnje; **ВЪ ТРЪНИ** nam.
ВЪ ТРЪНИИ, asem. L. 8. 14.

ТРЪПѢНИК, trpljenje.
 ТРѢБОВАТИ VI., potrebovati.
 treba je.
 ТРѢВА = ТРАВА, trava.
 ТРАСАВИЦА, tresavica, treslica,
 mrzlica.
 ТРЪТЪ, straža.
 ТОУ, έχει, ondi, tam; potém,
 nató. ТАЙНЫ ИЖЕ ТОУ, τὰ
 έχει μυστήρια, ondotne taj-
 nosti.
 ТОУЖДА, tuj.
 ТЪ, §. 101., та; ТЪЖДЕ, ravno isti;
 КЪ ТОМОУ, k temu, potém;
 ТѢМЪ, zató.
 ТЪГДА, potém, nató, tedaj.
 ТЪКЪМА, ТЪКЪМО, le, samo;

ει μή, razun; НЕ ТЪКЪМО, НЪ,
 ne samo, temveč.
 ТЪЧНИЖ, le, samo.
 ТЪШТАНИК, hitrost; СЪ ТЪШТА-
 НИКЪМЪ, jaderno, hitro.
 ТЪШТЕТЪНЪ, ničeven, prazen.
 ТЪШТЪНЪ, goreč, silen, iskren.
 ТЪСАШТА, ТЪСЪШТА, tisoč.
 ТЪСЪШТЪНИКЪ, χιλιάρχος, ti-
 sočnik, poveljnik.
 ТЪМА, tema; ΜΥΡΙΑΣ, sila, pre-
 množica.
 ТѢМЪ, gl. ТЪ, zató, zatorej, διά.
 ТѢШТИТИ IV., tiščati; ПѢНЫ
 —, ἀφρίζειν, pene bljuvati,
 — metati, peniti se.
 ТЪДОУ, ТЪДѢ, todí, ondod;
 ОТЪ —, od ondod.

Оу.

ОУ z rod., pri, na, od; ΠΡΟΣΙΤΙ
 ОУ КОГО, prositi koga.
 ОУ, ОУЖЕ, uže, že; НЕ ОУ, οὐπω,
 še ne.
 ОУАЛЪ, ΠΟΥΑΛЪ, Οὐάλης, Valent,
 rimski cesar; l. 364. je postal
 sovladar svojega brata Valen-
 tinijana I. na vzhodu ter je
 sprejel Zapadne Gote v Me-
 zijo (376), a ti so ga dne 9.
 avg. l. 378. pri Drenopolju pre-

magali in ubili. Valent je bil
 nasprotnik pravoverne cerkve.
 ОУВАЛОКАТИ VI., ozdravljati.
 ОУВО, torej, tedaj, kajti; па, паč,
 res.
 ОУВОМТИ СЪ III. 2., zbiti se,
 uplašiti se, ustrašiti se.
 ОУВРОУСЪ, σουδάριον, sudarium,
 potni robec, povoj.
 ОУВѢДИТИ IV., siliti, primorati.
 ОУВѢДѢТИ, -ВѢМЪ, §. 146.,

- zvedeti; — тайны, gledati, spoznati.
- оугодити IV., ugajati, prijati, dopasti, dopadati; radovati se.
- оуготовити IV. — оуготовати V. 1., pripraviti — pripravljati.
- оужасати сѧ V. 1., čuditi se, diviti se.
- оужасити IV., ostrašiti, oplasiti.
- оужаснѣти сѧ II., ustrašiti se; — оумъ, zмести (zmedem) se, zmotiti se.
- оужасъ, groza, strah (o čem, vsled česa).
- оужешти, -жегж, I, sežgati.
- оузърѣти, -зърѣ III. 2., ugleдати, zagledati, videti.
- оуклонити сѧ IV., uklanjati se, gibati se.
- оукрой, prt, obeza; množ.orod.
- оукронми nam. оукрон, asem. Jan. 11. 44.
- оукроухъ, kosec, drobtina.
- оулоучити IV., razsvetliti.
- оумастити IV., mazati; ps. 104. 15., *ἐλαρόνειν*, razvedriti.
- оумазчати III. 2., umolkniti, utihniti.
- оумрѣтити, -мрѣстелѣж, -мрѣтениши, IV., usmrtiti.
- оупитѣти III. 1., pitati.
- оуправити IV., pripraviti, ugladiti.
- оупразнити сѧ nam. оупразднѣти сѧ, IV., praznovati, mirovati.
- оупъвати V. 1., upati, zapati.
- оуселкнѣти gl. въселкнѣти.
- оуслышати, -шж, III. 2., in -шѣж, V. 1., zaslišati, čuti.
- оусмнѣти, -смѣж сѧ, V. 4., §. 142., posmehovati se, zasmehovati.
- оусрѣдник, gorečnost, iskrenost.
- оустравити сѧ IV., okreпчати se, ozdraveti.
- оустронити IV., urediti, uravnati.
- оустрѣмакнѣти, slap, vodopad.
- оустоудити IV., ohladiti.
- оустъна, ustnica, ustna.
- оусънѣти iz оу-сън-нѣ-ти, II., dov. оусъне, zaspati, zadremati.
- оусъпеник, spavanje, spanje.
- оусъхнѣти II., usahniti, posušiti se.
- оусъхмѣтити, -нж, -ниши

сѧ, III. 2., obotavljati se, dvo-
miti.

оуѣкижти II., odsekati glavo,
obglaviti.

оутанти IV., utajiti, skriti.

оутврѣдити IV., utrditi, po-
staviti; — сѧ, nastati.

оутврѣждати V. 1., utrje-
vati.

оутолати IV., ublažiti, ukrotiti.

оутриѣ, jutro; на оутриѣ,
(na) drugi dan, (na) drugo
jutro.

оутро, jutro, rano; — за
оутра, rano zjutraj.

оутѣкижти сѧ II., dotakniti
se, naleteti na kaj; еликже
сѧ оутѣкиѣаше, in quod
incidebat.

оутѣшениѣ, uteha, tolažba.

оутѣшити, -шж, IV. — оутѣ-
шати, V. 1., tešiti, tolažiti.

оучениѣж, učeneц.

оучинити IV., podrediti, posta-
viti pod koga; urediti, uvrstiti.

оучити IV. z дај., učiti.

Х.

халѣга, ograja.

хвалениѣ, *καύχησις*, gloriatio,
slavljenje, ponašanje, povelj-
čevanje.

хлѣвѣж, hleb, kruh.

храмина, hram, hiša, soba.

хранити IV., ohraniti, varovati,
čuvati.

христовѣжж, Kristov, Kristusov.

христолюбенѣж, *φιλόχριστος*,
kristoljub.

христѣж, *Χριστός*, Krist.

хрѣзанѣж, bič.

хрѣсостомѣж, Chrysostomus,
Zlatoust.

хрѣстѣж, *Χριστός*,
Krist.

хрѣдѣж, potreben, slab, reven.

хрѣла, sramotitev, zasmamba,
βλασφημία.

хрѣлати IV., opravljati, pso-
vati, obrekovati, preklinjati.

хрѣленѣж, opravljanje, pso-
vanje, kletvina.

хрѣзина, hišica, sobica, stanica.

хрѣдожьстенѣж, umotvor.

Ц.

ЦРХКЪ, rod. -кхкѣ, §. 83., cerkev; ps. 26. shod.

ЦРХНЪ = **ЧРХНЪ**, črn.

ЦѢЛАНТИ IV., zdraviti, celiti, ozdravljati.

ЦѢЛОВЕАТИ VI., pozdraviti, poljubiti, poljubovati.

ЦѢЛЪ, cel, nepoškodovan.

ЦѢЛЪ, rod. -лхкѣ, §. 83., ozdravljenje, zacelitev.

ЦѢЛѢВА, ozdravitev, celitev.

ЦѢСАРЬ (= *καῖσαρ*), cesar, βασιλεύς.

ЦѢСАРЬ, cesarjev, cesarski.

Ч.

ЧАБИТИ, **ЧАЖ**, V. 2., čakati, upati, pričakovati.

ЧЕСАТИ, **ЧЕШЖ**, V. 2., česati, trgati, brati.

ЧЕТКОРИЦЕЖ, *τετραπλοῦν*, četverno.

ЧЕТЕРЪДНЕВЕНЪ, *τεταρταῖος*, štiridneven, t. j. štiri dni v grobu.

ЧИНЪ, red, vrsta.

ЧИСТИ, **ЧЪТЖ**, I, Mat. 21. 16. del. **ЧЪЛЪ**, čitati, brati; trp. del. **ЧЪТОМЪ**: **НЕСЛАВЕЖ ЧЪТОМЪМЪ** **ИЗЪЛЪЖ**, dedecus honoratis infudit.

ЧЛОВѢКОЛЮБЕНЪ, človekoljub.

ЧЛОВѢКОЛЮБЪСТВЕНЪ, človekoljubje.

ЧЛОВѢКОЛЮБЕНЪ, *φιλανθρώπων*, iz človekoljubja.

ЧРХНОРИЗЪЦЪ, menih, redovnik.

ЧРХНОРИЗЪЧЪСКЪ, menihov, meniški.

ЧΟΥТИ, **ЧΟΥЖ**, I., čutiti, vedeti, zapaziti, slišati, čuti.

ЧЪСТЬ ž., čast; pobožnost, udanost.

ЧЪСТЪНЪ, časten, častit (v časti).

ЧЪТЕННЪ, čtenje, branje.

ЧЪТО, kaj? §. 104., по —, zakaj?

ЧЪДО, otrok.

ЧЪСТЪ, čest, gost, pogosten;

ЧЪСТО, često, dostikrat.

ЧЪСТЬ ž., del.

Ш.

ШТИТЪ, ščit.

ШАТАНИКЪ, prevzetija.

ШТЕДРОТА, milosrčnost, usmiljenje.

Ѣ.

Besede z začetnim Ѣ išči pod Ѣ.

ΚΑΛΙΚΪ, kolik.

ΚΑΛΜΑ, kolikor; ker.

ΚΠΙΣΚΟΥΠΪ, ἐπίσκοπος, škof.

ΚΠΙΦΑΝΙΪ, Ἐπιφάνιος, Epifanij, postal l. 367. škof v Salamini na Cipru in bil velik nasprotnik arijancem in origenistom. † 403.

ΚΡΕΣΪ ž., αἵρεσις, kriva vera, nevera.

ΚΡΙΧΪ, ΚΪ —, εἰς Ἱεριχά, v Jeriho.

ΚΡΟΔΟΪ, τοῦ ἐρωδιοῦ, čapljin.

ΚΡΟΥΣΑΛΙΜΪ, Ἱεροσολήμ, Jeruzalem.

ΚΤΕΡΪ, neki, jeden; ΚΤΕΡΙ in ΚΤΕΡΙΝ, τινές, nekteri.

ΚΪΤΕ, še; ΚΪΤΕ ΝΕ, ne več.

Ж.

ЖДИЦА, odica, trnek.

ЖЗА, rod. -ы, voza, spona, okovi.

ЖТРОВА, drob, drobje.

ЖТРЪЖДОУ, znotraj.

ΙΑ.

ΙΑДРΪ, jadern, hiter; ΙΑΔΡΟ.

ΙΑЗА, rod. -α, bolezen, slabost, onemoglost.

ΙΑЗΪΚΪ, ἔθνος, jezik, narod, ljudstvo.

ΙΑΤИ, ΙΑΪ, l. §. 132., ujeti, prijeti, zgrabiti; ΙΪΤΡΪ —, verovati; dov. α nam. ΙΑ v supr.

Θ.

ΘΕΟΔΟΣΙΪ, Teodozij I., rimski cesar od 379—395. L, 379. od Gratijana za sovladarja izvoljen, bojeval se je

uspešno z Goti, ktere je l. 382. stalno naselil v Meziji. Bil je nasprotnik arijancem.

ΘΡΑΚΙΑ, θράκη, Tracija.

K O N E C.

KAZALO.

U v o d.

	Stran
1. Indoevropski jezik in rodovi slovanski. <i>J. Šuman</i>	I
2. Sorodnost slovanskih jezikov. <i>J. Šuman</i>	IV
3. Črtice o prosveti starih Slovanov. <i>Po Gr. Kreku — Fr. Hubad</i>	VIII
4. Slovenske naselbine v IX. stoletju. <i>J. Sket</i>	XIX
5. Državne in cerkvene razmere Slovencev do X. stoletja. <i>S. Reutar</i>	XXVI
6. Sv. Ciril in Metod. <i>Fr. Kos</i>	XXXIV
7. Staroslovenska književnost. <i>D. Nemanič</i>	XLV
8. Staroslovensko pismo. <i>J. Šuman</i>	XLIX
9. Staroslovenski jezik. <i>J. Sket</i>	LIII
10. Staro- ali panonsko-slovenski spomeniki. <i>J. Sket</i>	LVII

Staroslovenska slovnica.

I. Glasoslovje	1—23
A. Pismena in njih izreka	1
B. Samoglasniki	7
C. Soglasniki	14
II. Oblikoslovje	24—81
A. Sklanja	24—53
a) Imenska sklanja	24—43
α) Samostalniki	24—38
β) Pridevniki in deležniki	38
b) Zaimenska sklanja	44—48
α) Oseбно in povratno zaima	44
β) Spolno zaima	44
c) Sestavljena sklanja	48—53

	Stran
<i>B. Sprega</i>	54—81
I. O tvorbi glagolskih oblik	54
II. Sprega po glagolskih vrstah	61
III. Sprega brez osnovnega samoglasnika	77
IV. Opisane glagolske oblike	80
III. Nekatere posebnosti iz stsl. sklanje	82—86

Staroslovensko berilo.

<i>A. Glagolski spomeniki</i>	87—124
I. Iz zografskega evangelija	87—95
II. Iz spomenika „Glagolita Clozianus“	96—101
III. Iz Marijinskega evangelija	102—110
IV. Iz Asemanijevega evangelija	110—115
V. Iz sinajskega evhologija	115—120
VI. Iz sinajskega psalterja	120—124
<i>B. Cirilski spomeniki</i>	125—139
I. Iz supraselskega zbornika	125—134
II. Iz Savinega evangelija ali Savine knjige	134—139

Staroslovenski slovarček	140—177
---	----------------

